
1 990020 083125

శ్రీరస్తు.

శ్రీమచ్చెన్న వేంకటేశ్వరస్వామి సహాయోస్తు.

శ్రీవేంకటాంబాగర్భ

సంభూతేన

శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరేణ విరచితః.

అభినవషడశీతినామా

ఆశౌచనిర్ణయప్రతిపాదకో గ్రంథః.

తేనైవకృతయాధర్మప్రదీపికాఖ్యయా

వ్యాఖ్యయా స.హా

కుంభకోణం-సీతారామశాస్త్రిణా.

సంశోధ్యపరిష్కృత్య

మోచర్ల-రాఘవార్యేణ.

శ్రీమచ్చెన్నపుర్యాభరణాయమానాయాం-

యనమదల, వేంకటాచార్యాణాం

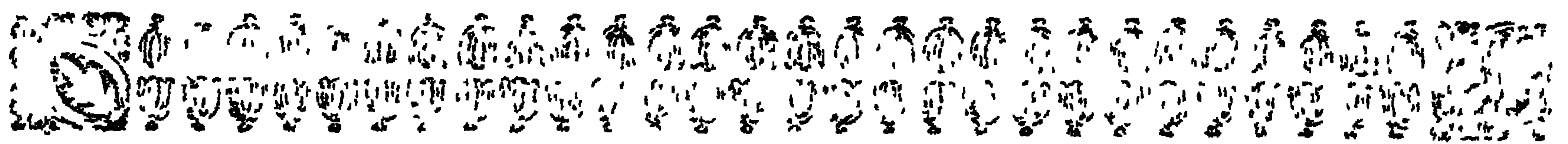
వివేకకళానిధిముద్రాక్షర

శాలాయాం.

ముద్రాక్షరైస్సుష్ఠుప్రకాశితస్సన్

విజయతేతరామ్.

౧౮౭౪ సం॥ డిసెంబరునెల



శ్రీరామజయం.

శ్రీగణేశాయనమః.

అభినవషడశీతివ్యాఖ్యా.

వాగీశవాసుదేవాదివరదానవిశారదం। వారంవారమహంవందేవారణేంద్రాననంముదా॥ సౌజన్యంసుమనోభినంద్యమమృతంసత్యంతువేలాతటంస్వాచారస్సహజోమహామధురిమాధర్మస్సురాణాంద్రుమః। యత్రాద్యఃకులదేవతాపదమితఃశ్రీవేంకటేశోహరిః। సోయంసర్వమనోరమోవిజయతేపాండూరువంశార్ణవః॥ సుధాంశుస్తత్రసంభూతస్సుబ్రహ్మణ్యసుధీరితి। అజస్రంపరిపూర్ణాభిఃకలాభిరుపశోభతే।కులశీలవివేకాదిప్రశస్తగుణజన్మభూః। వేంకటాంబామహాభాగాజననీయస్యపావనీ। వేంకటేశాహ్వయోయస్యపితాసజ్జనపూజితః। పవిత్రకీర్తిరత్యంతమహనీయోగుణోజ్జ్వలః। తర్కాదిప్రౌఢతంత్రప్రవితతగహనప్రక్రియాదుర్గమార్గస్థానస్వైరప్రచారప్రబలమృగపతిర్భూరిసద్గ్రంథబంధః। కావ్యాలంకారజాలప్రచురపరిచయోయస్సుధాసింధుపూరప్రేంఖత్కల్లోలజాలప్రతిభటకవితామాధురీసాధురీతిః। సోహంసాధుజనానాంసంతతసంతోషసంవిధానచరణాం।సదసద్వివేకజననీంసకలస్మృతిభిఃప్రతీతసంవాదాం। ఆశౌచనిర్ణయాఖ్యామభినవషడశీతిమాత్మనారచితాం। వ్యాకుర్వేమన్వాదివ్యాహారానప్యుదాహరన్విశదం॥ ననుచంద్రికామాధవీయాదినిబంధేషుతత్తన్మునిస్మృతివచనానిసంకలయ్యసర్వైకమత్యోపపాదానపూర్వకం। సర్వేధర్మాస్సమ్యగేవవ్యవస్థాపితాః। తేష్వాశౌచమపిసమ్యగేవనిరూపితంతథాపితేషునిబంధేషుప్రత్యేకంకృత్స్నస్యాభిధానాత్తత్తద్విషయేషుభూయశ్చర్చాభిః। గ్రంథవిస్తరాచ్చమందానాంతత్త్వనిర్ణయోనసంభవతీతితత్సిద్ధ్యర్థంకౌశికాదిత్యేనసారాంశమాత్రంనిష్కృష్యసంక్షేపతష్షడశీతినిబద్ధాసద్భిరుపాదీయమానాచరీదృశ్యతేతత్కిమర్థోయమభినవషడశీతేరారంభఇత్యాశంకాప్రసరతి-తత్రోత్తరం।యద్యపిప్రాచీనషడశీతౌసుఖోపలం

థార్థం తత్తన్నిబంధేభ్యస్సారాంశమాత్రం నిష్కృష్య జాతకాద్యాశౌచ భేదా నిరూపితాః। తథాపి న తత్ర కాత్స్న్యేనాభిధానం తథాహి। స్రావే జనకస్య స్నానం నాభిహితం। చతుర్థమాస స్రావే జ్ఞాతీనాం స్నానం నాభిహితం। తత్రైవ షట్కృత్తిన స్రావే జనకస్య త్రిరాత్రాశౌచం నాభిహితం। పాతే మృతప్రసవే చ జాతాశౌచమాత్రముక్తం స్నానమాత్రాపనోద్యం శావాశౌచం నాభిహితం- జన్మదశాహమధ్యే బాలమరణే మాతాపిత్రో భ్రాతౄణాం దశాహశేషపర్యంతం శావాశౌచం నాభిహితం- దశాహాదూర్ధ్వమాచౌలాన్మరణే జ్ఞాతీనాం ఖననదహనత్యాగేష్వాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। సమానోదకానాం జననమరణయోస్త్రిరాత్రాశౌచం నాభిహితం। తత్రైవ ఉపనీతానుపనీతమృతావాశౌచసదసద్భావో నాభిహితః। పుత్రీమరణే మాతాపిత్రోర్మాతాపితృమరణే పుత్ర్యాః భగినీమరణే భ్రాతుః భ్రాతృమరణే భగిన్యాశ్చాతిక్రాంతాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం దంపత్యోః పరస్పరమతిక్రాంతాశౌచం నాభిహితం। సాపత్న్యమాతృమరణే పుత్రవత్వతదభావకృతం సంవత్సరపూర్వాపరకాలకృతం చాతిక్రాంతాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। ప్రసర్ణహానే జ్ఞాతీనాం పర్ణాస్థిదహనయోరాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। అనుపనీతమృతావతిక్రాంతాశౌచాభావో నాభిహితః। దౌహిత్రభాగినేయయోరుపనీతానుపనీతభేదేనాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। సవర్ణాసవర్ణశవానుగమనేష్వాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। సవర్ణాసవర్ణశవనిర్హరణాదావాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। తత్రాపి స్నేహార్థలోభాదికృతమాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। అదృష్టార్థశవనిర్హరణాదావాశౌచాభావో నాభిహితః। సవర్ణాసవర్ణాతురవ్యంజనేష్వాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। తత్రైవ సంచయనపూర్వాపరకాలకృతమాశౌచవైషమ్యం నాభిహితం। ఆశౌచనియమేష్వధశ్శయనబ్రహ్మచర్యాదికం నాభిహితం అగ్నిహోత్రౌపాసనయోః కర్తృభేదేనానుష్ఠానం నాభిహితం। సంధ్యాయాం ప్రాణాయామస్యామంత్రకత్వం నాభిహితం। ఏవమాదికమన్యదపి బహువక్తవ్యం తత్ర నోక్తం- గ్రంథవిస్తరభయాన్న ప్రదర్శ్యతే వక్తవ్యం- దురుక్తం చ క్వచిత్కించిదుపలభ్యతే- యథా। శావాశౌచం త్రిధాకృత్వాపూ

ర్వభాగంవినామధ్యమాంతిమభాగయోరాశౌచినామస్పృశ్యత్వంనాస్తీత్యుక్తం। తత్కలియుగేనిషిద్ధం। తథాకదర్యాదీనాంమరణాంతమాశౌచముక్తం। తదపిసంపాతాయాతంమరణాన్తాశౌచప్రతిపాదకానాంవచనానాం నిందార్థవాదత్వేనమాధవీయాదిషువ్యవస్థాపనాత్। యదితత్రోదాహృతానాంవ్యాధితస్యకదర్యస్యేత్యాదివచనానాంజననమరణయోర్వ్యాధితాదీనాంమరణాంతమాశౌచమితినార్థః కింతువ్యాధితానాం మరణేషు మరణాదావివతద్బంధూనాం సద్యశ్శౌచమితి తత్రత్యభస్మాంతపదస్య మృతవ్యాధితాదిశవదహనపర్యంతత్వపరత్వాదితిమతం - తదప్యయుక్తం। వ్యాధితాదీనాంమరణేసద్యశ్శౌచస్యస్మృతిషుక్వాప్యదర్శనాత్। అన్యథాదుర్మృతానామివవ్యాధితకదర్యాదీనామపిశూద్రవద్దహనసంవత్సరప్రతీక్షణప్రాయశ్చిత్తాచేరవర్జనీయ్యతాపత్తేః। వచనానాంచనిందార్థవాదకత్వాత్ ఏవమాదికమన్యదపిదురుక్తంతత్రద్రష్టవ్యం। తస్మాత్ప్రాచీనషడశీతావనుక్తస్యసంగ్రహార్థందురుక్తస్యనిరాసార్థంచఅభినవగ్రంథారంభః। అత్రచాశౌచమాత్రవివేచనంక్రియతేఆశౌచేకర్తవ్యంతిలోదకాదికంత్వస్మత్కృతధర్మచింతామణౌద్రష్టవ్యం। అథ ప్రారిప్సితగ్రంథస్యనిర్విఘ్నపరిసమాప్తయేప్రచయగమనాయచాచరితం విశిష్టేష్టదేవతాప్రణామరూపంమంగళంశిష్యశిక్షార్థంగ్రంథతోనిబధ్నన్ ప్రేక్షావత్ప్రవృత్త్యర్థంఅభిధేయాభిధానద్వారాప్రయోజనంచదర్శయన్ శ్రోతృబుద్ధ్యవధానాయచికీర్షితంప్రతిజానీతే॥

మూ॥ గణనాథంనమస్కృత్యగురూనపిమహాత్మనః। సుబ్రహ్మణ్యోవితనుతేసుధీరాశౌచనిర్ణయం॥

వ్యా॥ మహాత్మనఇతిగురూణాంవిశేషణంస్వకీయ్యసద్గురుకటాక్షజనితబుద్ధివైశద్యాభిప్రాయం - ఆశౌచనిర్ణయఇతిగ్రంథస్యనామ - ఆశౌచస్యనిర్ణయోయస్మాదితిబహువ్రీహిః। తతశ్చాశౌచకలాపైఃగ్రంథస్యవిషయ ఇత్యుక్తంభవతి- తద్జ్ఞానమవాంతరప్రయోజనం - తద్ద్వారేణార్థప్రాప్తిరనర్థానవాప్తిశ్చ ఉపక్రమః ప్రయోజనం తత్తద్బంధుమరణేతేషాంతేషామాశౌచస్యఆశౌచకాలపరిమాణస్యచనిశ్చయేసతితేషుతేషుది

నేకస్మృతానుద్దిశ్య తిలోదకదానాదిభిరైహికాముష్మికలాభః - ఏవంవిహి
తానామాచరణాన్నిషిద్ధానాం స్త్రీసంగతాంబూలపరాన్నభోజనప్రతి
గ్రహాదీనాంవర్జనాచ్చవిధినిషేధాతిక్రమనిమిత్తప్రత్యవాయజన్యానర్థ
విరహశ్చేతి - ఆశౌచస్వరూపానుదర్శనేతద్విషయవిచారస్యకర్తుమశక్య
త్వాత్ - ప్రథమంతావదాశౌచలక్షణమాహ ॥

మూ ॥ కర్మస్వనధికారత్వమస్పృశ్యత్వంచ దేహినాం। యతః
పాపాత్ప్రభవతితదాశౌచమితీర్యతే ॥

వ్యా ॥ దేహినాంమనుష్యాణాంసామాన్యశబ్దస్యవిశేషేలక్షణా।కర్మస్వన
ధికారత్వమస్పృశ్యత్వంచయస్మాత్పాపాదుత్పద్యతే। తత్పాపమాశౌచమి
త్యుచ్యతే- తత్పాపంజన్మమరణాదిభిరుత్పద్యతే కాలస్నానాదిభిర్నివర్తతే-
తథోత్తరత్ర ఆశౌచనిమిత్తప్రతిపాదనావసరేషుసర్వత్ర స్ఫుటీభవిష్యతి॥
ఆశౌచంవిభజతే ॥ మూ॥ జాతకంమృతకంచేతిద్విధాశౌచముదీరితం॥

వ్యా ॥ ఆశౌచంసామాన్యతోజాతకంమృతకంచేతిద్వివిధం । విశేష
తోవిభజతే ॥

మూ ॥ అల్పాధికక్రమభేదేనపూర్ణాపూర్ణవిభేదతః । పునశ్చ
తుర్విధం ప్రోక్తమేకైకంమునిసత్తమైః॥

వ్యా ॥ జాతకంమృతకంచప్రత్యేకమల్పమధికంపూర్ణమపూర్ణంచేతి
చతుర్విధం । జాతమాత్రంవిభజతే ॥

మూ ॥ స్రావఃపాతఃప్రసూతిశ్చత్రివిధంజాతకంమతం ॥

వ్యా ॥ స్రావనిమిత్తకంపాతనిమిత్తకంప్రసూతినిమిత్తకంచేతిజాతకం
త్రివిధం । నిమిత్తశబ్దానాంనైమిత్తికేలక్షణా। జాతకమృతకయోర్లక్షణం।
విస్పష్టత్వాదుపేక్ష్యఅల్పాదీనాంలక్షణమాహ ॥

మూ॥ అల్పాధికేసమాఖ్యాతేతత్రాల్పాధికకాలకే ॥

వ్యా ॥ అల్పకాలత్వంఅల్పాశౌచస్యలక్షణం-అధికకాలత్వమధికాశౌచస్య
లక్షణమిత్యర్థః । పూర్ణాపూర్ణయోర్లక్షణమాహ ॥

మూ ॥ దశాహద్వాదశాహార్ధమాససమాసానువర్తియత్ ।
తద్వర్ణానాంక్రమాత్పూర్ణమపూర్ణమితరత్పునః ॥

వ్యా॥ బ్రాహ్మణానాం దశాహం పూర్ణం - క్షత్రియాణాం ద్వాదశాహం పూర్ణం - వైశ్యానాం పంచదశాహం పూర్ణం - శూద్రాణాం మాసమాశౌచం పూర్ణమిత్యర్థః । తథాచ దక్షః ॥ శ్లో॥ శుద్ధ్యేద్విప్రో దశాహేన ద్వాదశాహేన భూమిపః । వైశ్యః పంచదశాహేన శూద్రో మాసేన శుధ్యతీతి మార్కండేయోపి ॥ శ్లో॥ దశాహం బ్రాహ్మణస్తిష్ఠేద్దానహోమాదివర్జితః । క్షత్రియో ద్వాదశాహం తు వైశ్యో మాసార్ధమేవ చ । శూద్రస్తు మాసమాసీత నిజకర్మవివర్జిత ఇతి। విష్ణురపి ॥

సూ॥ బ్రాహ్మణస్య సపిండానాం జననమరణయోర్దశాహమాశౌచం ద్వాదశాహం రాజన్యస్య పంచదశాహం వైశ్యస్య మాసం శూద్రస్యేతి॥ శూద్రగ్రహణం సంకీర్ణానాముపలక్షణం॥ తథాచ బ్రాహ్మే॥ శ్లో॥ శావాశౌచం ప్రకుర్వంతి శూద్రవద్వర్ణసంకీర్ణా ఇతి॥ ఆపస్తంబస్తు విశేషమాహ॥ శ్లో॥ సర్వేషామనులోమానామాశౌచం మాతృవద్భవేత్ । పైత్రకం ప్రతిలోమానామాశౌచం సద్భిరిష్యత ఇతి। తథాచ బ్రాహ్మవచనం వైశ్యబీజశూద్రయోనిజసంకరవిషయం। శూద్రబీజసంభవానాం ప్రతిలోమానామాశౌచాభావమాహ హారీతః ॥ శ్లో॥ శూద్రజప్రతిలోమానామాశౌచం నాస్తి కించనేతి। జాబాలిరపి ॥ శ్లో॥ మాసం శూద్రస్య శేషాణాం సదాశౌచమితి స్మృతిః। తథా విమరణే తేషాం స్నానమాత్రం విధీయత ఇతి। బ్రాహ్మణాదీనాం దశరాత్రాద్యధికాశౌచస్య స్మృతిషు క్వాప్యదర్శనాత్। ఇదమేవ పూర్ణమిత్యుచ్యతే। అధికాశౌచప్రతిపాదకవచనానాం నిందార్థవాదత్వస్య మాధవీయాదిషు వ్యవస్థాపనాత్ । స్రావాదీనాం లక్షణమాహ। స్రావాద్యాశౌచలక్షణం॥

మూ॥ గర్భస్య నిర్గమస్స్రావ ఆద్యే మాసచతుష్టయే । తతో
మాసద్వయే పాతః ప్రసూతిస్స్యాత్తతః పరం ॥

వ్యా॥ గర్భాధానప్రభృత్యాద్యేషు చతుర్షు మాసేషు గర్భనిర్గమః స్రావః। పంచమషష్ఠయోః పాతః। సప్తమాదిషు ప్రసవః। తథాచ పరాశరః॥ శ్లో॥ ఆచతుర్థాద్భవేత్స్రావః పాతః పంచమషష్ఠయోః। అత ఊర్ధ్వం ప్రసూతిస్స్యాద్దశాహం సూతకం భవేదితి। స్మృతిసంగ్రహేపి॥ శ్లో॥ మాసత్ర

యేచతుర్థేచగర్భస్య స్రావఇష్యతే। పాతస్స్యాత్పంచమేషష్ఠే ప్రసూతిస్సప్తమాదిష్వితి। స్రావాశౌచమాహ ॥

మూ ॥ స్రావే మాతుస్త్రిరాత్రంస్యాన్మాసేషు త్రిషుసూతకం। చతుర్థేతుచతూరాత్రంపితాస్నానేనశుధ్యతి। చతుర్థే ఈషత్కఠినస్రావే త్రిదివసంపితుః ।మృదుస్రావేతుసర్వేషాం చతుర్థేస్నానమాత్రకం ॥

వ్యా ॥ ఆద్యేషు త్రిషుమాసేషుగర్భస్రావే మాతుస్త్రిరాత్రమాశౌచం-చతుర్థేమాసిచతూరాత్రం - పితుస్తుమాసచతుష్టయేపిస్నానమాత్రం-చతుర్థేమాసిఈషత్కఠినస్రావేపితుస్త్రిరాత్రమాశౌచం - తస్మిన్నేవమృదుస్రావేపిజ్ఞాతీనాంచసర్వేషాంస్నానమాత్రం। చతుర్థమాసఏవవిశిష్యజ్ఞాతీనాంస్నానవిహితేతతోర్వాచీనేమాసత్రయేస్నానంనాస్తీత్యవగమ్యతే॥ తత్రహారీతః॥ శ్లో॥ త్రిషుమాసేషుగర్భస్యస్రావేమాతుస్త్రిరాత్రకమితి। మరీచిరపి॥ శ్లో॥ స్రావేమాతుస్త్రిరాత్రంస్యాత్సపిండాశౌచవర్జనం। పాతేమాతుర్యథామాసంపిత్రాదీనాందినత్రయమితి।యమోపి॥ శ్లో॥ స్రావేచైవపితుస్స్నానంసపిండానాంనవిద్యతే। రజోదర్శనవన్మాతుఃపతనేమాససంఖ్యయేతి। ఇదంమాసత్రయవిషయం। పితురితిసోదరభ్రాతౄణాముపలక్షణంయత్రయత్రజనకగ్రహణంతత్రసర్వత్రసోదరాణాముపలక్షణమితిచంద్రికాదిష్వభిధానాత్। పైంగ్యేప్యాపి। గర్భస్రావేమాసతుల్యారాత్రయఃస్త్రీణాంస్నానమాత్రమేవపురుషస్యేతి- ఆదిపురాణేపి॥ శ్లో॥ షణ్మాసాభ్యంతరేయావద్గర్భస్రావోభవేద్యది। తదామాససమైస్తాసాందివసైశ్శుద్ధిరిష్యతఇతి। అత్రస్రావశబ్దోనిర్గమమాత్రపరః। ఇదంమాససంఖ్యావిధానంతృతీయమాసప్రభృతివేదితవ్యం। సర్వవిషయత్వేపూర్వోదాహృతహారీతవచనవిరోధాపత్తేః బ్రాహ్మేపి॥ శ్లో॥ సద్యశ్శౌచంసపిండానాంగర్భస్యపతనేసతీతి। ఇదంచతుర్థమాసాంతర్గతమృదుస్రావవిషయమితిచంద్రికాయాముక్తం।విజ్ఞానేశ్వరేణాప్యేతద్వచనంలిఖిత్వా ఇదంచసపిండానాంసద్యశ్శౌచవిధానంద్రవరూపగర్భస్రావపతనేవేదితవ్యం। యత్తు సగ్వసిష్ఠవచనం ఊనద్వివర్షే ప్రేతేగర్భపతనేవాస

పిండానాం త్రిరాత్రమితితత్పంచమషష్ఠయోః కఠినగర్భ విషయమిత్యుక్తం। తథాచవిజ్ఞానేశ్వరేణాపిద్రవరూపగర్భస్రావవిషయత్వేనవ్యవస్థాపితం సపిండానాంసద్యశ్శౌచంచతుర్థమాసాంతర్గతమృదుస్రావవిషయత్వేన పర్యవస్యతి। తతోర్వాచీనేమాసత్రయేసపిండానాంస్నానాభావేన తదీయసద్యశ్శౌచస్యమాసత్రయవిషయత్వానుపపత్తేః। ఏవమన్యేష్వపినిబంధేషుద్రవరూపగర్భపాతేసపిండానాంసద్యశ్శౌచంకఠినగర్భపాతేత్రిరాత్రమితి। ప్రతిపాదనాత్ ద్రవత్వస్యపంచమషష్ఠయోరసంభవాత్। పంచమాదర్వాగేవసపిండానాంసద్యశ్శౌచమిత్యాపతతి। తత్రాపిమాసత్రయేసపిండానాంస్నానాభావేనతద్విషయత్వానుపపత్తేశ్చతుర్థమాస విషయత్వేనపర్యవస్యతీతినిరవద్యంచతుర్థమాసఈషత్కఠినస్రావేజనకస్యవిశేషోవృద్ధవసిష్ఠేనదర్శితః॥ సూ॥గర్భస్రావేమాసతుల్యారాత్రయస్స్త్రీణాంస్నానమాత్రమేవపురుషస్యేషత్కఠినస్రావేతుత్రిరాత్రమితి । ఇదంచతుర్థమాసవిషయం। తత్పూర్వమీషత్కఠినస్రావాసంభవాత్। చతుర్థమాసేబహుషుదినేషుగతేషుస్వల్పకాఠిన్యసంభవాత్ । అత్రపురుషస్యేత్యేకవచనాత్పితురేవత్రిరాత్రమితిచంద్రికాయాముక్తం। స్మృతిముక్తాఫలేప్యనుమోదితం। నాత్రసోదరభ్రాతురుపలక్షణం। జనకగ్రహణాభావాత్ । తస్యైవతదుపలక్షకత్వాత్ । అత్రతుపురుషగ్రహణాన్న చేదం పంచమాదిమాసవిషయం। పంచమషష్ఠయోస్సపిండానామపిత్రిరాత్రవిధానేనపితురేవత్రిరాత్రమిత్యనుపపన్నంస్యాత్ । ఏవం॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రం స్రావమాశౌచంమాతురేవవిధీయతే। పిత్రాదీనాంస పిండానాం శుద్ధిస్సద్యోజలాప్లుతాదితివృద్ధవిష్ణువచనేపిత్రిరాత్రాశౌచంమాసత్రయేమాతృవిషయంసద్యశ్శౌచంతుచతుర్థమాసేజాతివిషయంఅన్యథా॥ శ్లో॥స్రావేనైవపితుస్స్నానంసపిండానాంనవిద్యతఇతియమరవచనవిరోధాపత్తేః। పాతాశౌచమాహ॥

మూ॥ మాససంఖ్యాదినంమాతుఃపాతేన్యేషాందినత్రయం॥

వ్యా॥ పంచమషష్ఠయోఃపాతేమాతుఃక్రమేణపంచదినంషడ్దినంచాశౌ

చంపిత్రాదీనాంసపిండానాంత్రిరాత్రమిత్యర్థః। వచనానిస్రావప్రకరణఏవోదాహృతాని। ఇదంచాశౌచంగర్భనిర్గమనిమిత్తంజాతకమేవనిర్గతస్యగర్భస్యనిష్ప్రాణత్వాత్ మరణనిమిత్తమపిస్నానమాత్రనివర్త్యమితిశావాశౌచప్రకరణేవక్ష్యతే। యత్తుయమవచనం॥ శ్లో॥ అదంతజాతేతనయేశిశౌగర్భచ్యుతేతథా। సపిండానాంతుసర్వేషామహోరాత్రమశౌచకమి. తి। తద్గ్రామాంతరేగర్భపాతవిషయం। అదంతజాతేమృతేజ్ఞాతీనామహోరాత్రందహనేవేదితవ్యం స్రావపాతాశౌచసంగ్రహః అనుమత్రసంగ్రహః। మాసత్రయమధ్యేగర్భస్రావేమాతుస్త్రిరాత్రమాశౌచం। చతుర్థేమాసిచతూరాత్రం। మాసచతుష్టయేపిజనకస్యస్నానమాత్రం। చతుర్థమాసఈషత్కఠినస్రావేజనకస్యత్రిరాత్రం। మృదుస్రావేతుస్నానమాత్రం। జ్ఞాతీనాంమాసత్రయమధ్యేస్నానమపినాస్తి। చతుర్థమాసేతుస్నానమస్తి। సోదరభ్రాతౄణాంతుజనకతుల్యమాశౌచం। ఈషత్కఠినస్రావమాత్రేసోదరస్యస్నానమాత్రమితివిశేషః। పంచమషష్ఠయోర్గర్భపాతేమాతుః క్రమేణపంచదినంషడ్దినంచాశౌచం। పిత్రాదీనాంసర్వేషాంత్రిరాత్రం జాతాశౌచం। స్రావాశౌచంతుస్నానమాత్రాన్నివర్తతే। గ్రామాంతరేగర్భపాతేపిత్రాదీనామేకరాత్రమితి॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాంధర్మప్రదీపికాఖ్యాస్రావపాతాయాంశౌచనిర్ణయః॥

ప్రసవాశౌచమాహ.

మూ॥ ప్రసూతౌతుసపిండానాంపూర్ణాశౌచముదీరితం। ఏకోదశానాంత్రిదినంసగోత్రాణాంనకించన। స్త్రీపుంసప్రసవేమాతుర్మాసవింశత్యహఃక్రమాత్। అస్పృశ్యత్వంతునైవాస్తిసూతకేసూతికాంవినా। శావాశౌచేతుసర్వేషామస్పృశ్యత్వంసదాభవేత్। సూతకీమృతకీచైవనస్పృశేతాంపరస్పరమ్॥

వ్యా॥ సప్తమాదిషుప్రసవేపిత్రాదీనాంసర్వేషాందశాహాదికంపూర్ణమాశౌచం। ఏకోదకానాంత్రిరాత్రం। సగోత్రాణాంకిమపినాస్తి। సూ

స్పర్శనంపితురితి। ఆదిపురాణేపి ॥ శ్లో॥ సూతకేతుముఖందృష్ట్వాజాతస్యజ
నకస్తతః। కృత్వాసచేలంస్నానంతుశుద్ధోభవతుతత్క్షణాదితి। వసిష్ఠోపి॥
శ్లో॥ నాశౌచంవిద్యతేపుంసస్సంసర్గంచేన్నగచ్ఛతి।రజస్తత్రాశువిజ్ఞేయం
తచ్చపుంసోనవిద్యతఇతి। పైఠీనసిరపి॥ శ్లో॥ జననేసపిండాశ్శుచయోమాతా
పిత్రోస్తుసూతకం। సూతకంమాతురేవస్యాదుపస్పృశ్య పితా శుచిరితి

ద్రావిడవిషయేప్రసవాశౌచం.

సూతకంఅస్పృశ్యత్వలక్షణం। ఉపస్పర్శనంస్నానం। ద్రావిడాస్తుజననా
శౌచేచతుర్దినపర్యంతమస్పృశ్యత్వమిత్యాహుః। తథాచతదీయేశతకే॥
శ్లో॥ ఆఽతంశావెంగసంస్పర్శంత్యజేత్సూతశౌచతుర్దినమితి - స్మృతిముక్తా
ఫలేతుమూలస్మృతివచనాభావాత్। ఉపస్పృశ్య పితాశుచిః। స్నానాత్తు
స్పర్శనంపితుః। కృత్వాసచేలంస్నానంతుశుద్ధోభవతితత్క్షణాదిత్యాదిబ
హుస్మృతివచనవిరోధాచ్చ తదప్రమాణమిత్యుక్తం। యత్తుశతకకారేణ
స్మృత్యంతరవచనముదాహృతం॥ శ్లో॥ నస్పృశేయురనాస్నాఃపిత్రస్యా
సన్నబాంధవాః జన్మన్యపివిపత్తౌచయావచ్చతురహంభవేదితి। తద్ద్విజా
తీయాశౌచినోఃపరస్పరమస్పృశ్యత్వాభిప్రాయమిత్యుక్తం। యచ్చశతకే
సూతికాయాఃదశాహాదూర్ధ్వమప్యాశౌచనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వము
క్తం॥ శ్లో॥ దశాహందర్శనంవాక్యంసూతికాయాస్త్యజేత్తతః। అఘాం
తంస్పర్శనమేవేత్థంపితుస్తుయమళోద్భవ ఇతి॥ శ్లో॥ మాతాశుద్ధ్యేద్దశాహే
నస్నానాత్తుస్పర్శనంపితుః। బ్రాహ్మణీక్షత్రియావైశ్యాప్రసూతౌదశభి
ర్దినైః। గతైశ్శూద్రాచసంస్పృశ్యాత్రయోదశభిరేవవేత్యాదిసంవర్త
స్మృతిబ్రహ్మపురాణాదివచనవిరోధాచ్చాప్రమాణమిత్యుక్తం। కించ।సూ
తికాంపుత్రజననీంవింశతిరాత్రేణకర్మాణికారయేదితివచనేకర్మాణ్యధికా
రస్యైవవింశతిరాత్రాదిపర్యంతమనువృత్తిరభిధీయతఇతినాస్పృశ్యత్వశం
కావకాశః। యత్తుబోధాయనవచనం॥ సూ॥ జననేతావన్మాతాపిత్రో
ర్దశాహమాశౌచంమాతురిత్యేక ఇతితచ్చంద్రికాయాంమాతాపిత్రోరస్పృ
శ్యత్వమితిపూర్వపక్షత్వేనోక్తమితితావచ్ఛబ్దేనావగమ్యతే ॥ మాతురేవా
స్పృశ్యత్వమితిపక్షద్వయసమీచీనఇతివ్యాఖ్యాతం। అఖండాదర్శేతుమాతాపి

త్రోరస్పృశ్యత్వం యమళస్త్రీపుంసప్రసవవిషయమిత్యుక్తం । అథవా దశాహమస్పృశ్యత్వమితి పక్షాంతరం భవతు । చతుర్దినమిత్యేతత్తు సర్వథైవాయుక్తం । యది దశాహమధ్యే భర్తా వా సపిండో వాన్యో వా సూతికాం స్పృశతి తదాస్పృష్టినిమిత్తస్నానాదేః పూర్వమస్పృశ్యత్వమస్త్యేవ- తథా

సంపర్కాశౌచం.

చ పారస్కరః॥ శ్లో॥ యది పత్న్యాం ప్రసూతాయాం ద్విజస్సంపర్కమిచ్ఛతి । సూతకం తు భవేత్తస్య యది విప్రష్షడంగవిదితి - సంపర్కం స్పర్శనం ద్విజ ఇత్యుక్త్యా పతివ్యతిరిక్తానామప్యస్పృశ్యత్వమస్తీతి గమ్యతే - సుమంతురపి॥ సూ ॥ సూతకం మాతురేవ - తాం స్పృశతాం నేతరేషామితి- తన్నివృత్తిస్తు ప్రాగేవ దర్శితా ॥ సూతికయా సహ శయనాసనాదికరణే తు యస్మిన్దినే సహశయనాదికం కృతం - తద్దినం కృత్స్నమప్యస్పృశ్యత్వం - దశాహం సహశయనాదికం చేద్దశాహమస్పృశ్యత్వం - తథా చ బృహస్పతిః ॥ శ్లో॥ తయా సహ సపిండోఽపి ప్రకుర్యాచ్ఛయనాసనం- బాంధవో బాంధవో వాపి స దశాహేన శుధ్యతీతి - మృతకాశౌచే తు సర్వేషామాశౌచనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వం- నను॥ శ్లో॥ స్వాశౌచకాలే విజ్ఞేయం స్పర్శనం తు త్రిభాగతః - దశాహాది త్రిభాగే న కృతే సంచయనే క్రమాత్ । అంగస్పర్శనమిచ్ఛంతి వర్ణానాం తత్త్వదర్శిన ఇతి - దేవలాదివచనైస్త్రిధాకృతస్య శావాశౌచస్య పూర్వభాగం విహాయ మధ్యమాంతిమభాగయోరస్పృశ్యత్వం నాస్తీత్యుక్తమితి చేన్న - త్రిభాగాదూర్ధ్వం అంగస్పర్శనస్య కలౌ నిషిద్ధత్వాత్॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వమంగస్పర్శనమేవ చేత్యాద్యనుక్రమ్య ॥ శ్లో॥ కలౌ యుగే త్విమాన్ ధర్మాన్ వర్జ్యానాహుర్మనీషిణ ఇతి - చంద్రికామాధవీయాదిష్వభిధానాత్ - తస్మాన్మృతకాశౌచే సర్వథైవాస్పృశ్యత్వం । యది స్వయం శావాశౌచీ సన్ - సపిండవ్యతిరిక్తం సూత్యాశౌచినం స్పృశతి - తదా బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే సాంతపనం చరేత్ - అబుద్ధిపూర్వకే తు తదర్ధం - సంచయనాదూర్ధ్వం - బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే పాదకృచ్ఛ్రం - అబుద్ధిపూర్వకే త్వేకరాత్రముపవాసః - యదా తు స్వయం సూత్యాశౌచీ సన్ సపిండవ్యతిరిక్తం శావాశౌచినం స్పృశతి - తదా బుద్ధిపూర్వకస్పర్శే కృచ్ఛ్రద్వయం- అబుద్ధి

పూర్వకేత్వేకకృచ్ఛ్రం - సంచయనాదూర్ధ్వంతుపూర్వవత్ ॥ అత్ర భృ
గుః॥ శ్లో॥ శావాశౌచే సముత్పన్నే సూతకంతు యదా భవేత్ । అన్యాశౌచవ
తాం స్పర్శనకర్తవ్యో ద్విజన్మనామితి । స్వస్య శావాశౌచే పరస్య సూతకం
యదా భవేదిత్యర్థః- స్మృత్యంతరేపి శ్లో॥ పరస్యాశౌచినః స్పర్శే శావాశౌచం
కథంభవేత్ - మత్యా సాంతపనంకుర్యాదమత్యాతు తదర్ధకం - అస్థిసంచ
యనాదర్వాగేవం శుద్ధిర్విధీయతే । ఊర్ధ్వంత్రిరాత్రం విజ్ఞేయమమత్యాతు
దినంభవేత్ । సూతకే శావసంస్పర్శే మత్యా కృచ్ఛ్రద్వయంచరేత్ । అమ
త్యాకృచ్ఛ్రమేకం స్యాదిత్యువాచ బృహస్పతిరితి - మూలశ్లోకగతసపిండాది
శబ్దార్థస్తు ఏకస్మిన్ గోత్రే కూటస్థప్రభృతిగణితాః పుత్రపౌత్రాదయ
స్సప్తపూరుషాస్సపిండాః - ఏవం పితృపితామహప్రపితామహాదయోపి పూ
ర్వే సప్తపూరుషాస్సపిండా ఇత్యుచ్యతే । సంతానభేదేపి యతః ప్రభృతి ద్వౌ
వా బహవో వా సంతానాః ప్రవృత్తాస్స కూటస్థః । కూటస్థప్రభృతిగణితా
నానాసంతానవర్తినోప్యేకగోత్రాను ప్రతిష్ఠాస్సప్తపూరుషాః పరస్ప
రం సపిండా ఇత్యుచ్యంతే - దౌహిత్రాదయస్తు గోత్రభేదాత్ సపిండా న
భవంతి - అష్టమప్రభృతి చతుర్దశపర్యంతా ఏకగోత్రాస్సమానోదకాః-
తతః పరం ఏకవింశతిపర్యంతాస్సగోత్రాః - చతుర్దశాత్ప్రాగపి జన్మనా
మ్నోరుభయోరన్యతరస్య వా విస్మృతౌ సగోత్రా ఏవ - అస్మత్కులప్ర
భవోయమితి స్మరణాభావో జన్మవిస్మృతిః - దేవదత్తవంశ్యోయమితి స్మ
రణాభావో నామవిస్మృతిః - స్త్రీణాంతు త్రిపూరుషపర్యంతం సాపిండ్యం-
తదూర్ధ్వం త్రిపూరుషపర్యంతం సమానోదకత్వం - సప్తమప్రభృతి సగోత్ర
త్వం - వివాహోర్ధ్వం తదపి నాస్తి - తథా భర్తృపక్షే సప్తపూరుషం సాపిం
డ్యం - తత్ర శంఖః॥ శ్లో॥ సపిండతాతు నిర్దిష్టా గోత్రతస్సప్తపూరుషేతి-గో
త్రత ఏకగోత్రతః- పరాశరోపి॥ శ్లో॥ సపిండతాతు పురుషే సప్తమే వినివర్త
తే సజాతీయేషు వర్ణేషు చతుర్ధ్వభిన్నజాతిష్వితి- బ్రాహ్మణత్వాదినా సజాతీ
యత్వం-శాతాతపోపి॥ శ్లో॥ పుత్రాణాం చాసవర్ణానామప్రత్తానాంచ యో
షితాం - సపిండతాతు నిర్దిష్టా పితృపక్షే త్రిపూరుషాదితి- బ్రహ్మపురాణేపి-
సపిండతాతు కన్యానాం సవర్ణానాం త్రిపూరుషీ। ఏకోదకాస్తతశ్చోర్ధ్వం నిర్దిష్టా

ష్టాస్తుత్రిపూరుషాదితి- తస్మాత్కన్యా జననే త్రిపూరుషపర్యంతమేవ పూర్ణాశౌచమితి - విజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదయః- తత్రాపి భిన్నోదర పితృవ్యపుత్రస్యాశౌచం నాస్తి ॥ శ్లో॥ భిన్నోదరస్య భార్యాతు స్త్రీప్రసూతా భవేద్యతి - భ్రాతురర్ధాహమాశౌచం తత్పుత్రస్య న విద్యత ఇతి స్మరణాత్ కమలాకరాదయస్తు ఇదం త్రిపూరుషసాపిండ్యం కానీనకన్యాపరం- అన్యాసాం సప్తపూరుషమేవ - అన్యథా॥ శ్లో॥ అప్రత్తానాం తథా స్త్రీణాం సాపిండ్యం సప్తపూరుషం ప్రత్తానాం భర్తృసాపిండ్యం ప్రాహ దేవః ప్రజాపతిరితి- కౌర్మవచనవిరోధాదిత్యాహుః - యథాచారస్తథాచరణీయ్యాః వైకల్పికేషు పదార్థేషు శిష్టాచారస్య నియామకత్వాత్ ప్రకృతే చ నిరుద్ధమోరుభయోరపి కల్పయోశ్శాస్త్రవిహితత్వేన వైకల్పికత్వాత్ । వికల్పో హి ద్వివిధః । వ్యవస్థితో వ్యవస్థితశ్చ । యత్ర వ్యవస్థిత ఆచారః । తత్ర వికల్పోపి వ్యవస్థితః । యత్రాచారో వ్యవస్థితః । తత్రైచ్ఛికో వికల్ప ఇతి సర్వనిబంధేష్వభిధానాత్ ! ప్రకృతే చ విజ్ఞానేశ్వరాదిమతానుసారేణ ద్రావిడానామాచారో దృశ్యతే । అన్యేషాంతు కమలాకరాదిమతానుసారేణ । తథా చ తైస్తైస్తథాచరణీయ్యమితి వ్యవస్థా । యత్తు కేషుచిద్వచనేషు కన్యానాం పంచపూరుషసాపిండ్యం ప్రతీయతే తద్వివాహనిషేధవిషయం । ఆశౌచే తు త్రిపూరుషమేవ । సమానోదకవిషయో వ్యాఘ్రః ॥ శ్లో॥ సమానోదకభావస్తు నివర్తేతా చతుర్దశాత్ జన్మనామ్నోస్స్మృతేరేకే తత్పరం గోత్రముచ్యత ఇతి- ఆజన్మస్మృతేరిత్యత్రాప్యనుషంగ ఇతి । ఇయం చానువృత్తిః చతుర్దశపర్యంతమేవ । తతః పరం జన్మనామ్నోస్స్మరణే న సగోత్రత్వమేవేతి చంద్రికాయాముక్తం । మనురపి ॥ శ్లో ॥ సపిండతా తు పురుషే సప్తమే వినివర్తతే । సమానోదకభావస్తు జన్మనామ్నోరవేదన ఇతి - స్మృత్యంరేపి ॥ శ్లో॥ సమానోదకభావస్య నివృత్తిస్స్యా చవేదనే । జన్మనామ్నోరన్యతరావిజ్ఞానేపి నివర్తత ఇతి । యత్తు సపిండనివృత్తిః సప్తమే పంచమే వా ॥ శ్లో॥ దాయాద్విచ్ఛేదమాప్నోతి పంచమే వాత్మవంశజ ఇతి । గౌతమపరాశరాదివచనైః పంచమ ఏవ సాపిండ్యనివృత్తిమంగీకృత్య ॥ శ్లో ॥ చతుర్థే దశరాత్రం స్యాత్ షణ్ణిశాః పుంసి పంచమే । షష్ఠే చతురహాచ్ఛుద్ధిః సప్తమే తు దినత్రయ

యాదితి। క్రమేణాశౌచసంకోచనం। యదపి॥ శ్లో॥ గ్రంథార్థతో వి
జానాతి వేదమంగైస్సమన్వితం। సంకల్పం సరహస్యం చ క్రియావాంశ్చేన్న
సూతకం। ఏకాహాచ్ఛుధ్యతే విప్రో యోగ్నివేదసమన్విత ఇత్యాదివచనై
ర్విద్యాదితారతమ్యేన ఆశౌచసంకోచనం తత్కలియుగే నిషిద్ధం॥ శ్లో॥ ద
శాహావవిప్రస్య సపిండమరణే సతి। కల్పాంతరాణి కుర్వాణః కలౌ వ్యామో
హాకిల్బిషీతి। హారీతవచనేన శాహాశౌచభిన్నస్య క్రమాశౌచస్య గుణాశౌచ
స్య చ నిందితత్వాత్॥ శ్లో॥ అసవర్ణాసు కన్యాసు వివాహశ్చ ద్విజాతిషు। వృ
త్తస్వాధ్యాయసాపేక్షమఘసంకోచనం తథా। అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వమం
గస్పర్శనమేవ చేత్యాద్యనుక్రమ్య॥ శ్లో॥ ఏతాని లోకగుప్త్యర్థం కలేరా
దౌ మహాత్మభిః। నివర్తితాని కర్మాణి వ్యవస్థాపూర్వకం బుధైరితి చంద్రి

యావజ్జీవాశౌచనిందా.

కాదిష్వభిధానాచ్చ - యదపి॥ శ్లో॥ క్రియాహీనస్య విప్రస్య మహారోగిణ
ఏవ చ। యథేష్టాచరణస్యాహుర్మరణాంతమశౌచకమితి కౌర్మవచనేన॥
శ్లో॥ వ్యాధితస్య కదర్యస్య ఋణగ్రస్తస్య సర్వదా। క్రియాహీనస్య మూ
ర్ఖస్య స్త్రీజితస్య విశేషతః। వ్యసనాసక్తచిత్తస్య పరాధీనస్య నిత్యశః। భ
క్తిశ్రద్ధావిహీనస్య భస్మాంతం సూతకం భవేత్। నాసూతకం కదాచిత్స్యా
ద్యావజ్జీవం తు సూతకమితి। దక్షవచనేన చ సత్కర్మహీనానామాశౌచాధి
క్యవర్ణనం - తదప్యనాదరణీయం॥ శ్లో॥ జన్మకర్మపరిభ్రష్టః సంధ్యాపా
సనవర్జితః। నామధారకవిప్రస్తు దశాహం సూతకీ భవేత్। ఇతి పరాశరవ
చనేన పరమభ్రష్టస్యాపి నామధారకవిప్రస్య దశాహాశౌచవిధానేన కదర్యా
దీనాం యావజ్జీవాశౌచమత్యంతాయుక్తమిత్యుదాహృతకౌర్మాది వచనా
నాం నిందార్థవాదత్వే సమాధవీయాదిషు వ్యవస్థాపనాత్॥ జన్మకర్మ
పరిభ్రష్టః గర్భాధానాదిసంస్కారరహితః - నామధారకస్వరూపమాహ
వ్యాసః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మబీజసముత్పన్నో మంత్రసంస్కారవర్జితః। జాత
మాత్రోపజీవీ చ స భవేన్నామధారకః। గర్భాధానాదిభిర్ముక్తస్తథోప
నయనేన చ। న కర్మకృన్న చాధీతే స భవేన్నామధారక ఇతి। పుత్రజననా
నంతరం జాతకర్మకరణాయ ముహూర్తమాశౌచం నాస్తీత్యాహ॥

మూ॥ నాభిక్రృంతనతఃపూర్వంసూతకంనవిద్యతే॥

వ్యా॥ నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వంజాతకర్మకరణాయతత్పూర్వ్యకరణాయచమాతాపిత్రోర్భ్రాతౄణాంజ్ఞాతీనాంచసూతకంనాస్తీత్యర్థః॥శ్లో॥ యావన్నచ్ఛిద్యతేనాళంతావన్నాప్నోతిసూతకం। ఛిన్నేనాళేతతఃపశ్చాత్సూతకంతువిధీయతే। ఇతిజైమినిస్మరణాత్। దానవిషయేకృత్స్నేపిజన్మదినేసూతకంనాస్తీత్యాహ॥

పితృగృహేపుత్రప్రసవే.

మూ॥ పుత్రజన్మదినేపిత్రాదేయధనధాన్యగవాదికం।పక్వమన్నం
వినాదేయంప్రతిగ్రాహ్యంతథేతరైః॥

వ్యా॥ స్పష్టంతథాచదానమాత్రవిషయేజనకస్యశుద్ధిః। ఇతరేషాంచప్రతిగ్రహమాత్రేనదోషః। అత్రమనుః॥ శ్లో॥ జాతేకుమారేతదహఃకామంకుర్యాత్ప్రతిగ్రహం। హిరణ్యధాన్యగోవాసస్తిలానాంగుడసర్పిషామితి। శంఖలిఖితావపి॥సూ॥ కుమారప్రసవేనాభ్యామచ్ఛిన్నాయాంగుడతిలవస్త్రహిరణ్యప్రావరణధాన్యాదిప్రతిగ్రహేష్వదోషస్తదహరిత్యేకఇతి। వృద్ధయాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ కుమారజన్మదివసేవిప్రైఃకార్యఃప్రతిగ్రహః। హిరణ్యభూగజాశ్వాజవాసశ్శయ్యాసనాదిషు। తత్రసర్వంప్రతిగ్రాహ్యంకృతాన్నంతునభక్షయేత్।భక్షయిత్వాతుతన్మోహాత్ద్విజశ్చాంద్రాయణంచరేదితి। అత్రయస్మిన్దినేపక్వాన్నభోజనంకృతంతత్ప్రభృతియావంతిసూతకదినాన్యవశిష్టానితావద్దినపర్యంతమాశౌచమస్తి। తదగ్రేవక్ష్యతే। బోధాయనోపి॥ శ్లో॥ గుడతైలహిరణ్యానాంగోధాన్యానాంచవాససాం। తస్మిన్నహనివాస్యస్యవిప్రైఃకార్యఃప్రతిగ్రహః। ప్రాఙ్నాభిచ్ఛేదనాద్గ్రాహ్యజ్యేతానీత్యపరేజగురితి। పరాశరోపి॥ శ్లో॥ ఖలేయజ్ఞేవివాహేచసంక్రాంతౌగ్రహణేతథా। పుత్రేజాతేవ్యతీపాతేదత్తంభవతిచాక్షయం। శర్వర్యాందానమస్తీతినాన్యత్రతతువిధీయ్యతఇతి। స్మృతిసంగ్రహేపి॥ శ్లో॥ పుత్రజన్మనియాత్రాయాంశర్వర్యాందత్తమక్షయమితి। ఇదంచరాత్రిదానంరాత్రిప్రసవేవేదితవ్యం॥

పితృగృహేపుత్రీప్రసవే ॥

మూ ॥ ప్రసూతాచేత్పితుర్గేహేపుత్రీపిత్రోస్త్రిరాత్రకం ।
భ్రాతౄణాంచత్రిరాత్రంస్యాత్ జ్ఞాతీనామేకరాత్రకం ॥

వ్యా ॥ పితుర్గేహేపుత్రీప్రసూతాచేత్పిత్రోర్భ్రాతౄణాంచత్రిరాత్రం । జ్ఞాతీనామేకరాత్రమిత్యర్థః । దత్తానారీపితుర్గేహే ప్రసూయేత మ్రియేతవా । తద్బంధువర్గస్త్వేకేనశుద్ధ్యేత్తజ్జనకస్త్రిభిరితి బ్రహ్మపురాణవచనాత్ ॥

మూ ॥ శేషతశ్శుచయస్సర్వేదశాహాంతర్జనిశ్రుతౌ ॥

వ్యా ॥ దశాహాభ్యంతరేజననశ్రవణేదశాహశేషేణైవసర్వేపితృభ్రాతృజ్ఞాతయశ్శుద్ధాభవంతి । తథాచశంఖః ॥ శ్లో॥ దేశాంతరగతంశ్రుత్వా కల్యాణంమరణంతథా । యచ్ఛేషందశరాత్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేదితి । బృహస్పతిరపి ॥ శ్లో ॥ అన్యదేశమృతంజ్ఞాతింశ్రుత్వాపుత్రస్యజన్మచ । అనిర్గతదశాహంతుశేషాహోభిర్విశుధ్యతీతి। పుత్రస్యేతిజ్ఞాతేరప్యుపలక్షణం॥

మూ ॥ స్నానంపితురక్రాంతేజ్ఞాతీనాంతునకించన ॥

వ్యా ॥ అతిక్రాంతేదశాహేవశ్యాజ్జననశ్రవణేజనకస్యసచేలస్నానమాత్రం । జ్ఞాతీనాంతదపినాస్తి ॥ శ్లో॥ నిర్దశంజాతిమరణంశ్రుత్వాపుత్రస్యజన్మచ।సవాసాజలమాప్లుత్యశుద్ధోభవతిమానవఇతి।మనుస్మరణాత్। అత్రపుత్రగ్రహణాత్పితురేవస్నానంనాన్యేషాం । అతఏవదేవలః ॥ శ్లో ॥ నాశుచస్స్వల్పమప్యస్తివ్యతీతేషుదినేష్వపీతి। స్వల్పమపినాస్తీత్యనేనజ్ఞాతీనాంస్నానమపినాస్తీతిప్రతీయతేదశాహమధ్యేశిశుమరణే ॥

మూ ॥ అచ్ఛిన్ననాభేమరణేజనన్యాఃపూర్ణసూతకం । పిత్రాదీనాంసపిండానాంత్రిరాత్రంమునిభిస్స్మృతం । ఛిన్ననాభిర్యదిమృతోమృతోవాజాయతేయది । పూర్ణాశౌచంజనన్యాశ్చపిత్రాదీనాంచనిశ్చితః ॥

వ్యా ॥ జాతస్యశిశోర్నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వంమరణేమాతుఃపూర్ణంజాతాశౌచం । పితాదీనాంసర్వేషాంత్రిరాత్రంజాతాశౌచం । ఇదంచవక్ష్యమాణదశరాత్రేణవికల్ప్యతే । మృతకాశౌచంతుస్నానమాత్రమేవ

త్యాగమితిశావాశౌచప్రకరణేవక్ష్యతే । నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణేమా
తాపిత్రోర్భ్రాతౄణాంచదశాహశేషపర్యంతంమృతకాశౌచం।తథా
చజన్మదినేమృతౌదశాహంపూర్ణం। ద్వితీయాదిదినేషుమృతౌశేషేణశుద్ధిః
మృతప్రసవేమాతుఃపూర్ణంమృతకాశౌచం। పితుఃపూర్ణంజాతాశౌచం।జ్ఞా
తీనాంతుఛిన్ననాభిమరణేమృతప్రసవేచపూర్ణంజాతాశౌచమేవ। మృతకా
శౌచంతుస్నానమాత్రనివర్త్యమితివక్ష్యతే । ఏవంవిభజ్యశ్లోకార్థోద్రష్ట
వ్యః- శ్లోకస్తుఋషివచనచ్ఛాయానుసారేణసంకలితాత్మనారచితఇత్యవ
గంతవ్యం। అత్రవృద్ధమనుః ॥ శ్లో॥ జీవన్జాతోయదితతోమృతస్సూతకఏ
వతు। సూతకంసకలంమాతుఃపిత్రాదీనాంత్రిరాత్రకమితి ।ఇదంనాభిచ్ఛే
దాత్పూర్వంమరణవిషయమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః। హారీతోపి॥ శ్లో ॥ జాతే
మృతేమృతేజాతేసపిండానాందశాహకమితిజాతాశౌచమితిశేషః। ఇదంనా
భిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణవిషయమితితద్వ్యాహుః। పారస్కరోపి। శ్లో॥ గ
ర్భేయదివిపత్తిస్స్యాద్దశాహంసూతకంభవేదితి। పిత్రాదీనామితిశేషః।
సూతకంసూత్యాశౌచం। అస్మిన్నేవవిషయేమృతకాశౌచప్రతిపాదకవచ
నాన్యుపరిష్టాదుదాహరిష్యంతే - యత్తు ॥ శ్లో ॥ అధస్తాన్నవమాన్మాసా
చ్ఛుద్ధిస్స్యాత్ప్రసవేసదా। మృతేజీవతివాతస్మిన్నహోభిర్మాససంఖ్యయే
తిచతుర్వింశతివచనేనసప్తమాష్టమయోఃప్రసవేక్రమేణసప్తరాత్రమష్టరా
త్రముక్తం। తద్వైకల్పికమితిమాధవీయాదౌవ్యవస్థాపితం - అత్రయథా
చారస్తథాచరణీయం। ఏవంప్రథమోద్దిష్టంజాతకంసమ్యగేవనిరూపితం।
అత్రయత్కించిద్విస్మృతంచేత్తదస్మత్కృతధర్మచింతామణౌద్రష్టవ్యం।
సంగ్రహస్తుపితృపితామహప్రపితామహాదయస్సప్తపూర్వాఃపురుషాః।

ప్రసవాశౌచసంగ్రహః.

పుత్రపౌత్రాదయస్సప్తాపరాఃపురుషాస్సపిండాఃసంతానభేదేపియతః
ప్రభృతిద్వౌవాబహవోవాసంతానాఃప్రవృత్తాస్సకూటస్థః। కూటస్థప్రభృ
తిగణితానానాసంతానవర్తినోప్యేకగోత్రానుప్రవిష్టాస్సప్తపూరుషాః
పరస్పరంసపిండాః। తేజ్ఞాతయఇత్యుచ్యంతే। దౌహిత్రాదయస్తుభిన్నగో
త్రాస్సపిండానభవంతి - అష్టమప్రభృతిచతుర్దశపర్యంతాఏకగోత్రాః

సప్రవిష్టాస్సమానోదకాః। పంచదశప్రభృత్యేకవింశతిపర్యంతాస్సగో
త్రాః। పంచదశాత్ప్రాగపి అస్మత్కులప్రభవోఽయం దేవదత్తవంశ్యావ
యమితి జన్మనామ్నోరన్యతరస్యాపి విస్మృతౌ సగోత్రా ఏవ। అనూఢాః
స్త్రియస్తు కూటస్థప్రభృతి త్రిపూరుషపర్యంతాస్సపిండాః। తతస్త్రిపూరు
షపర్యంతాస్సమానోదకాః। సప్తమప్రభృతి సగోత్రాః। తత్ర ప్రసూ
తౌ సపిండానాం దశరాత్రమాశౌచం- క్షత్రియాదీనాం ద్వాదశరాత్రా
దికం। సంకీర్ణానాం తు అనులోమానాం మాతృవర్ణవదాశౌచం। ప్రతి
లోమానాం పితృవర్ణవత్। శూద్రబీజసంభవానాం ప్రతిలోమానామా
శౌచం నాస్త్యేవ। మృతకే స్నానమాత్రం। సమానోదకానాం త్రిరాత్రం.
క్షత్రియాదీనామపి సమానోదకానాం త్రిరాత్రమేవ- సగోత్రాణాం కిమ
పి నాస్తి-సూతికాయాస్తు అస్పృశ్యత్వం యుగత్రయపరిహరణాది హేతుభూ
తమత్యంతాశౌచం దశరాత్రం-శూద్రాయా ద్వాదశరాత్రం - కర్మానధి
కారలక్షణం తు స్త్రీ ప్రసవే మాసం। పుంప్రసవే వింశతిరాత్రం- పితృగృ
హే పుత్రికా ప్రసూతా చేన్మాతాపితృభ్రాతౄణాం త్రిరాత్రం-జ్ఞాతీనామే
కరాత్రం- గృహాంతరే ప్రసూతా చేత్కిమపి నాస్తి - తత్రాపి ద్రవ్యప్ర
దానే త్రిరాత్రమస్తీతి కేచిత్ - కన్యాజననే తు పక్షిణ్యాశౌచం - కిమపి నాస్తీ
తి కేచిత్। దూరవృత్తం పుత్రజననం జ్ఞాతిజననం వా దశాహమధ్యే శ్రుతం
చేద్దశాహశేషేణైవ శుద్ధిః- దశాహాదూర్ధ్వం శ్రుతం చేత్పితుస్సచేలస్నాన
మాత్రం- భ్రాతౄణాం జ్ఞాతీనాం కిమపి నాస్తి- సమానోదకానాం తు త్రిరా
త్రమధ్యే జననశ్రవణే త్రిరాత్రశేషేణ శుద్ధిః- తదూర్ధ్వం శ్రవణే కిమపి నా
స్తి- జాతస్య శిశోర్నాభిచ్ఛేదాత్పూర్వం మరణే మాతుః దశరాత్రం జాతాశౌ
చం- అస్పృశ్యత్వం చ - కర్మానధికారలక్షణం తు స్త్రీప్రసవే మాసం- పుం
ప్రసవే వింశతిరాత్రం - పిత్రాదీనాం సర్వేషాం త్రిరాత్రం జాతాశౌచం ద
శరాత్రం వా- మృతకాశౌచం తు స్నానమాత్రాన్నివర్తతే। నాభిచ్ఛేదా
దూర్ధ్వం మరణే మాతాపితృభ్రాతౄణాం జన్మదశాహశేషపర్యంతం మృత
కాశౌచం - తథా జన్మదినే మరణే దశరాత్రం - ద్వితీయాదిదినేషు మరణేన

వరాత్రాదికం - జ్ఞాతీనాంతుదశరాత్రంజాతాశౌచమేవ - మృతకాశౌ
చంతుస్నానమాత్రాన్నివర్తతే మృతప్రసవేమాతుఃదశరాత్రం మృత
కాశౌచం - పిత్రాదీనాంసర్వేషాందశరాత్రంజాతాశౌచమేవ - మృత
కాశౌచంతుస్నానమాత్రనివర్త్యం-సూత్యాశౌచేసూతికావ్యతిరిక్తానాం
పిత్రాదీనామస్పృశ్యత్వంనాస్తి - పితుఃపుత్రజననానంతరభావిస
చేలస్నానాత్పూర్వమస్పృశ్యత్వం - పశ్చాదస్పృశ్యత్వంనాస్తి - మృతకా
శౌచేతుసర్వేషామాశౌచనివృత్తిపర్యంతమస్పృశ్యత్వం - యఃపతిఃపుత్రో
జ్ఞాతిరన్యోవాయఃకశ్చిత్పురుషోవాస్త్రీవాదశరాత్రమధ్యేసూతికాం
స్పృశతి - తస్యసచేలస్నానాగ్నిస్పర్శనఘృతప్రాశనైశ్శుద్ధిః - అన్యోపి
యఃకశ్చిత్సూతికాస్పృష్టంపురుషంస్త్రియంవాస్పృష్టినిమిత్తస్నానాదేః
పూర్వంస్పృశతి - తస్యాపిస్నానమాత్రం- సూతికయాసహశయనాసనా
దికరణేకృత్స్నమేవతద్దశాహోరాత్రమాశౌచంయస్మిన్దినేసహశయనా
దికంకృతంతద్దశాహోరాత్రంకృత్స్నమాశౌచం-జాతస్యశిశోస్తదానీమేవ
జాతకర్మకరణేపిత్రాదీనాంసర్వేషాంజాతకర్మసమాప్తిపర్యంతంసూ
తకంనాస్తి- దానవిషయేతుకృత్స్నేపిజన్మదినేసూతకంనాస్తి - అన్యకర్మ
సుసూతకమస్త్యేవ - తత్రపక్వాన్నవ్యతిరిక్తంసర్వందేయంబ్రాహ్మణా
నామపితత్ప్రతిగ్రహేనదోషః-పక్వాన్నభోజనేతుసూతకినాంయావత్సూ
తకసమాప్తిస్తావత్కాలంభోక్తురపిసూతకంభవతి - అజ్ఞానాత్సూతకాన్న
భోజనేతునైష్పురీష్యపర్యంతమేవభోక్తుస్సూతకం - తథాచలఘుభోజనే
త్రిరాత్రం- భక్ష్యాదిగురుభోజనేసప్తరాత్రం-అంతేసచేలంస్నాత్వాచాం
ద్రాయణంచరేత్ । యదిశావాశౌచీసూత్యాశౌచినంసంచయనాత్పూ
ర్వంస్పృశతి - తదాబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేసాంతపనంచరేత్- అబుద్ధిపూర్వ
కేతుతదర్ధం। సంచయనాదూర్ధ్వంచేద్బుద్ధిపూర్వకస్పర్శేపాదకృచ్ఛ్రం
అబుద్ధిపూర్వకేత్వేకరాత్రముపవాసః। యదితుసూత్యాశౌచీశావాశౌచి
నంస్పృశతితదాసంచయనాత్పూర్వంబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేకృచ్ఛ్రద్వయం-
అబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేత్వేకకృచ్ఛ్రం- సంచయనాదూర్ధ్వంబుద్ధిపూర్వక
స్పర్శేపాదకృచ్ఛ్రంఅబుద్ధిపూర్వకస్పర్శేత్వేకరాత్రముపవాసః। ద్రా

౨౨ గర్భపాతమృత ప్రసవదశాహాభ్యంతరశిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

వివాహానాంతుకన్యాజననేమాతాపితృభ్రాతౄణాంపితృవ్యతత్పుత్రయోః పితామహతద్భార్యయోశ్చాశౌచం-అన్యేషాంకిమపినాస్తి- పితృవ్యోభిన్నోదరశ్చేత్తస్యైవాశౌచం - తత్పుత్రస్యాశౌచంనాస్తి- ప్రసవాశౌచినాంచతుర్దినపర్యంతమస్పృశ్యత్వమస్తీతిశతకకారః - నాస్తీతిస్మృతిముక్తాఫలకారః। సూతికాయాస్త్రీప్రసవేచత్వారింశద్దినాన్యాశౌచం- పుంప్రసవేమాసమాశౌచం - తావత్పర్యంతమస్పృశ్యత్వమస్తీతిశతకకారః। దశాహపర్యంతమేవాస్పృశ్యత్వంతదూర్ధ్వంకర్మానధికారమాత్రమితిస్మృతిముక్తాఫలకారః - పితృగృహేపుత్రీప్రసూతాచేత్తస్యామాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రం- తద్భ్రాతురేకరాత్రం - జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి - దశాహమధ్యేశిశుమరణేమాతాపిత్రోర్దశాహశేషపర్యంతంమృతకాశౌచం - భ్రాతుర్జాతాశౌచమేవ -దశమదినేశిశుమరణేమాతాపిత్రోర్దశాహాదూర్ధ్వంద్విరాత్రం- తస్మిన్నేవదినేఅష్టమయామేశిశుమరణేత్రిరాత్రం-అన్యత్సర్వంసమానం ॥ ఇతివేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవర విరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం - ప్రసవాశౌచనిర్ణయః .

మూ॥ పాతేమృతస్య ప్రసవేదశాహాంతమృతౌతథా । శావాశౌచంతుబంధూనాంవిజ్ఞాతవ్యమనేకధా ॥

వ్యా ॥ పంచమషష్ఠయోర్గర్భపాతేసప్తమాదిషుమృతప్రసవేప్రసవానంతరంనాభిచ్ఛేదాత్పూర్వంమరణేచసర్వేషాంశిశుమరణనిమిత్తంసద్యస్స్నానమాత్రం - మృతప్రసవేమాతుర్దశాహంమరణాశౌచం - నాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంజన్మదశాహసమాప్తిపర్యంతంమరణాశౌచం - జన్మదినేచేద్దశాహం - ద్వితీయాదిదినేషుచేత్స్వరాత్రాదికం - జ్ఞాతీనాంతుస్నానమాత్రం - ఏతేషాంజాతాశౌచంతుప్రాగుక్తమేవ। తథాచాదిపురాణం ॥ శ్లో॥ స్త్రీణాంతుపతితోగర్భస్సద్యోజాతోమృతోథవా । అజాతదంతోమాసైర్వామృతఃషడ్భిర్గతైస్తథా। వస్త్రాద్యైర్భూషితంకృత్వాక్షేప్తవ్యస్సతుకాష్ఠవత్ । ఖనిత్వాతుశనైర్భూమింసద్యశ్శౌచంవిధీయతఇతి। గతైః ప్రాస్తైర్నత్వతిక్రాంతైః।

తథాచఅజాతదంతోవామృతఃషణ్మాసాభ్యంతరేవామృతఇత్యర్థః॥ వృద్ధ
విష్ణురపి॥ సూ॥ మృతేజాతేకులస్యసద్యశ్శుద్ధిరితి॥ వ్యాఘ్రోపి॥ శ్లో॥ జాతే
మృతేసపిండానాంసద్యశ్శుద్ధిర్విధీయతే॥ దశాహేనైవదంపత్యోస్సోదరా
ణాంతథైవచేతి। ఇదంనాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంమరణవిషయం - దశాహేనై
వజన్మదశాహేనైవ-సోదరశబ్దోభిన్నోదరస్యాప్యుపలక్షకః - సద్యశ్శుద్ధి
స్తత్కాలపరః - యదామరణనిశ్చయః తదానీమేవస్నానంకృత్వా శుధ్యతీ
త్యర్థః - పునశ్చసఏవ॥ శ్లో ॥ అంతర్దశాహేజాతస్యశిశోర్నిష్క్రమ
ణంయది। సూతకేనైవశుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోశ్శాతాతపోబ్రవీదితి- పిత్రోరి
తిసోదరభ్రాతౄణాముపలక్షణం - పూర్వవచనానుసారాత్ । సూత
కేనైవసూతకాహోభిరేవ - తథాచనాభిచ్ఛేదాదూర్ధ్వంశిశుమరణేయు
తిప్త్రాదీనాంమరణనిమిత్తమాశౌచంతత్సూతకాహోభిరేవగచ్ఛతీతిచం
ద్రికామాధవీయాదౌవ్యాఖ్యాతం- సనుజాతేమృతేసపిండానామితివ్యాఘ్ర
వచనందశాహోర్ధ్వమరణవిషయం భవితుమర్హతి - అన్యథాగర్భస్థే
ప్రేతేమాతురేవస్యాదాశౌచంజాతఉభయోః- కృతేనామ్నిసోదరాణాం
భిన్నోదరాణామప్యేవమితిపైంగవచనవిరోధాత్। అత్ర నామకరణకాలా
దేకాదశదినాదారభ్యైవభ్రాతుర్మృతకాశౌచవిధానాత్ । అతస్సోదరా
ణాంపితృతుల్యమృతకాశౌచవిధాయకంవ్యాఘ్రవచనందశాహోర్ధ్వమర
ణవిషయమేవ - నతునాభిచ్ఛేదనాదూర్ధ్వందశాహమధ్యే మరణవిషయమి
తిచేన్న॥ శ్లో॥ జాతమాత్రే మృతేచాపిదశాహాత్పితరావశుచీ - కృతేనామ్ని
సనాభీనాందశరాత్రమఘంభవేత్ । భిన్నోదరాణాంభ్రాతౄణాంజాత
దంతేమృతేత్వఘం - దశాహంకృతచౌళేతుదత్తాదీనాంవిధీయత ఇతి - బృ
హస్పతివచనవిరోధేనపైంగవచనమపిదంతజననాదూర్ధ్వంమరణవిషయం
స్యాత్ - తత్రభిన్నోదరభ్రాతౄణాందంతజననాదూర్ధ్వమేవమృత
కాశౌచవిధానాత్- తత్రనానార్థవిధాయకస్యపైంగవచనస్యైతదేకవిష
యత్వావశ్యంభావాచ్చనచకృతేనామ్నీతినామకరణానంతరమేవమృతకా
శౌచవిధానాత్ - నకాలాంతరవిషయత్వమితివాచ్యం - తథాచ సతిజాతే
మృతఇతిజననానంతరమేవమృతకాశౌచవిధానేసవ్యాఘ్రవచనస్యాపికా

లాంతరవిషయత్వానుపపత్తేః - తస్మాద్విరుద్ధానాం త్రయాణాం వచనా
నాం వికల్పః. అతః యథాచారం వ్యవస్థా - అత్ర తావదాంధ్రైః వ్యాఘ్రవ
చనానుసారేణ దశాహమధ్యే శిశుమరణే మాతాపితృభ్రాతరస్త్రయోపి ద
శాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచమాచరంతి - దశాహాదూర్ధ్వం చేత్త్రిరా
త్రం - ద్రావిడాస్తు దశాహాదూర్ధ్వమేవ భ్రాతరో మృతకాశౌచమాచరం
తి - దశాహమధ్యే తు జాతాశౌచమేవ - తత్రాపి కేచిత్కులాచారానుసా
రేణ బృహస్పతివచనమాశ్రిత్యాభిన్నోదరభ్రాతరో దంతజననాదూర్ధ్వమే
వ మృతకం దశాహమాచరంతి - తస్మాద్దేశకులధర్మాపేక్షయా యథాయ
థాశౌచమితి యుక్తముత్పశ్యామః। గర్భస్థే ప్రేతే మాతురేవస్యాదాశౌ
చమితి పైంగవచనస్యాయమర్థః। మృతప్రసవాదినిమిత్తభేదేన మాత్రా
దిషు వ్యవస్థితత్వేన విధీయమానమాశౌచం మృతకమేవ - జాతాశౌచవిధా
నే తస్య సాధారణ్యేన మాతురేవ స్యాదిత్యాది వ్యవస్థితవిధానాసంభవాత్ బృ
హస్పతివచనే సనాభిశబ్దస్య సోదరభ్రాతృపరత్వం - దత్తాదీనాం పుత్రా
ణాం కృతచౌలమరణే దశాహవిధానం దానాదినా పుత్రపరిగ్రహానంతరం
జాతస్యౌరసభ్రాతృమరణే వేదితవ్యం - ఆంధ్రాణాం తు అస్మిన్విషయే త్రి
రాత్రం తుల్యన్యాయత్వాత్ - శంఖోపి॥ శ్లో॥ దశాహాంతమృతే బాలే శు
ద్ధిస్స్యాజ్జన్మనా సహేతి - జన్మనా సహ జన్మదశాహేన సహ - యద్వా - జ్ఞాతీ
నాం యజ్జననాశౌచం తేన సహ మాతాపిత్రోః మృతకాశౌచస్యాపి నివృత్తి
రిత్యర్థః - ఆపస్తంబోపి. సూతకే చోత్థానాదాశౌచమితి। సూతకోత్థా
నపర్యంతమిత్యర్థః - తథాచ - దశమదినే బాలమరణే తద్దినమేవాశౌచం.
సత్యహశ్శేషే ద్వాభ్యాం - ప్రభాతే తిసృభిరితి విశేషో త్రేతి చంద్రికాయా
ముక్తం - శతకకారేణ తు అత్రాపి సవిశేషోస్తీత్యుక్తం॥ శ్లో॥ సూతకాంత
స్తు జాతస్య మృతౌ శిష్టాహమిష్యతే। పితుస్తద్వ్యహమంత్యాహే తత్ప్రభా
తే త్ర్యహం భవేదితి - దశాహమధ్యే బాలమరణే పిత్రోః పూర్ణాశౌచత్వే
పి। శ్లో॥ సూతకే నైవ శుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోః శాతాతపో బ్రవీదితి - వచనబలా
ద్దశాహశేషేణైవ శుద్ధిః। అంతిమదినే బాలమరణే తదూర్ధ్వం పితుర్ద్విరా
త్రం - తత్ప్రభాతే తు త్రిరాత్రమితి। నాత్ర సోదరస్యేదమాశౌచం - కృతే

నామ్ని సోదరాణామితి దశాహాత్పరమేవ తస్య మృతకాశౌచవిధానాదితి । ఇదం ద్రావిడేనోక్తత్వాత్ । ద్రావిడవిషయం ॥ చంద్రికాదౌ తు - కృతే నామ్ని సోదరాణామితి వచనమన్యథా వ్యాఖ్యాతం । పారస్కరోఽపి ॥ సూ ॥ ఆ సూతికోత్థానాదాశౌచం సూతకవదితి ॥ వతి ప్రత్యయేన శిశూపరమ నిమిత్తోదకదానరాహిత్యముచ్యత ఇతి విజ్ఞానేశ్వరాదయః । జ్ఞాతివిషయేఽవృద్ధమనుః ॥ శ్లో ॥ దశాహాభ్యంతరే బాలే ప్రమీతే తస్య బాంధవైః । శావాశౌచం న కర్తవ్యం సూత్యాశౌచం సమాచరేదితి ॥ యమోఽపి ॥ శ్లో ॥ దశాహాభ్యంతరే బాలః కదాచిన్మ్రియతే యది । శావాశౌచం న కర్తవ్యం సూత్యాశౌచం విధీయ్యత ఇతి మృతకస్య స్నానమాత్రాన్నివృత్తిః అత్ర కేచిత్ ॥ శ్లో ॥ సూతిమధ్యే మృతే బాలే శావం సద్యః పరాకృతమితి । ప్రాచీనషడశీతివచనస్య వ్యాఖ్యానే సద్యశ్శబ్దస్యాహర్మాత్రపరత్వ ప్రతిపాదనాదస్తమయపర్యంతమాశౌచమాచరంతి ॥ కేచిత్తు - ఏకత్ర నిర్ణీతశ్శాస్త్రార్థ ఇతి న్యాయాదాశౌచప్రకరణే సర్వత్ర సద్యశ్శబ్దస్యాహర్మాత్రపరత్వమిత్యాదంతజన్మనస్సద్య ఇత్యాదివచనవిషయేఽపి సూర్యాస్తమయపర్యంతమాశౌచమాచరంతి । తత్రయే తావద్దశాహాంతర్బాలమరణవిషయే సద్యశ్శబ్దస్యాహర్మాత్రపరత్వమన్యంతే తేషాం ॥

మూ ॥ గర్భే యది విపత్తిస్స్యాద్దశాహం సూతకం భవేత్ । మృ
తకే స్నానతశ్శుద్ధిస్సపిండానాం వినిశ్చయః । నాభికృంతనతః పశ్చా
ద్దశాహం సూతకం భవేత్ ॥

వ్యా ॥ మృతకే స్నానతశ్శుద్ధిః । సర్వేషాం సపిండానాం చ స్నానేన మరణాచ్ఛుద్ధిః ॥ శ్లో ॥ నాభికృంతనతః పూర్వం శిశోర్నిష్క్రమణం యది । జాతాశౌచం తు సర్వేషాం త్రిరాత్రమితి నిశ్చయః । సద్యశ్శుద్ధిస్తు మృతకే పిత్రాదేః పూర్ణముచ్యతే । పిత్రోస్తు మరణాశౌచం సద్య ఏవ సపిండవదితి పారస్కరవచనవిరోధః । సద్యశ్శబ్దస్థానే స్నానశబ్దప్రయోగాత్ । అత్ర నాభికృంతనాత్పూర్వం బాలమరణే పిత్రోర్భ్రాతుశ్చ పూర్ణాశౌచవిధానం వైకల్పికం బోధ్యం - తథైవాచారస్య క్వచిత్ క్వచిదుపలంభాత్ ॥ శ్లో ॥ బాలే దేశాంతరంస్థే చ పతితే చ మృతాప్సు తే । సద్యశ్శౌచం యదీచ్ఛాతో జలాగ్న్యుద్బంధనాది

ష్వితిపరాశరవచనవిరోధశ్చ ॥ తత్ర సద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రపరత్వాసంభవాత్ । అత్ర బాలమరణే సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలపరత్వస్యావశ్యం వక్తవ్యత్వాత్ । అన్యథా దేశాంతరమరణేప్యహమాత్రమాశౌచం స్యాత్ । న చేష్టాపత్తిః - స్నాత్వా దేశాంతరే శుచిరితి ప్రాచీన షడశీతివచనవిరోధాత్ । తథా యతిమరణే దుర్మరణే చ అహమాత్రమాశౌచం స్యాత్ । న చేష్టాపత్తిః - స్నానమాత్రవిధాయకబహుస్మృతివచనవిరోధాదాచారవిరోధాచ్చ నహి యతిమరణే జ్ఞాతయః కదాచిత్క్వచిదప్యహమాత్రమాశౌచమాచరంతి ॥ శ్లో॥ సద్యశ్శౌచే తు తావత్స్యాద్దాశౌచం సంస్థితస్య తు । యావత్స్నానం న కుర్వంతి సచేలం బాంధవా బహిరిత్యంగిరోవచనవిరోధశ్చ । తత్ర సద్యశ్శౌచస్య తాత్కాలికస్నానమాత్రజన్యశుద్ధిపరత్వేన వ్యాఖ్యాతత్వాత్ । విజ్ఞానేశ్వరవ్యాఖ్యానవిరోధశ్చ - తేన హి దశాహమధ్యే బాలమరణే జ్ఞాతీనాం సూత్యాశౌచం వ్యపస్థాప్య అనంతరముక్తం యత్పునర్బృహద్విష్ణునోక్తం వచనం । జాతే మృతే మృతే జాతే వా కులస్య సద్యశ్శుద్ధిరితి । తచ్ఛిశూపరమనిమిత్తస్యాశౌచస్య స్నానాచ్ఛుద్ధిప్రతిపాదనపరం నతు ప్రసవనిమిత్తస్యేతి । యేత్వాదంతజన్మనస్సద్య ఇత్యాదావప్యాశౌచప్రకరణే సత్వాత్ర సద్యశ్శబ్దస్య అహమాత్రపరత్వం మన్యంతే - తేషాం ॥ శ్లో ॥ అనుజాతస్య తావత్స్యాద్దాశౌచం సంస్థితస్య తు । యావత్స్నానం న కుర్వంతి సచేలం బాంధవా బహిరిత్యంగిరోవచనవిరోధః - అనుజాతో జాతదంతాద్బాలతరః అనుత్పన్నదంత ఇతి చంద్రికాదౌ వ్యాఖ్యాతం ॥ శ్లో ॥ ఋత్విజాం దీక్షితానాం చ యజ్ఞీయం కర్మ కుర్వతాం । సత్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మవిదాం తథా । దానే వివాహే యజ్ఞే చ సంగ్రామే దేశవిప్లవే । ఆపద్యపి చ కష్టాయాం సద్యశ్శౌచం విధీయత ఇతి । యాజ్ఞవల్క్యాదివచనవిరోధశ్చ - తత్ర సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలపరత్వాత్ । కర్మలోపో మాభూదిత్యేవమర్థం ఋత్విగ్దీక్షితాదీనాం సద్యశ్శౌచం విహితం - యది తత్ర సద్యశ్శబ్దోహర్మాత్రపరస్స్యాత్ । తదా ప్రవర్గ్యోపసదాదికర్మకలాపస్య సూతకదినే కర్మలోపప్రసంగస్స్యాత్ ॥ శ్లో॥ శిల్పినః కారవో వైద్యా దాసీదాసాశ్చ నాపితాః । రాజానో రాజభృత్యాశ్చ సద్యశ్శౌచాః ప్రకీర్తితా ఇత్యాదిబహుస్మృతివచ

నవిరోధశ్చ - యదితత్రసద్యశ్శబ్దోహమాత్రపరస్స్యాత్ ! తదావైద్య
స్యయస్మిన్దినేసూతకంతస్మిన్దినేదోషజ్వరాదియుక్తస్యాపిరోగిణోధా
తుపరీక్షాద్యసంభవేనప్రాణాత్యయఏవస్యాత్ - ఏవంరాజ్ఞోరాజభృత్యా
నాంచయుద్ధేప్రసక్తేప్రస్థానికహోమదేవతాప్రార్థనబ్రాహ్మణా
శీర్వచనపరిగ్రహణావేక్షస్మిన్దినేప్రవృత్త్యభావేనయుద్ధాభావాదుదా
సీనోరాజాశత్రుభిర్హతఏవస్యాత్ : తస్మాదాశౌచప్రకరణేసద్యశ్శబ్ద
స్తత్కాలపరఃస్మృతివచనేషుసమానవిషయేషుసద్యశ్శబ్దస్థానేస్థానశబ్దప్ర
యోగాత్ కేషుచిద్వచనేష్వహస్స్యాంతత్కాలఏవతాత్పర్యనిశ్చయాత్ అంగి
రోవచనేనతత్కాలపరత్వేనవ్యాఖ్యానాత్ భిజ్ఞానేశ్వరాదిభిస్తథావ్యా
ఖ్యానాచ్చ - ఏవంబహుస్మృతివిరోధంలోకప్రసిద్ధప్రాక్తననిబంధవ్యాఖ్యా
నవిరోధంచానాదృత్యకస్యచిదజ్ఞానామధేయస్యప్రాచీనషడశీతివ్యాఖ్యాతుర
జ్ఞత్వవిజృంభితమత్యంతాప్రామాణికంచవ్యాఖ్యానమవలంబ్యకేషాంచిత్స్మృతి
వచనైర్వివక్షితానాంసద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రపరత్వభ్రమః - తదనుసారే
ణతేషామాచారః - తదుపదిష్టార్థానాంకేషాంచిద్గతానుగతికశ్చాచా
రోజాత్యంధాయతేచేత - నను॥ శ్లో॥ ద్విసంధ్యంసద్యఇత్యాహుస్త్రిసం
ధ్యమహరేవచ - ద్వినారాత్రిరేకాచపక్షిణీత్యభిధీయత ఇతిసద్యశ్శబ్దస్యా
హమాత్రవాచకత్వేననిర్వచనమస్తీతిచేత్ - అహోబతాయమస్మద్భాగ్య
విశేషాదాక్షిప్తాసాదితః పండితసార్వభౌమః ప్రజ్ఞాప్రకర్షపర్యంతః
యోయంసద్యశ్శబ్దస్యాహమాత్రేవివృత్తిరస్తీత్యేతావతాసర్వత్రాపి
తత్రైవతాత్పర్యంకల్పయతి - ఏతాదృశోహిభుంజానైర్జార్ణంహృష్టైస్సైం
ధవమానయేత్యుక్తోదేవానాంప్రియఃపక్ష్యమశ్వమపస్థాపయేత్ - అ
శ్వేపిసైంధవపదస్యవృత్తేస్తుల్యత్వాత్ - నానార్థానాంశబ్దానామర్థవి
శేషనిర్ధారణమనాద్రియమాణశ్శబ్దవ్యుత్పత్తిమర్యాదానభిజ్ఞః కథమస్మా
భిశ్శక్యతేసమాధాతుం-ననుభవేదేవంయదిసద్యశ్శబ్దోనానార్థస్స్యాత్ -
సహితదహమాత్రేవర్తతేనతుతత్కాలేప్రమాణాభావాత్ - భవదు
పన్యస్తానాంప్రమాణానాంస్మృతివచనరూపత్వేనశక్తిగ్రహేతేషామ
తంత్రత్వాత్ వైదికానాంహిశబ్దానాంలోకఏవశక్తిగ్రహః - అతఃకోశా

దికం లౌకికమేవ ప్రమాణం శక్తిగ్రాహకం చ వక్తవ్యమితి చేత్ - అపి బ
తాసౌ విధిరేవాస్మాభిరుపాలబ్ధవ్యః - యో హి సర్వసాధారణ్యే న బాహ్యైర
ప్యధీయమానం కోశమప్యజానతా భవతాస్మాకం వివాదమాపాదయతి ॥
శ్లో॥ సద్యస్సపది తత్క్షణ ఇత్యభిధానాత్ - కోశో హి సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలేశ
క్తిముద్ఘోషయతి - క్షణో నామ ముహూర్తాద్వాదశాంశః స చాశౌచశ్రవ
ణానంతరం సచేలస్నానాయ పర్యాప్తః - అయం చ కోశో విశ్వాదికోశాంత
రాపేక్షయా పరమాభ్యర్హితః వైయాకరణమూర్ధన్యేన పాణిన్యమరజై
నేంద్రా జయంత్యష్టాదిశాబ్దికా ఇత్యభియుక్తోక్త్యా ఆదిశాబ్దికేషు వ్యాకర
ణసూత్రకారేణ పాణినినా తుల్యతయా పరిగణితేనామరసింహేన ప్రణీత
త్వాత్ అయమేవ కోశస్సర్వైరప్యర్థవ్యవస్థార్థముపాదీయతే చ - అ
స్యైవ కోశస్య వైయాకరణసార్వభౌమైరనేకైర్భట్టోజిదీక్షితాదిభిః కృ
తాని వ్యాఖ్యానాని బహూని దృశ్యంతే- ఏతస్యైవ ప్రచారేణ విశ్వాదికోశాం
తరాణాం విరళః ప్రచారస్సంవృత్తః - తస్మాదస్మిన్ కోశే ప్రసిద్ధాం సద్య
శ్శబ్దస్య తత్కాలేశక్తిం వృత్పన్నో నాక్షిపతి - నచ సద్యః పరుత్పరారాదితి వ్యా
కరణసూత్రే భాష్యకారేణ అహన్యభిధేయే ద్యస్ప్రత్యయో నిపాత్యత ఇ
త్యభిధానాత్ కథమేతదితి వాచ్యం - అస్మిన్నేవ సూత్రే సప్తమ్యాః కాల
ఇతి చానువర్తత ఇతి వృత్త్యాదిష్వభిధానాత్ కాలేపి ద్యసస్సిద్ధ్యా సద్యస్సిద్ధేః
ఏతత్కోశవ్యాఖ్యానేషు చ తథైవ తత్కాలే తదహర్మాత్రే చ శక్తిద్వయ
స్య ఉభయత్ర ప్రయోగద్వైవిధ్యస్య చ దర్శితత్వాచ్చ - ప్రత్యుత తత్కాల ఏవ
ప్రయోగాణాం బహూనాముపలంభాత్ ॥ శ్లో॥ కశ్చిద్విపక్షఖడ్గహృతోత్త
మాంగస్సద్యో విమానప్రభుతాముపేత్య - వామాంగసంసక్తసురాంగనః
స్వం నృత్యత్కబంధం సమరే దదర్శ - హారోయం కేరళస్త్రీవిహసితశుచిభిః
పఙ్క్తిభిర్మౌక్తికానాం సద్యః పాణ్మాసికానాం మమ దిరదృశాదత్తచంద్రో
దయశ్రీః। సోత్కంఠం కంఠమూలే ఝటితి కుచతటాదోన్నమోమన్మథా
యేత్యస్తో యన్మధ్యరత్నం ఛురయతి కకుభః కౌంకుమీభిః ప్రభాభిః। ధారా
యంత్రవిముక్తసంతతపయః పూరాప్లుతే సర్వతస్సద్యస్సాంద్రవిమర్దక
ర్దమరసక్రీడాక్షమే ప్రాంగణే - ఉద్దామప్రమదాకపోలనిపతత్సిందూ

రరేఖారుణం సైందూరం క్రియతే జనేన చరణన్యాసైః పునః కుట్టిమం - ఆక్షి
ప్తోజ్ఝితకుంజరేణ తురగాణాం నిర్వల్గయ స్వల్లభాం సంగీతధ్వనినాహ్వాతః క్షితి
భృతో గోష్ఠీషు తిష్ఠన్ క్షణాత్ - సద్యో విస్మృతసింహళేంద్రవిభవః కష్ట్యో
ప్రదేశేష్వహో ద్వాస్థేనైవ కుతూహలేన మహతా గ్రామ్యో యథాహం
ధృతః - ఇత్యాదిషు తదహర్మాత్రపరత్వస్య సర్వథైవాసంభవాత్ - ఇత్థం లౌకి
కప్రమాణం గవేషయతో భవతః ప్రత్యయార్థం లౌకికం ప్రమాణముక్తం - అర్షం
చ ప్రమాణం ప్రాగేవాస్మాభిరుపన్యస్తం - తస్మాత్సద్యశ్శబ్దస్య తత్కాలే
శక్త్యా నకశ్చిద్వివాదమర్హతి మాస్తు వా తత్కాలే శక్తిః - తుష్యతు దుర్జన ఇతి
న్యాయాత్ । తథాపి స్మృత్యాశౌచప్రకరణేషు బహుస్మృతివచనవిరోధ
పరిహారాయ విజ్ఞానేశ్వరాదివ్యాఖ్యానవిరోధపరిహారాయ చ లక్షణయా
వా తత్కాలపరత్వం అవశ్యం వక్తవ్యం ఏతావద్భిః ప్రమాణైరసందిగ్ధావిప
ర్యస్తసిద్ధ్యర్థే కులశీలవయోవిద్యాదివిపర్యయాపన్నో మూఢస్సంభాషణా
యాపి న పర్యాప్త ఇత్యలమతి దుర్విదగ్ధ కలహావమానేన ॥ ఇతి శ్రీ వేంకటాం
బాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయాం - అభినవషడశీతివ్యా
ఖ్యాయాం - ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం - దశాహాంతశ్శిశుమరణాశౌచనిర్ణయః.

దశాహోర్ధ్వశిశుమరణాశౌచానుపనీతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ అర్వాగుపనయాత్పిత్రోః భ్రాతౄణాం చ దినత్రయం।
ఆర్వాగ్దంతోద్గమాచ్చౌలాత్తథోపనయనాత్క్రమాత్ । సద్యోది
నం త్రిరాత్రం చ సపిండానాం ప్రకీర్తితం । దహనే తు త్రిరాత్రం
స్యాదాశౌచమపి గోత్రిణాం। అజాతదంతదహనే త్యాగే చైకా
హమిష్యతే। అతిక్రాంతం తూపనయాదర్వాఙ్నాస్త్యేవ కస్యచిత్॥

వ్యా॥ జన్మదశాహాదూర్ధ్వం ప్రాగుపనయనాద్బాలమరణే ఖననత్యా
గదహనేషు త్రిష్వపి సంస్కారేషు మాతాపిత్రోః భ్రాతౄణాం చ దినత్ర
యమాశౌచం - జ్ఞాతీనాం తు దంతోద్గమాత్పూర్వం చేత్ఖననపక్షే స్నానమా
త్రం - తదూర్ధ్వం చౌలాత్ప్రాగేకరాత్రం - తదూర్ధ్వముపనయనాత్ప్రా
క్త్రిరాత్రం - దహనపక్షే తు దంతోద్గమాత్ప్రాగేకరాత్రం - తదూర్ధ్వం తు
త్రిరాత్రం - జాతదంతస్య త్యాగో నామ కశ్చిత్సంస్కారో వక్ష్యతే - తత్రై

కరాత్రం- దంతోద్గమాదిగ్రహణం తత్కాలానాముపలక్షణం - తథాచ
దంతోద్గమాద్యభావేపితత్కాలప్రాప్తిమాత్రేణతత్తదాశౌచంభవతి- ఉ
పనయనాత్పూర్వంబాలమరణేపిత్రాదీనాంసర్వేషామతిక్రాంతాశౌచం
నాస్తీతిశ్లోకత్రయస్యార్థః। అత్రజమదగ్నిః॥ శ్లో॥ యదినామక్రియాపూ
ర్వంపంచత్వంహిసగచ్ఛతి। గతఏవోపగూహ్యైనంస్నానాచ్ఛుధ్యంతి
గోత్రిణః। ఊర్ధ్వంనామక్రియాయాస్తుబాలోఽథవిపద్యేమృతః। సద్యశ్శు
ద్ధిస్సపిండానాంభూమౌనిఖనస్యతే। ఊర్ధ్వంద్వికాత్సపిండేష్వలంకృత్వేపిదేకా
హామేవహి। చౌలేకృతేకృతే ... దంతోత్పత్తేర్యది । అత్రైవర్ణ్యాత్తుద
హనేత్రిరాత్రేణవిశుధ్యతి। ... సైకేశస్తు ద్ధిస్సపిండానాంవినిర్ణయః। త
థాచాకృతచౌలస్యత్రివర్షాదూర్ధ్వపనాయనం। అశౌచంతుత్రిరాత్రంస్యా
త్పిత్రోశ్చైవతుసర్వదేతి। పిత్రోర్మాతాపిత్రోస్సర్వదా అజాతదంత
త్వాదిసర్వదశాసుత్రిరాత్రమిత్యర్థః। మనురపి॥ శ్లో॥ నిరస్యతుప్రమాణేషు
క్లముపస్పృశ్యవిశుధ్యతి। బైజికాదభిసంబంధాదనురుంధ్యాదఘంత్ర్యహ
మితి। బైజికసంబంధోజన్యజనకభావః। తథాచవయోవస్థావిశేషమనాదృత్య
జన్యజనకసంబంధమాత్రేణపిత్రోస్త్రిరాత్రమితి విజ్ఞానేశ్వరాదభిర్వ్యా
ఖ్యాతం- కశ్యపోపి॥ సూ॥ బాలానామజాతదంతానాంత్రిరాత్రేణేతి। ఇదం
మాతాపితృవిషయమితిత్రైరేకవ్యాఖ్యాతం। వైవస్వతోపి॥ సూ॥ బాలేవా
జాతదంతేవాత్రిరాత్రమితి। పైఠీనసిరపి॥ సూ॥ అకృతచౌలకానాంత్రిరా
త్రమితి। ఆదిపురాణేపి। శ్లో॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వాక్సంస్కారకర్మ
ణః। త్రిరాత్రేణభవేచ్ఛుద్ధిఃకన్యాస్వహ్నావిధీయతఇతి॥ అహ్నఇత్యజాతదం
తావిషయం ఇదంసర్వంత్రిరాత్రాశౌచవిధాయకం వచనజాతంమాతా
పితృభ్రాతృవిషయం - యత్తు॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రందశరాత్రంవాశావమాశౌ
చమిష్యతే।ఊనద్వివర్షఉభయోస్సూతకంమాతురేవహీతి। యాజ్ఞవల్క్య
వచనం తద్దేశభేదేనవ్యవస్థాపనీయం- అనుపనీతమరణేమాతాపిత్రోర్దశ
రాత్రాశౌచాచారస్యద్రావిడదేశేదర్శనాత్ । యద్యపిచంద్రికాయామి
దంవచనమూనద్వివర్షవిషయేత్రిరాత్రవిధిపరత్వేనైవవ్యాఖ్యాతం - తథా
పివిజ్ఞానేశ్వరేణదశరాత్రవిధిపరత్వేనవ్యాఖ్యాతత్వాదేవముక్తం। జ్ఞాతివి

పయేశంఖః॥ శ్లో॥ అజాతదంతేబాలేతుసద్యశ్శౌచంవిధీయతే। అహోరా
త్రాత్తదాశుద్ధిర్బాలేత్వకృతచౌలకే। తథైవానుపనీతేపిత్రిరాత్రముపది
శ్యతఇతి। యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ ఆదంతజన్మనస్సద్యఆచౌలాన్నైశికీస్మృ
తా। త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాద్దశరాత్రమతఃపరమితి। నైశికీనిశయానివృత్త
త్వాచ్ఛుద్ధిః। ఏకరాత్రేణశుద్ధిరితివిజ్ఞానేశ్వరేణవ్యాఖ్యాతం। వ్యాసోపి॥ శ్లో॥
ఆదంతజన్మనస్సద్యఆచౌలాన్నైకరాత్రకం। త్రిరాత్రముపనీతేః ప్రాగ్దశ
రాత్రమతఃపరమితి। ఇదంఖననవిషయం- దహనేతుజ్ఞాతీనాంచౌలాత్ప్రా
గపిత్రిరాత్రం-అజాతదంతదహనేత్వేకరాత్రం- తదాహసంగ్రహకారః॥
శ్లో॥ నామ్నోదంతోద్గమాచ్చౌలాదుపనీతేరథఃక్రమాత్॥ సద్యశ్శౌచమహ
స్త్ర్యహోనిఖాతానాంస్యాదకేఃపరతః। పరంచౌలాత్పరంచోపనయనాత్పూ
ర్వంమృతః-నిఖాతాస్స్యాద్ద్విరాత్రకః నిఖాతశ్చాస్స్యాద్ద్విరాత్రకంయస్యాహః। స్మృత్యన్త
తరేపి॥ శ్లో॥ ప్రాఙ్నామకరణాత్సద్యశ్శౌచంపదంబుజన్మనః। చూడాయాః
(త్రి)దినంప్రోక్తంతస్మాస్స్యాన్నైకమావ్రతాదకః। తస్మాదూర్ధ్వం ప్రాప్తశౌచం
చతస్మాన్నైకంచనిత్యపతేజృతే శేషః। ఇదంవచనద్వయంజ్ఞాతివిషయం-దహ
నవిషయంచేతివిజ్ఞానేశ్వరమాధవాచార్యాదయః। నామకరణాత్పూర్వంతు
దహనాభావాత్ఖననవిషయమేవ। పరాశరోపి॥ శ్లో॥ దంతజాతేనుజాతేచ
కృతచూడేచసంస్థితే। అగ్నిసంస్కరణేతేషాంత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి।
అనుజాతస్యదహనేత్రిరాత్రవిధానంకృతచూడవిషయం। తథాచషట్త్రిం
శన్మతం॥ శ్లో॥ యద్యప్యజాతదంతస్స్యాత్కృతచూడస్తుసంస్థితః। దాహ
యిత్వాతథాప్యేనమాశౌచంత్ర్యహమాచరేదితి। తత్ర ఆదిపు
రాణం॥ శ్లో॥ జాతదంతంమృతంత్యక్త్వాచరేదేకాహమేవహి॥ యత్తుఆ
రణ్యేకాష్ఠవత్త్యక్త్వాక్షపేత్త్ర్యహమేవత్వితిమనువచనంతన్మాతాపిత్రు
విషయమితిమాధవీయాదిషువ్యాఖ్యాతం త్యాగోనామ - అరణ్యేష్వప
వగతలవత్యాంభూమౌకాష్ఠవత్త్యక్త్వాలోష్టపాషాణాదిభిఃప్రచ్ఛాదనం
ఖననంతుభూమింఖాత్వాతత్రనిధానమితిభేదః। అయంచత్యాగోజాతదం
తస్యైవకర్తవ్యః - జాతదంతంమృతంత్యక్త్వేతితస్యైవతద్విధానాత్। ద
హనంతునామకరణప్రభృతిచౌలపర్యంతంవైకల్పికం। తతఃపరంనిత్యంచౌ

లాత్పూర్వంవిహితప్రతిషిద్ధత్వాత్॥ శ్లో॥ఊనద్వివార్షికం ప్రేతంనిదధ్యు
ర్బాంధవాబహిః। అలంకృత్యశుచౌభూమావస్థిసంచయనాదృతే। నాస్య
కార్యోఽగ్నిసంస్కారో నాపికార్యోదకక్రియేతిమనువచనేనతృతీయవర్షా
త్పూర్వందహనస్యనిషేధాత్ -అస్థిసంచయనాదృతఇతి అస్థిసంచయనరహి
తాయాంభూమావిత్యర్థః। తృతీయవర్షేణచౌలమప్యుపలక్ష్యతే॥ శ్లో॥ నా
త్రివర్షస్యకర్తవ్యా బాంధవైరుదకక్రియా।జాతదంతస్యవాకుర్యాన్నా
మ్నివాపికృతేసతీతితస్యైవవచనేననామకరణప్రభృతిదహనస్యవిధానా
చ్చఉదకక్రియయాదహనమాక్షిప్యతేతయోరవినాభావాత్ - అత్రివర్ష
స్య అప్రాప్తతృతీయవర్షస్యేత్యర్థః। ఇదంచదహనందేశాచారానుసారే
ణకర్తవ్యం- వైకల్పికేషుపదార్థేషుశిష్టాచారస్యనియామకత్వాత్ ఖననప్ర
కారోయమేనదర్శితః॥శ్లో॥ఊనద్వివార్షికం ప్రేతంఘృతాక్తంనిఖనేద్భువి-
యమగాథాంగాయమానోయమసూక్తమనుస్మరన్నితి - యమగాథానా
మ- యోస్యకౌష్ఠ్యజగత ఇత్యాద్యాస్తిస్రఋచః- యమసూక్తం - పరే
యువాగ్ంసమితిషోడశర్చం- ప్రకేతునేతినవర్చమితికేచిత్- అంతేప్రణ
వంచోక్త్వానిక్షిపేత్ - మృతజాతస్యతుప్రణవోనవక్తవ్యః॥ శ్లో॥ శుచౌదే
శేవటంఖాత్వాదర్భైః ప్రచ్ఛాద్యసర్వశః। ఘృతాభ్యక్తంమృతంతత్రప్రణ
వేనవినిక్షిపేత్। మృతజాతంతునిఖనేత్భూమౌప్రణవవర్జితమితి - స్మర
ణాత్ - తత్రచాయంప్రయోగః- ఇమంబాలంఖననేనసంస్కరిష్యఇతిసం
కల్ప్యశ్మశానాదన్యత్రశుచౌదేశేవటంఖాత్వావోత్థ్యదక్షిణాగ్రాన్దర్భా
నాస్తీర్యయోస్యకౌష్ఠ్యజగతఇత్యాదియమోరాజాభిత్తిష్ఠతీత్యంతాంయమ
గాథాంగాయమానః పరేయువాగ్ంసమితిషోడశర్చంయమసూక్తంమనసా
స్మరన్మృతంబాలంప్రక్షాళితంఘృతాభ్యక్తమలంకృతంతస్మిన్నవటేప్రణ
వేననిక్షిప్యపాంసుభిర్గర్తంపూరయిత్వాస్నాత్వాగృహంగచ్ఛేత్ అత్ర
బంధూనాంశవానుగమనంకృతాకృతంఉదకదానాభావేనప్రయోజనాభా
వాత్ ఉదకదానంసపిండైఃకృతజటస్యేతిగౌతమేనచౌలాత్పరమేవజ్ఞాతీనా
ముదకదానవిధానాత్- సంపూర్ణద్వివర్షస్యదహనప్రకారమాహ।యా
జ్ఞవల్క్యః-ఆశ్మశానాదనువ్రజ్యఇతరోజ్ఞాతిభిర్వృతః। యమసూక్తంతథా

గాథాంజపద్భిర్లౌకికాగ్నినా. సద్ధగవ్యఉపేతశ్చేదాహితాగ్న్యైవ్యవృతార్థ
వదితి-ఇతరఃఊనద్వివర్షాదితరః - సంపూర్ణద్వివర్షఇతివిజ్ఞానేశ్వరేణవ్యా
ఖ్యాతం । అత్రబంధూనామనుగమనముదకదానార్థం- లౌకికాగ్నిశ్చండా
లాగ్నివ్యతిరిక్తో(గ్రా)హ్యః॥ శ్లో॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిస్సూతకాగ్ని
శ్చకర్హిచిత్ । పతితాగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితా। ఇతిదేవలస్మ
రణాత్।అనుపనీతశ్చేదర్థవద్యావత్తంత్రముపయుజ్య తేతావతైవాహితా
గ్నితంత్రేణపాత్రచయనాదిరహితేనకపాలాగ్నినాదగ్ధవ్యఇత్యర్థః।లౌ
కాక్షిస్తుఅమంత్రకందహనమాహ॥ శ్లో॥ తూష్ణీమేవోదకందద్యాత్తూష్ణీంసం
స్కారమేవచ । సర్వేషాంకృతచూడానామన్యత్రాపీచ్ఛయాద్వయమితి।
కృతచూడాదన్యత్రాపీచ్ఛయా ప్రేతాభ్యుదయకామనయాద్వయందహ
నముదకదానంచకుర్యాదిత్యర్థః। అస్మిన్మతేయమగాధాదేర్నివృత్తిః- (స్త్రీ)
ణామప్యేవంచౌలప్రభృతిదహనంకుర్యాత్ । చౌలాభావేపిత్రితీయవర్షప్ర
భృతికుర్యాత్ । ఆపస్తంబస్తు । అస్మాత్త్వమధిజాతోసీతిపునర్దహనమంత్రే
ణదహనమాహ ॥సూ ॥ అనుపేతానాం కన్యాశ్చపునర్దహనమంత్రేణదహే
యురితియథాసూత్రమత్రవ్యవస్థాఇదంచదహనంసంపూర్ణద్విఃవర్షస్యైవ
నిత్యం -ఏకేనాపిదినేనద్వితీయవర్షేన్యూనేసతివైకల్పికంనతునిత్యమితి- విజ్ఞా
నేశ్వరాదయః । అశ్మశానాదనువ్రజ్యఇతివచనేదహనసంస్కారపరస్యేఇ
తరశబ్దస్యపూర్ణద్వివర్షపరత్వే నత్వేవ్యాఖ్యాతత్వాత్ । కర్మప్రదీపికా
యాంతు॥ శ్లో॥ కన్యాబాలకయోరూర్ధ్వంత్రయోవింశతిమాసతః। ఉపోష
ణంతుకర్తవ్యంతత్పూర్వంఖననంతయోరితి। వచనముదాహృత్య చతుర్వింశ
తి మాసేదహనముక్తం- స్మృతిముక్తాఫలేపి॥ శ్లో॥ త్రయోవింశతిమాసాత్తు
మృతయోర్బాలకన్యయోః।ఏకర్చాదహనంత్వస్తిపంచమాత్పరహావ్రతాది
తి-స్మృత్యంతరవచనముదాహృత్య తథైవోక్తం- వస్తుతస్తుత్రితీయవర్షస్యై
వదహనంనిత్యంనాత్రివర్షస్యేతి- మనునాత్రితీయ్యావర్షాత్పూర్వందహనస్య
నిషేధాత్ - తస్యైవచౌళకాలత్వాచ్చ - చౌలకర్మణశ్చాలకాలస్యచదహ
నేనిమిత్తత్వం-తథైవోత్తరత్రవక్ష్యామః - నహిచతుర్వింశతిమాసస్య చౌల
కాలత్వంస్మృతిషుక్వాప్యవగతం- తస్మాత్త్రితీయవర్ష ప్రభృత్యేవదహనంని

త్యం - త్రిరాత్రంచతత్రాశౌచం- తచ్చసర్వవర్ణసాధారణం। క్షత్రస్య ద్వాదశాహఃనీత్యాదిపూర్ణాశౌచవచనేష్వివవర్ణవిశేషముపాదాయ-విధానాభావాత్ - తథాచవిజ్ఞానేశ్వరః-ఇదంవయోవస్థానిమిత్తమాశౌచంసర్వవర్ణసాధారణం। యథాపిండయజ్ఞావృతాజ్ఞేయమితిపిండదానవిధిస్సర్వవర్ణసాధారణః- యథావాసమానోదకాశౌచవిధిః - అంతరాజన్మమరణఇతిసన్నిపాతాశౌచవిధిః- గర్భస్రావేమాసతుల్యాఇతిస్రావాద్యాశౌచవిధిః ప్రోషితేకాలశేషస్స్యాదితి- విదేశస్థాశౌచవిధిః - అశేషేత్వ్యహమేవత్విత్యతిక్రాంతాశౌచవిధిః - గుర్వాద్యాశౌచవిధిశ్చ సర్వవర్ణసాధారణః- తథావయోవస్థానిమిత్తమాశౌచంసర్వవర్ణసాధారణంభవితుమర్హతీతిపునశ్చ శేషైర్వేశముక్తం॥ శ్లో ॥ క్షత్రేషడ్భిఃకృతేచౌలేవైశ్యేనవభిరుచ్యతే - ఊర్ధ్వంత్రివర్షాచ్ఛూద్రేతుద్వాదశాహోవిధీయతేతథా॥ శ్లో॥ యత్ర త్రిరాత్రంవిప్రాణామాశౌచంసంప్రదృశ్యతే। తత్రశూద్రేద్వాదశాహః షణ్ణవక్షత్రవైశ్యయోరిత్యాదీనియాని ఋశ్యశృంగాదివచనానితానిసర్వ బద్ధ్యానాద్రియమాణైఃవిశ్వరూపధారేశ్వరమేధాతిథిప్రభృతిభిః- అయమేవసాధారణఃపక్షోఙ్గీకృతఇతి-తథాచమేధాతిథిప్రభృతీనామపిఋషిత్వాత్తద్వచనానాంఋశ్యశృంగాదివచనానాంచతుల్యబలత్వేనవికల్పఇతితాత్పర్యం - అంగిరాఅపి ॥ శ్లో ॥ అవిశేషేణవర్ణానామర్వాక్సంస్కారకర్మణః। త్రిరాత్రాత్తుభవేచ్ఛుద్ధిఃకన్యాస్వహ్నావిధీయతఇతి- వ్యాఖ్యాపి- తుల్యంవయసిసర్వేషామతిక్రాంతేతథైవచ- ఉపనీతేతువిషమంతస్మిన్నేవాతికాలజమితివయసీత్యవస్థాయాఉపలక్షణం- వయోవస్థానిమిత్తమతిక్రాంతాశౌచంచసర్వవర్ణసాధారణం- ఉపనీతేతుమృతేవిషమందశాహద్వాదశాహాదికంవిలక్షణమాశౌచం- తస్మిన్నేవఉపనీతఏవమృతేఅతికాలజమతిక్రాంతాశౌచంచ- తస్మాదనుపనీతేమృతేపిత్రాదీనాంఅతిక్రాంతాశౌచంనాస్తీత్యవగంతవ్యం- చంద్రికాయామపిసర్వవర్ణసాధారణమాశౌచముక్తం॥ శ్లో॥ ఆశౌచమసపిండేషు ప్రోషితేశ్రోత్రియేగురౌ। అతీతేనృపతౌతద్వద్రుతుకాలేచమోషితాం - అప్రజాసుతథాస్త్రీషుమాతులేబాంధవేషుచ- ఏవమాదావశౌచస్యచతుర్ణామపితుల్యతేతి అప్రజాసుగర్భస్రావాదినాసప్ర

జాసు- తస్మాదుపనయనాదేః పూర్వం యద్వయోవస్థాననిమిత్తమాశౌచం తత్స
ర్వవర్ణసాధారణం - ఉపనయనాదేః పరం పూర్ణాశౌచం తు వర్ణభేదేన వ్య
వస్థితం - ఉపనయనాద్యభావేపి తత్తత్కాలప్రాప్తిమాత్రేణ పూర్ణాశౌ
చమేవ॥ శ్లో॥ ఆమౌంజీబంధనాద్విప్రః క్షత్రియశ్చాధనుర్గ్రహాత్ । ఆప్ర
తోదగ్రహాద్వైశ్యః శూద్రో వస్త్రద్వయగ్రహాత్ । మ్రియతే యత్ర తత్ర
స్యాదాశౌచం త్ర్యహమేవ తు । ద్విజన్మనామయం కాలస్త్రియాణాం తు
షడబ్దికః । పంచాబ్దికస్తు శూద్రాణాం స్వజాత్యుక్తమతః పరమితి । హారీత
వచనాత్ ॥శ్లో॥ విప్రస్త్వనుపనీతోపి హి క్షత్రియశ్చాధనుర్గ్రహః । అగృ
హీతప్రతోదస్తు వైశ్యః శూద్రో ద్వివస్త్రభృత్ । మ్రియతే యత్ర తత్ర స్యా
దాశౌచం త్ర్యహమేవ తు । ద్విజన్మనామయం కాలస్త్రియాణాం తు షడబ్ది
కః । పంచాబ్దికస్తు శూద్రాణాం స్వజాత్యుక్తమతః పరమితి । బ్రహ్మపురా
ణవచనాచ్చ । షడబ్దికః సంపూర్ణజన్మషడబ్దః సంపూర్ణగర్భసప్తమః ప్రా
ప్తగర్భాష్టమ ఇతి యావత్ । పంచాబ్దికశబ్దోప్యేవమేవ వ్యాఖ్యేయః । స్వజా
త్యుక్తం శుధ్యేద్విప్రో దశాహేనేత్యాదివచనైర్బ్రాహ్మణాదీనాముక్తం దశ
రాత్రాదికమిత్యర్థః - తథా చ - ఉపనీతానాం బ్రాహ్మణానాం ధనుర్గ్ర
హణం కృతవతాం క్షత్రియాణాం ప్రతోదగ్రహణం కృతవతాం వైశ్యానాం
వస్త్రద్వయం ధృతవతాం శూద్రాణాం మృతౌ పూర్ణాశౌచం- ఉపనయనా
ద్యభావేపి ప్రాప్తగర్భాష్టమవర్షాణాం త్రయాణాం వర్ణానాం పూర్ణాశౌ
చం - శూద్రాణాం తు వస్త్రద్వయగ్రహణాభావేపి ప్రాప్తగర్భసప్తమా
నాం మృతౌ పూర్ణాశౌచం - బ్రాహ్మణానాం గర్భాష్టమ ఉపనయనకాలః । త
థా సప్తవత్క్షత్రియవైశ్యయోర్ధనుః ప్రతోదగ్రహణకాలః - ఉపనయనాది
క్రియాపేక్షితమంత్రోచ్చారణజ్యాకర్షణాదివిషయదేహేంద్రియపాటవ
స్య జన్మప్రభృతిపంచవర్షానంతరమేవ సంభవాత్ తతః ప్రాగసంభవాత్-
శూద్రాణాం గర్భసప్తమో వస్త్రద్వయగ్రహణకాలః- తత్పూర్వమతిబా
ల్యేన లజ్జాహీనానాం అనపేక్షితాధోవస్త్రాణాం పంచవర్షానంతరం ల
జ్జాయాముదితాయాం అధోవస్త్రాపేక్షణాత్ - శీతనివారణార్థముత్త
రీయస్య ద్వితీయస్యాపేక్షణాచ్చేతి వచనస్య తాత్పర్యం - యత్తు శూద్రా

ణాంద్వాదశాబ్దేవస్త్రిద్వ్యయమితి కైశ్చిదుక్తం - తద్దేశభేదేనవ్యవస్థాపనీయం - యచ్చ ॥ శ్లో ॥ అనూఢభార్యశ్శూద్రస్తుషోడశాద్వత్సరాత్పరం - మృత్యుం సమధిగచ్ఛేచ్చేన్మాసాత్తస్యాపిబాంధవాః - శుద్ధిం సమధిగచ్ఛంతినాత్రకార్యావిచారణేతి- శంఖవచనం తదపిదేశభేదేనవ్యవస్థాపనీయం - యచ్చ ॥ శ్లో ॥ అష్టవర్షోర్ధ్వం వర్షేభ్యశ్శుద్ధిశ్శూద్రస్యమాసికీతి - మేధాతిథినా కించిద్వచనముదాహృతం - తదపిదేశభేదేనయోజ్యం - త్రైవర్ణికానాం ప్రాప్తగర్భాష్టమానామేవపూర్ణాశౌచం సర్వదేశసాధారణం-తద్విషయే విరుద్ధవచనాభావాత్ - త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాదిత్యత్రవ్రతంగర్భాష్టమకాలోపలక్షణార్థమితిమేధాతిథిహరదత్తకమలాకరాద్యైరభిధానాత్ - క్షత్రియవైశ్యయోర్ధనుఃప్రతోదావష్టసుబ్దఇతికమలాకరేణోక్తత్వాత్- ద్విజన్మనామయంకాలఇత్యాదివచనాచ్చ- శూద్రాణామివత్రైవర్ణికానాంగర్భాష్టమస్యోక్తకాలస్య పూర్ణాశౌచనిమిత్తస్యేతిస్మృతిషుక్వాప్యదర్శనాచ్చ - తస్మాద్గర్భాష్టమఏవత్రయాణాంవర్ణానాంపూర్ణాశౌచనిమిత్తం - యస్యతుగర్భపంచమఏవఉపనయనంకృతంతస్యాపిమృతౌపూర్ణాశౌచమేవ - ఆమౌంజీబంధనాద్విప్రః- త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాద్దశరాత్రమతఃపరమిత్యాదివచనైరుపనయనస్యాపితన్నిమిత్తత్వావగమాత్- తథాక్షత్రియవైశ్యయోరపిగర్భాష్టమాత్ప్రాగేవధనుఃప్రతోదగ్రహణేపూర్ణాశౌచం - క్షత్రియశ్చాధనుర్గ్రహాత్ - అప్రతోదగ్రహాద్వైశ్యఇత్యాదివచనైర్ధనుఃప్రతోదగ్రహణస్యాపితన్నిమిత్తత్వావగమాత్- నచపంచమాదేరప్యుపనయనకాలత్వేనతత్ప్రాప్తావపిపూర్ణాశౌచంస్యాదితివాచ్యం- నహిస్వేచ్ఛాధీనంకాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వం-కింతు వచనాధీనం- వచనానిచద్విజన్మనామయంకాలఇత్యాదీనిగర్భాష్టమస్యైవ పూర్ణాశౌచనిమిత్తత్వంప్రతిపాదయంతి । అతోగర్భాష్టమప్రభృత్యేవ పూర్ణాశౌచమితిసిద్ధం - తథాచౌలాభావేపితృతీయవర్షప్రభృతిత్రిరాత్రాశౌచం - జన్మనోథతృతీయేవర్షేచౌలమిత్యాదివచనైర్జన్మతృతీయవర్షస్యచౌలకాలత్వావగమాత్ నచ॥ శ్లో॥ ప్రథమేబ్దేతృతీయేవాకర్తవ్యం శ్రుతిచోదనాదిత్యాదివచనైః ప్రథమవర్షస్యాపిచౌలకాలత్వంతు

ల్యామితినాచ్యం॥ శ్లో॥ తథాచాకృతచూడస్య త్రివర్షాదోపనాయనం। ఆశౌ
చంతు త్రిరాత్రం స్యాదిత్యాదివచనై స్తృతీయవర్షస్యైవ త్రిరాత్రాశౌ
చనిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ - యస్యతు ప్రథమసంవత్సర ఏవచౌలంకృతంత
స్యచౌలప్రభృతి త్రిరాత్రమేవ- నిమిత్తత్వప్రతిపాదనాత్ - ఆచౌలాన్నైశి
కీస్మృతా। త్రిరాత్రమావ్రతాదేశాత్- నివృత్తే చౌలకానాంతు త్రిరా
త్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యత ఇత్యాదివచనై శ్చౌలకర్మణోపి త్రిరాత్రాశౌచనిమిత్త
త్వప్రతిపాదనాత్ - తథా అజాతదంతో మాసైర్వామృతష్షడ్భి గ్గతైస్తథే
త్యాదివచనై రజాతదంతత్వావస్థాయాం షణ్మాసాభ్యంతరకాలస్య చసద్య
శ్శౌచనిమిత్తత్వావగమాద్దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసాభ్యంతరేచ సద్య
శ్శౌచం- తథాచదంతజననాభావేపి షణ్మాసాదూర్ధ్వం నసద్యశ్శౌచం- కిం
త్వేకరాత్రం- తథాచపంచమే మాసిదంతజననేపి నసద్యశ్శౌచం - తథా -
ప్రాఙ్నామకరణాత్సద్య ఏకాహం దంతజన్మనః - నామ్నివాపి కృతేసతీ
త్యాదివచనై ర్నామకరణస్య దహనైకరాత్రాశౌచయోర్నిమిత్తత్వావ
గమాత్। ఊర్ధ్వం దశాహా దేకరాత్రమిత్యాదివచనై రేకాదశాహరూపస్య
నామకరణకాలస్యాపి తన్నిమిత్తత్వావగమాన్నామకరణోత్కర్షేప్యేకాద
శాహప్రభృతివికల్పేన దహనైకరాత్రాశౌచే భవతః- నచదశరాత్రేష్వ
ష్టైశతరాత్రే సంవత్సరేవేత్యాదివచనై ర్నామకరణకాలానాం బహూనా
ముపలంభాత్కథమేతదితివాచ్యం - ఊర్ధ్వం దశాహా దేకరాత్రమిత్యాదివ
చనై రేకాదశాహస్యైవ తన్నిమిత్తత్వావగమాత్ - నామకరణదంతజనన
చౌలోపనయనకాలానాం బహుత్వేపి నసర్వేషామాశౌచనిమిత్తత్వం- కిం
తుయస్యవచనేషు నిమిత్తత్వమవగమ్యతే- తస్యైవేతినిర్ణయః - ఏతేనయ
దికాలస్యాశౌచనిమిత్తత్వం తదా- శతాయుః పురుష ఇతిశ్రుతేః। సంవత్సర
శతానంతరకాలస్య మరణకాలత్వావగమాత్। తదూర్ధ్వం ప్రబలాదృష్ట
వశాజ్జీవతోపిదహనాది ప్రేతకృత్యం ప్రసజ్యేత- తథాదురదృష్టవశాదల్పా
యుషః ప్రాగేవమృతస్య ప్రేతకృత్యంనస్యాదితి కస్యచిత్ప్రలపితమపాస్తం
మరణకాలప్రాప్తిమాత్రస్య వచనేషు ప్రేతకృత్యనిమిత్తత్వానుపలం
భాత్। మరణమేవహ్యేకంతత్ర నిమిత్తమవగమ్యతే- తచ్చ సంవత్సరశతే

వాతదూర్ధ్వమర్వాగ్వానృత్తం ప్రేతకృత్య మాపాదయతి - నతత్కాల
ప్రాప్తిమాత్రం - నచైతద్దృష్టాంతేనచౌలాదికాలానాంతథాత్వంవక్తుం
శక్యం - తథాసతి-తథాచాకృతచూడస్య త్రివర్షాదౌపనాయనంత్రిరాత్రా
త్తుభవేచ్ఛుద్ధిరిత్యాదివచనజాతందత్తజలాంజలిస్యాద్యత్యలంప్రపంచేన - ఇ
దంచానుపనీతేమరణాశౌచంసంస్కారప్రభృత్యేవ ॥ శ్లో॥ ఽనిత్యాత్తుశౌచై
ర్యామింసద్యశ్శౌచంవిధీయతే। జాతదంతంమృతంస్యాత్తు చరేచ్చేకాహ
మేవహి। దాహయిత్వాతథాప్యేనమాశౌచంత్ర్యహంచరేదిత్యాదిషు
క్త్వాప్రత్యయబలేనతదాశౌచస్యసంస్కారపశ్చాద్భావిత్వావగమాత్- అన్యే
తు- త్రితీయవర్షాత్ప్రాగేవసంస్కారప్రభృత్యాశౌచంతత్రైవప్రక్త్వాప్ర
త్యయదర్శనాదితిమన్యంతే- యథాచారస్తథాచరణీయం - నామకరణా
త్పరంపహానపత్నేమాతాపితృభ్యాముదకదానం పిండదానంచ కర్తవ్యం॥
శ్లో॥ అగ్నినాసంస్కృతస్యోక్తా పిండదానోదక క్రియేతిస్మరణాత్। త
చ్చచౌలాదర్వాగ్దర్భరహితం అకృతచౌళస్య దర్భవర్జితమితి అఖండాదర్శేభి
ధానాత్। యత్తుసంతజననాదిమాతాపితృభ్యామితిగౌతమవచనం - తద్దం
తజననాత్పూర్వంపాక్షికదహనోదకదాననివృత్త్యభిప్రాయం-నామ్నివా
ఽకృతేసత్యపినునా నామకరణాత్పరమేవతయోరభ్యనుజ్ఞానాత్ - త్రితీయ
వర్షప్రభృతితుజ్ఞాతిభిరప్యుదకదానంకార్యం - ఉదకదానంసపిండైఃకృతజ
టస్యేతిగౌతమస్మరణాత్- సంస్కారాత్ పిండదానంకార్యం। పంచమవ
ర్షప్రభృత్యస్థిసంచయనంచఏకోద్దిష్టంచకార్యం॥ శ్లో॥ పృథక్చద్వావిత్రిరా
త్రేణత్రివర్షాసుదకంబలిం। పంచమాద్యస్థిచయనంశ్రాద్ధంకుర్యాచ్చతుర్ది
నఇతికాత్యాయనవచనాత్। త్రితీయవర్షాదారభ్య పిండోదకదానందర్భే
షుకార్యం॥ శ్లో॥ అష్టమాత్పరమేవాస్యదృషత్స్థాపనపూర్వకం।ఉదకంపిం
డదానంచకుర్యాత్ప్రేతస్య శాంతయే। దర్భస్తంబేతతఃపూర్వంసర్వకర్మ
సమాచరేదితిస్మరణాత్। యత్తు॥ శ్లో॥ఉదకంపిండదానంచత్ర్యహంస్యాత్తు
త్రివర్షతః। దశాహంపిండదానంస్యాదష్టమాబ్దాత్పరంస్మృతం। ప్రేత
పిండంబహిర్దద్యాద్దర్భమంత్రవివర్జితమితివచనంతద్వికల్పాభిప్రాయం - ది
నత్రయేణోదకపిండాఃపంచసప్తతిరుదకాంజలయశ్చ దేయాః॥ శ్లో॥ అష్ట

మాద్వత్సరాదర్వాఙ్మృతయోర్బాలకన్యయోః। పిండోదకం త్రిరాత్రేణ హ్యేకరాత్రేణ సంకటే। త్రీన్ పిండాన్ ప్రథమే దద్యాద్ద్వితీయే చతుర స్తథా। త్రీంస్తు దద్యాత్తృతీయేహ్ని బాలానాం పిండకల్పనా శిశోస్త్రివత్సరాదూర్ధ్వముదకం పంచసప్తరితి స్మరణాత్। అష్టమాద్గర్భాష్టమాదిత్యర్థః-యత్తు॥ శ్లో॥ త్రిరాత్రం పిండదశకం త్రింశద్దద్యాత్తిలోదకమితి వచనం-తత్సూత్రభేదేన వ్యవస్థాపనీయం- పంచమవర్షాదారభ్య ఉపనయనపర్యంతం తూష్ణీమేవ సంచయనాంగజాతం కార్యం- హోమోనకర్తవ్యః- ప్రధానం తు సంచయనమాత్రం సమంత్రకమేవ కార్యం- తృతీయే హ్ని నవ కుంభమాదాయదహనం వ్రజేత్॥ శ్లో॥ జలేన పయసా చైవం సంప్రోక్ష్యాస్థీన్యమంత్రతః తాని కుంభే సమాప్యైకపయసా పూరయేద్ఘటం।ఇదం తత్తూష్ణీం మంత్రేణ ఘటం కుర్యాత్సరక్షితమిత్యాపస్తంబస్మరణాత్। ఇదం తత్ ఇత్యేకః ఋచా తాని కుంభే సమాప్యేత్యస్యార్థః, శ్లో॥ తుషాగ్నినా దహేత్పైత్రికం అస్మాత్త్వమధిమంత్రతః। కుర్యాత్సంచయనం త్వస్థామేకర్చా వ్రతబంధనాదితి - స్మృత్యంతరవచనాచ్చ - పంచమవర్షాత్పూర్వం తు ప్రధానమపి తూష్ణీమేవ కార్యం॥ శ్లో॥ పంచమాద్వత్సరాదర్వాఙ్మృతయోర్బాలకన్యయోః। అస్థిసంచయనం తూష్ణీం కుర్యాదిత్యాహ గౌతమ ఇతి- గౌతమస్మరణాత్ - తృతీయవర్షప్రభృత్యకృతచౌలకస్య మరణేఽమంత్రకం చౌలం విధాయ దహనం కుర్యాత్॥ శ్లో॥ బాలానామృతానాం ద్విత్రివర్షాద్యనీతానాం యజ్ఞోపవీతస్య విధేః పురస్తాత్- అమంత్రకం చౌలవిధిం విధాయ మంత్రేణ సంస్కారవిధిం విదధ్యాదితి - బోధాయనస్మరణాత్-చౌలాభావే సమంత్రకసంస్కారయోగ్యతా నాస్తీతి తాత్పర్యం- చతుర్థదివసే ఏకోద్దిష్టం కృత్వా పంచమదివసే నారాయణబలిం కుర్యాత్॥ శ్లో॥ తథా బాలస్య కన్యాయా షండస్య పతితస్య చ। నారాయణబలిః కార్యోహ్యన్యేషాం మోక్షకాంక్షిణామితి - వ్యాసవచనాత్॥ శ్లో॥ మృతం దద్యాత్త్రిరాత్రేణ త్రివర్షాద్యుదకం బలిమితి- గౌతమవచనాచ్చ - యత్తు త్రివర్షాదుదకం పిండం చతుర్థాద్యుదకం బలిమితి బోధాయనవచనం తత్తదీయసూత్రవిషయం- గర్భాష్టమాదారభ్య ఉపనీతస్యానుపనీతస్య వా నవశ్రాద్ధాని షోడశ శ్రాద్ధాని చ కుర్యాత్॥ శ్లో॥ అష్టమాద్వత్సరాదూర్ధ్వం నవశ్రా

ద్ధానికారయేత్ - అబ్దాదేవాష్టమాదూర్ధ్వం ఏకోద్దిష్టానిషోడశ- త్రివర్షా
దుదకంపిండం శ్రాద్ధాంతంపంచమాత్పరం - అష్టమాత్సకలంగ్రాహ్యాం
సపిండీకరణంవినా- సప్తమాద్ద్వాదశాదూర్ధ్వంగృహస్థబ్రహ్మచారిణోః స
పిండీకరణంకుర్యాన్న ప్రాగితియమోదితమిత్యాదివచనేభ్యఃఅష్టమాద్గ
ర్భాష్టమోపక్రమాదిత్యర్థః -సపిండీకరణాభావేనారాయణబలిః -నిషిద్ధసా
పిండ్యానాంతద్విధానాత్- అత్రగర్భాష్టమప్రభృత్యనుపనీతస్య మరణేన
వశ్రాద్ధానిషోడశ శ్రాద్ధానిచఅమంత్రకమామద్రవ్యేణకుర్యాదితివిశేషో
ద్రష్టవ్యః- ద్రావిడానాంతుగర్భాష్టమాదర్వాగ్బాలమరణేమాతాపితృభ్రా
తౄణాందశాహాశౌచిత్వే నసంస్కర్తౄణాం ప్రథమత ఏవదినత్రయేపిండోద
కంసమాప్యఏకాదశఏకోద్దిష్టంకృత్వాద్వాదశేనారాయణబలింకుర్యాత్ ॥
శ్లో॥ త్రివర్షాద్యుదకంపిండంసర్వేషాంతర్పణంభవేత్ - త్రిరాత్రంపిండద
శకంత్రింశద్దద్యాత్తిలోదకం। ఆదితస్త్రిదినేకుర్యాద్బాలానాంత్వృద్గ్రీయ
సీత్యాదివచనాత్ - యత్తు॥ శ్లో॥ కన్యాబాలకుమారేభ్యస్త్ర్యహంపిండోద
కక్రియాః - కుర్యాద్దశాహమాశౌచంవర్తతేనాత్రసంశయః। కన్యాబా
లకుమారాణామష్టమాదిదినేత్రయే- పిండోదకేచనిర్వర్త్యద్వాదశేబలి
మాచరేదితి- వచనంతద్వికల్పాభిప్రాయం- జ్ఞాతిఃకర్తాచేదాంధ్రాదివదే
వకుర్యాత్-తస్యత్రిరాత్రాశౌచిత్వాత్-శతకేతుతస్యదశాహాశౌచముక్తం
తత్స్మృతిముక్తాఫలేదూషితం- యథాచారస్తథాచరణీయం- అసపిండస్య
సంస్కర్తృత్వేతుపిండోదకదానాభావేసద్యశ్శుద్ధిః - ఉపనీతదహనేప్యస
పిండస్యగ్రామాద్బహిర్వాసఃవిషయభేదేనసద్యః త్రిరాత్రాద్యాశౌచవి
ధానాత్అశౌచమాత్రవివేచనపరేప్యస్మిన్గ్రంథేబాలానాంసంస్కారా
దినిరూపణంస్మృతినిబంధేషువిరళత్వేనాప్రసిద్ధత్వాదిత్యవగంతవ్యం - క
న్యామరణేవిశేషమాహ ॥

కన్యామరణాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ అనూఢాయామృతౌపిత్రోర్భ్రాతౄణాంచదినత్ర
యం। దినమాదంతజననాదితిధర్మవిదోవిదుః। జ్ఞాతీనాంస్నా
నమాచౌలాదావాగ్దానాద్దినంభవేత్।వాగ్దానేతుత్రిరాత్రంస్యాత్

పితృభర్తృకులద్వయోః। అనూఢాచేద్రజఃపశ్యేద్దశాహంతన్మృ
తౌభవేత్ ॥

వ్యా ॥ అనూఢాయాఃస్త్రియాఃదంతజననాత్పూర్వంమరణేమాతాపిత్ర
భ్రాతౄణామేకరాత్రం - త్రిరాత్రమితికేచిత్ - దంతజననాదూర్ధ్వం
వివాహపర్యంతంత్రిరాత్రం - జ్ఞాతీనాంతుచౌలాత్తృతీయవర్షాద్వాపూ
ర్వంసద్యశ్శౌచం- చౌలాదూర్ధ్వంతృతీయవర్షప్రభృతివాగ్దానపర్యంతమే
కరాత్రం - వాగ్దానంతరంవివాహపర్యంతంపితృభర్తృకులయోర్ద్వయో
రపిత్రిరాత్రం- యదితువివాహాత్ప్రాగేవరజస్వలాజాతా-తదాతన్మృతౌ
సర్వేషాందశరాత్రమిత్యర్థః - ఉదకదానంతుకన్యావిషయేవైకల్పికం- ఏకే
ప్రత్తానామితిగౌతమేనవికల్పస్మరణాత్- అత్రయమః॥శ్లో॥పిత్రోరుపరమే
స్త్రీణామాశౌచంతుకథంభవేత్ - త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహభగ
వాన్యమఇతి - అనూఢానాంస్త్రీణాముపరమేమాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రే
ణవిశుద్ధిరిత్యర్థః- కార్ష్ణాజినిరపి॥ శ్లో॥ ప్రత్తాప్రత్తాసుయోషిత్సు సంస్కృ
తాసంస్కృతాసుచ। మాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రంస్యాదితరేషాంయథా
విధీతి - సంస్కృతాయాఃపితృగృహేమరణేత్రిరాత్రంవేదితవ్యం- ప్రత్తా
ప్రక్రాంతదానావాగ్దత్తేత్యర్థః - అప్రత్తావాగ్దానరహితా అసంస్కృతా
వివాహరహితాఇదంత్రిరాత్రందంతజననాదూర్ధ్వంవేదితవ్యం - తత్పూ
ర్వంతుఅజాతదంతాసుపిత్రోరేకరాత్రమితిశంఖకార్ష్ణాజినిభ్యాంవిశేష
స్మరణాదేకరాత్రమితిమాధవీయేభిహితం - తత్కమలాకరేణాప్యనుమో
దితం - గ్రంథాంతరేచక్వాపినదూషితం- విద్యారణ్యోక్తిశ్చ తత్ప్రామా
ణ్యాయనగ్రంథాంతరసంవాదమపేక్షతే- జ్ఞాతివిషయేఆపస్తంబః ॥ సూ॥ ఆ
చూడాయాంకన్యాయాంసద్యశ్శౌచమితి-పాస్మేపి॥ శ్లో ॥ ఆజన్మనస్తుచౌలాం
తాకన్యాయత్రవిపద్యతే। సద్యశ్శౌచంభవేత్తత్రసర్వవర్ణేషునిత్యశః- తతో
వాగ్దానపర్యంతంయావదేకాహమేవహి - తతస్తత్రప్రవృత్తాయాంత్రిరా
త్రమితినిశ్చయః - వాగ్దానేతుకృతేయత్ర తత్రహ్యుభయతస్త్ర్యహం- పితు
ర్వరస్యచతతోదత్తానాంభర్తురేవహి-స్వజాత్యుక్తమశౌచంస్యాత్సూతకేజన
నేపిచేతి - తత్రప్రవృత్తాయాంవాగ్దానావస్థాయామేవమృతాయామిత్యర్థః

వర్షద్వయాత్పూర్వంవివాహితాయాఃకన్యాయాఃస్మృత్యంతరేవిశేషోద ర్శితః॥శ్లో॥ఊనద్వివర్షకన్యాయాఃపాణిగ్రహణకర్మణి-ఖనిత్వానిక్షిపేద్యా మంపశ్చాద్దాహోవిధీయతఇతి-వివాహాత్పూర్వంరజోదర్శనేశంఖః॥శ్లో॥ పితృవేశ్మనియానారీరజఃపశ్యత్యసంస్కృతా।తస్యాంమృతాయాంనాశౌ చంకదాచిదపిశామ్యతీతి।దశాహాత్పూర్వంనశామ్యతీత్యర్థః।సంగ్రహస్తు॥ అనుపనీతస్యత్రయస్సంస్కారాః-ఖననంత్యాగోదహనంచ-తత్రజన్మదశా హాభ్యంతరేబాలమరణేఖననమేవసంస్కారః।దశాహాత్పరంషాణ్మాసప ర్యంతంఖననందహనంవా-సప్తమాసాదారభ్యవర్షద్వయపూర్తిపర్యంతం ఖననంత్యాగోదహనంవా-త్రితీయవర్షప్రభృతిదహనమేవసంస్కారః।పం చమేమాసిదంతజననేపిత్రయోపిసంస్కారావికల్పే నభవంతి।సప్తమాది షుదంతజననాభావేపిత్రయోపిసంస్కారావికల్పేనభవంతి।ప్రథమవర్షే పిచౌలంకృతంచేచ్చౌలప్రభృతిదహనమేవసంస్కారః।వర్షద్వయాదూ ర్ధ్వంచౌలాభావేపిదహనమేవసంస్కారః-తథాకన్యామరణేపిఇయాంస్తు విశేషః।వర్షద్వయాదర్వాగుద్వాహితాయాఃకన్యాయాఃమరణేఖననం కృత్వాయామమాత్రంభూగర్భేస్థాపయిత్వాపశ్చాద్దహనంకుర్యాత్।కై ముతికన్యాయేనవర్షద్వయాదర్వాక్కృతచౌలాయాఃకృతచౌలస్య చఖన నంకృత్వాపశ్చాదుద్ధృత్యదహనంకార్యం।కృతచౌలస్య వర్షద్వయాద ర్వాగ్దహనందేశాచారానుసారేణకర్తవ్యం- దహనపక్షే త్రితీయవర్షప ర్యంతంమాతాపితృభ్యాందర్భరహితాయాంభూమావుదకదానంకర్తవ్యం దర్భరహితాయాంభూమౌసంస్కర్త్రాపిండదానంచకార్యంఅమంత్ర కంసంచయనం-త్రితీయవర్షప్రభృతిజ్ఞాతిభిరుదకదానంకర్తవ్యం-దర్భా ణాంవికల్పః-సంస్కర్త్రాపిండదానంకార్యంఅమంత్రకంసంచయనం పంచమవర్షప్రభృతిసప్తమవర్షపర్యంతంసంచయనంప్రధానమంత్రం సమంత్రకం-అస్థిప్రోక్షణాదికంతూష్ణీమేవ-హోమస్తూష్ణీమపినకర్తవ్యః।చ తుర్థదినఏకోద్దిష్టంకర్తవ్యం।పంచమేనారాయణబలిః- సప్తమవర్షస్యగర్భా ష్టమత్వేనతత్ప్రభృతిఉపనీతస్యానుపనీతస్య వా సవశ్రాద్ధానిషోడశశ్రా ద్ధానిచకర్తవ్యానిఅనుపనీతస్య అపి శ్రాద్ధాని అమంత్రకాణీతి కేచిత్।ద్వా

దశవర్షాదూర్ధ్వం సపిండీకరణం ఆబ్దికంచ। గృహస్థానాంతు అష్టమాదూర్ధ్వం సపిండీకరణమాబ్దికంచకుర్యాత్ । స్త్రీణాంతువివాహాత్పూర్వం పిండోదకాదికం వైకల్పికం- తదూర్ధ్వంతుభర్తృణా సర్వం కర్తవ్యం - వర్షద్వయాదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాత్పూర్వం త్ర్యహాశౌచిత్వేపి దశపిండాః పంచసప్తతితిలోదకానిచ దినత్రయమధ్యే సమాపనీయాని। ప్రథమదినే త్రయః పిండాః ఏకవింశతితిలోదకాని- ద్వితీయేచత్వారః పిండాః త్రయస్త్రింశత్తిలోదకాని తృతీయే త్రయః పిండాః - ఏకవింశతితిలోదకాని- ఆశౌచాంతే ఏకోద్దిష్టం- దినాంతరే నారాయణబలిః- పంచమాదర్వాగేకోద్దిష్టాదికం నాస్తి - బ్రహ్మచారిణం భోజయేత్ । ద్రావిడానాంతు అనుపనీతమరణే మాతాపితృభ్రాతౄణాం దశాహాశౌచిత్వేపి ప్రథమత్రిదినే వా అష్టమాదిదినత్రయే వా పిండోదకదానాదికం - ఆశౌచంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాదర్వాగ్బాలమరణే ద్రావిడవ్యతిరిక్తానాం మాతాపితృభ్రాతౄణాం ఖననత్యాగదహనేషు త్రిష్వపి సంస్కారేషు త్రిరాత్రం- జ్ఞాతీనాంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం షణ్మాసపర్యంతం ఖననపక్షే స్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వం వర్షద్వయపూర్తిపర్యంతమేకరాత్రం- తదూర్ధ్వం గర్భాష్టమాదర్వాక్త్రిరాత్రం- పంచమే మాసి దంతజననే తత్ప్రభృత్యేకరాత్రం - దంతజననాభావేపి సప్తమాదిష్వేకరాత్రం- ప్రథమవర్షే ఏవ కృతం చౌలం చేచ్చౌల ప్రభృతి త్రిరాత్రం- తృతీయవర్షప్రభృతి చౌలాభావేపి త్రిరాత్రం- పంచమవర్షే ఏవ ఉపనయనం కృతం చేత్తత్ప్రభృతి సర్వేషాం దశరాత్రం- ఉపనయనాభావేపి। గర్భాష్టమాదారభ్య దశరాత్రం- జన్మదశాహాదూర్ధ్వం దహనపక్షే తు దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసమధ్యే వా జ్ఞాతీనామేకరాత్రం- తదూర్ధ్వం త్రిరాత్రమేవ- త్యాగపక్షే త్వేకరాత్రం- కన్యామరణే తు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం దంతజననాత్పూర్వం షణ్మాసమధ్యే వా ఖననపక్షే మాతాపితృభ్రాతౄణామేకరాత్రం- త్రిరాత్రమితి కేచిత్- తదూర్ధ్వం వివాహపర్యంతం త్రిరాత్రం- పంచమే మాసి దంతజననే తత్ప్రభృతి త్రిరాత్రం - దంతజననాభావేపి సప్తమాదిషు త్రిరాత్రం- దహనపక్షే తు దంతజననాత్పూర్వమపి త్రిరాత్రమేవ- త్యాగపక్షేపి త్రిరాత్రమేవ- జ్ఞాతీనాంతు జన్మదశాహాదూర్ధ్వం వర్షద్వయపూర్తిపర్యం

తంఖననపక్షేస్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వంవాగ్దానపర్యంతమేకరాత్రం తత
దూర్ధ్వంవివాహపర్యంతంపితృభర్తృకులద్వయోరపిత్రిరాత్రం - దహన
త్యాగపక్షయోః పుంవత్ - సమానోదకానామ నుపనీతమరణే స్నాన
మాత్రం-అతిక్రాంతాశౌచంతు పిత్రాదీనామపినాస్తి - స్నానమాత్రం-
కర్తవ్యం- క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణాంతుక్రమేణధనుర్గ్రహణప్రతోద
గ్రహణవస్త్రద్వయగ్రహణేభ్యఃపూర్వంమరణే బ్రాహ్మణవదేవాశౌచం-
ధనుర్గ్రహణాద్యనంతరంతుక్రమేణద్వాదశాహాదికంపూర్ణమాశౌచం-ధ
నుర్గ్రహణాద్యభావేపి క్షత్రియవైశ్యయోర్గర్భాష్టమాదారభ్య పూర్ణం-
శూద్రస్యగర్భసప్తమాదారభ్యపూర్ణం- క్వచిద్దేశేఅష్టమాదూర్ధ్వం - క్వ
చిద్ద్వాదశాదూర్ధ్వం - క్వచిత్ షోడశాదూర్ధ్వం- క్షత్రియవైశ్యయోస్తు
బ్రాహ్మణవదేవేతి- ద్రావిడానాంతుజన్మదశాహాదూర్ధ్వంబాలమరణే
మాతాపితృభ్రాతౄణాందశరాత్రమాశౌచం-భిన్నోదరాణాంభ్రాతౄ
ణాందంతజననాదూర్ధ్వమేవదశరాత్రమితికేచిత్ - అన్యత్సర్వంసమా
నం॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితా
యాం- అభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయామనుపనీతా
శౌచనిర్ణయః.

ఉపనీతమృతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ ఉపనీతమృతౌపూర్ణంసర్వేషాంమృతకంభవేత్ । ఏ
కోదకానాంత్రిదినంసగోత్రాణాంతుమజ్జనం॥

వ్యా॥ ఉపనీతశబ్దోవివాహితస్త్రీణామప్యుపలక్షకః॥ శ్లో॥ స్త్రీణాము
పనయస్థానేవివాహఃపరికీర్తితఇతిస్మరణాత్- మజ్జనంస్నానంఅత్రమనుః॥శ్లో
॥ దశాహంశావమాశౌచంసపిండేషువిధీయతఇతి- కౌర్మేపి॥ శ్లో॥ దశా
హంశావమాశౌచంసపిండేషువిపశ్చితఇతి- బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ దశాహేన
సపిండాస్తుశుద్ధ్యంతిప్రేతసూతకే- త్రిరాత్రేణసకుల్యాస్తుస్నాత్వాశు
ద్ధ్యంతిగోత్రజాఇతి- సకుల్యాస్సమానోదకాః- గోత్రజాస్సగోత్రాః-
యత్తు॥ శ్లో॥ సమానోదకానాంత్ర్యహోగోత్రజానామహఃస్మృతమితి-త
జ్జన్మనామస్మృతిమత్సగోత్రవిషయం-సమానోదకానాముపనీతమరణఏవత్రి
రాత్రం-అనుపనీతమరణేతుస్నానమాత్రం॥ శ్లో॥ భాలేదేశాంతరస్థేచపృ

థక్పిండేచసంస్థితే-సవాసాజలమాప్లుత్యసద్యఏవవిశుధ్యతీతి-మనుస్మరణాత్॥
సూ॥ బాలదేశాంతరితప్రవ్రజితాసపిండానాంసద్యశ్శౌచమితిగౌతమస్మర
ణాచ్చ అసపిండస్సమానోదకః -ఇదమనుపనీతవిషయమితిస్మృతిసారసర్వస్వ
కారాదయః-మితాక్షరాయామపి- త్ర్యహాత్తూదకదాయిన ఇతిమనువచనే
నసమానోదకానాంత్రిరాత్రముక్త్వా ఇదముపనీతవిషయంతతోర్వాక్స్నా
నమేవేత్యుక్తం - యత్తుపక్షిణీమసపిండయోనిసంబంధ ఇతిగౌతమవచనవ్యా
ఖ్యానావసరేతత్త్రైవసమానోదకానాంపక్షిణ్యాశౌచముక్తం- తదుపనీతప
రోక్షమరణవిషయమితిస్మృతిసారసర్వస్వకారః - అసపిండాశౌచమాహ॥

మూ॥ బహుప్రకారమాశౌచమసపిండవృతౌభవేత్ ।

వ్యా॥ అసపిండామాతులాదయః- అత్రబృహస్పతిః॥శ్లో॥త్ర్యహంమాతా
మహాచార్యశ్రోత్రియేష్వశుచిర్భవేదితి - ఆచార్యోనామ॥శ్లో॥ఉపనీయతుయ
శ్శిష్యంవేదమధ్యాపయేద్ద్విజః - సకల్పంసరహస్యంచతమాచార్యంప్రచక్ష
త ఇత్యుక్తలక్షణః - శ్రోత్రియ ఏకశాఖాధ్యాయీ॥ సూ॥ ఏకాంశాఖామ
ధీత్య శ్రోత్రియోభవతీతిబోధాయనస్మరణాత్ - సచోపసంపన్నో వివక్షి
తః శ్రోత్రియేచోపసంపన్న ఇతిగౌతమవచనేనతాదృశశ్రోత్రియమరణప
వత్త్రిరాత్రాశౌచవిధానాత్- ఉపసంపన్నోనామమైత్ర్యాగృహవాసేన
వాద్రవ్యప్రదానాదినావాఉపకృతః - దౌహిత్రశిష్యయోః త్రిరాత్రవిధా
నంపరేణదహనాదౌక్రియమాణేవేదితవ్యం - స్వ[illegible] చశరా
త్రం - తథోత్తరత్రవక్ష్యమాణత్ర్యహమిత్యనువృత్తౌగౌతమః॥ సూ॥ ఆచా
ర్యతత్పుత్రస్త్రీయాజ్యశిష్యేష్వైవమితి - అంగిరాఅపి॥సూ॥ మాతామహ
మాతులమాతామహీమాతులానీనాంత్రిరాత్రేణశ్వశురస్యచేతి- ప్రచేతా
అపి॥ శ్లో॥ మాతృష్వసామాతులయోశ్శ్వశ్రూశ్వశురయోర్గురౌ - మృతే
చర్త్విజియాజ్యేచత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి - ఋత్విగ్యాజ్యౌకులక్రమాగ
తౌవివక్షితౌ - అతథాభూతయోః పక్షిణ్యాదేర్వక్ష్యమాణత్వాత్-శ్వశుర
యోస్త్రిరాత్రంజీవద్భార్యావిషయం॥ శ్లో॥ఆశౌచంతుత్రిరాత్రంస్యాచ్ఛ్వ
శ్రూశ్వశురయోర్మృతౌ - జీవంత్యామేవభార్యాయాంమృతాయాందివ
సాచ్ఛుచిః - తత్సంతతౌస్థితాయాంతుత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- వ్యాసవచ

నాత్ - రాజపురోహితయోః పరస్పరం త్రిరాత్రం-తథాచ గాలవః॥శ్లో॥ పురోహితేమృతే రాజ్ఞః త్రిదినాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే- పురోహితోమృతే రాజ్ఞి త్రిదినాదేవశుధ్యతీతి- రాజగ్రహణం వైశ్యస్యాప్యుపలక్షణం-వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ పితృగృహే మృతే స్త్రీణామూఢానాంతు కథంభవేత్-త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహభగవాన్ యమఇతి- పితృగృహేవివాహితానాం స్త్రీణాం త్రిరాత్రమిత్యర్థః - దౌహిత్రభాగినేయవిషయేపి సఏవాహ॥ శ్లో ॥ సంస్థితే పక్షిణీకార్యా దౌహిత్రే భగినీసుతే- సంస్కృతేతు త్రిరాత్రం స్యాదితిధర్మో వ్యవస్థితఇతి- సంస్కృతః ఉపనీతః-యద్యప్యనుపనీతానామసపిండానాం సద్యశ్శౌచం వక్ష్యతే - తథాపి విశేషవిధినా దౌహిత్రభాగినేయయోరనుపనీతయోరపి పక్షిణ్యాశౌచం - బోధాయనోపి- శిష్య సతీర్థ్య సబ్రహ్మచారిషు త్రిరాత్రమహోరాత్రమేకరాత్రమితి- ఆచార్యప్రతియోగీ శిష్యః కాలభేదేనాధ్యయనం కృతవాన్ ఏకగురుస్సతీర్థ్యః- ఏకాచార్యోపనీతస్స బ్రహ్మచారిసహాధీతవేదైకదేశో వా- ఉభయథాపి స్మృతిముక్తాఫలే వ్యాఖ్యానాత్-హారీతోపి॥ శ్లో॥ పరపూర్వాసుభార్యాసుపుత్రేషు కృతకేషుచ- మాతామహే త్రిరాత్రం స్యాదేకాహస్తుసపిండత ఇతి- పరపూర్వాసుపునర్భూషు కృతకేషుదత్తాదిషుపుత్రేషుమృతేషు పూర్వాపరభర్తృణః పూర్వాపరపిత్రోశ్చ త్రిరాత్రం- తేషాం యే సపిండాః తేషామేకరాత్రమిత్యర్థః - మాతామహేమృతే దౌహిత్రస్యాశౌచం- నతుతత్సపిండానామపి- అస్మిన్వచనే పూర్వాపరపిత్రోరిత్యధ్యాహృత్య సపిండత ఇత్యస్యచానువృత్తిమంగీకృత్య పూర్వాపరపిత్రోస్తత్సపిండానాంచ మృతౌ దత్తపుత్రస్యాపి త్రిరాత్రమేకరాత్రంచేతి స్మృతిసారసర్వస్వకారః-తదౌరసపుత్రేణ దహనాద్యక్రియమాణే వేదితవ్యం - దత్తస్యస్వీకారానంతరమౌరసపుత్రసంభవాత్- స్వయం సంస్కారే దశరాత్రం- తస్యౌరసపుత్రతుల్యత్వాత్-అతఏవ॥శ్లో॥దశాహమధ్యే యదిదర్శ ఆపతేద్దద్యుర్దశాహం తిలవారిపిండాన్- పుత్రీసుతో దత్తక ఔరసశ్చ శేషాస్సుతాస్తత్ర సమాపయేయురితి - స్మృత్యంతరవచనేనచంద్రద్వయదోషేపి దత్తస్య దశాహం తిలోదకాదికముక్తం- ఏతాదృశదత్తపుత్రమరణే ప్రతిగ్రహీతుః పితురపి దశాహమేవ - అత్రాస్యమరణే పూర్వాపరసపిండా

నామేకరాత్రవిధానముపనీతవిషయం- అనుపనీతేతు స్నానమాత్రం॥ శ్లో॥
పరాశ్రితేషు దారేషు పరనారీసుతేషు చ - గోత్రిణః స్నానశుద్ధాస్స్యుస్త్రిరా
త్రేణైవ తత్పితేతి ప్రజాపతిస్మరణాత్- ఇదం వచనమనుపనీతవిషయమితి స్మృ
తిసారసర్వస్వకారః- ఉపనీతఏవ పరోక్షవిషయమితి గ్రంథాంతరేషు- తస్మా
దనుపనీతస్య దత్తస్య మరణే ఉపనీతస్య పరోక్షమరణే చ పూర్వా పరసపిండా
నాం స్నానమాత్రం- వ్యవస్థాద్వయస్యాపి న్యాయ్యత్వాత్- దత్తస్య పరోక్ష
మరణే పూర్వాపరపిత్రోరేకరాత్రం- తదుత్తరత్ర వక్ష్యామః- తథా స్వై
రిణీమరణేపి పూర్వభర్తుస్త్రిరాత్రం॥ శ్లో॥ అనౌరసేషు పుత్రేషు భార్యా
స్వన్యగతాసు చ। పరపూర్వాసు చ స్వాసు త్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యత ఇతి- శంఖ
స్మరణాత్ - అన్యగతాః స్వైరిణ్యః- పరపూర్వాః పునర్భువః స్వైరిణ్యాదీ
నాం ప్రసవేపి త్రిరాత్రమస్తి॥ శ్లో॥ అనౌరసేషు పుత్రేషు జాతేషు చ మృతే
షు చ- పరపూర్వాసు భార్యాసు ప్రసూతాసు మృతాసు చేతి- విష్ణుస్మరణాత్-
క్షేత్రజాదిషు జాతేష్విత్యర్థః- పరపూర్వాసు శబ్దేన స్వైరిణ్యభిధీయతే-
అత్ర స్వైరిణీనామాశౌచవిధానమనులోమవ్యభిచారవిషయం ప్రతిలోమ
వ్యభిచారేతు ఆశౌచం నాస్తీతి నిబంధకారాః- ఏకస్యాం మాతరి పితృద్వయో
త్పాదితయోః పరస్పరం త్రిరాత్రమస్తి॥ శ్లో॥ మాత్రైకయా ద్విపితృకౌ భ్రా
తరావన్యగోచరౌ- ఏకాహం సూతకం తత్ర త్రిరాత్రం మృతకే తయోరి
తి- మరీచిస్మరణాత్- ఉపసంపన్నాశౌచమాహ- అంగిరాః॥ శ్లో॥ గృహేయ
స్య మృతః కశ్చిదసపిండః కథంచన- తత్రాశౌచం తు విజ్ఞేయం త్రిరాత్రం నా
త్ర సంశయః ఇతి- శ్రోత్రియవిషయమేతత్- అశ్రోత్రియవిషయత్వేకరాత్ర
మేవ- శ్రోత్రియే చోపసంపన్న ఇత్యుదాహరిష్యమాణవచనాత్ - అనేనై
వాభిప్రాయేణ విష్ణురపి॥ సూ॥ అసపిండే స్వవేశ్మని మృతే త్వేకరాత్రమి
తి- అసపిండో నామ బంధుత్వరహితో యః కశ్చిదుచ్యతే నతు సమానోదకాదిః-
తస్య స్వగృహాదన్యత్ర మరణేపి త్రిరాత్రస్యావర్జనీయత్వాత్- ఊఢావిషయే
బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ దత్తా నారీ పితుర్గేహే ప్రసూయేత మ్రియేత వా। త
ద్బంధువర్గస్త్వేకేన శుద్ధ్యేజ్జనకస్త్రిభిరితి- జనకగ్రహణం సోదరాణాము
ప్యుపలక్షణమితి చంద్రికాయాముక్తం- బంధువర్గో జ్ఞాతివర్గః- కేచిత్తు।

ధువర్గశబ్దేనభార్యాత్వ వర్గోభిధీయతే- జనకశబ్దేనజననీపూత్రోః పక్షిణమితి వ్యాచక్షతే- తద్ద్రావిడదేశవిషయం- ద్రావిడాఅపిపక్షిణీమాచరంతి- ఇదంచస్వగృహే ప్రసవే గృహాంతరేతు ప్రసవే పిత్రోరాశౌచంనాస్తీతిచంద్రికాయాముక్తం- స్మృత్యంతరేతుకన్యాప్రసూతౌ పక్షిణీత్యుక్తం- యదిపిత్రాదయోవిభక్తాఃభిన్నగృహవాసినశ్చ తదాపితృగృహేపుత్ర్యాః ప్రసవమరణయోఃపితురేవత్రిరాత్రం- భ్రాతృగృహేచేద్భ్రాతురేవత్రిరాత్రం- జ్ఞాతిగృహేచేజ్జ్ఞాతీనామేకరాత్రం- నతుత్రిరాత్రం- గృహేయస్యమృతఃకశ్చిదిత్యాఙ్గిరోవచనవిహితస్యోపసంపన్నాశౌచస్య పురుషమరణవిషయత్వాత్- శ్రోత్రియవిషయత్వాచ్చ ॥ శ్లో॥ శ్రోత్రియేచోపసంపన్నే త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్-అశ్రోత్రియేహ్యహఃకృత్స్నమనూచానేతథావిధావితి- మనునాశ్రోత్రియాశ్రోత్రియపురుషోక్లేషేనైవఉపసంపన్నాశౌచవిధానాత్- నస్త్రీస్మృతావిదంకించిదితి స్త్రీమృతావుపసంపన్నాశౌచస్యనిషేధాచ్చ స్మృతిముక్తాఫలాదిష్వభిధానాత్- గుర్వనూచానశబ్దావంగాధ్యాపకతత్పత్నీయోగివాచినౌ- నచైకరాత్రమపినస్యాదితివాచ్యంవైలక్షణ్యాత్ నహీదమేకరాత్రముపసంపన్నాశౌచం- కింతువిశేషవిధానాదన్యదేవ ధమ[illegible]పి ॥ శ్లో॥ పితృగేహాదతోన్యత్రయదికన్యాప్రమీయతే। తత్రస్యాప్య[illegible]హ్నాన్యేషామితినిశ్చయః। పుత్రిగేహేథవాన్యత్రపితరౌ ప్ర[illegible]గృహేభ్యంతరేపుత్ర్యాస్త్రిరాత్రంశావసూతకం। స్వసుర్గేహే[illegible]మృతౌభార్యాభ్రాతుర్వాథగృహేస్వసా। ఆశౌచంత్రిదినంతత్రపక్షిణ్యన్యగృహేతు। భగినీసూతకంచైవభ్రాతుశ్చైవాథసూతకం- నైవస్యాద్భ్రాతృపత్న్యాస్తుతథాచభగినీపతేః। తస్యైవయస్య యత్ప్రోక్తమాశౌచంచాన్యగోత్రిణాం.। భవేన్నైవాథతత్పత్న్యా ఇత్యేవమునయోవిదురితి। యత్తు॥ శ్లో॥ యావద్భర్తృగృహం తావత్తత్పత్నీనాంతథైవచేతి- లిఖితవచనంద్రావిడవిషయం- అత్రభగినీపతేరాశౌచాభావప్రతిపాదనవచనంగృహాంతరమరణవిషయం- స్వగృహమరణేతు ఉపసంపన్నాశౌచస్యత్రిరాత్రస్యావర్జనీయత్వాత్- పుత్రీమరణేమాతాపిత్రోఃపక్షిణీవిధానంగ్రామాంతరవిషయమితిస్మృత్యర్థసారేప్రతిపాదితం॥ తథాచ॥

స్వగ్రామేస్వగృహేపుత్రీ మరణే గ్రామాంతరస్థితస్య పితుఃపక్షిణ్యేవ।స్వగృ
హేయస్యకస్యచిన్మరణేబంధుత్వాభావేపిదంపత్యోస్త్రిరాత్రం- నతుపురు
షస్యైవ। ఉపసంపన్నాశౌచస్యగృహస్వామిసాధారణత్వాత్ పత్న్యా
అపిగృహస్వామిత్వాత్ విభాషాసపూర్వస్యేతిసూత్రేపత్నీ విషయేగృహ
పతిశబ్దస్య రూపభేదేనవైయ్యాకరణైరుదాహరణాత్। యల్లాజీయే పైతృ
మేధికసంస్కారప్రకరణేపత్న్యా అప్యేవంస్వామిత్వావిశేషాదితిబహుశః
ప్రతిపాదనాచ్చ।నచపుత్రాణామపిస్వామిత్వమాశంకనీయం। క్వచిదపిత
థావ్యవహారాభావాత్।అథపక్షిణ్యాశౌచవిధిః। అత్ర గౌతమః॥సూ॥పక్షి
ణీమసపిండయోనిసంబంధేసహాధ్యాయినిచేతి। పిత్రృవ్యాదియోనిసంబంధ
వ్యావృత్త్యర్థమసపిండవిశేషణం। తథావిధాయోనిసంబంధామాతులమా
తృష్వస్రేయాదయఇతిచంద్రికాదిషువ్యాఖ్యాతం- మాధవీయాదిషుతుఅస
పిండోయోనిసంబంధశ్చేతిద్వంద్వః- అసపిండోనామయఃకశ్చిద్బంధుత్వర
హితఇతివ్యాఖ్యాతం। అత్రచంద్రికావ్యాఖ్యానమేవసమ్యక్ - మాధవీయ
వ్యాఖ్యానస్య శ్రోత్రియేచోపసంపన్నే త్రిరాత్రమిమన్వాది వచన విరో
ధాత్। ననుయోనిసంబంధానామకూటస్థైకమిథునోత్పన్నాః తేచ మాతృ
ష్వసృమాతులాదయోపి - తేషుచత్రిరాత్రవిధానాత్కథంపక్షిణీతిచేన్న -
యోనిసంబంధేషుయత్రవిశేషవిధానాదధికాశౌచంతద్వ్యతిరిక్తవిషయ
త్వాత్పక్షిణ్యాశౌచస్య -ఇదంచత్రిపూరుషమేవపక్షిణీ-యోనిసంబంధబాం
ధవేషుత్రిపూరుషమితివ్యాసవచనాత్। యోనిసంబంధేషుత్రిపూరుషమే
వాశౌచమితిచంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ- తథాచ కూటస్థప్రభృతిగణితా
నాంత్రయాణామేవాశౌచం - బాంధవాస్తుస్మృత్యంతరేదర్శితాః॥ శ్లో॥ ఆ
త్మపితృష్వసుఃపుత్రా ఆత్మమాతృష్వసుస్సుతాః। ఆత్మమాతులపుత్రాశ్చ
విజ్ఞేయాఆత్మబాంధవాః। పితుఃపితృష్వసుఃపుత్రాఃపితుర్మాతృష్వసుస్సు
తాః। పితుర్మాతులపుత్రాశ్చ విజ్ఞేయాఃపితృబాంధవాః। మాతుఃపితృష్వ
సుఃపుత్రా మాతుర్మాతృష్వసుస్సుతాః। మాతుర్మాతులపుత్రాశ్చవిజ్ఞే
యామాతృబాంధవాఇతిఅత్రమాతృష్వస్రాదీనామపిబాంధవత్వంవిజ్ఞేయం
సహాధ్యాయనిపక్షిణీవిధానంద్వాదశాబ్దసహ్యాంతం- సహాధ్యాయిపక్షం

సహాధీతకృత్స్నవేదవిషయంవా - అల్పకాలసహాధ్యాయినిసహాదీతవేదైక
దేశేచఏకరాత్రస్యవక్ష్యమాణత్వాత్ । తథైవచంద్రికాదిష్వభిధానాచ్చ-
వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ శ్వశురయోర్భగిన్యాంచమాతులాన్యాంచమాతులే। పితృ
ష్వసరితద్వచ్చపక్షిణీంక్షపయేన్నిశాంమాతులేశ్వశురేమిత్రేగురౌగుర్వం
గనాసుచ। ఆశౌచంపక్షిణీంరాత్రింమృతామాతామహీయదీతిశ్వశురాదీ
నాంపక్షిణీవిధానం అసన్నిధానవిషయం। పునర్మాతులగ్రహణంతస్యైవ
శ్వశురత్వే పిపక్షిణనాతోధికమితిప్రదర్శనార్థమితిచంద్రికాదిషువ్యాఖ్యా
తం॥ శ్లో॥ నిషేకాదీనికర్మాణియఃకరోతియథావిధి - సంభావయతిచాన్నే
నసవిప్రోగురురుచ్యతే - అల్పంవాబహువాయస్యశ్రుతస్యోపకరోతియః
తమపీహగురుంవిద్యాచ్ఛ్రుతోపక్రియయాతయేతి- మనువచనోక్తలక్షణో
గురుః - యత్తుజాబాలివచనం॥ శ్లో॥ మాతృబంధౌగురౌమిత్రే మండలాధిప
తౌతథేతిగోత్రజానామహఃస్మృతమిత్యేకరాత్రంప్రకృతం - తత్రగురో
ర్మాతృబంధూనాంచైకరాత్రవిధానమసన్నిధానవిషయం- మండలాధిపతే
మృతావేకరాత్రంమహామండలాధిపతివిషయం - అల్పమండలాధిపతౌస
జ్యోతిరాశౌచస్యవక్ష్యమాణత్వాత్ - యచ్చయాజ్ఞవల్క్యవచనం॥ శ్లో॥ అ
హస్త్వదత్తకన్యాసుబాలేషుచవిశోధనం - గుర్వంతేవాస్యనూచానమాతుల
శ్రోత్రియేషుచ। అనౌరసేషుపుత్రేషుభార్యాస్వన్యగతాసుచేతి - తత్ర
శ్రోత్రియేఏకరాత్రమసంపన్నసమానగ్రామశ్రోత్రియవిషయం - ఏకా
హంసబ్రహ్మచారిణేసమానగ్రామిణేచశ్రోత్రియఇత్యాశ్వలాయనస్మర
ణాత్ - గుర్వాదయస్త్వసన్నిహితావివక్షితాః-అనూచానోంగాధ్యాయీ
శిష్యః - మాతులోభిన్నమాతులః- యచ్చవిష్ణువచనం - ఆచార్యపత్నీగురూ
పాధ్యాయమాతులశ్వశురశ్వశ్రూసహాధ్యాయిశిష్యేష్వేకరాత్రేణశుద్ధి
రితి - తత్రఆచార్యోజప్యమంత్రోపదేష్టేతిస్మృతిముక్తాఫలకారః - ఉపా
ధ్యాయస్తు॥ శ్లో॥ ఏకదేశంతువేదస్యవేదాంగాన్యథవాపునః-యోధ్యాపయ
తివృత్త్యర్థముపాధ్యాయస్సఉచ్యతఇతి- మనువచనోక్తలక్షణః - మాతులో
భిన్నమాతులః-శ్వశురోమృతదుహితృతత్సంతతికః-ద్వాదశాబ్దన్యూనకాలం
సహాధ్యాయీసహాధీతవేదైకదేశోవాసహాధ్యాయిశబ్దేనవివక్షితః - అస

న్నిహితశిష్యఃమాతులగ్రహణంభిన్నమాతృష్వస్రాదీనామప్యుపలక్షణం॥ శ్లో॥ భిన్నమాతృష్వసుర్భిన్నపితృష్వసురహఃస్మృతం - తత్సుతానామధాహశ్చమరణేభృగురబ్రవీదిత్యత్రిస్మరణాత్ - భిన్నమాతులస్సాపత్న్యమాతృభ్రాతాఃభిన్నమాతృష్వసాతద్భగినీ- దత్తస్యప్రతిగ్రహీతృమాతృభ్రాతాభిన్నమాతులఃతద్భగినీభిన్నమాతృష్వసా- జారపితృపత్నీభ్రాతాభిన్నమాతులతద్భగినీభిన్నమాతృష్వసా- దత్తస్యప్రతిగ్రహీతృపితృభగినీభిన్నపితృష్వసా- జారపితృభగినీచభిన్నపితృష్వసా- సర్వోప్యయమర్థఃస్మృతివచనేషువివక్షితఏవేతిస్మృతిముక్తాఫలాదిషువ్యాఖ్యాతం-తథాచఉక్తరూపాణాంసర్వేషాంభిన్నమాతులాదీనాంమరణేసాపత్న్యదత్తకుండభాగినేయాదీనామేకరాత్రం - దత్తస్యజనకీసంబంధిమాతులాదిమృతౌతుపక్షిణ్యాశౌచమస్తితేషాంయోనిసంబంధిత్వాత్॥ శ్లో॥ దత్తస్వసరిస్వస్త్రీయేదత్తభ్రాతృసుతాస్వపి। పితృష్వస్రోశ్చతత్పుత్రదుహిత్రోఃపక్షిణీమృతౌ । పితృవ్యతదుహితృతత్పుత్రేషుచపక్షిణీఇతిస్మృత్యంతరవచనాచ్చ - యత్తు॥శ్లో॥ దత్తస్యపుత్రజననేమరణేపూర్వగోత్రిణాం। స్నానమాత్రంసచేలంస్యాన్నాశౌచంవిద్యతేక్వచిదితిస్మృత్యంతరఏవోక్తం- తత్త్రిపూరుషబహిర్భూతవిషయం- తథాపరిణీతాయాస్సపత్నీసుతాయాఃసాపత్న్యమాతుశ్చపరస్పరమేకరాత్రం ॥ శ్లో॥ యాసపత్నీసుతామాతృసపత్నీయాచతేమిథః । అహోరాత్రేణశుద్ధ్యేతామాహపారస్కరోమునిరితి- పారస్కరస్మరణాత్॥

అథసజ్యోతిరాశౌచం.

తత్రమనుః ॥శ్లో॥ ప్రేతేరాజనిసజ్యోతిర్యస్యస్యాద్విషయేస్థితఇతిఇదంస్వల్పమండలాధిపతివిషయం। వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ గ్రామేశ్వరేకులపతౌశ్రోత్రియేచతపస్విని। శిష్యేపంచత్వమాపన్నేశుచిర్నక్షత్రదర్శనాదితి।కులపతిస్సమూహపతిః- అత్రశ్రోత్రియశిష్యగ్రహణమసన్నిధానేవికల్పాభిప్రాయంఅసన్నిహితోపదిష్టజప్యమంత్రశిష్యాభిప్రాయంవా-తథాచతాదృశగురావపిసజ్యోతిః-యత్త్వంగిరోవచనం॥ శ్లో॥ గ్రామేశ్వరేకూటపతౌపితృమాత్రాత్మబంధుషు। మిత్రేజామాతరిప్రేతేస్యాలకేతత్సుతేతథా। చరేదేకాహమాశౌచంవిదేశేస్నానమాచరేదితి। అత్రగ్రామే

శ్వశురకూటపతిమిత్రగ్రహణం- బహూపకారాభిప్రాయం - బంధుగ్రహ
ణమసన్నిధానవిషయం- జామాతృగ్రహణంతథైవ॥ శ్లో॥ జామాతా శ్వశు
రః శ్వశ్రూర్మ్రియతే స్వగృహే యది। ఆశౌచం త్రిదినం తత్ర పరవేశ్మని ప
క్షిణీతి - ధర్మప్రవృత్తౌ వైషమ్యస్మరణాత్ - స్వగృహశబ్దస్సన్నిధానపరః-
పరవేశ్మశబ్దస్త్వసన్నిధానపరః। నచస్వగృహమరణఏవ త్రిరాత్రంఉపసం
పన్నాశౌచమితివాచ్యం- తస్య శ్వశ్రూ సమన్వయాభావాత్। నస్త్రీమృతా
విదంకించిదితి స్త్రీమృతావుపసంపన్నాశౌచస్య నిషేధాత్। నచధర్మప్రవృ
త్తివచనేషు బహుషు స్త్రీమృతావప్యుపసంపన్నాశౌచస్యవిధానాద్వికల్పః-
విహితప్రతిషిద్ధానాంవికల్పస్యన్యాయ్యత్వాదితివాచ్యం- తథాపిపరవేశ్మని
పక్షిణీత్యస్య శ్వశ్రూ సమన్వయాభావాత్। సన్నిధానమాత్రేణ శ్వశ్రూ
విషయే త్రిరాత్రస్య ప్రాగుక్తత్వాత్। తథైవశిష్టాచారాచ్చ యచ్చోక్తం
స్త్రీమృతావుపసంపన్నాశౌచస్యవికల్పఇతి- తదప్యసత్।ఆశ్రోత్రియేత్వహః
కృత్స్నమితిమనువచనేనపురుషస్యాప్యశ్రోత్రియస్య స్వగృహమరణేఏక
రాత్రస్యోపసంపన్నాశౌచస్యవిధానాత్। కైముతికన్యాయేన స్త్రీమృతౌ
తస్యలేశతోప్యసంభవాత్। పరంతు-పక్షిణ్యాశౌచవిషయాణాంపితృష్వ
స్రాదీనాంస్వగృహేమరణేవిశేషవిధానాదన్యదేవత్రిరాత్రమితియుక్తం
యథాపుత్ర్యాః పితృగృహేమరణేపి త్రిరాత్రం। ఉపసంపన్నాశౌ
చంతుశరీరసంబంధరహితస్యపురుషస్యైవస్వగృహేమరణేవేదితవ్యం - త
చ్ఛ్రోత్రియే త్రిరాత్రం - అశ్రోత్రియేత్వేకరాత్రం- యత్తు ॥ శ్లో॥ భగి
న్యాంసంస్థితాయాంతుభ్రాతర్యపిచసంస్థితే। మిత్రే జామాతరి ప్రేతే దౌ
హిత్రే భగినీసుతే। స్యాలకేతత్సుతేచైవసద్యఃస్నానేనశుధ్యతీతివచనం- త
దతిక్రాంతవిషయం - స్యాలకేత్వసన్నిధానవిషయం- సన్నిహితస్యాలకే
త్వేకరాత్రం॥ శ్లో॥ శ్వశురస్యసుతే ప్రేతే త్వహోరాత్రేణశుధ్యతీతివచన
ముదాహృత్యవిజ్ఞానేశ్వరేణాపితథాభిధానాత్। దౌహిత్రభాగినేయయో
స్సద్యశ్శౌచంచౌలాత్పూర్వకాలవిషయంతథాచంద్రికాయామభిధానాత్ -
పరిణీతానాంస్త్రీణాంపితృపక్షేమాతృపక్షేచమాతాపితృభ్రాతృవ్యతిరి
క్తానాంమరణేస్నానమాత్రం- తాసాంమరణేతేషాంచస్నానమాత్రం

తథాచధర్మప్రవృత్తౌ॥ శ్లో॥ భగిన్యశ్చాత్మనః పిత్రోర్మాతామహాశ్చ తత్సుతాః। మ్రియంతే దత్తకన్యాయాః స్నానం తేషాంతథోచ్యత ఇతి। అస్యార్థః। ఆత్మభగిన్యః - మాతాపిత్రోర్భగిన్యః- మాతామహాః - చకారాన్మాతామహీ- తత్సుతాః భగినీత్రయసుతాః - మాతామహసుతో మాతులశ్చ ప్రతే మ్రియంతే చేత్ దత్తకన్యాయాః స్నానమాత్రం-తథాదత్తకన్యామరణే తేషాం భగినీత్రయమాతామహాదీనాం స్నానమాత్రమితి- పునస్తత్రైవ॥ శ్లో॥ పితృష్వసా మాతృష్వసా స్వసుశ్చ భర్తామృతో యది। దశాహాభ్యంతరే స్నానాచ్ఛుద్ధిరూర్ధ్వం న కించ నేతి- పితృగృహే పుత్రీమరణే తు జ్ఞాతీనామేకరాత్రమితి విశేషః ప్రాగుక్తః - వస్తుతస్తు భగినీత్రయాదివిషయే పక్షిణ్యాశౌచమస్తి - ధర్మప్రవృత్తివచనస్య మూలభూతస్మృతివచనాదర్శనాత్। ఇదంత్వత్రావధేయం అనుపనీతానామసపిండానాం అనూఢానామసపిండస్త్రీణాం చ మరణే తత్పుత్రియోగినాం పురుషాణామపి స్నానమాత్రం ॥శ్లో॥ పక్షిణీ యోనిసంబంధే నాతికాలే న సూతకే। నోపనీతే రథః పుంసో న పాణిగ్రహణాత్ స్త్రియా ఇతి స్మృత్యంతరవచనాత్। అతికాలే అతిక్రాంతస్యాశౌచకాలే సూతకే సూత్యాశౌచవిషయే చ- తేషామాశౌచం నాస్తీత్యర్థః- మృతకే తు స్నానమాత్రమస్తి - తథాచ ఉపనీతవిషయే ఊఢావిషయే చ అతిక్రాంతాశౌచం నాస్తి అనుపనీతవిషయే అనూఢావిషయే చ తు ఆశౌచకాలే ప్యాశౌచం నాస్తీతి సిద్ధం- స్మృతిసారసర్వస్వాదావప్యేవమేవోక్తం ఉపనీతానాం యత్ర యత్ర త్రిరాత్రాదికముక్తం తత్ర సర్వత్ర ప్రాగుపనయనాన్మరణే స్నానమాత్రమితి- అత ఏవ సమానోదకానామనుపనీతానాం మరణే స్నానమాత్రమిత్యథస్తాదేవోదితం - యత్తు- మాతుశ్చ యోనిసంబంధేభ్యః పితుశ్చాసప్తమాత్పురుషాద్యావతా వా సంబంధో జ్ఞాయతే తేషాం ప్రేతేషూదకోపస్పర్శనం గర్భాక్ పరిహాప్యా పరిసంవత్సరానిత్యాపస్తంబవచనం తత్స పిండసమానోదకాదిషు మృతేషు స్నానవిధానమాత్రపరం - న తు స్నానమాత్రవిధానపరం- తథా చ తస్య వచనస్య తత్తదాశౌచవ్యావృత్త్యా న తాత్పర్యం యత్తు తస్మిన్నేవ వచనే అసంపూర్ణప్రథమవర్షేషు బాలేషు మృతేషు స్నానవర్జనముక్తం - తద్వికల్పాభిప్రాయం ఆపస్తంబమతం వా భవితుమర్హతి- యుగాంతరీయవృత్తస్యా

ధ్యాయసాపేక్షాఘసంకోచపరంవేతినకశ్చిద్విరోధః - అత్రోదాహృతేషు యత్ర యత్ర విరోధోదృశ్యతేతత్ర సర్వత్ర సన్నిధానాసన్నిధానాభ్యాంబహూపకారతదభావాభ్యాం అతిక్రాంతకాలానతిక్రాంతకాలాభ్యాంవిషయభేదంకల్పయిత్వా తుల్యవికల్పే నచవ్యవస్థాయథాసంభవం యోజనీయా - చంద్రికాదినిబంధేషుతథాదర్శనాత్-యత్తుగుణావగుణాభ్యాంవ్యవస్థాపనంవచనేషుదృశ్యతే- తద్దేశభేదేనవాకాలభేదేనవాయోజ్యం - కలియుగేపాపబాహుళ్యేనగుణావగుణయోర్వివేచయితుమశక్యత్వాత్। పరాశరేణభస్మాంతసూతకవిషయేపి దశాహాశౌచ విధానాచ్చ - అతోగుణావగుణభేదేనవ్యవస్థాపకానివచనానికాలభేదేనయోజనీయానియాని - తత్ర మత్స్యపురాణేకానిచిత్తాదృశానివచనానిదృశ్యంతే॥శ్లో॥ మాతామహేతథాచార్యేబహుయజ్ఞకృదృత్విజి। స్వస్రీయేచైవదౌహిత్రేగురౌయాజ్యేచసన్నిధౌ। మృతేత్రిరాత్రమాశౌచంవిదేశేపక్షిణీభవేత్। గుణహీనేషుచైతేషు ఏకగ్రామేతుపక్షిణీ। ఏకాహమన్యదేశేతుస్నానంకాలాత్యయేతథేతి। విదేశశబ్దాన్యదేశశబ్దౌగ్రామాంతరపరౌ - గురౌయాజ్యేచసన్నిధౌ - ఏకగ్రామేతుపక్షిణీత్యుక్త్వా- తత్ప్రతిద్వంద్విత్వేనతయోరుపాదానాత్। బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ ఋత్విగ్యాజ్యసహాధ్యాయిమాతులశ్వశురేషుచ। తథోపనీతదౌహిత్రేశిష్యేచాచార్యపుత్రకే। భాగినేయేభగిన్యాంచశ్వశ్రూమాతామహీషుచ। మాతృష్వసృపితృష్వసృమాతులానీషుచైవహి। గుర్వాచార్యాదిపత్నీషుపితృమాత్రాత్మబంధుషు।ఏకగ్రామేతుమరణేపక్షిణ్యాశౌచమిష్యతే। గుణహీనేషుచైతేషుసన్నిధావేకరాత్రకం। గ్రామాంతరేచగుణిషుగుణహీనేషుచాప్లవఇతి - గ్రామాంతరేచగుణిష్వితిపూర్వేణసంబధ్యతే- ఇదంయుగాంతరవిషయమితిస్పష్టమేవ-ఉపనీతదౌహిత్రభాగినేయాదీనామపిపక్షిణ్యాశౌచవిధానాత్- తస్మాద్యథానిబంధేషువ్యవస్థాదర్శితా యథాచశిష్టానామాచారస్తథైవకంచిత్ప్రకారమాశ్రిత్యవ్యవస్థాయోజనీయా - ద్రావిడానాంతుసర్వసాధారణ్యేనమాతులాదీనామసపిండానాంమరణేపరిణీతస్త్రీణామప్యాశౌచమస్తీతివిశేషః - ఆంధ్రాదీనాంతుధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణాంఅస్మిన్విషయేస్నానమాత్రంతదనుసారేణద్రావిడవ

దేవపక్షిణ్యాశౌచమితి ప్రాగుక్తం- తథాచ తదీయే శతకే॥ శ్లో॥ మాతృష్వ
సృసుతాపుత్రౌ పితృష్వసృసుతస్త్రియా- స్వసా పితృవ్యపుత్రీ చ స్వసృపుత్రీ
పితృష్వసా- భ్రాతృపుత్రీ చ దౌహిత్రీ పౌత్రీ తత్ప్రతియోగినౌ- స్త్రీపుంసౌ
చక్వచిత్ప్రేతే పక్షిణ్యాశౌచినామిథ ఇతి- జ్యేష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రయోః
ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ కనిష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపుత్రౌ- కనిష్ఠమాతృష్వ
సృపుత్రీపుత్రయోః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ జ్యేష్ఠమాతృష్వసృపుత్రీపు
త్రౌ- పితృష్వసృపుత్రీపుత్రయోః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ మాతులపుత్రీ
పుత్రౌ - స్వసుః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ భగినీభ్రాతరౌ - తత్ర జ్యేష్ఠభ
గిన్యాః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ కనిష్ఠభగినీభ్రాతరౌ - కనిష్ఠభగిన్యాః ప్రతి
యోగినౌ స్త్రీపుంసౌ జ్యేష్ఠభగినీభ్రాతరౌ- పితృవ్యపుత్ర్యాః ప్రతియోగి
నౌ స్త్రీపుంసౌ పితృవ్యపుత్రీపుత్రౌ- స్వసృపుత్ర్యాః ప్రతియోగినౌ స్త్రీ
పుంసౌ మాతృష్వసృమాతులౌ - పితృష్వసు- ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ భ్రా
తృపుత్రీపుత్రౌ - భ్రాతృపుత్ర్యాః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ పితృష్వసృ
పితృవ్యౌ - దౌహిత్ర్యాః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ మాతామహీమాతా
మహౌ - పౌత్ర్యాః ప్రతియోగినౌ స్త్రీపుంసౌ పితామహీపితామహౌ-ఏ
తేషాం పరస్పరం పక్షిణ్యాశౌచమిత్యర్థః- స్మృతిముక్తాఫలేపి॥ శ్లో॥ మహామా
హ్యాపితామాతా పితృవ్యో మాతులస్తథా। మాతృష్వసా మాతులానీ పితృ
వ్యస్త్రీ పితృష్వసా। మాతృష్వసుర్మాతులస్య పితృవ్యస్య పితృష్వసుః- పుత్రీపు
త్రౌ స్నుషా స్వస్య స్వసా భ్రాతా తదంగనా। స్వసుర్భ్రాతుః స్నుషా పుత్రీపు
త్రౌ స్వదుహితాపి చ - స్వపౌత్రీ చ స్వదౌహిత్రీ స్వదౌహిత్రస్తదంగనా।
అష్టత్రింశజ్జనా హ్యేతే స్త్రీమృతౌ పక్షిణీజుషః। సపిండాన్ ద్వాదశైతేషు
ముక్త్వాన్యే పుంమృతౌ తథేతి - మహాపితామహమాతామహౌ - తథామా
హ్యావపి- దుహిత్రాదీనాం పక్షిణీవిధానం పరోక్షవిషయం- పునస్తత్రైవ॥
శ్లో॥ మాతృష్వసా మాతులశ్చ స్వసా భ్రాతా పితృష్వసా - పంచవైతత్సుతా
పుత్రా దశ పౌత్రీ పితామహః। మాతామహశ్చ దౌహిత్రీ పితృవ్యస్తత్సుతా
త్మజౌ - ద్వావింశతి జనాశ్చైతే పరోక్షే దుహితా పితా- దౌహిత్రశ్చ త్రయ
శ్చైతే తత్తత్పత్న్యస్త్రయోదశ - స్త్రీమృతౌ పక్షిణీభాజః అష్టత్రింశదితిస్థి

తిః - మాతృష్వసృపితృష్వస్రోః పుత్ర్యౌ పుత్రౌ చ తత్స్త్రియా - పితృష్వ
సా స్వసా పుత్రీ భ్రాతృపుత్రీ స్వసుస్సుతా పితృవ్యపుత్రీ దౌహిత్రీ మాతులస్య
సుతాసుతా । తత్స్త్రీ చాసన్నిధాపుత్రీ స్వస్రోః పుత్రౌ చ తత్స్త్రియా.
క్వచిచ్చ మాతుః పితరౌ స్వసా చ భ్రాతృతత్స్త్రియా - పక్షిణ్యాశౌచినస్త్వే
తే పుంమృతౌ పంచవింశతిరితి- తత్ర తత్పత్న్యః మాతృష్వసృపుత్రమాతులతత్పు
త్రస్వస్త్రీయభ్రాతృతత్పుత్రపైతృష్వస్రేయపితామహమాతామహపి
తృవ్యతత్పుత్రపితృదౌహిత్రపత్న్య ఇత్యర్థః - అత్ర క్వచిదిత్యనేన పరోక్ష
ముచ్యతే - మాతురిత్యస్య స్వస్రాదిష్వపి సంబంధః - అత్ర యేషు యాసు వా
పక్షిణ్యాశౌచం విహితం తేషామేవ తాసామేవ చ మృతౌ తద్భవతి- న తు తత్ప
త్నీనాం తద్భర్తౄణాం చ మృతౌ- తథోక్తం శతకే॥ శ్లో॥ మాతృతః పితృ
తో యేషు విహితా పుంసు పక్షిణీ । న తత్పత్నీమృతౌ సా స్యాత్స్నానమాత్రం
విధీయత ఇతి- తథా చ॥ శ్లో॥ మాతామహీమాతులానీమాతులానాం మృతౌ
స్త్రియాః పక్షిణీ పురుషాణాం తు త్రిరాత్రమఘమిష్యత ఇత్యాదివచనైర్య
త్ర యోనిసంబంధపత్నీవిషయే విశిష్యాశౌచం విహితం - తద్వ్యతిరిక్తానాం
తత్పత్నీనాం మృతావాశౌచం నాస్తీతి సిద్ధం- భిన్నమాతామహాదీనాం మరణే
పరిణీతానామేకత్రం తథా చ శతకే॥ శ్లో॥ భిన్నపిత్రోః పితృభ్రాతృస్వస్రప
త్యాని తత్ప్రజాః- శుధ్యంత్యహ్నా మిథశ్శావే జనాస్తత్ప్రతియోగిన ఇతి- భిన్న
పితృశబ్దేన సాపత్న్యమాతృభిన్నోదరపితృవ్యావభిధీయేతే- పితృవ్యేపి పితృ
త్వప్రసిద్ధేః - తత్పితృభ్రాతృస్వసృపుత్రీపుత్రాః తత్ప్రజాశ్చ దినేన శుధ్యం
తి- పారస్కరోపి॥ శ్లో॥ యా సపత్నీసుతా మాతృసపత్నీ యా చ తే మిథః - అ
హోరాత్రేణ శుధ్యేతామాహ పారస్కరో మునిరితి - సంగ్రహస్తు ఉపనీ
తానాం మరణే సపిండానాం పూర్ణమాశౌచం- సమానోదకానాం త్రిరాత్రం
సగోత్రాణాం స్నానమాత్రం- జన్మనామస్మృతిమతాం సగోత్రాణామే
కరాత్రం - అనుపనీతసమానోదకమరణే స్నానమాత్రం - అవివాహితక
న్యామరణే స్నానమాత్రం - అవివాహితసమానోదకానాం మరణే పితర్యేవ-
వివాహితస్త్రీమరణే భర్తృసపిండసమానోదకసగోత్రాణామిదమాశౌ
చం న తు పితృసపిండాదీనాం- మాతామహీమాతామహమాతృష్వసృమాతుల

మాతులానీదౌహిత్రభాగినేయానాంసన్నిధానమరణేత్రిరాత్రం- అసన్నిధానేపక్షిణీ- శ్వశ్రూశ్వశురయోస్సన్నిధానేజీవద్భార్యస్యజామాతుస్త్రిరాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ - మృతభార్యస్యజామాతుస్సన్నిధావప్యేకరాత్రం- భార్యాసంతతౌస్థితాయాంతుత్రిరాత్రం - ఆచార్యతత్పుత్రతత్పత్నీనాంమరణేసన్నిధానేత్రిరాత్రం-అసన్నిధానేపక్షిణీ- శిష్యస్యసన్నిధానమరణేఆచార్యాదీనామప్యేవమేవ - ఉపసంపన్నశ్రోత్రియమరణేసన్నిధానేత్రిరాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ- అశ్రోత్రియోపసంపన్నమరణేసన్నిధావప్యేకరాత్రం- అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-అనుపసంపన్నశ్రోత్రియేగ్రామేమృతేతద్గ్రామవాసినామేకరాత్రం- అసన్నిధానేసజ్యోతిః- ఆగంతుకశ్రోత్రియస్యస్వగృహేమరణేత్రిరాత్రం - అశ్రోత్రియేత్వేకరాత్రం - మరణకాలేస్థలదానేనతస్యాప్యుపసంపన్నత్వాత్ - ఋత్విగ్యాజ్యయోఃకులక్రమాగతయోఃపరస్పరంసన్నిధానేత్రిరాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ- రాజపురోహితయోఃపరస్పరంసన్నిధానేత్రిరాత్రం - అసన్నిధానేపక్షిణీ - వైశ్యపురోహితయోరప్యేవమేవ- వివాహాదూర్ధ్వంపితృగృహేపుత్రీమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంఅనూఢభగినీనాంచ త్రిరాత్రం - జ్ఞాతీనామేకరాత్రం - భ్రాతృపత్నీనాంస్నానమాత్రం- ద్రావిడానాంతుమాతాపిత్రోస్త్రిరాత్రం - భ్రాతృభగినీనామేకరాత్రం - జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి- యదిమాతాపితృభ్రాతరోవిభక్తాభిన్నగృహవాసినశ్చేత్పితృగృహేమరణేపిత్రోరేవత్రిరాత్రం- భ్రాతృగృహేచేద్భ్రాతురేవత్రిరాత్రం-జ్ఞాతిగృహేచేత్తేషామేకరాత్రం - అన్యత్రమరణేమాతాపితృభ్రాతౄణాంపక్షిణీ- జ్ఞాతీనాంకిమపినాస్తి - ఏకగ్రామేపుత్రీమరణేస్వగృహవదేవాశౌచం - గ్రామాంతరేపక్షిణీతిస్మృత్యర్థసారేభిహితం - యథాచారస్తథాచరణీయం- స్వగృహేపరగృహేవామాతాపిత్రోస్మరణేపుత్ర్యాస్త్రిరాత్రం - భగినీగృహేభ్రాతృమరణేభగిన్యాస్త్రిరాత్రం- పరగృహేపక్షిణీ - గ్రామాంతరఏకరాత్రం- భగినీపత్యుస్తుస్వగృహేపరగృహేవాస్యాలమరణేఏకరాత్రం- స్యాలపుత్రమరణేప్యేకరాత్రం - స్యాలకశ్రోత్రియశ్చేత్తస్యస్వగృహేమరణేత్రిరాత్రముపసంపన్నాశౌచం - గ్రామాంతరే

తుస్నానమాత్రం-అనుపనీతభ్రాతృమరణేసన్నిధానేపిభగిన్యాఃస్నానమా
త్రం-భ్రాతృపుత్రమరణేప్యేవమేవ-భ్రాతృగృహేభగినీమరణేభ్రాతుస్త్రి
రాత్రం- పరగృహేపక్షిణీగ్రామాంతరఏకరాత్రం-దత్తపుత్రమరణే
పూర్వాపరపిత్రోస్తత్పుత్రాణాంచత్రిరాత్రం-అసన్నిధానేత్వేకరా
త్రం-పితృవ్యయజ్ఞాతీనాంసన్నిధావేకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమా
త్రం-అనుపనీతదత్తపుత్రమరణేతుసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం-పితృవ్యయ
తత్పుత్రాణాంత్రిరాత్రమేవ-దత్తస్య పుత్రజననేమరణేవా ఉపనయనా
త్పూర్వమపిజనకవర్గస్యస్నానమాత్రం-దత్తస్యజనకపితృమరణేత్రిరాత్రం-ప్ర
తిగృహీతృపితృమరణేదశరాత్రం-తన్మరణేప్రతిగృహీతురపిదశరాత్రం-
యదిదత్తస్వీకారానంతరంజాతఔరసపుత్రస్సంస్కర్తాతదాదత్తస్య త్రి
రాత్రమేవ-అనులోమవ్యభిచారిణ్యాసన్నిధానేమరణేపూర్వాపరభర్త్రో
స్త్రిరాత్రం-తత్సపిండానామేకరాత్రం-వ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేపితథై
వ-ప్రతిలోమవ్యభిచారిణ్యాఃప్రసవేమరణేచాశౌచంనాస్తి-పితృద్వయో
త్పాదితయోర్వ్యభిచారిణీపుత్రయోఃపరస్పరంత్రిరాత్రంమృతకాశౌచం-
జాతాశౌచంత్వేకరాత్రం-ఆత్మబంధూనాంమాతృబంధూనాంపితృబన్ధూ
నాంచమరణేసన్నిధానేపక్షిణీ-అసన్నిధానేత్వేకరాత్రంసాపత్న్యమా
తృవర్గమాతులాదేర్మరణేసన్నిధానేఏకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమా
త్రందత్తస్యప్రతిగృహీతృవర్గ్యమాతులాదేర్మరణేదత్తస్యసన్నిధానే ఏకరా
త్రం-అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-జారపితృవర్గ్యస్యజారపితృపత్నీభ్రా
త్రాదేర్మరణేసన్నిధావేకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమాత్రం।దత్తస్యజన
కవర్గ్యమాతులాదేర్మరణేసన్నిధానేపక్షిణీ-అసన్నిధానేఏకరాత్రం-సప
త్నీపుత్రీమరణేసాపత్న్యమాతురేకరాత్రంమాతృసపత్నీమరణేసపత్నీ
పుత్ర్యాఅప్యేకరాత్రం-అసన్నిధానేస్నానమాత్రం-సపత్నీమాతాపి
తృభ్రాత్రాదిబంధుమరణేసపత్న్యాసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం-దౌహి
త్రభాగినేయవ్యతిరిక్తానామసపిండానాముపనయనాత్పూర్వంమరణేసన్ని
ధానేపిస్నానమాత్రం-దౌహిత్రభాగినేయయోస్తుప్రాగుపనయనాన్మరణే
పక్షిణీ-తదూర్ధ్వంత్రిరాత్రం-చౌళాత్పూర్వంతుస్నానమాత్రం-మాతృ

ష్వప్రాదీనామసపిండస్త్రీణాంవివాహాత్పూర్వం మరణేసన్నిధానే
పి స్నానమాత్రం - జామాతృ మరణేసన్నిధానే పక్షిణీ - అసన్ని
ధానేత్వేకరాత్రం - తస్యైవస్వగృహేమరణే త్రిరాత్రం-యోనిసం
బంధేషుయేయేపురుషాః తత్పత్నీనాంమరణేసన్నిధానేపిస్నానమాత్రం -
మాతులాన్యాస్తువిశేషవిధానాత్త్రిరాత్రం- యోనిసంబంధేషుయాః స్త్రి
యః తద్భర్తృమరణేపిస్నానమాత్రం-గురుతత్పత్నీతత్పుత్రమరణేసన్నిధా
నేపక్షిణీ- అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం- శిష్యమరణే తేషామపితథైవ- ద్వాద
శాబ్దపర్యంతంసహాధ్యయనంకృతవతస్సహాధీతకృత్స్నవేదస్యవాసహాధ్యా
యనోమరణేసన్నిధానేపక్షిణీ - అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం - అల్ప కాలంస
హాధ్యయనంకృతవతస్సహాధీతవేదైకదేశస్యవామరణేసన్నిధానేఏకరా
త్రం - అసన్నిధానేస్నానమాత్రం- మిత్రేమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం- అ
సన్నిధానేస్నానమాత్రం- తస్యైవబహూపకారిత్వేసన్నిధానేపక్షిణీ-
అసన్నిధానేత్వేకరాత్రం- మండలాధిపతౌరాజనిమృతేసన్నిధానేఏకరా
త్రం - అసన్నిధానేసజ్యోతిః- స్వల్పమండలాధిపతౌసన్నిధానేసజ్యోతిః- అ
సన్నిధానేస్నానమాత్రం- గ్రామేశ్వరేమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం- అ
సన్నిధానేసజ్యోతిః- తపస్వినిమృతేసన్నిధానేసజ్యోతిః- అసన్నిధానేస్నా
నమాత్రం-సమూహపతౌమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం-అసన్నిధానేసజ్యో
తిః- జప్యమంత్రోపదేష్టరిమృతేసన్నిధానేఏకరాత్రం- అసన్నిధానేసజ్యో
తిః- తచ్ఛిష్యమృతౌతస్యాపితథైవ- ఉపసంపన్నాశౌచంతుత్రిరాత్రమేకరా
త్రంవాదంపత్యోరుభయోరపిభవతిపత్న్యాఅపిగృహపతిత్వాదితి ప్రాగు
క్తం- అత్రసపిండసమానోదకానామాచార్యమాతామహయోశ్చ తత్ప్రీతి
యోగిభిస్తిలోదకందేయం- అన్యథాతేషామాశౌచనివృత్తిర్నాస్తి-పునరప్యే
కస్మిన్దిన ఆశౌచంకృత్వా తిలోదకందేయం- పరిణీతానాంస్త్రీణాంమా
తాపితృభ్రాతృతత్పుత్రాస్వినాపితృవర్గ్యబంధుమరణేస్నానమాత్రమితి
ధర్మప్రవృత్త్యనుసారిణఆంధ్రాదయః - ఇతరేతుపక్షిణ్యాదికమాచరంతి
ద్రావిడాస్తుసర్వసాధారణ్యేనపరిణీతాః స్త్రియస్తత్ప్రీతియోగినశ్చపక్షి
ణ్యాదికమాచరంతి- తత్రసంగ్రహశ్లోకాః ప్రాగుదాహృతాద్రష్టవ్యాః-

విస్తరభయాదుపరమ్యతే - ఆశౌచాంతేసంగవేస్నాత్వా బ్రాహ్మణోహ స్తాభ్యాముదకంస్పృష్ట్వా శుధ్యతి- క్షత్రియోవాహనమాయుధంవాస్పృష్ట్వాశుధ్యతి- వైశ్యః ప్రతోదురశ్మింవా- శూద్రోయష్టిమితి ॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయా - మభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాముపనీతాశౌచనిర్ణయః.

అతిక్రాంతాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ తత్తదాశౌచమాఖ్యాతమతిక్రాంతమనేకధా ।

వ్యా॥ సపిండాదీనాంమరణేతన్నిమిత్తమాశౌచమతి క్రాన్తమనేకధాభవతీత్యర్థః - అత్రదేవలః॥ శ్లో॥ ఆత్రిమాసాత్రిరాత్రంస్యాత్షణ్మాసాత్పక్షిణీ తథా । పరమేకాహమావర్షాదూర్ధ్వంస్నానేనశుధ్యతీతి - వృద్ధమనురపి॥ శ్లో॥ సంవత్సరేవ్యతీతేతుస్పృష్ట్వైవాపోవిశుధ్యతీతి - ఇదంపూర్ణాశౌచవిషయం - కృతక్రియవిషయంచ - అకృతక్రియవిషయేపునర్దశాహమాశౌచంవర్త్యతేయత్తు॥ శ్లో॥ మాసత్రయేత్రిరాత్రంస్యాత్షణ్మాసాత్పక్షిణీభవేత్ - అహస్తునవమాదర్వాగూర్ధ్వంస్నానేనశుధ్యతీతి- వృద్ధవసిష్ఠవచనంతద్వికల్పాభిప్రాయం- యథాచారస్తథాచరణీయం - పుత్రవిషయేతుబహుసంవత్సరాత్యయేపిదశాహమేవ- కృతక్రియవిషయేతువింశతివర్షపర్యంతందశాహం - తదూర్ధ్వంత్రిరాత్రం- అత్రవృద్ధమనుః॥ శ్లో॥ షష్టివర్షాధికాన్న్యూనాచ్ఛ్రుత్వాపితృవిపర్యయం- సంస్కారస్తుకథంతత్రదశాహాదార్ధ్వదైహికం - మాతాపిత్రోర్దశాహంతుయథావిధిసమాపయేత్ - మధ్యేపిండసమాప్తిశ్చేత్కాలక్షయకరంభవేదితి- షష్టివర్షాధికకాలేన్యూనకాలేచ సర్వదాదశాహమిత్యర్థః - షష్టిసంఖ్యాగ్రహణంలోకోక్త్యనుకరణం- పైఠీనసిరపి॥ శ్లో॥ పితరౌచేన్మృతౌస్యాతాందూరస్థోపిహిపుత్రకః - శ్రుత్వాతద్దినమారభ్య దశాహంసూతకీభవేదితి- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ యత్రకుత్రస్థితఃపుత్రః శ్రుత్వాపితృవిపర్యయం - జ్ఞాత్వాతద్దినమారభ్యదశాహంసూతకీభవేదితి - మాతాపిత్రోఃకృతక్రియత్వేతువిశేషః॥ శ్లో ॥ అర్వాగ్వింశతివర్షాత్తుమాతాపిత్రోర్మృతౌశ్రుతౌ- కృతక్రియేపిపుత్రాణాందశాహంసూతకంభవేత్ - ఊర్ధ్వంవింశతివర్షాత్తుమాతాపిత్రోర్మృతౌశ్రుతౌ-కృ

తత్క్రమే త్రిరాత్రం స్యాద్దశాహమకృతక్రియ ఇతిస్మరణాత్- కేచిత్తు-ప్రథమ
సంవత్సరానంతరమేవ- కృతక్రియే పితరి పుత్రాణాం త్రిరాత్రమిత్యా
హుః - అన్యేతు కనిష్ఠానాం త్రిరాత్రం జ్యేష్ఠానాం దశరాత్రమిత్యాహుః-త
ద్బహుస్మృతివిరోధాదనాదరణీయం- ఇదం సర్వం దశాహాదూర్ధ్వం మరణశ్ర
వణవిషయం- దశాహాభ్యంతర ఏవ మరణశ్రవణే పుత్రాణాం జ్ఞాతీనాంచ
సర్వేషాం దశాహశేషేణశుద్ధిః- తథాచ మనుః॥ శ్లో॥ విగతంతు విదేశస్థం శృ
ణుయాద్యో హ్యనిర్దశం- యచ్ఛేషం దశరాత్రస్య తావదేవాశుచిర్భవేదితి- ఇ
దం త్రిరాత్రాదేరప్యుపలక్షణం- తథాచ త్రిరాత్రాద్యాశౌచమధ్యే మిత్రస్య
బంధుమరణస్య త్రిరాత్రాదిమధ్యే శ్రవణే తచ్ఛేషేణశుద్ధిః- శంఖోపి॥ శ్లో॥
దేశాంతరగతం శ్రుత్వా కల్యాణం మరణం తథా- యచ్ఛేషం దశరాత్రస్య
తావదేవాశుచిర్భవేదితి- యాజ్ఞవల్క్యోపి- ప్రోషితే కాలశేషస్స్యాదితి
కేచిత్తు దశాహాభ్యంతరేపి చతుర్థదివసాదర్వాక్పితృమరణశ్రవణే దశాహశే
షేణశుద్ధిః - తదూర్ధ్వంతు శ్రవణప్రభృతి దశరాత్రమిత్యాహుః - తత్సం
వాదాయ॥ శ్లో॥ పిత్రోర్మృతౌ చేద్దూరస్థశ్శ్రుత్వా పితృవిపర్యయం- పుత్ర
శ్శుద్ధ్యేద్దశాహేన సంచయాత్ప్రాక్తు శేషత ఇతివచనంచోదాహరంతి - త
ద్ద్రావిడదేశవిషయం- త్రిరాత్రాదివిషయేతు అతిక్రాంతాశౌచం నాస్తి-
కింతు స్నానమాత్రం- యత్తు॥ శ్లో॥ అత్యాశౌచం దినం సద్యస్త్ర్యహైకాహ
రశౌచినోః - పక్షిణ్యాఘిస్వఘాంతశ్రుత్యేకకాలోస్యాదాప్లవ ఇతి- ద్రావి
డీయ్యాశతకవచనం తద్ద్రావిడేనైవ స్మృతిముక్తాఫలకారేణ దూషితం। తస్మా
త్త్రిరాత్రాదిష్వతిక్రాంతేషు దశాహమధ్యేపి స్నానమాత్రమేవ-యత్తు
శ్రుత్వాచోర్ధ్వం దశమ్యా ఏకరాత్రమితి శంఖవచనం శతకకారేణోదాహృ
తం- తదతిక్రాంతపూర్ణాశౌచవిషయం - షణ్మాసోత్తరకాలవిషయంచేతి
చంద్రికాదిషు బహుషు నిబంధేషు వ్యాఖ్యాతం- యచ్చ॥ శ్లో॥ అతీతే పక్షిణీకా
లే దశాహాభ్యంతరే శ్రుతౌ - దివావా యది వా రాత్రావేకకాలేన శుధ్యతీతి
స్మృత్యంతరవచనం తేనోదాహృతం- తదపి నిబంధకారైరనుదాహరణాత్
స్మృతిష్వదర్శనాచ్చ చింతనీయమితి స్మృతిముక్తాఫలే ప్రతిపాదితం- ఆచార
స్తు ద్రావిడానామితరేషాంచ కేషాంచిచ్ఛతకవచనానుసారేణైవ యదత్ర

యుక్తంతద్గ్రాహ్యం- వస్తుతస్తు- త్రిరాత్రపక్షిణీకాలేచాతిక్రాంతేదశాహమధ్యేపిస్నానమాత్రం- తథామితాక్షరాదిష్వభిధానాత్॥ శ్లో॥ పక్షిణీయోనిసంబంధేనాతికాలేనసూతక ఇతి- మార్కండేయవచనేన పక్షిణీవిషయేతిక్రాంతాశౌచనిషేధాచ్చ - పితృభ్రాత్రాదివిషయేపుత్రీభగిన్యాదీనాందశాహాదూర్ధ్వమప్యతిక్రాంతాశౌచంధర్మప్రవృత్తావభిహితం॥శ్లో॥పిత్రోర్దశదినాదూర్ధ్వంమరణందత్తకన్యకా। శృణోతియదిచేత్తస్యాః పక్షిణ్యాశౌచమిష్యతే। పుత్రీగేహేథవాన్యత్రపితరౌప్రమృతౌయది।దశాహాభ్యంతరేపుత్ర్యాస్త్రిరాత్రంశావసూతకం। మరణంశ్రూయతేభ్రాతుర్దశాహాత్పరతోయది। దినమేకంస్వసుఃప్రోక్తంస్నానంస్యాద్భగినీపతేః।దశాహాత్పరతోభ్రాత్రా మరణంశ్రూయతేస్వసుః। తస్యైకదినమాశౌచం తత్పత్న్యాస్స్నానముచ్యతే। దశాహాత్పరతఃకన్యామరణంశ్రూయతేయది। ఆశౌచంతద్దినంపిత్రోర్జ్ఞాన్యేషామితినిశ్చయఇతి। పుత్రీభగిన్యాదివ్యతిరిక్తవిషయేతుదశాహాత్పరతస్స్నానమేవేతితత్రైవోక్తం॥ శ్లో॥మరణంత్వసపిండానాందశాహాచ్చేద్బహిఃశ్రుతం। తత్రస్నానేనశుద్ధిస్స్యాదితిధర్మవిదోవిదురితి- ఏతేషాంవచనానాంఅన్యనిబంధేష్వనుదాహరణాత్। ఋషికర్తృకత్వస్మరణాభావాచ్చ - ప్రామాణ్యంసందిగ్ధమేవ-ఆచారస్తుశిష్టానామాంధ్రాణాంకేషాంచిదేతద్వచనానుసారేణైవదృశ్యతే - మరణంత్వసపిండానామితివచనంతుస్మృతినిబంధసంవాదాత్ప్రమాణం - పోతుభట్టీయాదౌతుపక్షిణీవిషయేవిశేషఉక్తః- తత్రహీదంవచనముదాహృతం॥శ్లో॥దేశకాలవ్యవాయేపిపక్షిణీనేవహీయతే। సంపూర్ణైరేవతుకర్తవ్యాగతైర్వర్షశతైరపీతి- తథాచతద్రీత్యాపక్షిణీవిషయేయావజ్జీవంపక్షిణ్యాశౌచమేవ-నత్వతిక్రాంతేసంకోచః- తథాచపక్షిణీవిషయేద్వౌపక్షౌ- పక్షిణీకాలేతిక్రాంతేస్నానమేవయావజ్జీవంపక్షిణీత్యపరఃపక్షః - శతకానుసారిణాంతుపక్షిణీకాలేతిక్రాంతేదశాహాభ్యంతర ఏకకాలః- తదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రమిత్యేకఏవపక్షః । యథాదేశకులధర్మస్తథాచరణీయం- పుత్రాదివిషయే విశేషో ధర్మప్రవృత్తౌదర్శితః॥ శ్లో॥ పుత్రస్యోపనయాదూర్ధ్వంమరణంశ్రూయతేయది। దశాహాత్పరతోయావదబ్దంస్యాత్త్రిదినంతదా।అబ్దా

దూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రంతదతిరిక్తాశౌచేమానాభావాత్ అకృతక్రియేతు
అర్ధాదూర్ధ్వమపిత్రిరాత్రం॥ శ్లో॥ సాపత్న్యమాతృమరణందశాహాశ్చ
ద్విహిశ్చ్రితం - ప్రథమేబ్దేతుకర్తవ్యంత్రిదినంచాథపక్షిణీ। పితృపత్న్యాశ్ర
మతీతాయామపుత్రాయాంతుసైవయది। సంవత్సరేవ్యతీతేపిత్రిరాత్రమ
శుచిర్భవేదితి; ఇదంత్రిరాత్రమనసత్యసాపత్న్యమాతృవిషయం-స్వస్యై
వసంస్కర్తృత్వాత్। అత్రసంవత్సరాదర్వాగ్దశరాత్రం-తతఃపరంత్రిరా
త్రం- తథాచవరదరాజీయే। శ్లో॥ ప్రాగ్ధజ్జనసీసమందిశతుతత్ప్రేతోద
కాదిక్రియాంతస్మాత్తూపరిగౌణమాతృమరణంశ్రుత్వాసదాఘంత్ర్యహ
మితి- అత్రప్రేతోదకాదిక్రియాసమభివ్యాహారాదకృతక్రియవిషత్వంగమ్య
తే- గతకేతుకృతక్రియవిషయేసాపత్న్యమాతుస్సంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరా
త్రమిత్యుక్తం- తద్ద్విజదేశవిషయం- దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరంపి
తృవదతిక్రాంతాశౌచం॥ శ్లో॥ మాతాపిత్రోర్యథాశౌచందశాహంక్రి
యతేసుతైః। అనేకేబ్దేపిదంపత్యోస్తథైవస్యాత్పరస్పరమితి- ధర్మప్రవృత్తి
వచనేనదంపత్యోఃపరస్పరంపితృవదతిక్రాంతాశౌచవిధానాత్॥ శ్లో॥
ప్రోషితభార్యామరణేదత్తపిండోదకక్రియే- త్రిరాత్రంసూతకంతత్రద
శాహంపుత్రభార్యయోరితిపైఠీనసివచనేనభార్యాయాఃపుత్రతుల్యాతిక్రా
న్తాశౌచవిధానాచ్చ॥ శ్లో॥ ఆశౌచేవర్తమానేతుపునర్దాహక్రియాయది - ఇ
త్యాదాహరిష్యమాణబృహస్పతివచనేసదంపత్యోస్సపత్నీనాంచపుత్రతుల్యా
తిక్రాంతాశౌచవిధానాచ్చ - స్మృత్యర్థసారేపుత్రస్యభార్యాయాశ్చపిత్ర
విషయేపతివిషయేచపునర్దహనాశౌచముక్త్వాపత్న్యపునస్సంస్కారేప
త్న్యైవమిత్యభిధానాచ్చ - తస్మాద్దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరంపితృ
వదతిక్రాంతాశౌచం- సపత్నీదంపతిమాతాపితృవ్యతిరిక్తవిషయేతిక్రాం
తాశౌచమేకదేశవిషయం - దేశాంతరేతుస్నానమాత్రం॥ శ్లో॥ దేశాంతర
మృతంశ్రుత్వాక్లీబేవైఖానసేయతౌ। మృతేస్నానేనశుధ్యంతిగర్భస్రావే
చగోత్రిణఇతి- యాజ్ఞవల్క్యస్మరణాత్। దేశాంతరలక్షణమాహమనుః॥
శ్లో॥ మహానద్యంతరంయత్రగిరిర్వావ్యవధాయకః। వాచోయత్రవిభిద్యం
తేతద్దేశాంతరముచ్యతఇతి। బృహస్పతిస్త్వన్యథాలక్షణమాహ॥ శ్లో॥ దే

శాంతరంవదంత్యన్యేషష్టియోజనమాయతం । చత్వారింశద్వదంత్యన్యేత్రింశదన్యేతథైవచేతి । ఇదంమహానదీవ్యవధానాదికంసర్వమపిదేశాంతరత్వే ప్రయోజకమితివిజ్ఞానేశ్వరాదయః- స్మృతిసారసర్వస్వకారాదయస్తుబృహస్పతినోక్తంయోజనవ్యవధానమేవదేశభేదప్రయోజకం- నతుమహానదీవ్యవధానాదికమితిప్రసంగాదిత్యాహుః ॥ ఆచారస్తుబృహస్పతివచనానుసారేణైవ- మహానద్యోవామనపురాణేదర్శితాః॥ శ్లో॥ గోదావరీభీమరథీకృష్ణవేణీచజాహ్నవీ। తుంగభద్రాసుప్రయాగాకావేరీసత్యనామికా। దుగ్ధోదానళినీరేవానిశిడాకలభస్వనా। అన్యాఅపిమహానద్యస్సహ్యమూలాద్వినిర్గతా ఇతి- పర్వతాస్తు॥ శ్లో॥ శ్రీశైలోహిమవాన్మేరుర్మైనాకోమలయస్తథా। ఋషభఃకూటశైలశ్చహేమకూటస్తథైవచ। గోవర్ధనశ్చగోకర్ణోనీలశ్చకకుభస్తథా। సహ్యోవింధ్యశ్చమందారోవిఖ్యాతాఃపర్వతాఅమీ॥ శ్లో॥ దశాహాంతఃపునర్దాహేశేషాచ్ఛుద్ధిరశౌచినాం । తదూర్ధ్వందహనేపూర్వమాశౌచస్యాగ్రహేత్ర్యహం । అమంత్రపూర్వందగ్ధానామంగవైకల్యశేషిణాం । అతభావవృతానాంచపునర్దహనమిష్యతే। మంతవత్సంస్కృతస్యాపిహ్యసమాప్తోదకస్యతు । అర్వాగ్దశదినాదూర్ధ్వంపునర్దాహోవిధీయతే। దేశాంతరమృతానాంతురాజభిర్వావిషాదిభిః। తేషామంగంపలాశాద్యైఃకృత్వాదేహంపునర్దహేత్। శవవత్ప్రతిపత్తిశ్చఆజ్యాగ్నిస్పర్శనంవిదురిత్యాదివచనైః- పునర్దాహోవిహితః। తత్రదశాహాభ్యంతరేపునర్దహనేపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచదశాహశేషాదేవశుద్ధిః- దశాహోర్ధ్వంపునర్దహనేపూర్వమగృహీతాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంత్రిరాత్రం పూర్వమేవాశౌచగ్రహణేతుకిమపినాస్తి-

మూ॥ అనేకాబ్దాత్యయేపిస్యాత్పునర్దాహసుూతకం।

వ్యా॥ అగృహీతాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంబహుసంవత్సరాత్యయేపిత్రిరాత్రం పునర్దాహనాశౌచమిత్యర్థః। పూర్వోక్తస్యసంవత్సరాదూర్ధ్వంసద్యశ్శౌచస్యకృతక్రియావిషయత్వాత్- కర్తుర్విశేషమాహ-

మూ॥ ప్రాగ్గృహేపితదాకర్తుస్త్రిదినాశౌచమిష్యతే॥

వ్యా॥ కర్తుఃపూర్వమాశౌచగ్రహణేపిపునర్దాహేత్రిరాత్రమస్తి-

కేచిత్తు కర్తురకర్తుశ్చ సంవత్సరాదూర్ధ్వమేకరాత్రం పునర్దహనాశౌచమిత్యాహుః - యథాచారస్తథా గ్రాహ్యం- పుత్రవిషయే విశేషమాహ-

మూ॥ కర్తా పుత్రో యది తదా త్రిదినం ప్రాగ్గృహే సతి।
ప్రాగ్గ్రహే తు పూర్ణం స్యాదితి ధర్మవిదో విదుః॥

వ్యా॥ కర్తా పుత్రశ్చేత్తదా పూర్వం మరణప్రభృతి వా శ్రవణప్రభృతి వా దేశవిప్లవేన ద్రవ్యాభావేన వా అన్యేన వా యేనకేనచిన్నిమిత్తేన సర్వాత్మనా బహుప్రయత్నైరపి మాతాపిత్రోస్సద్య ఏవ ప్రేతకృతం కర్తుమశక్తస్సన్ మరణప్రభృతి వా శ్రవణప్రభృతి వా దశాహమాశౌచనియమాన్వితః స్థితః స దశాహమధ్య ఏవ ప్రేతకార్యకరణసమర్థశ్చేత్తదా తచ్ఛేషేణ శుద్ధిః। తదూర్ధ్వం తు త్రిరాత్రమేవ పునర్దహనాశౌచం- యస్య తు పూర్వమాశౌచగ్రహణం నాస్తి తస్య మాతాపిత్రోః పునర్దహనే పూర్ణమేవాశౌచం- అస్థిదహనే విశేషమాహ॥

మూ॥ అస్థిదాహే తు సర్వేషాం పూర్ణమాశౌచమిష్యతే॥

వ్యా॥ అస్థిదహనే పుత్రాణాం జ్ఞాతీనాం చ పూర్ణమేవాశౌచం- దశాహమధ్యే తు శేషాదేవ శుద్ధిః। ఆహితాగ్నివిషయే విశేషమాహ-

మూ॥ పాలాశదహనేపి స్యాత్పూర్వమేవాహితాగ్నిషు।

వ్యా॥ ఆహితాగ్నిషు మృతేషు పాలాశవిధావపి పుత్రాణాం జ్ఞాతీనాం చ పూర్ణమేవాశౌచం - అత్ర పైఠీనసిః॥ సూ॥ ఆహితాగ్నిశ్చేత్ ప్రవసన్మ్రియేత పునస్సంస్కారం కృత్వా శవవచ్ఛౌచమితి- ప్రత్యక్షశవదహన ఇవ దశాహేన శుద్ధిరిత్యర్థః। అనాహితాగ్నివిషయే బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ అనాహితాగ్నేర్దాహస్తు కార్యో గృహ్యాగ్నినా ద్విజైః। తదభావే పలాశోత్థైః పత్రైః కార్యం శరీరకం। శవం పర్ణమయం దగ్ధ్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- ఇదం పుత్రవ్యతిరిక్తవిషయం- పుత్రవిషయత్వేపి పూర్వవత్-గృహీతాశౌచవిషయం - స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ దగ్ధ్వాస్థి పిత్రోః పుత్రస్తు దశాహం సూతకీ భవేత్। తయోః ప్రతికృతీ దగ్ధ్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి- ఇదమపి త్రిరాత్రం పూర్వగృహీతశౌచవిషయం- దేవలోపి॥ శ్లో॥ దగ్ధ్వాస్థి పిత్రోః పుత్రస్తు దశాహం సూతకీ భవేత్। తయోః ప్రతికృతీ దగ్ధ్వా శవవచ్ఛౌచమిష్యత ఇతి-

ప్రత్యక్షశవదహనఇవదశరాత్రమిత్యర్థః। ఇదమగృహీతాశౌచవిషయం
అతోమాతాపిత్రోః పలాశవిధావప్యగృహీతాశౌచస్య దశరాత్రమేవ-
తథాచస్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ నరంపర్ణమయందగ్ధ్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భ
వేత్। మాతాపిత్రోర్దశాహంస్యాదస్థిదాహేతథైవచేతి - యత్తు॥ శ్లో॥
ఆశౌచాంతఃకీకసాదేః ప్రదాహేశేషాచ్ఛుద్ధిస్తద్బహిస్త్రిరాత్రాత్-
పుత్రస్యాపిప్రాగశౌచగ్రహశ్చేన్నోచేత్తస్యాప్యత్ర సంపూర్ణమాహురి
తి - వచనం- తచ్ఛిష్టాచారవిరోధాదనాదరణీయం - వైకల్పికేషుపదార్థే
షుశిష్టాచారస్యనియామకత్వాత్ - గృహీతాశౌచపుత్రవిషయమేవసిద్ధః॥ శ్లో॥
ప్రమీతపితృకఃపుత్రఊర్ధ్వందైహికమాచరేత్। యదికర్తుమశక్తశ్చేదా
శౌచనియమాన్వితః। ఆదశాహాదధోర్ధ్వంవాయదాకార్యక్షమస్తదా। త్రి
రాత్రంసమతిక్రమ్యశ్రాద్ధంకుర్యాద్యథావిధి। దాహకస్యైదమాశౌచమి
తరేషాంనవిద్యతే। కాలాతిపత్తివిషయేయద్యర్వాగపితత్సమమితి - యత్తు
శ్లో॥ గృహీతేపూర్వమాశౌచేపితుశ్చాసంస్కృతస్యతు। దాహాదిపునరాశౌ
చందశాహమితికథ్యతఇతివచనం- తదస్థిదాహవిషయం - జ్ఞాతివిషయేస్మృ
త్యంతరం॥ శ్లో॥ పూర్వంగృహీతాశౌచానాంనపునర్దహనేత్వఘం। తస్మి
న్నుదకదాతౄణామాశౌచంమనురబ్రవీదితి- పూర్వమాశౌచగ్రహణే
ఉదకదానేచకృతేఆశౌచంకిమపినాస్తి - పూర్వముదకదానాభావేగృహీతా
శౌచానామపిజ్ఞాతీనాంతస్మిన్పునర్దహనేఉదకదాతౄణామేకరాత్రమా
శౌచమిత్యర్థః - అగృహీతాశౌచానాంతుపునర్దహనేత్రిరాత్రం॥ శ్లో॥
దశాహాత్పరతోయస్యపునస్సంస్కారణక్రియా। అనేకాబ్దేపిసర్వేషాంత్రిది
నంశావకంభవేదితి। ధర్మప్రవృత్తివచనాత్ యత్తు॥ శ్లో॥ అతీతేద్వేతుసం
స్కారేపకాహాత్పిండమర్పయేత్। శ్రాద్ధందద్యాద్ద్వితీయేహ్ని త్రితీయే
హ్నిసపిండనమితి। గర్గవచనేనకర్తుంకర్తుశ్చసంవత్సరాత్పరంపునర్ద
హనఏకరాత్రవిధానంతదైవకల్పికంబోధ్యం - యథాచారస్తథాచరణీ
యం। అత్రప్రత్యక్షశవదహనేపునర్దహనేవాసపిండానామసపిండానాం
వాయద్యదాశౌచంతత్సర్వమాహితాగ్నివిషయేదహనప్రభృత్యేవాచరణీ
యం - అనాహితాగ్నివిషయేమరణప్రభృతిగ్రాహ్యం- తథాచపారస్క-

రః॥ శ్లో ॥ ఆహితాగ్నేస్తుదహనాద్దశాహాశౌచమిష్యతే। అనాహితాగ్నేర్మ
రణాత్పునర్దాహోయదాభవేత్। ఆశౌచేవర్తమానేచేత్తచ్ఛేషేణవిశు
ద్ధ్యతి। గతేత్వాశౌచదివసేపునర్దాహోయదాభవేత్। మరణాదిగృహీత
స్యత్రిరాత్రాచ్ఛుద్ధిరిష్యతే। అగృహీతస్యపుత్రస్య సంపూర్ణాశౌచమిష్య
తే। దుర్మృతానాంద్విజాతీనాందశాహాంతర్బహిస్తువా। నాశుద్ధిర్నైవ
చాశౌచంశుద్ధింలబ్ధ్వాప్రదాహయేత్। తదాదిచోదకంపిండమాశౌచంశ్రా
ద్ధమేవచేతి। అశుద్ధిరస్పృశ్యత్వం- ఆశౌచంకర్మానధికారత్వం- శుద్ధిః ప్రా
యశ్చిత్తనారాయణబలిభ్యాంమృతస్యదుర్మరణనిమిత్తదురితక్షయః -అత్ర
ప్రథమశ్లోకార్థమాహితాగ్నివిషయంనాస్యాత్। అనాహితాగ్నేరిత్యుపక్ర
మాత్- పైఠీనసిరపి॥ శ్లో ॥ అనగ్నిమతఉత్క్రాంతేరాశౌచంహిద్విజా
షు। దాహాదగ్నిమతోవిద్యాద్విదేశస్థేమృతేసతీతి। అంగిరాఅపి। శ్లో ॥ అన
గ్నిమతఉత్క్రాంతేస్సాగ్నేస్సంస్కారకర్మణః। శుద్ధిస్సంచయనందా
హాన్మృతాహస్తుయథావిధీతి। సంచయనందహనప్రభృత్యాపత్రియాహేతు
ర్థాదిదివసేషుకర్తవ్యమిత్యర్థః - తస్మాదాహితాగ్నేర్యావన్మంత్ర
వత్సంస్కారోనక్రియతేతావత్పుత్రాదీనాంనిత్యనైమిత్తికకర్మలోపో నా
స్తి। యదాహవిజ్ఞానేశ్వరః- ఆహితాగ్నేఃపితరిదేశాంతరేమృతేతత్పుత్రా
దీనామసంస్కారాత్సంధ్యాదికర్మలోపోనాస్తీత్యనుసంధేయమితి- అనా
హితాగ్నేస్తుపునర్దహనాత్పూర్వంజ్ఞాతీనామాశౌచంకృత్వాతంచేత్
లోదకమపిదేయం - అన్యథాపుత్రేణపునర్దహనసమయేజ్ఞాతీనాంతిలోద
కార్థంఏకరాత్రమాశౌచమస్తి-ఇదంచదశాహాంతశ్చేత్ప్రతిపత్తవ్యం-
తదూర్ధ్వంతుశ్రవణేపునర్దహనాత్ప్రాగాశౌచంనకర్తవ్యం- కింతుపు
నర్దహనసమయేత్రిరాత్రమితిస్మృత్యర్థస్సారేప్రతిపాదితం-సపత్నీనా
దంపత్యోశ్చపరస్పరంపితృవత్పునర్దహనాశౌచమాహ॥ బృహస్పతిః॥ శ్లో॥
ఆశౌచేవర్తమానేతుపునర్దాహక్రియాయది। తచ్ఛేషేణవిశుద్ధిస్స్యా
దతీతేసూతకంభవేత్। దశాహాదియథావర్ణంపిత్రోరాశౌచమాచరేత్
సపత్నీనాంమిథోజ్ఞేయందంపత్యోశ్చపరస్పరం। సపిండానాంత్రిరాత్రం
స్యాదిత్యువాచప్రజాపతిరితి। అత్రపూర్వోదాహృతేపారస్కరవచనేదు

మృతానామాశౌచంనకర్తవ్యమితియదుక్తంతద్బుద్ధిపూర్వకదుర్మరణవిష
యం-తథాచయస్మిన్ వ్యాపారేక్రియమాణేమరణస్యనిశ్చయః। సంశయో
వాస్తితద్వ్యాపారేప్రవృత్తస్యమరణేసద్యః ప్రేతకృత్యమాశౌచంచనక
ర్తవ్యం- ప్రమాదాదతర్కితదుర్మరణేతునదోషః - తస్యసద్య ఏవ ప్రేత
కృత్యమాశౌచంచకర్తవ్యం - అత్రబ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ శృంగిదంష్ట్రిసఖి
వ్యాళవిషవహ్నిమహాజలైః। సుదూరాత్పరిహర్తవ్యైఃకుర్వన్ క్రీడాంమృ
తస్తుయః। నాగానాంవిప్రియంకుర్వన్ దగ్ధశ్చాప్యథవిద్యుతా। నిగృహీతా
శ్చయేరాజ్ఞాచౌర్యదోషేణకుత్రచిత్। పరదారాన్ హరంతశ్చ రోషాత్త
త్పతిభిర్హతాః। అసమానైశ్చసంకీర్ణైశ్చండాలాద్యైశ్చ విగ్రహం। కృ
త్వాతైర్నిహతాస్తద్వచ్చండాలాదీన్ సమాశ్రితాః। క్రోధాత్ప్రాయం
విషంవహ్నింశస్త్రముద్బంధనంజలం। గిరివృక్షప్రపాతంచయేకుర్వంతిన
రాధమాః। మహాపాతకినోయేచపతితాస్తేప్రకీర్తితాః। పతితానాంనదా
హస్స్యాన్నోదకంనాస్తిసంచయః। నచాశ్రుపాతఃపిండోవాకార్యంశ్రా
ద్ధాదికంక్వచిదితి। యమోపి॥ శ్లో॥ చండాలాదుదకాత్సర్పాద్ద్విపాద్వావైద్యు
తాదపి। దంష్ట్రిభ్యశ్చపశుభ్యశ్చమరణంపాపకర్మణాం। ఉదకంపిండదానం
చప్రేతేభ్యోయత్ప్రదీయతే। నోపతిష్ఠతితత్సర్వమంతరిక్షేవినశ్యతి। నా
శౌచంనోదకంనాశ్రువదాహాద్యంతకర్మచ। బ్రహ్మదండహతానాంచనకు
ర్యాత్కటధారణమితి। బ్రహ్మదండోబ్రహ్మశాపః-అభిచారోవా-కటశబ్దః
శవదహనయోగ్యఖట్వాదివాచకః- అయంచాశౌచనిషేధఃసంవత్సరాత్పూ-
ర్వమేవ- సంవత్సరాదూర్ధ్వం ప్రాయశ్చిత్తంకృత్వా నారాయణబలించ
కృత్వా పునర్మంత్రవత్సంస్కారఃకర్తవ్యః- తదానీమేవసర్వేషాంయథా
యథమాశౌచం - యస్తుసంవత్సరపర్యంతంకాలప్రతీక్షాంకర్తుమశక్తస్స
ద్యఏవప్రేతకార్యకరణమిచ్ఛతి- తేనపంచగుణితం ప్రాయశ్చిత్తంకర్తవ్యం
ఏవంత్రిమాసాదిషు ప్రాయశ్చిత్తతారతమ్యమస్తి- ఏతదుపపాదనంఅస్మ
త్కృతధర్మచింతామణౌద్రష్టవ్యం-ప్రమాదతోదంష్ట్ర్యాదిభిర్మరణం
తునదుర్మరణం- తత్రాశౌచంచప్రేతకర్మచసద్యఃకర్తవ్యమేవ-తథా
చబ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ ప్రమాదాదపినిశ్శంకమకస్మాద్విధిచోదితః। శృంగి

దంష్ట్రినఖివ్యాళవిషవిద్యుజ్జలాదిభిః। చండాలైరథవా చోరైర్నిహతో
యత్రకుత్రచిత్। తస్యదాహాదికంకార్యంయస్మాన్నపతితస్తుసఇతి - అంగి
రాఅపి॥ శ్లో॥ యదికశ్చిత్ప్రమాదేనమ్రియతేగ్న్యుదకాదిభిః। తస్యాశౌ
చంవిధాతవ్యంకర్తవ్యాచోదకక్రియేతి। విహితేభృగ్వాదిమరణేస్మృతిషు
త్రిరాత్రాశౌచముక్తం- తత్కలియుగేనకర్తవ్యం- తాదృశభృగ్వాదిమ
రణస్యకలిసమయేషునిషిద్ధత్వాత్। సంగ్రహస్తు జ్ఞాతీనాంమరణందశాహ
మధ్యేశ్రుతంచేద్దశాహశేషేణశుద్ధిః। దశాహోర్ధ్వంతుమాసత్రయమ
ధ్యేత్రిరాత్రం- తతష్షణ్మాసమధ్యేపక్షిణీ- తతస్సంవత్సరపర్యంతమేకరా
త్రం- సంవత్సరాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- ఇత్యేకఃపక్షః- అథవానవ
మాసాదూర్ధ్వమేవస్నానమాత్రం- ఇత్యపరఃపక్షః - త్రిరాత్రాశౌచి
నాంమరణంత్రిరాత్రమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః -త్రిరాత్రేతిక్రాం
తేస్నానమాత్రం। పక్షిణ్యాశౌచినాంతుమరణంపక్షిణీమధ్యేశ్రుతంచేత్త
చ్ఛేషేణశుద్ధిః - పక్షిణీకాలేతిక్రాంతేస్నానమాత్రమిత్యేకఃపక్షః। యా
వజ్జీవపిపక్షిణీత్యపరఃపక్షః - యథాచారస్తథాచరణీయం ఏకరాత్రాశౌచి
నామేకరాత్రేతిక్రాంతేస్నానమాత్రం- మాతాపితృవిషయేదత్తకన్యా
యాందశాహాభ్యంతరేత్రిరాత్రం-తదూర్ధ్వంపక్షిణీతిధర్మప్రవృత్త్యనుసారి
ణః- త్రిరాత్రేతికాంతేస్నానమిత్యన్యే- బహవః- పుత్రికాభగినీభ్రాతృవి
షయేతత్ప్రతియోగినాందశాహాభ్యంతరేపక్షిణీ - తదూర్ధ్వమేకరాత్రమి
తిధర్మప్రవృత్తిపక్షః- యావజ్జీవంపక్షిణీత్యపరఃపక్షః పక్షిణీకాలేతీతేస్నా
నమితితృతీయః - పుత్రవిషయేపితుర్దశాహాదూర్ధ్వంసంవత్సరపర్యంతంత్రి
రాత్రంతదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం - ఏకరాత్రమితికేచిద్వదంతి- అకృత
క్రియేపుత్రేసంవత్సరాదూర్ధ్వమపిత్రిరాత్రమస్తి - సాపత్న్యమాతృమర
ణేసంవత్సరపర్యంతంత్రిరాత్రం - సంవత్సరాదూర్ధ్వంయావజ్జీవంపక్షి
ణీ- తస్యాఅకృతక్రియత్వేఅనపత్యత్వేచసంవత్సరాదర్వాగ్దశరాత్రం- త
దూర్ధ్వంత్రిరాత్రం - ఇదంచసాపత్న్యమాతురాశౌచంత్రింశద్యోజనదే
శవ్యవధానేపిభవతి-అనుపనీతానాంజ్ఞాతీనాంభ్రాతౄణాంపుత్రాణాం
వామరణేతత్తదాశౌచమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః - తత్తదాశౌచకాలేతి

క్రాంతేతుస్నానమాత్రం-మాతాపిత్రోర్మరణేతయోరకృతక్రియత్వే చయావజ్జీవందశరాత్రం- కృతక్రియత్వే తువింశతివర్షపర్యంతందశరాత్రంతదూర్ధ్వంతుత్రిరాత్రందశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః-ద్రావిడానాంతుసంచయనాత్పూర్వంమాతాపితృమరణేశ్రుతేశేషేణశుద్ధిః-తదూర్ధ్వంశ్రవణప్రభృతిదశరాత్రం- దంపత్యోస్సపత్నీనాంచపరస్పరం మాతాపితృవదేవదశరాత్రాదికం-ద్రావిడాస్తుసంవత్సరానంతరమేవపిత్రోఃకృతక్రియత్వేపుత్రాణాంత్రిరాత్రమిత్యాహుః- తత్రాపికనిష్ఠస్యత్రిరాత్రం- జ్యేష్ఠస్య దశరాత్రమితికేచిత్- అత్ర సపత్నీదంపతిమాతాపితృవ్యతిరిక్తానాంత్రింశద్యోజనవ్యవహితదేశాంతరమరణేస్నానమాత్రం- తత్రైవదశాహమధ్యేశ్రవణేతచ్ఛేషేణశుద్ధిః- పూర్వోక్తానామేతేషాంయేనకేనచన్నిమిత్తేనయదామంత్రవత్పునర్దహనం క్రియతేతదాబహుసంవత్సరాత్యయేపిఅస్పృహితాశౌచానాంజ్ఞాతీనాంత్రిరాత్రం-సంవత్సరాత్పరమేకరాత్రమితికేచిత్- పూర్వమేవాశౌచగ్రహణేతుపునర్దహనసమయేతేషామాశౌచంనాస్తి-పూర్వంతిలోదకాభావేతిలోదకార్థమేకరాత్రమాశౌచమస్తి- కర్తుస్తుపూర్వమాశౌచగ్రహణేపిపునర్దహనసమయేత్రిరాత్రమస్త్యేవ- కర్తాపుత్రశ్చేత్తస్య పూర్వమాశౌచగ్రహణాభావేదశరాత్రం- ఆశౌచగ్రహణేతు త్రిరాత్రం- అగ్నిదహనేతుదశరాత్రం- యదాతుబాధకదశాప్పునర్దహనంకాలాంతరేకరిష్యతితదాతైస్సంబంధుభిస్స్వస్వాశౌచంఉదకదానంచనష్టస్తంభేపూర్వమేవదశాహమధ్యేకర్తవ్యం-దశాహాద్బహిఃశ్రుతంచేన్నకర్తవ్యం-కింతుయదాపునర్దహనంతదాకర్తవ్యం దశాహమధ్యేశ్రుతంచేత్కర్తవ్యం- తేషాంపునర్దహనసమయేకిమపినాస్తి- కర్తుస్తదానీంత్రిరాత్రమస్తి-తచ్చబహుసంవత్సరాత్యయేపిభవతి సంవత్సరాత్పరంకర్తురప్యేకరాత్రమితికేచిత్- దశాహమధ్యేపునర్దహనంచేత్పుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచదశాహశేషేణైవశుద్ధిః-ఆహితాగ్నేస్తుసంస్కారాత్పూర్వంపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచసర్వేషామాశౌచంనాస్త్యేవ- కింతుపునర్దహనప్రభృత్యేవాశౌచందశరాత్రం- తచ్చాస్థిదహనేపాలాశవిధౌచసమానం- అనాహితాగ్నేస్తుఅస్థిదహనేసర్వేషాందశరాత్రం-పాలా

శవిధౌతు త్రిరాత్రం అసపిండానాంతుమాతులాదీనాం ఆహితాగ్నివిషయేద హనప్రభృతిస్వాశౌచకాలతశ్శుద్ధిః- అనాహితాగ్నివిషయేతుమరణదినప్రభృతిస్వాశౌచకాలతశ్శుద్ధిః- దుర్మరణంచేదాహితాగ్న్యనాహితాగ్న్యోశ్శరుభయోరపిపునర్దహనాత్పూర్వంపుత్రాణాంజ్ఞాతీనాంచాశౌచంనాస్తి- కింతుపునర్దహనప్రభృత్యేవాశౌచం అబుద్ధిపూర్వకదుర్మరణేతుమరణప్రభృత్యేవసర్వేషామాశౌచం-సద్యఏవస... ...రశ్చకర్తవ్యఇతి॥ ఇతి శ్రీ వేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీసుబ్రహ్మణ్య సుధీవరవిరచితాయా మభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం- దర్పప్రదీపికాఖ్యాయాం-మృతిప్రకాంతాశౌచనిర్ణయః॥

మూ॥ అనేకాశౌచసంపాతేబాధ్యబాధకతాభవేత్ । యుగవత్సన్నిపాతేతుతంత్రమేవవిధీయతే ॥

వ్యా॥ ఏకాశౌచానువృత్తివశాయామపరాశౌచాంతరసన్నిపాతేప్రాప్తావక్ష్యమాణ ప్రకారేణబాధ్యబాధకతాభవతి -ఏకస్మిన్నేవదినేత్వనేకాశౌచసంపాతేతంత్రేణైవశుద్ధిఃతంత్రవత్త్వేసమయోర్న్యూనయోర్వాశౌచయోరేకఏవదశరాత్రాదికాలఉపకారాయపర్యాప్తః- నపృథక్కాలాంతరమాదర్తవ్యం తావతైవోభయ మప్యాచరితంభవతి- బాధ్యబాధకతాయాంతునైవముభయానుగ్రహః - కింత్వాశౌచాంతరస్యనివృత్తిః- క్వచిత్సంకోచః॥

మూ॥ అధికంవాసమంవాపిశావంసూతకబాధకం॥

వ్యా॥ సూతకాదధికకాలం తుల్యకాలంవాశావం- సూతకబాధకంజననాశౌచనివర్తకం- శావశేషస్వకాలసమాప్తపర్యంతమాచరణీయం॥

మూ॥ శావంతుబాధతేసూతిస్స్వయంచేదధికాభవేత్ ।

వ్యా॥ సూతిజననాశౌచంస్వయమధికకాలచేత్ - శావాశౌచంబాధతేనివర్తయతి- క్వచిత్సంకోచయతిచ॥

మూ॥ సజాతీయాఘసంపాతేత్వధికంబాధతేల్పకం ॥

వ్యా॥ సజాతీయయోర్ద్వయోర్జననాశౌచయోర్ద్వయోర్మరణాశౌచయోర్వాబహూనాంవాసజాతీయానాంసన్నిపాతె- యదధికకాలంభవతి- తదల్పకాలమాశౌచం బాధతే॥

మూ॥ సజాతీయాఘయోస్సామ్యేపూర్వముత్తరబాధకం॥

వ్యా॥ సజాతీయయోరఘయోః కాలతస్సమానత్వే పూర్వం ప్రాప్తమాశౌచం- ఉత్తరబాధకం పశ్చాత్ప్రాప్తస్య బాధకం- బాధో నామ నివృత్తిః- క్వచిత్సకోచః॥

మూ॥ న్యూనమప్యుత్తరాశౌచ కాలార్థాధికకాలకం। పూర్వమేవోత్తరాశౌచ బాధకం స్యాదితిస్మృతిః॥

వ్యా॥ న్యూనమప్యల్పకాలమపి పూర్వాశౌచం- ఉత్తరాశౌచ కాలార్ధాధికకాలం చేదుత్తరాశౌచస్య బాధకం భవతి- యథా సప్తమమాసప్రసవనిమిత్తకం సప్తరాత్రాశౌచం - తన్మధ్యపతితస్య దశరాత్రాశౌచస్య బాధకం తస్య దశరాత్రాశౌచకాలార్ధపంచదినాధికసప్తదినరూపకాలవత్త్వాత్॥

మూ॥ దశాహాంతర్మృతే బాలే పిత్రోర్భ్రాతుశ్చ తత్ర తు। తచ్ఛేషేణైవ శావస్య నివృత్తిరభిధీయతే॥

వ్యా॥ జాతే శిశౌ జన్మదశాహాభ్యంతరే మృతే సతి- మాతాపిత్రోర్భ్రాతుశ్చ దశాహశేషేణైవ శిశుమరణాశౌచనివృత్తిః- నతు దశాహమధ్యే నివర్తతే- నచ దశాహాదూర్ధ్వమనువర్తతే॥

మూ॥ పూర్ణాశౌచే రాత్రిశేషే పూర్ణాశౌచాంతరం విశేత్। పూర్వాదూర్ధ్వం ద్విరాత్రం స్యాద్యామశేషే త్రిరాత్రకం॥

వ్యా॥ పూర్వప్రాప్తపూర్ణాశౌచే అహోరాత్రశేషే స్థితే పూర్ణాశౌచాంతరం యది ప్రాప్నోతి- తదా- పూర్వాశౌచాదూర్ధ్వం ఉత్తరాశౌచం ద్విరాత్రమనుష్ఠేయం- పూర్వస్మిన్ పూర్ణాశౌచే యామశేషే స్థితే సతి- అష్టమయామోపక్రమప్రభృతి సూర్యోదయాదర్వాక్పునః పూర్ణాశౌచే ప్రాప్తే- పూర్వాశౌచాదూర్ధ్వముత్తరాశౌచం త్రిరాత్రం త్రిరాత్రాద్యాశౌచేషు నాయం విధిః- తత్ర పూర్వేణైవ శుద్ధిః- అతో దశరాత్రాశౌచే రాత్రిశేషే త్రిరాత్రాద్యాశౌచసంపాతే తస్య నివృత్తిరేవ- నతు దినద్వయాదికం తత్ర భవతి॥

మూ॥ శావం మృతస్య పుత్రాణాం దాహకస్య చ నాన్యతః। నివర్తతే తథాన్యస్మాత్పిత్రోర్నాఽపైతి సూతకం॥

వ్యా॥ మృతస్య పుత్రాణాం మృతశవదాహకస్య చ శావాశౌచం

పూర్వస్మాద్వాపరస్మాద్వాఅన్యస్మాదాశౌచాన్నివర్తతే-తథాపి త్రో
స్స్నాతకంజననాశౌచంఅన్యస్మాదాశౌచాన్నైవేతినినివర్తతే-పుత్రేజా
తేమాతాపిత్రోర్జననాశౌచం-తన్మధ్యపతితాత్పూర్వోక్తప్రాంతాచ్చ
జననాశౌచాన్మరణాశౌచాద్వా ననివర్తత ఇత్యర్థః - ఉపలక్షణమేతత్-
సంకోచంచప్రాప్నోతీతిమంతవ్యం॥

మూ॥ పిత్రోరాశౌచమాఖ్యాతమన్యాశౌచస్యబాధకం॥

వ్యా॥ పితృమరణాశౌచాదన్యాశౌచంనివర్తతఇత్యర్థః- సంకోచం
చ ప్రాప్నోతీత్యనుసంధేయం॥

మూ॥ పితురాశౌచమధ్యేతుమాతాయదిమృతాభవేత్।పిత్రా
శౌచంసమాప్యాధమాత్రాశౌచంతుపక్షిణీం॥

వ్యా॥ పితృదశాహమధ్యేమాతాయదిమృతాభవేచ్చేత్- పితుర్దశా
హాశౌచంసమాప్య-తతఃపక్షిణీంమాత్రాశౌచంకుర్యాత్॥

మూ॥ పతివ్రతాతయానారీభర్తారమనుగచ్ఛతి। దినాంతరే
మృతావాపిపక్షిణీనభవేత్తదా॥స్పష్టం॥

మూ॥ మాతురాశౌచమధ్యేతుపితాయదిమృతోభవేత్। పితుః
ప్రయాణాదారభ్యపుత్రాణాందశరాత్రకం॥

వ్యా॥ మాత్రాశౌచస్యమధ్యేపితామృతశ్చేత్ - పితృమరణాదార
భ్యపుత్రాణాందశరాత్రకంపూర్ణాశౌచంభవతి॥

మూ॥ మాతుర్దేశాంతరమృతిఃపిత్రాశౌచేశ్రుతాయది।కృ
తక్రియాయామాశౌచంపిత్రాశౌచేనశుధ్యతి। అకృతాయాం
క్రియాయాంతుపూర్వవత్పక్షిణీభవేత్॥

వ్యా॥ పిత్రాశౌచమధ్యేదేశాంతరగతమాతృమరణశ్రవణే-మాతరికృ
తక్రియాయాంసత్యాం- మాత్రాశౌచంపిత్రాశౌచేనసహనివర్తతే- అకృ
తక్రియాయాంతుపిత్రాశౌచంసమాప్యఅనంతరంమాతుఃపక్షిణీకర్తవ్యా॥

మూ॥ పితుర్దేశాంతరమృతిర్మాత్రాశౌచేశ్రుతాయది।
శ్రవణాదిదశాహంతమాశౌచంతువిధీయతే॥

వ్యా ॥ మాత్రాశౌచమధ్యే దేశాంతరగతపితృ మరణశ్రవణే శ్రవణప్రభృతిదశాహంపి త్రాశౌచంభవతి ॥

మూ ॥ మాతాపి త్రోస్తుమరణేతనయైర్యుగపచ్ఛ్రుతే। తయోర్యుగపదాశౌచంకుర్యాదితివినిశ్చయః ॥

వ్యా ॥ ద్వయోరప్యాశౌచయోస్సహైవోపక్రమాపవర్గాదిత్యర్థః - అత్ర మనుః॥ శ్లో ॥ అంతర్దశాహేస్యాతాంచేత్పునర్మరణజన్మనీ- తావత్స్యాదశుచిర్విప్రో యావత్తత్స్యాదనిర్దశమితి - యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో ॥ అంతరాజన్మమరణే శేషాహోభిర్విశుధ్యతీతి-అత్ర వచనద్వయేయథాసంఖ్యం విజ్ఞేయం - తథాచ సమానకాలయోస్స జాతీయయోశ్చ ఆశౌచయోస్సన్నిపాతేపూర్వేణశుద్ధిరిత్యర్థః- అతఏవవిష్ణుః॥ సూ॥ జననాశౌచమధ్యేయద్యపరంజననంస్యాత్తత్ర పూర్వాశౌచవ్యపగమేశుద్ధిరితి- యమోపి॥ శ్లో॥ జననేజననంచేత్స్యాన్మరణేమరణంతథా। పూర్వ శేషేణశుద్ధిఃస్యాదుత్తరాశౌచవర్జనమితి - శంఖోపి॥ శ్లో॥ సమానాశౌచసంపాతే ప్రథమేన సమాపయేదితి- సమానత్వంసమానకాలత్వం - సజాతీయత్వంచ- విజాతీయాశౌచసన్నిపాతేచతుర్వింశతిమతం ॥ శ్లో॥ మృతజాతకయోర్యోగేయాశుద్ధిస్సాతుకథ్యతే - మృతేనశుధ్యతేజాతంనమృతంజాతకేనత్వితి- షట్త్రింశన్మతేపి॥ శ్లో ॥ శావాశౌచేసముత్పన్నేసూతకంతుయథాభవేత్।శావేనశుధ్యతేసూతిర్నసూతిశ్శావశోధనీతి - అంగిరాఅపి॥ శ్లో॥ సూతకేమృతకంచేత్స్యాన్మృతకేత్వపిసూతకం- తత్రాధికృత్యమృతకంశౌచంకుర్యాన్నసూతకమితి - ఇదంసమాధికమృతకసన్నిపాతవిషయం- సజాతీయయోరల్పాధికయోర్యోగేయమః ॥శ్లో॥ అఘవృద్ధిమదాశౌచంపశ్చిమేనసమాపయేత్। యథాత్రిరాత్రేప్రక్రాంతేదశాహంప్రవిశేద్యది - ఆశౌచం పునరాగచ్ఛేత్తత్సమాప్యవిశుధ్యతీతి - ఉశనాఅపి॥ శ్లో ॥ అల్పాశౌచస్యమధ్యేతుదీర్ఘాశౌచంభవేద్యది।నపూర్వేణవిశుద్ధిస్స్యాత్స్వకాలేనైవశుధ్యతీతి- శంఖోపి॥ శ్లో॥ సమానాశౌచసంపాతేప్రథమేనసమాపయేత్ - అసమానంద్వితీయేనధర్మరాజవచోయథేతి - హారీతోపి॥ శ్లో ॥ శావాంతశ్శావ ఆయాతేపూర్వాశౌచేనశుధ్యతి। గురుణాలఘుశుధ్యేత్తులఘునానైవగుర్వితి - విజాతీయ

యోర్య్యోగేసమానేనవా అధికేనవా మృతకేనజాతకస్యశుద్ధిః - నతున్యూనేనమృతకేన- తథాచహారీతః ॥ శ్లో ॥ అశౌచసన్నిపాతేతుసమయోర్మృతజాతయోః । నజాతకేనశుద్ధిస్స్యాన్మృతకేనవిశుద్ధ్యతీతి - సమయోరితి విశేషణేనన్యూనమృతకాన్నజాతకశుద్ధిరిత్యుక్తంభవతి - అత్ర సమత్వేపిమృతకస్యప్రాబల్యోక్తేరధికత్వేప్రాబల్యంకైముతికన్యాయసిద్ధం- తథాచసమస్యచాధికస్యచశావస్యప్రాబల్యంనతున్యూనస్యేతిద్రష్టవ్యం - ఏవంకేషుచిన్నిబంధేషు ప్రాబల్యదౌర్బల్యవివేకఃకృతః- నిబంధాంతరేషుతున్యూనస్యాపిశావస్యప్రాబల్యముక్తం- గురుత్వలఘుత్వే తుసజాతీయయోః కాలాపేక్షయావిజాతీయయోస్తుస్వరూపేణైవేత్యుక్త్వాకాలపరిమాణతారతమ్యమనపేక్ష్యస్వతఏవప్రాబల్యదౌర్బల్యే - ఇత్యుక్తంభవతి - ఉదాహృతంచతేష్వేదంహారీతస్యవచనం॥ శ్లో॥ మరణోత్పత్తియోగేతుగరీయోమరణంభవేదితి - అత్రకాలపరిమాణస్యానుపాదానాత్స్వతఏవగరీయస్త్వమిత్యవగమ్యతే - విస్పష్టంచకేషుచిద్వచనేష్వేవమేవప్రాబల్యమవగమ్యతే-తథాచమత్స్యపురాణవచనం॥ శ్లో॥ జాతాశౌచస్యమధ్యేతున్యూనేవాతత్సమేపివా। జాతాశౌచాన్నశుద్ధిస్స్యాన్మృతకేనైవశుద్ధ్యతీతి- సంగ్రహకారోపి॥ శ్లో॥ దశాహంమృతమధ్యేతుదశాహంజాతకంభవేత్ । త్రిరాత్రమృతమధ్యేతుదశాహంజాతకంతువా । మృతాశౌచేనశుద్ధిస్స్యాదిత్యాహభగవాన్యమః। స్వల్పకాలేమృతాశౌచేదీర్ఘంవాజాతకంభవేత్ । స్వల్పకాలేనశుద్ధిస్స్యాన్నదీర్ఘేణవిశుద్ధ్యతీతి- యథాచారస్తథాచరణీయం-క్వచిత్పూర్వప్రవృత్తలఘ్వాశౌచస్యపశ్చిమగుర్వాశౌచార్ధాధికకాలత్వేపూర్వేణైవశుద్ధిః - తథాచదేవలః ॥శ్లో॥ పరతఃపరతోశుద్ధిరఘవృద్ధౌవిధీయతే। స్యాచ్చేత్పంచతమాదహ్నఃపూర్వేణాపివిశుద్ధ్యతీతి - అఘవృద్ధావుత్తరాశౌచస్యదీర్ఘకాలతాయాంపరతఃపరతోశుద్ధిః ఉత్తరముత్తరమాశౌచం కార్యం - యదిపూర్వప్రవృత్తలఘ్వాశౌచంపంచతమాదహ్నఃపరంస్యాత్-షడహాదికాలయుక్తంస్యాత్-ఉత్తరాశౌచార్ధాధికకాలంస్యాదితియావత్ - తదాపూర్వేణైవశుద్ధిరిత్యర్థః - రాత్రిశేషాదాగాతమః॥ సూ॥ రాత్రిశేషేద్వాభ్యాంప్రభాతేత్రిభిరితి- ప్రభాతేపూర్వాశౌచదశమదినస్యాష్ట

మయామోపక్రమప్రభృతిసూర్యోదయపర్యంతమితి మాధవీయాదౌ వ్యా
ఖ్యాతం- శంఖలిఖితావపి ॥సూ॥ అథచేదంతరామ్రియేతజాయేతవాశిష్టై
రేవదివసైశ్శుద్ధిరహశ్శేషేద్వాభ్యాం ప్రభాతేత్రిభిరితి - శాతాతపోఽపి ॥
సూ॥ రాత్రిశేషేద్వ్యహాచ్ఛుద్ధిర్యామశేషాత్ర్యహాచ్ఛుద్ధిరితి - ఇదంరా
త్రిశేషాదాద్విరాత్రాదివిధానంపూర్ణాశౌచవిషయం - అతఏవబోధా
యనః॥ సూ॥ అథయదిదశరాత్రసన్నిపాతేయదాద్యందశరాత్రమానవ
మాద్దివసాదితి - దశరాత్రయోస్సన్నిపాతేయదాద్యందశరాత్రంతదేవకర్త
వ్యం - ఇదంచనవమదివసమభివ్యాప్యసన్నిపాతేవేదితవ్యం - దశమదినసన్ని
పాతేతునైవమాద్యేనశుద్ధిః - కింతుద్విరాత్రాదికమధికంభవతీతితాత్పర్యం
దేవలోఽపి॥ శ్లో॥ పునఃపాతేదశాహాత్ప్రాక్పూర్వేణసహగచ్ఛతి-దశమేహ్ని
పునఃపాతేద్వ్యహాత్సతువిశుద్ధ్యతి- ప్రభాతేతుత్రిరాత్రేణదశరాత్రేష్వ
యంవిధిరితి - దశరాత్రేష్వితిపూర్ణాశౌచోపలక్షణం। అత్రసూత్యాశౌ
చదశమదినేశావసంపాతేశావాశౌచదశమదినేసూత్యాశౌచ సంపాతేచ
ద్విరాత్రాదివృద్ధిర్భవతీతికమలాకరః - తదయుక్తం- దినద్వయాదేఃపూర్వ
శుద్ధ్యపవాదత్వాత్ - పూర్వశుద్ధేర్యత్రప్రసక్తిస్తత్రైవదినద్వయాదికం ప్ర
వర్తతే-నహిసూత్యాశావస్యశుద్ధిరస్తినవాశావేనసూత్యాశౌచశుద్ధిఃపూ
ర్వత్వప్రయుక్తా - పరేణాపిశావేనతన్నివృత్తేః- మాతాపితృవిషయేశంఖః॥
శ్లో॥ మాతర్యగ్రేప్రమీతాయామశుద్ధౌమ్రియతేపితా - పితుశ్శేషేణశుద్ధి
స్స్యాన్మాతుఃకుర్యాత్తుపక్షిణీమితి- మాతరిపూర్వంప్రమీతాయాంయదిత
న్నిమిత్తాశౌచమధ్యేపితామ్రియేత-తదానపూర్వాశౌచశేషేణశుద్ధిః-కిం
తుపిత్రాశౌచస్య స్వ కాలేనైవశుద్ధిః - పితరిపూర్వంప్రమీతేతన్నిమిత్తా
శౌచమధ్యేమాతరిప్రమీతాయానపిత్రాశౌచకాలశేషేణశుద్ధిః - కింతుపి
త్రాశౌచంసమాప్యతదూర్ధ్వంమాతుఃపక్షిణీంకుర్యాత్ - అశుద్ధావిత్య
నేన ఆత్మహాదేఃపితురాశౌచాభావాన్మాతుర్న పక్షిణీ కింతుపూర్ణమేవేతి క
మలాకరః - ఆదిశబ్దేనయత్యాదేస్సంగ్రహః-ఇయంపక్షిణీదశమదినాత్ప్రా
గేవభవతి - దశమదినేతుమాతుర్మరణేద్విరాత్రాదివృద్ధిర్భవతీతిసఏవాహ-
ధర్మప్రవృత్తావపి॥ శ్లో॥ దేశాంతరేకృతేపిత్రోఃపుత్రేణప్రేతకర్మణి-ఏక

స్మిన్నేవకాలే చేన్మరణం శ్రూయతే యది- దూరస్థోప్యాచరేత్పుత్రోప్యా
శౌచంతూభయోస్సమం- కుర్యాదేకాదశాహే తు తయోః శ్రాద్ధం పృథక్పృ
థక్। పితుర్దశాహమధ్యే తు మరణం శ్రూయతే యది- కృతక్రియాయా మా
తుశ్చేత్పిత్రాశౌచేన శుధ్యతి- అసంస్కృతాయా మాతుశ్చేన్మరణం శ్రూ
యతే యది- దశాహాత్పైతృకాదూర్ధ్వం మాతృకం పక్షిణీ భవేత్ - మాతుర్ద
శాహమధ్యే చేన్మరణం శ్రూయతే పితుః- పితుః శ్రవణమారభ్య దశాహం
సూతకం భవేత్। ఆశౌచానంతరం కుర్యాన్మాతృకం సకలం తతః- అవశిష్టం చ
యత్కించిత్ప్రేతకర్మార్థవై పితుః - కుర్యాదాబ్దికవచ్ఛ్రాద్ధమస్య ధాకృ
తకర్మణః - పైతృకం సకలం ప్రేతకర్మ కృత్వాథ మాతృకం - ఆశౌచం ప
క్షిణీం మాతుః కుర్యాత్ప్రేతక్రియాదికమితి- ఇదం త్వవధేయం- అతిక్రాం
తాశౌచమధ్యే వర్తమానాశౌచ సంపాతే తుల్యకాలం వర్తమానమేవాచ
రణీయం - అతిక్రాంతాద్విద్యమాననిమిత్తస్య ప్రబలత్వాత్ - అతిక్రాం
తమధికకాలం చేత్తదేవాచరణీయం- కాలాధిక్యేన తస్య బలవత్త్వాత్- మా
తాపితృవిషయే తు నైవం - తదాశౌచస్యైవ బలవత్త్వాత్- ద్వాదశవర్ష
త్పరం ప్రోషితసంస్కారాశౌచే ప్రత్యుతమరణేష్వేవమేవ-దాహకవిషయే
విశేషమాహ- దక్షః॥ శ్లో॥ మృతాశౌచనిమిత్తే ద్వే మరణం దహనం తథా- జ్ఞా
తీనాం మరణాదేవ దహనాద్దాహకస్య తు పిత్రన్యానన్తరానేకాన్దగ్ధ్వా పూ
ర్వాఘతశ్శుచిః - పితరౌ చేద్దహేత్తత్ర దశాహాచ్ఛుచిరగ్నిద ఇతి- ప్రథమం
తావన్మాతాపితృవ్యతిరిక్తం యం కంచిత్ జ్ఞాతిం దగ్ధ్వా- తదాశౌచమధ్యే భూ
యోపి ద్విత్రాన్బహూన్వా దగ్ధ్వా అగ్నిదః పూర్వాశౌచకాలత ఏవ శుచి
ర్భవతి- పితరౌ దహేద్యది తదా పితృదహనప్రభృతి దశాహే నైవ శుద్ధిః- నా
రదోపి॥ శ్లో॥ అంతర్దశాహే చేత్కర్తుః పునః ప్రేతస్య సంస్కృతిః - త
స్య శుద్ధిః పూర్వశేషాదేకోద్దిష్టం యథోదితమితి - ఉత్తరోత్తరదహనాశౌచ
స్య పూర్వదహనాశౌచకాలత ఏవ నివృత్తావపి- తత్తదేకాదశాహ ఏవ తత్త
దేకోద్దిష్టం కార్యం - హారీతోపి॥ శ్లో॥ దాహకస్య ద్వయం చేత్స్యాత్కర్తు
రైక్యే విశేషతః- పూర్వేణైవ సమాప్యేత తత్తోయం పిండం ద్వితీయకమితి- అం
గిరా అపి॥ శ్లో॥ దాహకస్త్వదశాహే తు శవమన్యం దహేద్యది - పూర్వేణై

వవిశుద్ధిస్స్యాత్పిత్రోస్తద్దివసాద్భవేదితి- సంవర్తోఽపి॥ శ్లో॥ పూర్వకర్తా
దశాహేంతుపితరౌచేద్దహేత్పునః - పూర్వేణనవిశుద్ధిస్స్యాత్పునస్తద్దివసా
ద్భవేదితి- అత్రదాహకస్యాశౌచమతిక్రాంతకాలమపిప్రత్యక్షాశౌచాత్
ప్రబలమితివిశేషః - జననమరణయోస్సన్నిపాతేమాతాపిత్రోర్జననా
శౌచమేవస్వకాలసమాప్తిపర్యంతంకర్తవ్యం - నతుమరణాశౌచేనతస్యనివృ-
త్తిః - తథాచబోధాయనః॥ సూ॥ జననమరణయోస్సన్నిపాతేజననేనమా
తాపిత్రోర్దశాహమాశౌచమితి- స్మృత్యంతరేపి- మాతాపిత్రోర్మృతౌ
చైవజననేప్యారసస్యచ- స్వాశౌచాపగమేనైవశుద్ధిస్స్యాన్నానకాలతఇతి-
ప్రాచీనషడశీత్యావపి - పూర్వాశౌచేనయాశుద్ధిస్సూతినాంమృతినాంచ
సా- సూతికామగ్నిదంహిత్వాప్రేతస్యచసుతానపీతి- అత్రజనకస్యపుత్ర
జన్మనిమిత్తాశౌచప్రాబల్యంప్రేతసంస్కర్తృవ్యతిరిక్తవిషయం-తథాచ-
ప్రేతకర్మకర్తురాశౌచమధ్యేపుత్రజననంచేత్ - పుత్రజననాశౌచమధ్యేస్వ
సంస్కార్యబంధుమరణేవాసంస్కర్తుశ్శావమేవాశౌచం- నతుపుత్రజననా
శౌచం- తథాచశాతాతపః॥ శ్లో॥ అంతర్దశాహేజననాత్పశ్చాత్స్యాన్మర
ణంయది- ప్రేతముద్దిశ్యకర్తవ్యంపిండదానంయథావిధి- ప్రారబ్ధేప్రేత
పిండేతుమధ్యేచేజ్జననంభవేత్-తథైవాశౌచపిండాంస్తుశేషాన్దద్యాద్యథా
విధీతి- అత్రపిండదానవిధిబలాదిదంవచనద్వయంసంస్కర్తృవిషయమితి
స్పష్టమేవ- వచనద్వయేపిజననశబ్దౌపుత్రజననపరౌ- యథావిధీతిదశరా
త్రాశౌచాచరణపూర్వకమిత్యర్థః - తథైవప్రజాపతిరపి॥ శ్లో॥ ఆశౌచేతు
సముత్పన్నే పుత్రజన్మయథాభవేత్। కర్తుస్తాత్కాలికీశుద్ధిః। పూర్వాశౌ
చేనశుధ్యతీతి - ఆశౌచేశావాశౌచే- కర్తుః ప్రేతకర్మకర్తుః- జాతకర్మణి
తాత్కాలికశుద్ధిః - పూర్వాశౌచేనశుధ్యతి- నతుపుత్రజన్మాశౌచకాలేన-అ
స్మిన్వచనేపుత్రగ్రహణాద్విస్పష్టమేవజనకవిషయత్వం- ఆశ్వలాయనాది
భిస్తుసంస్కర్తురపిపుత్రజననాశౌచమేవస్వకాలసమాప్తిపర్యంతమనుష్ఠే
యమిత్యుక్తం- యథాచారస్తథాచరణీయం కేచిత్తు- ఆశౌచేతుసముత్పన్న
ఇతిప్రథమచరణేఆశౌచశబ్దోద్వివిధాశౌచపరఇత్యాహుః - తన్మందం॥ శ్లో॥
మాతాపిత్రోర్మృతౌచైవజననేప్యారసస్యచ - స్వాశౌచాపగమేనైవశు

ద్ధిస్స్యాన్న్యకాలత ఇతి - స్మృత్యంతరవచనవిరోధాత్ - జననమరణయోస్సన్నిపాతే జననే సమాతాపిత్రోర్దశాహమాశౌచమితి బోధాయన వచన విరోధాచ్చ-తత్ర మరణాశౌచాదపి పుత్రజననాశౌచస్య ప్రాబల్యోక్తేః-ఆశౌచే తు సముత్పన్న ఇతి వచనే కర్తృగ్రహణేన తాత్కాలిక శుద్ధివిధానస్వారస్యేన చ తత్ర త్యాశౌచశబ్దస్యాశావాశౌచపరత్వస్స విస్పష్టత్వాచ్చ సంగ్రహస్తు- సమయోర్వా విషమయోర్వా సజాతీయయోర్విజాతీయయోర్వాశౌచయోర్యుగపత్సన్నిపాతే తంత్రేణ శుద్ధిః-సమయోస్సజాతీయయోశ్చాశౌచయోః పౌర్వాపర్యేణ సన్నిపాతే పూర్వాశౌచకాలే నైవ శుద్ధిః- విషమకాలయోస్సజాతీయయోరాశౌచయోస్సన్నిపాతే పూర్వం వా పరం వా యదధికకాలం తే నైవ శుద్ధిః-అల్పమపి పూర్వాశౌచముత్తరాశౌచార్ధాధికకాలం చేదల్పే నైవ శుద్ధిః-విజాతీయయోర్యోగే సమేన వాధికేన వాశౌచేన శుద్ధిః-న్యూనాధికకాలాశౌచే త్వాత్యాశౌచేన శుద్ధిః - పూర్ణాశౌచస్య దశమదినే పునః పూర్ణాశౌచాంతరే ప్రాప్తే పూర్వస్మాత్పూర్ణాశౌచాదూర్ధ్వం ఉత్తరాశౌచం దినద్వయం కుర్యాత్ - దశమదినస్య అష్టమయామే సూర్యోదయాదర్వాగస్మిన్ పూర్ణాశౌచే ప్రాప్తే పూర్వస్మాదూర్ధ్వం దినత్రయముత్తరాశౌచం కుర్యాత్ - మాతాపితృమరణాశౌచస్య ఆశౌచాంతరేణ యోగే పూర్వేణ వాపరేణ వా మాతాపిత్రో రాశౌచేన శుద్ధిః - దాహకస్య యద్దహననిమిత్తమాశౌచం తస్యాశౌచాంతరేణ యోగే దహనాశౌచేన శుద్ధిః -మాతాపిత్రోః పుత్రజన్మనిమిత్తాశౌచస్య ఆశౌచాంతరేణ యోగే పుత్రజననాశౌచేన శుద్ధిః- పుత్రీజననే ప్యేవమేవ- పితుః ప్రేతసంస్కర్తృత్వే తు పూర్వేణ వాపరేణ వా ప్రేతాశౌచే నైవ పుత్రజననాశౌచస్య నివృత్తిః- అసంస్కర్తృత్వే తు మృతాశౌచమపి జననాశౌచేన శుధ్యతి - కేచిత్తు సంస్కర్తురపి పుత్రజననాశౌచమేవ ప్రబలమిత్యాహుః - పితృమరణాశౌచమధ్యే మాతృమరణే పితుర్దశాహాదూర్ధ్వం మాతుః పక్షిణీం కుర్యాత్ -పితుస్సన్న్యాసేదుర్మరణే వా న పక్షిణీ కింతు మాతృమరణాదారభ్య పూర్ణమేవాశౌచం కుర్యాత్ - మాతృమరణాశౌచమధ్యే పితృమరణే పితుః పూర్ణమేవాశౌచం కుర్యాత్ । అనుగమనే తు దినాంతరమరణేపి మాతుః పక్షిణీ న భవతి । కింతు తంత్రేణైవ శుద్ధిః - అనుగ

మననంవినాద్రైవాన్మాతృమరణేపక్షిణీభవతి॥ సాచదశమదినాత్ప్రాగేవపి తుర్దశమదినేమాతృమరణేతుదినద్వయాదికంభవతి।అత్రపక్షిణీమధ్యేదినద్వయమధ్యేచపితురేకాదశేహన్యేవస్వతంత్రైకోద్దిష్టంకుర్యాత్। కథంతస్తాత్కాలికీశుద్ధిరస్తి - పితృమరణాశౌచమధ్యేదేశాంతరగతమాతృమరణశ్రవణేమాతరికృతక్రియాయాముభయోస్తంత్రేణశుద్ధిః- అకృతక్రియాయాంస్తుపితుర్దశాహాదూర్ధ్వంమాతుఃపక్షిణీంకుర్యాత్ - మాతృమరణాశౌచమధ్యేదేశాంతరగతపితృమరణశ్రవణేశ్రవణప్రభృతిదశాహంపిత్రాశౌచంభవతి। దేశాంతరగతయోర్మాతాపిత్రోర్మరణేయుగపచ్ఛ్రుతేతంత్రేణశుద్ధిః - అతిక్రాంతవర్తమానయోస్సన్నిపాతేవర్తమానేనాతిక్రాన్తస్యశుద్ధిః. అతిక్రాన్తస్య కాలాధిక్యేత్వతిక్రాన్తేనైవవర్తమానస్య శుద్ధిః- ఏవందాహకస్యాతిక్రాంతాశౌచేనైవవర్తమానస్యశుద్ధిః - ఉభయత్రాగ్నిదానేతువర్తమానమేవ ప్రబలం- మాతాపితృవిషయేతునాయంవిధిః।కిం తుపూర్వోక్తమేవ- పూర్వంకస్యచిద్దహనంకృత్వాతదాశౌచమధ్యేఅన్యానపిబంధూనేకంద్వౌ బహూన్వా దహతితదాపూర్వాశౌచేనోత్తరాశౌచానాంతదీయప్రేతకృత్యానాంచసమాప్తిః - ఏకోద్దిష్టంతుతత్తద్దేకాదశాహేకర్తవ్యం- యదిజ్ఞాతిదహనాశౌచమధ్యే మాతాపితరౌదహతి - తదానపూర్వాశౌచేనశుద్ధిః-కింతుమాతాపిత్రోర్దహన ప్రభృతిపూర్ణాశౌచంభవతి ॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-సన్నిపాతాశౌచనిర్ణయః.

గ్రామాశౌచనిర్ణయః,

మూ॥ యావద్గ్రామస్యమధ్యేతుశవంప్రేతస్యతిష్ఠతి। గ్రామస్యతావదాశౌచంనిర్హృతేశుద్ధిరిష్యతే ॥

వ్యా॥ యావత్కాలం గ్రామమధ్యేప్రేతశరీరంతిష్ఠతి- తావత్కాలంగ్రామస్యాశౌచం - తస్మిన్ గ్రామాద్బహిర్నిర్హృతేదగ్ధేచసతిగ్రామస్యశుద్ధిః -.తుశబ్దశ్శవనిర్హరణాదికమేవ గ్రామస్యశుద్ధికారణంనస్నానాదికమస్యదితివిశేషందర్శయతి ॥

మూ ॥ ఏకాదశధనుర్మాత్రవ్యాపేతేవిధికౌంతరే। చతుష్పథ

వ్యవాయేపినారాచాంతరయేతథా । అంతశ్శవనిమిత్తస్తునదోష
ఇతిసూరయః ॥

వ్యా ॥ ఏకాదశధనుర్మాత్ర వ్యవహితేపీథ్యంతరే- చతుష్పథవ్యవహితేపీథ్యంతరేచనారాచవ్యవహితాయామేకస్యామపివీధికాయామంతశ్శవదోషోనాస్తి -

మూ॥ చతుశ్శతద్విజోపేతే గ్రామేవీథ్యంతరేతథా । ఏకాద
శధనుర్మాత్రా దర్వాచీనేపినాస్త్యఘం॥

వ్యా ॥ చతుశ్శతబ్రాహ్మణసంకులేగ్రామేవీథ్యంతరేఏకాదశధనుర్వ్యవధానాభావేపి- నదోషః -

మూ ॥ స్త్రీశూద్రావాథబాలానాంశవస్తిష్ఠతియత్రతు । త
త్రాశౌచంగృహస్యైవగ్రామదోషోనవిద్యతే ॥

వ్యా ॥ యత్రస్త్రీశూద్రానాథబాలానాంశవస్తిష్ఠతి - తత్రగృహమాత్రస్యాశౌచం - గ్రామస్యతుఏకవీథ్యామపినదోషః -

మూ॥ వీథ్యంతరేపితుగ్రామఏకవింశతిమందిరే । బహుదూర
వ్యవాయేపిశావాశౌచమితిస్మృతి ॥

వ్యా ॥ ఏకవింశతిగృహయుక్తేతతోపిన్యూనైర్వాగృహైర్యుక్తేగ్రామేబహుదూరవ్యవహితేపివీథ్యంతరే-శవనిమిత్తమాశౌచంభవత్యేవ -

మూ ॥ అగ్నిహోత్రే తుహోతవ్యేశవదోషోనవిద్యతే ॥

వ్యా ॥ పూర్వోక్తశవదోషఃశ్రౌతకర్మవ్యతిరిక్తవిషయఇతిభావః । అత్రవృద్ధమనుః॥ శ్లో ॥ గ్రామమధ్యగతోయావచ్ఛవస్తిష్ఠతికస్యచిత్ । గ్రామస్యతావదాశౌచంనిర్గతేశుచితామియాదితి । మనురపి॥ శ్లో॥ నాద్యాదంతశ్శవేగ్రామేనాధీయ్యాన్నజుహూతిచ। తానివీథ్యంతరేకుర్యాద్ధనురేకాదశాన్తరఇతి- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో ॥ అంతశ్శవోయదాగ్రామస్తస్మిన్గ్రామేతదాలయే । నిత్యంనైమిత్తికంకామ్యంనకుర్యాదితిశాసనం।శ్రుతిస్మృత్యోర్విరోధేతుశ్రుతిరేవబలీయసీ । తస్మాదంతశ్శవేగ్రామేజుహుయాచ్ఛ్రౌతపావకమితి । సంగ్రహేపి॥ శ్లో॥ గ్రామస్థేశవచండాలేశూద్రేప్యశుచిసన్నిధౌ । నాధ్యేతవ్యంనభోక్తవ్యంనహోతవ్యంకదాచనేతి । శవచండాల

ఇతిద్వంద్వైకశవద్భావః - శూద్రేసమీపస్థితఇతిశేషః- అశుచిసన్నిధావపే ధ్యాద్యశుచిపదార్థసన్నిధౌ। పునస్స్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ చతుశ్శతాధికైర్ద్వి పైస్సంపూర్ణేగ్రామమధ్యమే। విశేషంసంప్రవక్ష్యామిజపహోమార్చ నంప్రతి। అంతశ్శవస్యదోషస్తునాస్తితత్రసమాచరేత్। గ్రామేనారాచ విచ్ఛిన్నేకుర్యాద్భిన్నేతథాపథి। వీథ్యంతరేవామృతకేహరేరర్చాంసమా చరేత్। అనాథానుపనీతానాంశూద్రాణాంచతథాస్త్రియాం। అంత శ్శవస్యదోషస్తుగ్రామాదౌనచలిప్యతే। మునీనాంచయతీనాంచపరకాయ ప్రవేశినాం। మరణంయత్రసంభూతంతత్రదోషోనలిప్యతే। శూద్రాదీ నాంతుమరణంసంభవేద్యత్రకుత్రచిత్। ఆశౌచంగృహమాత్రస్యగ్రామస్యా శౌచంనవిద్యతే। కుటకేపత్తనేచైవఖర్వటేరాజదానిషు। క్రమేణైవార్చనం కుర్యాత్తత్రదోషోనవిద్యతఇతి। క్రమేణైవశాస్త్రోక్తక్రమేణైవసమంత్రక మితియావత్- యత్త్విదంవచనం॥ శ్లో॥ సహస్రవిప్రసంకీర్ణేగ్రామేతదధికే పివా। ఆలయస్యసమీపేతుత్రింశద్దండాంతరేమృతౌ। అర్చనస్నాపనాదీనిన కుర్యాదపితత్రత్వితి- తత్కదాచిదాగంతుకసహస్రబ్రాహ్మణసంకులైక వింశతిగృహయుక్తస్వల్పగ్రామవిషయం। తథాచస్మృత్యంతరే॥ శ్లో॥ఏకవీ థ్యాంసమారూఢేఏకవింశద్గృహేస్థితే। త్రింశద్ధనుషిచాధస్త్యైదైవంపిత్ర్య ఇచ్ఛవర్జయేత్। పంచాశచ్చాపసీమాంతేఏకవీథ్యాంశవేసతి। అర్చనంచహరే ర్ధానందేవదేవస్యవర్జయేత్। శూద్రాణాంమరణంస్యాచ్చేద్గ్రామమధ్యే కథంచన। ఆశౌచంగృహమాత్రస్యగ్రామస్యాశౌచంనవిద్యతఇతి॥

మూ॥ పూజామధ్యేమృతేతూష్ణీంపూజాశేషంసమాపయేత్।
ప్రతిష్ఠాయాంపునఃప్రేతేనిర్హృతేశేషమాచరేత్ ॥

వ్యా॥ దేవపూజామధ్యేగ్రామేయస్యకస్యచిన్మృతౌసత్యాంపూజాశే షంతంత్రమాత్రేణసమాపయేత్। ప్రతిష్ఠాయాంతుమృతస్యశవేగ్రామా ద్బహిర్నిర్హృతేదగ్ధేచసతి- ప్రతిష్ఠాశేషంసమంత్రకమేవసమాపయేత్- తథాచస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ ప్రతిష్ఠాదిషుకాలేషుయస్మిన్గ్రామేమృతిర్భ వేత్। శీఘ్రంబహిశ్శవంనీత్వాకర్మశేషంసమాపయేత్ - అగ్రహారేహరేః పూజావర్తమానాతుయత్రచ। అంతశ్శవోయదిభవేత్తతోనీత్వాతదాబహిః-

తచ్ఛవంభస్మసాద్యావత్తావత్తంత్రేణపూజయేదితి- భస్మసాదిత్యనేనదహ
నానంతరమేవగ్రామాశౌచనివృత్తిః - నతుబహిర్నిష్కాసనమాత్రాత్
యత్తు - నిర్హృతేశుచితామియాదితివచనం-తదపిదహనోపలక్షణార్థం-
గృహాశౌచమప్యేవమేవ దహనాంతం వేదితవ్యం- తుల్యత్వాత్ యత్తు॥శ్లో॥
నతావచ్ఛుధ్యతేభూమిర్యావత్తత్స్యాదనిర్దశం- నతత్ర కర్మకుర్వీత పి
త్ర్యదైవాదికంక్వచిదితి- వచనే- దశాహపర్యంతంగృహాశౌచవిధానం- త
ద్గృహేప్రేతక్రియాకరణవిషయం॥ శ్లో॥ దహనాంతంగృహాశౌచంయత్ర
పిండోదకక్రియా। దశరాత్రమితిజ్ఞేయంప్రేతస్తత్రైవతిష్ఠతీతిస్మరణాత్
గృహేప్రేతక్రియాకరణంచద్రావిడానాంపిండోదకదానం- అన్యేషాం
తుక్షీరోదకపూరితఘటద్వయస్థాపనమాత్రం- తచ్చఘటద్వయందశాహప
ర్యంతంతిష్ఠతిప్రేతశ్చ తాభ్యాంస్నానపానార్థంప్రత్యహమాగచ్ఛతీతిదశా
హపర్యన్తంగృహస్యాశౌచం-ఉభయవిధప్రేతక్రియాయాఅకరణేగృహస్యా
శౌచంనాస్త్యేవ- కేచిత్తుస్వామినఆశౌచేసతితత్సంబంధమాత్రేణగృహ
స్యాశౌచమస్తి॥ శ్లో॥ ద్రవ్యాణిస్వామిసంబంధాదఘాహాస్స్వశుచీనిచేతి
స్మరణాత్ - గృహస్యాపిద్రవ్యత్వాదిత్యాహుః- స్వామినఆశౌచాభావేస
ర్వేషాంమతేపిగృహస్యాశౌచంనాస్త్యేవ॥ సంగ్రహస్తు॥ గ్రామమధ్యే
యావత్కాలంశవస్తిష్ఠతితావత్కాలంగ్రామస్యాశౌచం - శవేబహిర్ని
ష్కాసితేదగ్ధేచసతిగ్రామస్యశుద్ధిః - గృహస్యాప్యేవమేవ- గృహేపిండో
దకదానేక్షీరోదకపూరితఘటద్వయస్థాపనేవాదశరాత్రంగృహస్యాశౌచం
తదభావేకిమపినాస్తిగృహస్వామినఆశౌచిత్వేగృహస్యాశౌచమస్తీతికేచిత్-
స్వామినఆశౌచాభావేసర్వేషాంమతేపిగృహస్యాశౌచంనాస్త్యేవ-స్త్రీ
ణాంశూద్రాణామనాథానామనుపనీతానాంచశవేగ్రామమధ్యేతిష్ఠత్య
పిగ్రామస్యాశౌచంనాస్తి కింతుతద్గృహమాత్రస్యాశౌచం-ఉపనీతమరణే
యస్యాంశ్రేణ్యాముపనీతమృతస్యశవస్తిష్ఠతి- తస్యావీథ్యాఏకాదశవ్యామ
మాత్రార్వాచీనప్రదేశేవిద్యమానస్యవీథ్యంతరస్యచాశౌచం- ఏకాదశవ్యా
మమాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యశ్రేణ్యంతరస్యాశౌచంనాస్తి- ఏవంచతుష్ప
థవ్యవధానేనారాచవిచ్ఛేదేవాశవనిమిత్తమాశౌచంనాస్తి- యస్మిన్గ్రా

మేచతుశ్శతాధికా బ్రాహ్మణాఅనాగంతుకానిత్యంవసంతితస్మిన్ గ్రామే ఏకాదశవ్యామమాత్రాదర్వాచీనేపివీధ్యంతరేశవనిమిత్తమాశౌచంనాస్తి- నగరేషుయత్రక్వాపిశవేవిద్యమానేపితద్గృహంవినాన్యత్రాశౌచంనాస్తి- యస్మిన్ గ్రామేఏకవింశతిస్తన్యూనావాగృహాస్సంతితత్రఏకాదశవ్యామమాత్రాత్పరతోవిద్యమానస్యాపివీధ్యంతరస్యాశౌచమస్త్యేవ - ఏతదాశౌచమనుపక్రాంతవైశ్వదేవాదివిషయం - ఉపక్రాంతేతువైశ్వదేవాదౌగ్రామేకస్యచిన్మరణేసతిసుఖేనకర్మశేషంసమాపయేత్ - అగ్నిహోత్రేతుగ్రామాశౌచంనాస్త్యేవ-పూజామధ్యేకస్యచిన్మరణేసతిమంత్రంవినాతంత్రమాత్రేణపూజాశేషంసమాపయేత్ - దేవతాప్రతిష్ఠాయాంతు మధ్యే కస్యచిన్మృతౌతస్యదహనానంతరమేవసమంత్రకంప్రతిష్ఠాశేషంసమాపయేత్ - సతుతంత్రమాత్రేణేతి ॥ ఇతిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయా-మభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-గ్రామాశౌచనిర్ణయః.

సంపర్కాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ శవానుగమనేచైవశవనిర్హరణేతథా । ఆతురవ్యంజనే
చైవశవస్య దహనేపిచ । బహుప్రకారమాశౌచంతదీయానాంన
కించన । అదృష్టార్థేష్వనాథానాంకృతేష్వేతేషునాస్త్యఘ ॥

వ్యా॥ అసపిండశవానుగమనేఅసపిండశవనిర్హరణేఅసపిండమరణవిషయాతురవ్యంజనే అసపిండశవదహనేబహుప్రకారంబహుభేద మాశౌచంభవతి- ఇదముపలక్షణం - అలంకరణేప్యాశౌచంభవతీతిబోధ్యం - సర్వమేతన్నిర్హరణశబ్దస్యైవార్థః ఇతికేచిదాహుః- తదిదంసంపర్కాశౌచమిత్యుచ్యతే- ఇదంచాశౌచంశవానుగమనాదికంసంపర్కంకుర్వతఏకస్యైవ- తదీయానాంస్త్రీపుత్రాదీనాంతండులాదిద్రవ్యాణాంచనేదమాశౌచం-అనాథానాంప్రేతానాందహనవహనానుగమనేష్వదృష్టార్థం దయా పూర్వకంకృతేషునాస్త్యేవాశౌచం- కింతుస్నానమాత్రేణశుద్ధిః - అనాథానామిత్యనుపనీతాదీనాముపలక్షణం-తత్ర సవర్ణశవానుగమనేపరాశరః॥శ్లో॥ అనుగమ్యేచ్ఛయాప్రేతంజ్ఞాతిమజ్ఞాతిమేవవా । స్నాత్వా సచేలంస్పృష్ట్వాగ్నింఘృతంప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి- జ్ఞాతిశబ్దేనమాతామహాదిబంధురుచ్యతే-

అజ్ఞాతిశబ్దేనబంధుత్వ రహితోఽయఃకశ్చి దుచ్యతే- జ్ఞాతీనాంనిర్హరణాదే
ర్విహితత్వేనఘృతప్రాశనాగ్నిస్పర్శనయోరభావాదితి కేచిత్ - జ్ఞాతిశ
బ్దోఽముఖ్యార్థ ఇత్యన్యే - వస్తుతస్తుఘృతప్రాశనాదికమవశ్యంకర్తవ్యం-
జ్ఞాతిశబ్దస్యముఖ్యార్థపరిత్యాగేమానాభావాత్- యాజ్ఞవల్క్యోఽపి॥ శ్లో ॥
అనుగమ్యాంభసిస్నాత్వాస్పృష్ట్వాగ్నింఘృతభుక్ఛుచిరితికార్ష్ణేఽపి॥ శ్లో॥ ప్రే
తభూతంద్విజంవిప్రోయోఽనుగచ్ఛతికామతః। స్నాత్వా సచేలఃస్పృష్ట్వా
గ్నింఘృతం ప్రాశ్యవిశుధ్యతీతి- ఘృత ప్రాశనానంతరంపునఃస్నానంకర్త
వ్యం- తదాహోశనా॥ శ్లో ॥ అనుగమ్య నరంప్రేతంతద్జ్ఞాతీననుసృత్యచ।
స్నాత్వాఘృతంచభక్షిత్వాపునస్స్నానంసమాచరేదితి- ప్రాణాయామా
శ్చకర్తవ్యాః - తథాచకవషః॥ శ్లో॥ అనుగమ్యశవంబుధ్యాస్నాత్వాస్పృ
ష్ట్వాహుతాశనం - సర్పిః ప్రాశ్య పునస్స్నాత్వా ప్రాణాయామైర్విశు
ధ్యతీతి - స్మృత్యంతరేఽపి॥ శ్లో ॥ ఆర్ద్రవస్త్రంపరిత్యజ్య శుష్కవస్త్రేణమ
జ్జనం - శవానుగమనేష్టౌరేపునస్స్నానంవిధీయత ఇతి- శుష్కవస్త్రాలాభే
ద్వాదశవారంధూతవస్త్రేణపునస్స్నానంకర్తవ్యం - అనాథాదివిషయే
స్మృత్యంతరం॥ శ్లో ॥ అనాథమనుపేతంచప్రేతంకన్యామనువ్రజేత్। అనూ
చానక్రతుశ్రేష్ఠంనప్రాశ్నీయాద్ఘృతంద్విజఇతి- అగ్నిస్పర్శోఽపినకర్త
వ్యః- తథాచజాబాలిః॥ శ్లో॥ మృతంబాలంచవృద్ధాంశ్చానాథంవిప్రమనువ్ర
జేత్। ద్విజఃస్నానేనశుధ్యేతఘృతప్రాశాగ్నినావినేతి - అగ్నిఘృతయోర
భావేస్మృత్యంతరం॥ శ్లో ॥ అగ్న్యభావేఘృతాభావేసచేలస్నానమాచ
రేత్ - సవ్యాహృత్యాచగాయత్ర్యా దశకృత్వోఽభిమంత్రితాః - అర్ధాంజలీ
రపః పీత్వాశుద్ధిమాప్నోతివై ద్విజఇతి- పునఃస్మృత్యంతరేవిశేషాదర్శితాః॥
శ్లో॥ ప్రేతస్య పాదయోరగ్రే నగచ్ఛేద్యుఃకదాచన - యస్మాదగ్రేతుగం
తౄణాంఆయుఃక్షీణంపదేపదే - మృతస్యపశ్చాద్గమనేప్రాయశ్చిత్తంవిధీ
యతే- కిల్బిషాదగ్రగమనేనిష్కృతిర్నోపపద్యత ఇతి- ప్రాయశ్చిత్తంసచే
లస్నానాదికముక్తమేవ - అనుగంతౄణాంవాహకానాంచసంస్కర్త్రా
సహైవ గ్రామప్రవేశః॥ శ్లో॥ ప్రవేశనాదికంకార్యందాహకేనాపినైవతు।
వోఢ్రాచైవానుగంత్రాచపురాస్నానాచ్చయోషితాం- అస్నాత్వాచేద్వి

శేద్గ్రామం శ్మశానాద్బుద్ధిపూర్వకం - త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాద్దమత్యా
పస్నాతథైవచేతి- వచనాత్ - అవిస్నైవఅపృథగేవసహైవేత్యర్థః - పురాస్నా
నాదిత్యాదివాక్యాంతరం స్త్రీణాంస్నానాత్పూర్వంస్వయమస్నాత్వావా
గ్రామంవిశేద్యది త్రిరాత్రేణవిశుద్ధిస్స్యాదిత్యన్వయః - వాహకోనుగం
తాచస్నాతాసుస్త్రీషుస్వయమపిస్నాత్వాసంస్కర్త్రాసహ గ్రామం
ప్రవిశేదిత్యర్థః - వృద్ధవసిష్ఠోపి॥ సూ॥ అనుగమ్యాన్వాభాష్యాగ్నినగ్నిం
స్పృష్ట్వాపునరవగాహ్యాతైస్సహద్వారంవిశేరన్నితి- అగ్న్యానీతిసవర్ణా
నాముపలక్షణం - అగ్నిస్పర్శనంఘృతప్రాశనస్యోపలక్షణం - తైస్సహే
తితేభ్యఃపూర్వంనప్రవేష్టవ్యమిత్యర్థః - అన్వాభాషణంనామదీనవచనరూప
మాతురవ్యంజనం- తదపిశ్మశానగమనపూర్వకంవివక్షితం- గృహంగత్వాతు
రవ్యంజనేతుసహగ్రామప్రవేశాసంభవాత్। శవానుగమనేకృతేతస్మిన్న
హనికర్మయోగ్యతానాస్తి -తథాచస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥మృతముద్దిశ్యయోఽ
గచ్ఛేత్-ఘృతప్రాశనమాచరేత్। వర్జయేత్తదహోరాత్రంజపహోమా
చర్నాదికమితి। వారాహేపి॥ శ్లో॥ శ్మశానమధ్యంగత్వాతుయోనరోమామ
థార్చయేత్ । సప్తజన్మకృతంపుణ్యంతత్క్షణాదేవనశ్యతి। అనుగమ్యనరం
ప్రేతంఇచ్ఛయాయస్తుమానవః।ఆరాధయితుమిచ్ఛేన్మాంసవ్రజత్యధమాం
గతిం। హరణంచతథాకృత్వామృతకస్యవసుంధరే। భుక్త్వాశ్రాద్ధంమహా
భాగేమన్నుజోమాంయథార్చయేత్। ఘటికత్వమనుప్రాప్యతత్రోగోర్ధ్వావపు
ర్గతఇతి। ఆతురవ్యంజనేపితస్మిన్నహనికర్మయోగ్యతానాస్తి। తథాచపార
స్కరః॥ శ్లో॥మృతస్యబాంధవైస్సార్ధంకృత్వాతుపరిదేవనం। వర్జయేత్తద
హోరాత్రందానంశ్రాద్ధాదికర్మచేతి । అత్రసంధ్యాలోపోనాస్తి-వారా
హవచనేశ్రాద్ధభోజనసాహచర్యాత్।తథాచయథాశ్రాద్ధభోజనేహో
మాదేరేవనిషేధః తథైవాత్రాపి- పరంతుశ్రాద్ధభోజనఇవసంక్షేపే
ణగాయత్రీజపఃహీనవర్ణశవానుగమనేవృద్ధపరాశరః॥ శ్లో॥క్షత్రియంమృ
తమజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి। కృత్వాశౌచమహోరాత్రంపంచగ
వ్యేనశుద్ధ్యతి। శవంచవైశ్యమజ్ఞానాద్బ్రాహ్మణోయోనుగచ్ఛతి।కృత్వాశౌ
చంపక్షిణీంచప్రాణాయామాన్షడాచరేత్ ।ప్రేతభూతంతుయశ్శూద్రం

బ్రాహ్మణోఽజ్ఞానదుర్బలః। అనుగచ్ఛేన్నీయమానం త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్ త్రిరాత్రే తు తతశ్శీర్ణే నదీం గత్వా సముద్రగాం। ప్రాణాయామశతం కృత్వా ఘృతం ప్రాశ్య విశుధ్యతీతి। అజ్ఞానాన్మాఖ్యాత్- నతు బుద్ధిపూర్వకమిత్యర్థః। విష్ణురపి॥ సూ॥ ద్విజశ్శూద్రానుగమనం కృత్వా స్రవంతీమాసాద్య గాయత్ర్యష్టసహస్రం జపేదితి। ప్రాణాయామశతగాయత్ర్యష్టసహస్రయోర్వికల్పః ప్రాణాయామశతాద్యనంతరం ఘృతప్రాశనం కర్తవ్యం- ప్రాణాయామాదేః పూర్వమగ్నిస్పర్శనం కర్తవ్యం- అబుద్ధిపూర్వకహీనవర్ణశవానుగమనేఽంగిరాః॥ సూ॥ శూద్రప్రేతస్య బ్రాహ్మణో యదృచ్ఛయానుగమనే స్రవంతీమాసాద్య గాయత్రీసహస్రం జప్త్వా శుధ్యతి- క్షత్రియానుగమనేఽర్ధసహస్రం- వైశ్యానుగమనే పాదోనమితి పురతోఽగచ్ఛన్తం శవమజ్ఞాత్వా మార్గవశాదనుగమనం యదృచ్ఛయానుగమనం- తత్ర నదీస్నానం గాయత్రీజపశ్చ- నత్వేకరాత్రపక్షిణ్యాదికమాశౌచం- క్షత్రియస్య వైశ్యానుగమనే బుద్ధిపూర్వకే ఏకరాత్రం- శూద్రానుగమనే పక్షిణీ- వైశ్యస్య శూద్రానుగమనే పక్షిణ్యేవ- శూద్రస్య శూద్రానుగమనే శవబంధుస్పర్శాభావే ఏకకాలః। స్పర్శే త్వేకరాత్రమితి విజ్ఞానేశ్వరాదయః। తథైవ హారీతోఽపి॥ శ్లో॥ సజాతేర్దివసేనైవ ద్వ్యహాత్ క్షత్రియవైశ్యయోః। స్పర్శం వినానుగమనే శూద్రో నక్తేన శుధ్యతీతి। సజాతేశ్శూద్రసమానజాతేశ్శూద్రస్యేత్యర్థః। దివసేనైకరాత్రేణ- ద్వ్యహాదహర్ద్వయయుక్తాత్పక్షిణీకాలాత్- నక్తేనేత్యేకకాలోపలక్షణం- దివా చేద్దినశేషేణ- రాత్రౌ చేద్రాత్రిశేషేణ- శూద్రశ్శుధ్యతీత్యర్థః- వస్తుతస్తు క్షత్రియవైశ్యయోశ్శూద్రానుగమనే ద్విరాత్రం- ద్వ్యహశబ్దస్య ముఖ్యార్థపరిత్యాగే మానాభావాత్- బ్రాహ్మణస్య క్షత్రియశవానుగమనే వైశ్యశవానుగమనే చ సచేలస్నానం- యథోక్తాశౌచం తదంతే సచేలస్నానమగ్నిస్పర్శనం గాయత్ర్యష్టశతం ఘృతప్రాశనం పునస్స్నానమాచమనత్రయం చ క్రమేణ కర్తవ్యం- శూద్రశవానుగమనే గాయత్ర్యష్టసహస్రం విశేషః- తదాహ చ్యవనః॥ సూ॥ సచేలమవగాహ్యాత్తీర్త్వాగ్నిముపస్పృశ్య గాయత్ర్యష్టశతం జపేత్- ఘృతం ప్రాశ్య పునస్స్నాత్వా త్రిరాచామేదితి- విష్ణురపి॥ సూ॥ ద్విజశ్శూద్రానుగమనే స్రవంతీమాసాద్య గాయ

ష్యత్రిష్టసహస్రంజపేద్విజప్రేతస్యాష్టశతమితిద్విజశబ్దోవర్ణత్రయపరః.
అత్రచ్యవనవచనోక్తంఘృతప్రాశనంవృద్ధపరాశరోక్తపంచగవ్యప్రాశ
శనేనసహవికల్ప్యతే- సముచ్చయఇతికేచిత్- వైశ్యానుగమనేగాయత్రీశ
తంషడ్భిః ప్రాణాయామైర్వికల్ప్యతే - సముచ్చయఇతికేచిత్- సవర్ణవిష
యాతురవ్యంజనే బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ మృతస్య యావదస్థీని బ్రాహ్మణ
స్యాహృతానితు। తావద్యోబాంధవస్తత్ర రౌతితద్బాంధవైస్సహ।తత్రస్నా
నాద్భవేచ్ఛుద్ధిస్తతస్త్వాచమనంస్మృతం। సచేలంస్నానమస్యైషామకృతేత్వ
స్థిసంచయే। కృతేతుకేవలంస్నానంక్షత్రవిట్ఛూద్రజన్మనామితి।బ్రాహ్మణ
స్యసవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంస్నానమాత్రం- తదూ
ర్ధ్వమాచమనం- క్షత్రియాదీనాంసవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనా
త్పూర్వంసచేలస్నానం- తతఃపరంకేవలస్నానమితివివేకః - రౌతీత్యాతుర
వ్యంజనమాత్రోపలక్షణం- తథాచపరిదేవనాశ్రువిమోచన దీనవచనాది
షుసర్వేష్వాతురవ్యంజనేషుస్నానాదికంభవతి- ఉత్తమవర్ణవిషయాతుర
వ్యంజనేపారస్కరః॥ శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్రుదిత్వా స్నానమాచ
రేత్। అంతర్దశాహేవిప్రస్యఊర్ధ్వమాచమనంస్మృతమితి- క్షత్రియాదివ
ర్ణోవిప్రస్యాంతర్దశాహేరుదిత్వేతిస్మృతిసారసర్వస్వాదావ్యాఖ్యాతం- వి
ప్రగ్రహణంక్షత్రియాదీనాముపలక్షణమిత్యఖండాదర్శాదౌ - ఉభయథా
ప్యుత్తమవర్ణవిషయత్వమేవ- హీనవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే బ్రహ్మపురా
ణం॥ శ్లో॥అనస్థిసంచయేవిప్రోరౌతిచేత్క్షత్రవైశ్యయోః। నద్యాంస్నాత్వా
సచేలంతుద్వితీయేహనిశుధ్యతి। కృతేతుసంచయేవిప్రఃస్నానేనైవవిశుధ్య
తీతి। విప్రగ్రహణంక్షత్రియోపలక్షణం- తేనక్షత్రియస్యవైశ్యవిషయాతు
రవ్యంజన ఏకరాత్రమితిద్రష్టవ్యం। శూద్రవిషయాతురవ్యంజనేపారస్క
రః॥శ్లో॥ అస్థిసంచయనాదర్వాగ్యదివిప్రోశ్రుపాతయేత్। మృతేశూద్రగృ
హంగత్వాత్రిరాత్రేణవిశుధ్యతి। అస్థిసంచయనాదూర్ధ్వంమాసోయావ
ద్ద్విజాతయః। అహోరాత్రేణశుధ్యంతివాససాంక్షాళనేనచేతి। విప్రశ
బ్దోబ్రాహ్మణమాత్రపరః- క్షత్రియవైశ్యయోశ్శూద్రవిషయాతురవ్యంజ-
నేద్విరాత్రస్యవక్ష్యమాణత్వాత్। ద్విజాతిశబ్దస్తువర్ణత్రయపరః। తథాచ

సంచయనాత్పూర్వం శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే చాహ్నస్స్యాత్త్రిరాత్రం-
క్షత్రియవైశ్యయోర్ద్విరాత్రం- సంచయనాదూర్ధ్వంతు త్రయాణామప్యే
కరాత్ర మితి ద్రష్టవ్యం। క్షత్రియావైశ్య శూద్రాణామస్థిసంచయనాత్పూ
ర్వం శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే పారస్కరః ॥ శ్లో ॥ సజాతేడిన వసే నైవ
ద్వ్యహాత్ క్షత్రియవైశ్యయోరితి- సజాతేశ్శూద్ర సమానజాతేశ్శూద్రస్య
శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే సంచయనాత్పూర్వం దివసేన శుద్ధిః-క్షత్రియవై
శ్యయోస్తు శూద్రవిషయాతురవ్యంజనే దినద్వయేచ్ఛుద్ధిరితి మాధవీయా దౌ
వ్యాఖ్యాతం - ఇదమేవ వచనమనుగమనవిషయత్వేన స్మృతిసారసర్వస్వాదౌ
వ్యాఖ్యాతం- వ్యాఖ్యానద్వయమపి విషయద్వయలాభాయ గ్రాహ్యమేవ -
నచ॥ శ్లో॥ స్వర్గం వినానుగమనే శూద్రోన త్రైన పస్య క్రీత్యర్థరార్థవిరోధా
త్కథమాతురవ్యంజన విషయత్వమితి వాచ్యం- వినివర్త్యయదా శూద్రా ఇ
త్యుదాహరిష్యమాణవచన ఇవ అనుగమన శబ్దస్యోపసర్పణపరత్వాత్ । అస్థి
సంచయనాదర్వాగితి పూర్వోదాహృత పారస్కరవచనే గృహాంగత్వేత్యవి
వక్షితం॥ శ్లో॥ శావేశావగృహాంగత్వాచ్ఛ శానేనాంతరేపివా। ఆతురవ్యం
జనం కృత్వా దూరస్థోప్యశుచిర్భవేత్। అస్థి సంచయనాదర్వాగాతురవ్యంజనే
కృతే దూరస్థోప్యశుచిర్విప్రః పరతస్తు శుచిర్భవేదితి దేవలాదివచనేషు సంచ
యనాత్పూర్వం గ్రహణ ప్రవేశాభావేపి అశుచిత్వస్మరణాత్ ,ఆతురత్వమా
లిన్యసాధ్యజ్యలేనేనేత్యాతురవ్యంజనం పరిదేవనాదికం- యది బ్రాహ్మణ
స్యక్షత్రియాదిషు స్నేహస్తదా సంచయనాత్పరం క్షత్రియవైశ్యౌసమాస్నా
పనీయౌ- తదా స్నానమాత్ర విధానాత్। శూద్రాస్తు తదా శౌచాన్తే సమా
శ్వాసనీయాః - తథాచ బ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో॥ వినివర్త్యయదా శూద్రా ఉ
దకాంతమవస్థితాః। ద్విజైస్తదానుగంతవ్యా ఏష ధర్మస్సనాతన ఇతి। ఉదక
స్యోదకదానస్యాశౌచస్యేతి యావత్। తస్యాంతం సమాప్తిం అనుగంతవ్యా ఆ
తురవ్యంజనార్థముపసర్పణీయాః। స్నేహాదినా సపిండవ్యతిరిక్తశవనిర్హార
ణే మనుః॥ శ్లో॥ అసపిండం ద్విజం ప్రేతం విప్రో నిర్హృత్య బంధువత్। విశుధ్యతి త్రి
రాత్రేణ మాతురాప్తాంశ్చ బాంధవాన్। యద్యన్నమత్తి తేషాం యస్సద
శాహేన శుధ్యతి। అనదన్నన్నమహ్నైవ న చేత్తస్మిన్గృహే వసేదితి- యస్తు

ప్రేతనిర్హరణంకృత్వా తద్గృహేవసతి తదన్నంతు నభుఙ్క్తే తస్య త్రిరాత్రం
యస్తు తద్గృహేవసతి తదన్నంచ భుఙ్క్తే తస్య దశరాత్రం- యస్తు తద్గృహావా
సం తదన్నంచ పరిత్యజతి తస్యైకరాత్రమిత్యర్థః। యస్తు ప్రేతనిర్హరణా
నంతరం గ్రామాద్బహిరేవ వసతి తస్య సజ్యోతిరాశౌచం॥ శ్లో॥ యః ప్రమీత
మలంకుర్యాద్వహేద్వాథ దహేద్ద్విజం। సశుధ్యత్యేకకాలేన కాలశేషం బ
హిర్వసన్। గ్రామే వసన్ దినాచ్ఛుధ్యేత్త్రిరాత్రే తద్గృహే వసన్నితి। వృ
ద్ధమనుస్మరణాత్। హారీతోపి॥ సూ॥ ప్రేతస్పృశో గ్రామం న ప్రవిశేయురా న
క్షత్రదర్శనాద్రాత్రావాదిత్యస్యేతి దేవలోపి॥ శ్లో॥ అహ్నిచేద్వహనం కుర్యా
దూర్ధ్వమస్తమయాద్రవేః। స్నాత్వా గృహం విశేద్విప్రో రాత్రౌ చేదుదయా
ద్రవేః। అసగోత్రమబంధుంచ ప్రేతీభూతం ద్విజోత్తమః। దహిత్వాచ వహి
త్వాచ ప్రాణాయామేన శుధ్యతీతి। దివా చేదస్తమయాత్పరం నిశాయాం చేదా
దిత్యోదయాత్పరం స్నాత్వా ప్రాణాయామేవ శుధ్యతీత్యర్థః। న కేవలం స్నా
న ప్రాణాయామౌ అగ్నిస్పర్శోపి కర్తవ్యః తదాహాంగిరాః॥ శ్లో॥ యః కశ్చిన్ని
ర్హరేత్ప్రేతమసపిండం కథంచన। స్నాత్వా సచేలం స్పృష్ట్వాగ్నిం తస్మిన్
నేవాహ్ని వై శుచిరితి- తస్మిన్నేవాహ్ని అస్తమయాత్పరమిత్యర్థః - తథాచ వహ
నానంతరం సచేలం స్నాత్వా దివా చేదస్తమయపర్యంతం రాత్రౌ చేదుదయ
పర్యంతం గ్రామాద్బహిరేవ స్థిత్వా తదనంతరం పునస్స్నాత్వాగ్నిస్పర్శన
ప్రాణాయామంచ కృత్వా కృచ్ఛ్రపాదప్రతినిధింకృత్వా పంచగవ్యం ప్రా
శ్య బ్రాహ్మణైస్స్వస్తి వాచయిత్వా శుద్ధో భవతి- కృచ్ఛ్రపాదాదిషు స్మృతి
వచనముపరిష్టాదుదాహరిష్యతే- అగ్నిస్పర్శనాదిస్వస్తివాచనాన్తపంచకం
గ్రామప్రవేశాదిప్రయుక్తేష్వేకరాత్రాదిష్వపి సమానం- ఇదంచ దాహ
కస్య సజ్యోతిరేకరాత్రం త్రిరాత్రంచాశౌచం దహనానంతరముఖ్యాకతుః
రాగమనే సంచయనతిలోదకాన్యతరక్రియాయా అకరణే చ వేదితవ్యం- అన్య
థాతు దశరాత్రమస్తి॥ శ్లో॥ అజ్ఞాతించ నరం దగ్ధ్వా త్రిరాత్రమశుచిర్భవేత్।
జ్ఞాతీనాం దర్శనాచ్ఛుద్ధిస్సంచితే దశరాత్రకమితి స్మృత్యంతరవచనాత్॥ శ్లో॥
అసగోత్రస్సగోత్రో వా యది స్త్రీ యది వా పుమాన్। ప్రథమేహని యోద
ద్యాత్స దశాహం సమాపయేదితి- వృద్ధమనుస్మరణాచ్చ- అత్ర తిలోదకమిత్యే

ధ్యాహారః॥ శ్లో॥ ఏకోద్దిష్టాంతమేవస్యాత్సంస్కర్తుః శుద్ధతాత్వఘాదిభిః బోధాయనస్మరణాచ్చ-సంచయనేకృతేతిలోదకేవారద్ధేదశరాత్రానంతరమేకాదశదినేస్వేనవాముఖ్యకర్త్రాఽవాకృతేనైకోద్దిష్టేనశుద్ధిరిత్యర్థః। ఇదంచదశరాత్రాశౌచమన్యస్మిన్ముఖ్యకర్తరివిద్యమానేతత్సంబంధముచ్చార్యసంస్కరణేవేదితవ్యం- తదభావేఽనాథప్రేతస్యసంస్కరణేతుస్వల్పమేవ॥శ్లో॥ అసపిండోయదిదహేద్ద్వితీయేత్వస్థిసంచయః। ఏకోద్దిష్టంత్రితీయేహ్నిమరణాత్తువిధీయత ఇతి। స్మృత్యంతరవచనాత్।ధనలోభేనప్రేతనిర్హారణేకృతేపూర్ణమాశౌచం - తథాచకూర్మపురాణం॥ శ్లో॥ యదినిర్హరతే ప్రేతంప్రలోభాక్రాంతమానసః। దశాహేనద్విజశ్శుద్ధ్యేద్ద్వాదశాహేనభూమిపః। వైశ్యఃపంచదశాహేనశూద్రోమాసేనశుధ్యతీతి- ఇదంసవర్ణవిషయం। అసవర్ణశవనిర్హరణేతుతజ్జాతీయమాశౌచం-తదాహగౌతమః॥ సూ॥ అవరశ్చేద్వర్ణఃపూర్వంవర్ణముపస్పృశేత్పూర్వోవావరంతచ్ఛవోక్తమాశౌచమితి - ఉపస్పర్శనంనిర్హరణం - తచ్ఛవోక్తంశవజాత్యుక్తందశాహద్వాదశాహాదికం - ఇదంచస్నేహాదినానిర్హరణవిషయం తథాచవృద్ధపరాశరః॥శ్లో॥ యోసవర్ణమమూల్యే ననీత్వాచైవదహేన్నరః। ఆశౌచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతిసమంసదేతి। అర్థలోభాదసవర్ణశవనిర్హరణేతుతజ్జాతీయాద్ద్విగుణమాశౌచం- తదాహవ్యాఘ్రః॥శ్లో॥ అవరశ్చేత్పరంవర్ణంపరోవాప్యవరంయది। వహేచ్ఛవంతదాశౌచందృష్టార్థేద్విగుణంభవేదితి। తదాశౌచంతత్తద్వర్ణాశౌచం- దృష్టార్థేద్రవ్యలాభరూపదృష్టప్రయోజనార్థేఇత్యాదిపురాణం॥ శ్లో॥ యోసవర్ణమమూల్యేననీత్వాచైవదహేన్నరః। ఆశౌచంతుభవేత్తస్యప్రేతజాతిసమంసదేతి। తదాపత్కాలవిషయం। ఉదాహృతేషునిర్హరణశబ్దస్యార్థః। ప్రేతాలంకరణవహనదహనాన్యతమః॥ శ్లో॥ ప్రేతస్య వాసస్స్రగ్గంధభూషణాద్యైరలంక్రియా। వహనందహనంచేతినిర్హారార్థోనిరుచ్యతఇతి వచనాత్। ఏతాదృశేనిర్హరణేయద్యదుక్తమాశౌచంనతావన్మాత్రేణశుద్ధిః- కింతుప్రాయశ్చిత్తమపికర్తవ్యం- తదాహవిజ్ఞానేశ్వరః॥ శ్లో॥ కృచ్ఛ్రపాదోసపిండస్యప్రేతాలంకరణేకృతే - అజ్ఞానాదుపవాసస్స్యాదశక్తౌ

స్నానమిష్యతఇతి। స్మృత్యంతరేతువిశేషాంతరముక్తం॥ శ్లో॥ సజ్యోతిస్తుబ
హిర్వా సోరాత్రౌనక్షత్రదర్శనాత్। ప్రాశయేత్పంచగవ్యంచ బ్రా
హ్మణైస్స్వస్తివాచయేదితి - ఇదంచ ప్రాయశ్చిత్తంసపిండవ్యతిరిక్తవిష
యం॥ శ్లో॥ విహితంతుసపిండానాం ప్రేతనిర్హరణాదికం। తేషాంకర్తో
తియఃకశ్చిత్తస్యాధిక్యంనవిద్యతఇతి। దేవలాదిస్మరణాత్। ఆధిక్యంప్రా
యశ్చిత్తరూపం-సమానోదకనిర్హరణేదశాహమాశౌచం॥ శ్లో॥ యస్సమా
నోదకంప్రేతంవహేద్వాథదహేత్తదా। తస్యాశౌచందశాహంతు అన్యే
షాంతుత్ర్యహంవిదురితి- దేవలాదిస్మరణాత్। అనాథప్రేతనిర్హరణేతు
అసపిండానామపిసద్యస్స్నానప్రాణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః- తథాచప
రాశరః॥ శ్లో॥ మిత్రబంధుసుహృత్పుత్రధనధాన్యగృహోజ్ఝితం। అనాథం
బ్రాహ్మణంప్రేతంయేవహంతిద్విజాతయః। పదేపదేయజ్ఞఫలమానుపూ
ర్వ్యాల్లభంతితే। నతేషామశుభంకించిత్పాపంవాశుభకర్మణాం। జలావ
గాహనాత్తేషాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతఇతి- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ అనాథం
బ్రాహ్మణందగ్ధ్వాక్షత్రియంవైశ్యమేవవా। సద్యఏవమహాయజ్ఞఫలంప్రా
ప్నోతిమానవఇతి-క్షత్రియాదిగ్రహణంసవర్ణవిషయంవృద్ధయాజ్ఞవల్క్యో
పి॥ శ్లో॥ ప్రేతస్పర్శనసంస్కారేబ్రాహ్మణోనైవదూష్యతే। వోఢాచై
వాగ్నిదాతాచసద్యస్స్నాత్వావిశుధ్యతీతి- స్నాత్వేత్యుపలక్షణం- ప్రా
ణాయామోపికర్తవ్యః - తథాచయాజ్ఞవల్క్యః॥ శ్లో॥ ప్రవేశనాదికంక
ర్మప్రేతసంస్పర్శనామపి। ఇచ్ఛతాంతత్క్షణాచ్ఛుద్ధిపరేషాంస్నానసంయ
మాదితి - సంయమః ప్రాణాయామః - అయంచశ్లోకోవిజ్ఞానేశ్వరేణవ్యా
ఖ్యాతః - యదేతత్పూర్వోక్తంనింబపత్రదంశాదికప్రవేశనాంతంకర్మ-
తన్న కేవలంజ్ఞాతీనాం- కింతుపరేషామపిధర్మార్థంప్రేతాలంకరణాది
కంకుర్వతాంభవతిప్రవేశనాదికమిత్యాదిశబ్దోమాంగళికత్వాత్ప్రతిలో
మక్రమాభిప్రాయః - తేషాంతుధర్మార్థనిర్హరణాదౌప్రవృత్తానాంత
త్క్షణాచ్ఛుద్ధిమిచ్ఛతాంస్నానప్రాణాయామాభ్యామేవసద్యఏవశౌచని
వృత్తిరితి - నింబపత్రదంశాదికంయాజ్ఞవల్క్యేనైవోక్తం॥ శ్లో॥ ఇతిసంశ్రు
త్యగచ్ఛేయుర్గృహంబాలపురస్సరాః। విదశ్యనింబపత్రాణినియతాద్వారి

వేశ్మనః। ఆచమ్యాగ్న్యాదిసలిలంగోమయంగౌరసర్షపాన్। ప్రవిశేయు
స్సమాలభ్యకృత్వాశ్మనిపదంశనైరితి- వ్యాఖ్యాతంచేదంవిజ్ఞానేశ్వరేణ- ఏ
వంకులవృద్ధవచాంసిసంశ్రుత్యసమ్యగాకర్ణ్యోక్త్వాశోకాన్స్వతోబాలాన
గ్రతఃకృత్వా- గృహంప్రతిగచ్ఛేయుః- గత్వాచవేశ్మనోద్వారిస్థిత్వా- నియ
తాస్సంయతమనస్కాః- నింబపత్రాణివిదశ్యదశనైఃఖండయిత్వా చాచ
మనంకృత్వాఅగ్న్యుదకగోమయగౌరసర్షపానాలభ్యస్పృష్ట్వా - ఆదిగ్ర
హణాద్దూర్వాంప్రవాళమగ్నిం వృషభంచేతిశంఖోక్తాన్దూర్వాంకురప్ర
వాళవృషభానపిస్పృష్ట్వాశ్మనిపదంనిధాయ- శనైరత్వరితంవేశ్మప్రవిశే
యురితి- శవదర్శనేతుస్మృత్యంతరేవిశేషః॥ శ్లో॥ ఉహ్యమానంశవందృ
ష్ట్వాసవాసాజలమావిశేత్ । అలంకృతంశవందృష్ట్వా సచేలస్నానమాచ
రేత్ ।ఆచమ్యకేవలంప్రేతందృష్ట్వాకాష్ఠవదాచరేదితి- కేవలమలంకారా
దిరహితంకాష్ఠవద్దృష్ట్వాయదృచ్ఛయాదృష్టేత్యర్థః- బుద్ధిపూర్వకంకేవ
లశవదర్శనేపిస్నానంకర్తవ్యం- యదిబ్రహ్మచారీప్రేతనిర్హరణంకు
ర్యాత్। తదాకృచ్ఛ్రంపునరుపనయనంచకర్తవ్యం - తథాచదేవలః॥శ్లో॥
బ్రహ్మచారీనకుర్వీతశవదాహాదికాః క్రియాః। యదికుర్యాచ్చరేత్కృ
చ్ఛ్రంపునస్సంస్కారమేవచేతి। బోధాయనోపి॥ సూ॥ అథోపనీతస్యావ్ర
త్యానీత్యుపక్రమ్యసూతకాన్నశవదహనశ్రాద్ధభోజనాదీన్పరిగణయ్యాప
తేపునస్సంస్కార్యాఇత్యాహ- పిత్రాదిశవనిర్హరణేతునదోషః- తథా
చమనుః॥ శ్లో॥ ఆచార్యంస్వముపాధ్యాయంపితరంమాతరంగురుం। నిర్హృ
త్యదహత్రిప్రేతాన్నవ్రతేనవియుజ్యతఇతి। నిర్హృత్యేత్యస్యవహనమా
త్రరూపోముఖ్యోర్థః। నతుదహనసంవళితఃపారిభాషికః-దహత్రీతిపునఃశ్ర
వణాత్। వసిష్ఠోపి॥ సూ॥ బ్రహ్మచారిణశ్శవకర్మణావ్రతనివృత్తిరన్యత్రమా
తాపిత్రోర్గురోర్వేతి। యాజ్ఞ్యవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ ఆచార్యపిత్రుపాధ్యా
యాన్నిర్హృత్యాపివ్రతీవ్రతీ।సకటాన్నంచనాశ్నీయాన్నచతైస్సహసం
వసేదితి। సకటాన్నమాశౌచినామన్నం- కటశబ్దేనాశౌచంలక్ష్యత ఇతివిజ్ఞా
నేశ్వరః। భవిష్యోత్తరేపి॥ శ్లో॥ యథావ్రతస్థోపిసుతఃపితుఃకుర్యాత్క్రి
యాంనృప। తథామాతామహస్యాపిదౌహిత్రఃకర్తుమర్హతీతి। సంవత్సర

పి॥ శ్లో॥ పిత్రోర్గుర్వోర్విపత్తౌతు బ్రహ్మచార్యపియస్సుతః। సవ్రతశ్చాపి
కుర్వీతఅగ్ని పిండోదక క్రియాః। తేనాశౌచంనకర్తవ్యంసంధ్యా చైవనలు
ప్యతే। అగ్నికార్యంచకర్తవ్యంసాయంప్రాతశ్చనిత్యశ ఇతి। అశౌచమ
స్పృశ్యత్వలక్షణం- కర్మానధికారిత్వస్యసంధ్యాచైవనలుప్యత ఇత్యాదినా
పృథగేవనిషేధాత్। ఇదంద్వితీయాదిదినవిషయం - ప్రథమదినేతుద్వివిధమ
ప్యాశౌచమస్త్యేవ- ద్వితీయాదిదినేష్వపి పిండోదకకాలేకర్మాంగమాశౌచ
మస్తి- తతస్స్నానేనశుద్ధిః- తథాచబ్రాహ్మే॥ శ్లో॥ ఆచార్యంవాప్యుపా
ధ్యాయంగురుంవాపితరంచవా। మాతరంవాస్వయందగ్ధ్వావ్రతస్థస్తత్ర
భోజనం। కృత్వా పతతివైతస్మాత్ప్రేతాన్నంతునభక్షయేత్। అన్యత్ర
భోజనంకుర్యాన్నచతైస్సహసంవసేత్। ఏకాహమశుచిర్భూత్వాద్వితీయే
హనిశుధ్యతీతి। వ్రతస్థో బ్రహ్మచారీకృచ్ఛ్రాదికర్తాచ- సంవర్తవచనేతువ్ర
తస్థశబ్దఃకృచ్ఛ్రాదినిష్ఠమాత్రపరః- తథాచ- ప్రజాపతిరపి॥ శ్లో॥ బ్రహ్మ
చారీయదాకుర్యాత్పిండనిర్వాపణంపితుః। తావత్కాలంతదాశౌచంతత
స్స్నాత్వావిశుధ్యతీతి। తావత్కాలంద్వితీయాదిదినేషుపిండోదకదానకా
లం- క్రియాంతేస్నానేనశుద్ధిః- అసపిండోయఃకశ్చిదాశౌచరహితస్సన్నా
శౌచిభిస్సహసంపర్కంకరోతితస్యయావంతిదినానిసంపర్కస్తావద్దినపర్యం
తమాశౌచం- సంపర్కశబ్దార్థస్తు॥ శ్లో॥ ప్రేతకర్మోపదర్శిత్వంతత్కృతి
శ్చైభిస్సహ। సహవాససపఙ్క్త్యాదిసంపర్కార్థం ప్రచక్షత ఇతి వచనో
క్తః॥ శ్లో॥ యస్తైస్సహాసపిండోపి ప్రకుర్యాచ్ఛయనాసనం। బాంధవోబాంధ
వోవాపిసదశాహేనశుధ్యతీతి। వచనముదాహృత్యతత్సన్నిబంధేష్వేవం
వ్యాఖ్యాతం। ప్రకర్షవాచినాప్రశబ్దేనపౌనఃపున్యముచ్యతే-తథాచదశా
హంసంపర్కశ్చేద్దశాహమాశౌచం- కతిపయదినానిచేత్తావంత్యేవదినాని-
క్షణార్ధఘటికాదిస్వల్పకాలంచేత్। స్నానమాత్రమితి॥

సంగ్రహస్తు.

బ్రాహ్మణాదీనాంత్రయాణాంవర్ణానాంసవర్ణశవానుగమనేసచేల
స్నానవహ్నిస్పర్శనఘృతప్రాశనపునస్స్నానప్రాణాయామాఃక్రమే
ణకర్తవ్యాః। పునస్స్నానంశుష్కవస్త్రేణకర్తవ్యం- తదభావేద్వాదశవా

రంతవస్త్రేణ- బ్రాహ్మణానాంతుఆర్ద్రవస్త్రేణాపికర్తుంయుజ్యత ఇ
తిక్వచిదభ్యనుజ్ఞాయతే- త్రాణాయామాస్త్రయఃకర్తవ్యాః-శూద్రస్య
సవర్ణశవానుగమనేఏకరాత్రం- అనాథానుపనీతకన్యాశవానుగమనేవ
హ్నిస్పర్శనాదికంనకర్తవ్యం- కింతుసచేలస్నానప్రాణాయామాభ్యా
మేవశుద్ధిః- ప్రాణాయామశ్చపునస్స్నానంకృత్వా కర్తవ్యః- తథాచస
నాథోపనీతపరిణీతస్త్రీశవానుగమనపవఘృతప్రాశనాగ్నిస్పర్శనేకర్తవ్యే
అగ్నిఘృతయోరభావేసవ్యాహృత్యాగాయత్ర్యాదశవారమభిమంత్రితం
అర్ధాంజలిపరిమితంజలంపీత్వా శుద్ధిః - శవానుగమనసమయేశవస్యాగ్రే న
గంతవ్యం- పార్శ్వయోశ్చనగంతవ్యం- కింతుపశ్చాదేవగంతవ్యం-శవాను
గమనంవహనందహనంవాకృత్వాస్నాతాసుస్త్రీషుస్వయమపిస్నాత్వావ
హ్నిస్పర్శనాదికంసర్వంసద్యఃకృత్వాగ్రామఃప్రవేష్టవ్యః- స్త్రీణాం
స్నానాత్పూర్వంస్వయమస్నాత్వా వాబుద్ధిపూర్వకంగ్రామప్రవేశేత్రి
రాత్రమాశౌచం - అబుద్ధిపూర్వకంచేదేకరాత్రం- ప్రేతబంధుభిస్సహైవ
గ్రామప్రవేశఃకర్తవ్యః- శవానుగమనదివసేసచేలస్నానాదిషుకృతేష్వపిజ
పహోమార్చనదానశ్రాద్ధాదికంనకుర్యాత్। సంధ్యావందనమాత్రంక
ర్తవ్యం- గాయత్రీజపస్సంక్షేపేణకర్తవ్యః। ఔపాసనందేవతార్చనంచఅ
న్యేనకారయేత్। దానంశ్రాద్ధంచపరేహని- ఆతురవ్యంజనేష్వేవమేవ-బ్రా
హ్మణస్యక్షత్రియశవానుగమనేసద్యస్సచేలస్నానం- తతఏకరాత్రమాశౌ
చం-పరేద్యుస్సచేలస్నానమగ్నిస్పర్శనంగాయత్ర్యష్టశతజపఃఘృతప్రాశ
నంపునస్స్నానంఆచమనత్రయంచక్రమేణకర్తవ్యం- ఘృతప్రాశనస్థానే
పంచగవ్యప్రాశనంవాకర్తవ్యం- ఉభయమపికర్తవ్యమితికేచిత్।వైశ్యశవా
నుగమనేష్వేవమేవ- తత్రపక్షిణ్యాశౌచంవిశేషః-ప్రాణాయామషట్కమ
ధికంగాయత్రీజపేనవికల్ప్యతఇతికేచిత్। శూద్రశవానుగమనేతుసద్యస్స
చేలస్నానం- తతస్త్రిరాత్రమాశౌచం- చతుర్థేహనిసముద్రగానదీస్నానం
వహ్నిస్పర్శనం- గాయత్ర్యష్టసహస్రజపః- ఘృతప్రాశనంపునస్స్నానం
ప్రాణాయామత్రయంచకర్తవ్యం। క్షత్రియస్యవైశ్యశవానుగమనే ఏకరా
త్రం- శూద్రశవానుగమనేపక్షిణీ-ద్విరాత్రమితికేచిత్ - వైశ్యస్య శూద్ర

శవానుగమనేక్షత్రియవదేవాశౌచం- అగ్నిస్పర్శనాదికంసర్వంబ్రాహ్మణ
వదేవ- మార్గాదౌశవమజ్ఞాత్వాయదృచ్ఛయాతుక్షత్రియశవానుగమనేబ్రా
హ్మణస్యనదీస్నానం- పంచశతగాయత్రీజపశ్చ- యదృచ్ఛయావైశ్యశవాను
గమనేనదీస్నానం- పంచాశదుత్తరసప్తశతగాయత్రీజపశ్చ-యదృచ్ఛయా
శూద్రశవానుగమనేనదీస్నానం- సహస్రగాయత్రీజపశ్చనత్వేకరాత్రాది
కమాశౌచం- బ్రాహ్మణస్యసవర్ణవిషయేషుపరిదేవనాశ్రువిమోచనదీనవ
చనాదిష్వాతురవ్యంజనైషుసంచయనాత్పూర్వంచేత్స్నానమాత్రం-త
దూర్ధ్వంచేదాచమనం- క్షత్రియవైశ్యయోస్సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనే
సంచయనాత్పూర్వంచేత్సచేలస్నానం- తదూర్ధ్వంతుకేవలస్నానం-శూ
ద్రస్య సవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంచేదేకరాత్రమాశౌ
చం- తత్రైవప్రేతబంధుస్పర్శంవినాఆతురవ్యంజనేసజ్యోతిరాశౌచం-సం
చయనాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- ఉత్తమవర్ణవిషయాతురవ్యంజనేనికృ
ష్టవర్ణస్యసంచయనాత్పూర్వంస్నానమాత్రం- తదూర్ధ్వమాచమనం-బ్రా
హ్మణస్యక్షత్రియవైశ్యవిషయాతురవ్యంజనేసంచయనాత్పూర్వంచేత్సచే
లస్నానం- తతఏకరాత్రమాశౌచం- ద్వితీయేహనినద్యాంసచేలస్నానేన
శుద్ధిః-సంచయనాదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రం- క్షత్రియస్యవైశ్యవిషయాతు
రవ్యంజనేప్యేవమేవ- బ్రాహ్మణస్యశూద్రవిషయాతురవ్యంజనేసంచయ
నాత్పూర్వంత్రిరాత్రమాశౌచం- క్షత్రియవైశ్యయోస్తుద్విరాత్రం- సంచ
యనాదూర్ధ్వంతుశూద్రవిషయాతురవ్యంజనేత్రయాణామపివర్ణానామేక
రాత్రం- ద్వితీయేహనినద్యాంసచేలస్నానేనశుద్ధిః- అత్ర సూతకిగృహంగ
త్వావాశ్మశానేవామార్గమధ్యేవాయత్రక్వచిదాతురవ్యంజనేపియథోక్త
మాశౌచమస్త్యేవ- యదిక్షత్రియవైశ్యయోర్బ్రాహ్మణస్స్నేహః- తదా
సంచయనాత్పరంతౌసమాశ్వాసనీయౌతతస్స్నానేనశుద్ధిః- యదిశూద్రే
షుస్నేహఃతదాఆశౌచాంతేసమాశ్వాసనీయాః-ఆశౌచమధ్యేచేత్పూర్వో
క్తమాశౌచంఅస్తి- స్నేహాదినాసపిండవ్యతిరిక్తప్రేతస్యాలంకరణంవహ
నందహనంవాత్రయమపివాయఃకరోతి-ససద్యఃసచేలంస్నాత్వాదివాచేద
స్తమయపర్యన్తంరాత్రౌచేదుదయపర్యంతంగ్రామాద్బహిరేవస్థిత్వానక్షత్ర

దర్శనాత్పరంసూర్యోదయాత్పరంవాపునస్సచేలంస్నాత్వావహ్నింస్పృ
ష్ట్వాఘృతంపంచగవ్యంవాప్రాశ్యపునస్స్నాత్వాప్రాణాయామంకృత్వా
కృచ్ఛ్రపాదప్రతినిధింకృత్వాబ్రాహ్మణైస్స్వస్తివాచయిత్వాశుద్ధోభవతి-
వహనాద్యనన్తరంసద్యఏవగ్రామంప్రవిష్టశ్చేదహోరాత్రంకృత్స్నమప్యా
శౌచంకృత్వాద్వితీయేహనిపూర్వోక్తంసర్వంకృత్వాశుద్ధోభవతి-ప్రేతా
లంకరణాదికంకృత్వా యస్తుగ్రామంప్రవిశ్యప్రేతగృహేవసతితస్యత్రి
రాత్రమాశౌచంయదితదీయమన్నంభుఙ్క్తేతస్యదశరాత్రం- అగ్నిస్పర్శన
ప్రభృతిస్వస్తివాచకాంతపంచకంసర్వత్రసమానంఇదంచఅగ్నిదస్యసజ్యో
తిరేకరాత్రంత్రిరాత్రంచాశౌచందహనానంతరం ముఖ్యకర్తురాగమనే
సంచయనతిలోదకాన్యతరక్రియాయాఅకరణేచవేదితవ్యం- తిలోదకారం
భాత్సంచయనాద్వాపశ్చాన్ముఖ్యకర్తురాగమనే అనాగమనేవాదశరాత్ర
మేవ- తతఏకాదశదినేముఖ్యకర్తురనాగమనేస్వేనకృతేనాగమనేతుముఖ్య
కర్త్రాకృతేనైకోద్దిష్టేనశుద్ధిః- ఇదంచదశరాత్రంముఖ్యకర్తరిదేశాం
తరస్థితేతత్సంబంధంపురస్కృత్యదహనేవేదితవ్యం- అనాథప్రేతదహనే
తుత్రిరాత్రమేవ- తచ్చసంచయనతిలోదకేచకృతేభవతి- ద్వితీయేహనిసం
చయనం-తృతీయేహని ఏకోద్దిష్టాంతేశుద్ధిః - దహనమాత్రేతుస్నానమా
త్రమితిప్రాగుక్తం- మాతృబంధూనాంమాతులాదీనాందహనే తదీయగృ
హవాసాభావేపిత్రిరాత్రం- తిలోదకారంభేసంచయనేవాకృతేపక్షిణ్యా
శౌచినాంత్రిరాత్రం- త్రిరాత్రాశౌచినాందశరాత్రంఇదంచకర్త్రంత
రస్యాభావేస్వయమేవసంస్కారకరణేవేదితవ్యం- కర్త్రంతరేసతితుదశ
రాత్రమిత్యుక్తమేవ- సమానోదకదహనేతుతిలోదకాద్యభావేపిదశరాత్రం
భృతింగృహీత్వాసవర్ణశవాలంకరణాదౌకృతేపూర్ణమాశౌచం - స్నే
హాదినాహీనవర్ణశవాలంకరణాదౌహీనవర్ణోక్తద్వాదశాహాదికంపూ
ర్ణమాశౌచం- తత్రైవభృతిగ్రహణేతదాశౌచాద్ద్విగుణం - అత్రసర్వ
త్రాశౌచాంతేవహ్నిస్పర్శనాదిస్వస్తివాచనాంతంసర్వంకుర్యాత్ - ధ
ర్మార్థమనాథప్రేతవహనాదౌకృతేబంధుత్వరహితానామపిస్నానప్రా
ణాయామాభ్యామేవశుద్ధిః- నకించిదప్యాశౌచం-వహ్నిస్పర్శనాదికందీసు

పినాస్తి- అత్రపుత్రావాజ్ఞాతయోవాన్యేవాయావంతః ప్రేతసంస్పర్శి
నస్తేసర్వేధర్మార్థం ప్రవృత్తాఅపిస్నాత్వాగత్యగృహప్రవేశసమయేద్వా
రదేశేస్థిత్వానియతాంతరంగాఃనింబపత్రాణివిదశ్యగండూషంకృత్వాచ
మ్యవహ్నిముదకంగోమయంగౌరసర్షపాన్ దూర్వాపల్లవాన్ ప్రవాళం
వృషభంచస్పృష్ట్వాద్వారదేశేపాషాణంనిధాయతస్మిన్పూర్వంపదంనిధా
యప్రదీపేనసహమందంమందమంతః ప్రవిశేయుః- అలంకృతశవదర్శనేనీ
యమానశవదర్శనేచసచేలస్నానంకర్తవ్యం- కేవలశవదర్శనేతుఅబుద్ధిపూ
ర్వకేఆచమనం-బుద్ధిపూర్వకేతుస్నానమస్తి బ్రహ్మచారీయది ప్రేతవహనా
దికంకరోతితదాతస్యకృచ్ఛ్రంపునరుపనయనంచకర్తవ్యం ప్రేతవహనా
ద్యభావేపికేవలసూతకాన్నభోజనేప్యేవమేవ- మాతాపిత్రోర్గురోర్వా
మాతామహస్యవామృతౌసన్నిధౌకర్త్రంతరస్యాభావే బ్రహ్మచారిణాపి
సర్వం ప్రేతకృత్యంకర్తవ్యం- తతః ప్రేతగృహేనవసేత్। అశౌచిభిస్సహ
వాసంచనకుర్యాత్-తదీయమన్నంచనభుంజీతభిక్షామటిత్వాపరగృహేభో
జనంకర్తవ్యం- ఏవంస్థితే బ్రహ్మచారిణోదహనదినమాత్రమాశౌచం-ద్వితీ
యాదిదినేషుపిండోదకదానకాలేగర్మాంగమాశౌచం-తతస్స్నానేనశుద్ధిః-
గృహస్థోపియఃకశ్చిత్స్వయమాశౌచరహితస్సన్నాశౌచిభిస్సహశయనా
దికంప్రేతకర్మోపదర్శనంవాయావన్తిదినానికరోతితస్యతావద్దినమాశౌచం
క్షణార్థఘటికాదిస్వల్పకాలంసహశయనాసనయోఃస్నానమాత్రమితి ॥ ఇతి
శ్రీవేంకటాంబాగర్భసముద్భూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభినవ
షడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-సంపర్కాశౌచనిర్ణయః.

ద్రవ్యాశౌచనిర్ణయః.

మూ॥ ద్రవ్యాణామపిచాశౌచంస్వామ్యాశౌచేవిధీయతే। అశౌ
చాంతేతుశుధ్యంతివారిణాప్రోక్షితానిచేత్ ॥

వ్యా॥ స్వామినఆశౌచేతదీయానాంతండులాదిద్రవ్యాణామపితత్సం
బంధాదాశౌచమస్తి- ఆశౌచాంతేజలేనప్రోక్షితానిచేచ్ఛుధ్యంతి-తస్మాదా
శౌచదివసేషుతదీయద్రవ్యప్రతిగ్రహోనకర్తవ్యః ॥

మూ॥ దధిక్షీరఘృతాదీనాంనదోషోస్తిస్వయంగృహే ॥

వ్యా॥ దధిక్షీరఘృతతక్రగుడలవణమధుమాంసపుష్పమూలఫలశాకకాష్ఠతృణకూపగతోదకతైలౌషధాజినానాం క్షేత్రగతధాన్యానాంచస్వామిహస్తస్పర్శనంవినాతదనుజ్ఞామాత్రేణస్వయంగ్రహణేనదోషః- కేచిత్తుస్వామినాభూమౌనిక్షిప్తానాంస్వయంగ్రహణమిచ్ఛంతి- తదయుక్తం। స్వామిస్పృష్టానిదుష్యంతీత్యాదివచనేషుస్వామిస్పర్శమాత్రేదోషశ్రవణాత్- ఏవమాపణేవిద్యమానానిద్రవ్యాణిపణ్యేతుఇత్యాదత్తానిగ్రాహ్యాణి॥

మూ॥ సంపర్కాశౌచవాన్యస్తుయశ్చాత్యాశౌచవాన్భవేత్।
తస్యద్రవ్యాణిశుద్ధానిగ్రాహ్యాణిస్యుర్మనీషిభిః॥

వ్యా॥ సంపర్కాశౌచినఃఅతిక్రాంతాశౌచినశ్చతండులాదిద్రవ్యాణిశుద్ధాని- తత్ప్రతిగ్రహేనదోషః॥

మూ॥ ఆపత్కాలేప్రతిగ్రాహ్యమామమైకాహికంద్విజైః।

వ్యా॥ అత్యంతాతపసంచారాదినావాదుర్భిక్షదేశక్షోభాదినావాప్రాణసంశయేప్రాప్తేఅనన్యగతికత్వదశాయాంస్త్రీపుత్రాదీనామేకదినభోజనపర్యాప్తమామంతండులాదికంప్రతిగ్రాహ్యం॥

మూ॥ పూర్వసంకల్పితంద్రవ్యంయజ్ఞాదిషుసదుష్యతి। పక్వాన్నంతుస్థితంభోజ్యంప్రైరదత్తంమనీషిభిః॥

వ్యా॥ ఉపక్రాంతేషుయజ్ఞాదిషు- ఆదిశబ్దేనవివాహోపనయనచౌలసీమంతపుంసవనదేవతోత్సవదేవతాప్రతిష్ఠాదయోగృహ్యంతే- తేషూపక్రాంతేషుమధ్యేసూతకంచేత్పూర్వమేవదేవతాభ్యోబ్రాహ్మణేభ్యశ్చసంకల్పితంద్రవ్యంప్రతిగ్రాహ్యం- పక్వాన్నంతుసూతకాగమాత్పూర్వమేవపక్వంస్థితంచేత్తదన్నంసూతకిస్పర్శనంవినాపరైఃపరివేషితంచేద్బ్రాహ్మణైర్భోజ్యమేవ-

మూ॥ దాతృభోక్త్రోరిరస్య తదోజానాత్యాశౌచకారణం। తదన్నంనప్రదేయంస్యాన్నచభోజ్యమితిస్మృతిః॥

వ్యా॥ యదిదాతాస్వస్యాశౌచకారణంజననంమరణంవాజానాతి-భోక్తాతునజానాతి- తదాస్వకీయమన్నంబ్రాహ్మణాయనదేయం-యదితుభోక్తాదాతురాశౌచకారణంజానాతి-దాతాతునజానాతితదాతదన్నంనభోక్తవ్యం-

మూ॥ యదిభోజనమధ్యేతుజానాత్యాశౌచకారణం। అన్య గేహాదుదకైరాపోశనాదానైవదుష్యతి॥

వ్యా॥ యదిదాతాభోక్తావాభోజనారంభాత్పూర్వంజననాదికంనశ్రుతవంతౌ- భోజనమధ్యే తుశ్రుతవంతౌ - తదాపాత్రస్థితాన్న మాత్రంభుక్త్వాన్యగేహాదుదకమానీయఉత్తరాపోశనంకృత్వా - హస్తప్రక్షాళనాదికమపిఅన్యగేహాదుదకైరేవకుర్యాత్- పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యే జలపానమపేక్షితంచేత్తదప్యన్యగేహాదుదకైరేవ కర్తవ్యం- పాత్రస్థితాన్నస్య దత్తత్వేనస్వత్వనివృత్త్యాస్వామిసంబంధాభావేనతద్భోజనేదోషస్యాప్రసక్తేః- నచయజ్ఞాదావివపరైః పరివేషణంకర్తుంయుజ్యతే- తస్యపూర్వసంకల్పితవిషయత్వాత్ - యజ్ఞాదివిషయత్వాచ్చ- తథాచ-యజ్ఞాదిష్వేవపూర్వసంకల్పితమేవచపక్వంస్థితంచేత్ తదన్నంపశ్చాదాశౌచే(ప్రా)ప్తేపరైః పరివేషయిత్వాభోజ్యం - అన్యత్ర తుపాత్రస్థితాన్నమాత్రంభోజ్యమితివివేకః- అత్రక్రమేణఋషివచనానిలిఖ్యంతే- తత్రద్రవ్యాణామాశౌచేస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ ద్రవ్యాణిస్వామిసంబంధాదఘమాహుస్స్వ శుచీనిచ। స్వామిశుద్ధ్యైవశుధ్యంతివారిణాప్రోక్షితాన్యపీతి। అగ్నేరపితదీయస్యాశౌచమస్తి- తథాచదేవలః॥ శ్లో॥ చండాలాగ్నిరమేధ్యాగ్నిస్సూతకాగ్నిశ్చ కర్హిచిత్। పతితాగ్నిశ్చితాగ్నిశ్చనశిష్టగ్రహణోచితాఇతి- దధిక్షీరాదివిషయే మరీచిః॥ శ్లో॥ లవణేమధుమాంసేచపుష్పమూలఫలేషుచ। శాకకాష్ఠతృణేష్వప్సుదధిసర్పిఃపయస్సుచ। తైలౌషధాజినేచైవపక్వాపక్వేస్వయంగ్రహః పణ్యద్రవ్యేషుసర్వేషునాశౌచంమృతసూతకఇతి- పక్వేభక్ష్యాదౌ - అపక్వే తండులాదౌ- ఇదంచపక్వాపక్వాభ్యనుజ్ఞానమన్నసత్రప్రవృత్తవిషయమితిజ్ఞానేశ్వరాదయః ॥శ్లో॥ అన్నసత్రప్రవృత్తానామామమన్నమగర్హితం। భుక్త్వాపక్వాన్నమేతేషాంత్రిరాత్రంతుపయఃపిబేదిత్యంగిరస్స్మరణాత్ లవణాదికంత్వన్నస(త్రా)భావేపి(గ్రా)హ్యమేవ - అంగిరాఅపి॥ శ్లో॥ యత్తుక్షేత్రగతంధాన్యంకూపవాపీషుయజ్జలం। అభోజ్యాదపియద్భోజ్యంయచ్చగోష్ఠగతంపయః। ఆమంమాంసంమధుఘృతందధిక్షీరమౌషధం। గుడస్తక్రంతథోదశ్విద్భోజ్యాన్యేతానినిత్యశఇతి। క్షేత్రగతమిత్యనేనగృహేవిద్య

మానస్య ధాన్యస్యావ్యుదాసః- కూపవాపీష్వి త్యనేనభాండస్థితోదకస్య వ్యు
దాసః- గోషుగతమిత్యనేనసూతకిస్పృష్టపయసోవ్యుదాసః- నతుదుగ్ధస్యా
పి- అన్యథాదధిఘృతయోరగ్రాహ్యతాపత్తేః- దోహంవినాతయోరసంభ
వాత్- తథాచదధిక్షీరఘృతానాంసూతకిజనస్పర్శాభావేగ్రాహ్యత్వమి
తిమంతవ్యం- సంపర్కాశౌచవిషయేసంగ్రహకారః॥ శ్లో॥ ఆశౌచంయస్య
సంపర్కాదాపతేద్గృహమేధినః। క్రియాస్తస్యనలుప్యంతేగృహ్యాణాంచ
నతద్భవేదితి। గృహేభవాఃగృహ్యాః స్త్రీపుత్రాదయోద్రవ్యాణిచ - ఇదంచ
క్రియాభ్యనుజ్ఞానమనన్యసాధ్యసంధ్యావందనాదిమాత్రవిషయం- హోమా
చరణాదినిషేధస్యప్రాగుక్తత్వాత్। క్రియాస్తస్యప్రలుప్యంత ఇతి కేచిత్ప
ఠంతి- తదాలోపోహోమాదివిషయః- అతిక్రాంతవిషయేబృహస్పతిః॥
శ్లో॥ అతిక్రాంతేదశాహేతుపశ్చాజ్జానాతిచేద్గృహీ। త్రిరాత్రంసూత
కంతస్యనతద్గ్రీవ్యస్యకస్యచిదితి। దశాహగ్రహణంత్రిరాత్రాదేరప్యుప
లక్షణం -ఆపత్కాలవిషయేఽంగిరాః॥ శ్లో॥ నాద్యాచ్ఛూద్రస్యపక్వాన్నం
విద్వానాశౌచినోపిచ।ఆపదీతామమేవాస్మాదవృత్తావేకరాత్రకమితి। అవృ
త్తౌదుర్భిక్షాదినావృత్త్యలాభదశాయామేకదినపర్యాప్తమామమేవ తండు
లాదికంగ్రాహ్యం- నతుపక్వాన్నమిత్యర్థః- వివాహాదిషుపూర్వసంక
ల్పితద్రవ్యవిషయేపరాశరః॥ శ్లో॥ వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృత
సూతకే। పూర్వసంకల్పితంద్రవ్యందీయమానంనదుష్యతీతి। వివాహగ్రహ
ణంచౌలోపనయనాదిసంస్కారకర్మోపలక్షణం- ఉత్సవోదేవతోత్సవః-
తేనదేవతాప్రతిష్ఠాదికముపలక్ష్యతే - పక్వాన్నవిషయేస్మృత్యంతరం॥
శ్లో॥ వివాహోత్సవయజ్ఞాదిష్వంతరామృతసూతకే। శేషమన్నంపరైర్దే
యందాతౄన్భోక్తౄంశ్చనస్పృశేదితి। ఇదంచపరపరివేషితాన్నభో
జనాభ్యనుజ్ఞానంయజ్ఞాదిష్వేవపూర్వసంకల్పవచ- తథాచయజ్ఞాదిభ్యో
న్యత్రపూర్వసంకల్పితాదన్యత్పక్వమన్నంస్థితంచేత్। సర్వథానభోజ్యం-
యజ్ఞాదిష్వపిసూతకాగమాత్పరంపక్వంచేత్తన్నభోజ్యం- అన్యతరపరిజ్ఞా
నవిషయేషట్త్రింశన్మతం॥ శ్లో॥ ఉభాభ్యామపరిజ్ఞాతేభోక్తుర్దోషోనవిద్య
తే। ఏకేనాపిపరిజ్ఞాతేభోక్తుర్దోషముపావహేదితి। భోక్తురితి-దాతుర

ష్యుపలక్షణం- తథాచ- దాతా జానాతి చేద్దాతుర్దోషః - భోక్తా జానాతి చేద్భోక్తుర్దోషః - యజ్ఞాదిభ్యోన్యత్ర భోజనమధ్యే సూతకపరిజ్ఞానవిషయేష ట్త్రింశన్మతం॥ శ్లో॥ భుంజానేషుతు విప్రేషు త్వంతరా మృతసూతకే। అన్యగేహోదకాచాంతాస్సర్వే తేశుచయస్మృతా ఇతి । ఆచమనగ్రహణం పానాపోశనాదేరుపలక్షణం - ఉదాహృతవచనేషు సర్వత్ర మృతసూతకఇతిద్వంద్వైకవద్భావః- మృతకేసూతకేచేత్యర్థః-

సంగ్రహస్తు-

సూతకినస్సకాశాత్తండులాదిద్రవ్యం సువర్ణవస్త్రాదికంచన ప్రతిగ్రాహ్యం- సూతకినో గృహాదగ్నిరపినగ్రాహ్యః- తత్ర గుడలవణమధుపుష్పమూలఫలశాకకాష్ఠతృణతైలౌషధాజినాని స్వామిహస్తస్పర్శం వినా తదనుజ్ఞామాత్రేణస్వయమేవ గ్రాహ్యాణి- ఉదకంతు కూపగతం గ్రాహ్యం- భాండాదిస్థితంతు నగ్రాహ్యం- ధాన్యం క్షేత్రగతం గ్రాహ్యం- గృహేస్థితంతు నగ్రాహ్యం- దధిక్షీరఘృతతక్రాణి పరైరేవ దుగ్ధాన్యపి ప్రాదితాని గ్రాహ్యాణి- పణ్యద్రవ్యాణి పరైస్తులయిత్వా దత్తాని గ్రాహ్యాణి - అతిక్రాంతాశౌచినస్సంపర్కాశౌచినశ్చ సకాశాత్తండులాదికమపి స్వామిహస్తస్పర్శం వినాగ్రాహ్యం- పక్వాన్నంతు నభోజ్యం-దాతాస్వకీయాశౌచకారణం జానాతిచేత్తేనస్వకీయమన్నం బ్రాహ్మణాయ నదేయం-భోక్తా దాతురాశౌచకారణం జానాతిచేత్తదీయమన్నం తేన నభోజ్యం- భోజనమధ్యే దాతురాశౌచే జ్ఞాతే పాత్రస్థితాన్నమాత్రం భుక్త్వా అన్యగేహోదకమానీయ ఉత్తరాపోశనహస్తప్రక్షాళనాదికం కుర్యాత్- పాత్రస్థితాన్నభోజనమధ్యే జలపానమపేక్షితంచేదన్యగేహోదకమేవ పేయం- వివాహోపనయనసీమంతచౌళాదిషు సంస్కారకర్మసుయజ్ఞేషు దేవతోత్సవ దేవతాప్రతిష్ఠాదిషుచ మధ్యే సూతకప్రాప్తౌ తదీయ్యం తండులాదిద్రవ్యం సూతకప్రవృత్తేః పూర్వమేవ దేవతాయై బ్రాహ్మణేభ్యశ్చ సంకల్పితం చేత్తత్స్వామిహస్తస్పర్శం వినా పరైర్దత్తం గ్రాహ్యం- స్వయంవా గ్రాహ్యం-సూతకప్రవృత్తేః పూర్వం కౢప్తం పక్వాన్నం స్థితంచేత్- పరైః పరివేషణం కారయిత్వా భోజ్యం- సూతకాగమాత్పరం పరైః పాకే కృతేపి తదన్నం నభోజ్యం-వివాహాదిభ్యోన్యత్ర సూతక

ప్రవృత్తేఃపూర్వంకృతమపిపక్వాన్నంపరైఃపరివేషణేకృతేపినభోజ్యం-దు
ర్భిక్షాదినాధనేనకేనచిన్నిమిత్తేనప్రాణసంశయేప్రాప్తేగత్యంతరాభావ
దశాయాంస్త్రీపుత్రాదీనాంఏకదినభోజనపర్యాప్తంతండులాదికంసూత
కిసకాశాదపిగ్రాహ్యం-అధికంతునగ్రాహ్యం-యావజ్జీవికనిత్యాన్నదా
ననియమప్రవృత్తస్యతండులాదికంగత్యంతరేసత్యపిగ్రాహ్యం-భక్ష్యజాతం
తుపక్వమపిగ్రాహ్యం-పక్వాన్నంతుసర్వదానగ్రాహ్యమితి॥ ఇతిశ్రీవేంక
టాంబాగర్భసముద్భూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయా-మభినవషడశీ
తివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయాం-ద్రవ్యాశౌచనిర్ణయః॥

ఆశౌచాపవాదనిర్ణయః.

మూ॥ ఆశౌచంస్యాద్గృహస్థానామన్యేషాంస్నానమాత్రకం।

వ్యా॥ పూర్వోక్తంసర్వమాశౌచంగృహస్థానామేవ - అన్యేషామాశ్ర
మాణాంబంధుజననమరణయోఃస్నానమాత్రం॥

మూ॥ పిత్రోరాశౌచమస్త్యేవతత్రాపిబ్రహ్మచారిణః॥

వ్యా॥తత్రాపిఆశ్రమాంతరేష్వపిబ్రహ్మచారిణఃపిత్రోర్మృతావా
శౌచమస్తి - స్వయమేవసంస్కర్తాచేదేకరాత్రం- ద్వితీయాదిదినేషుప్రే
తకృత్యసమయఏవాశౌచం-తతస్స్నానేనశుద్ధిః - అన్యస్సంస్కర్తాచే
త్ప్రథమదినేపితిలోదకదానసమయఏవాశౌచం -

మూ॥ గృహిణామప్యుపక్రాంతేస్నానంయజ్ఞాదికర్మణి॥

వ్యా॥ గృహస్థానామపియజ్ఞాదికర్మణ్యుపక్రాంతేసత్యాశౌ
చంనాస్తి- ఆదిశబ్దేనవివాహోపనయనచౌళాదికంసర్వమపిస్మార్తకర్మ
జాతంమహాదానాదికంసర్వంపౌరాణికందేవతాప్రతిష్ఠాదికంసర్వమాగ
మికంగృహ్యతే॥

మూ॥ ఋత్విగ్దీక్షితయోర్యజ్ఞేకర్తృభోక్త్రోశ్చపైతృకే। వివా
హేదాతృవరయోఃకన్యాయాశ్చనసూతకం॥

వ్యా॥ కన్యాదాతుస్తత్పత్న్యాశ్చకన్యాదానపర్యంతమాశౌచంనా
స్తి - కన్యావరయోస్తుశేషహోమాంతవివాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచం
నాస్తి - యజ్ఞగ్రహణంమహాదానాదేరప్యుపలక్షణం -

మూ॥ తథాకర్మవిపాకాదౌ వ్యాధితస్య న సూతకం। ఉత్క్రాంతిదానే కర్తవ్యే ముమూర్షోశ్చ న సూతకం॥

వ్యా॥ ఆదిశబ్దేన మృత్యుమహిషీదానాదికముచ్యతే- ఇదం చ కాలవిళంబాక్షమత్వే వేదితవ్యం- విళంబసహిష్ణుత్వే తు సూతకమస్త్యేవ॥

మూ॥ అసాధారణకృత్యేషు రాజాదేర్నాస్తి సూతకం॥

వ్యా॥ అసాధారణమనన్యసాధ్యత్వం- ఆదిశబ్దేన వైద్యాదయ ఉచ్యంతే- రాష్ట్రోపద్రవే ప్రసక్తే తత్ప్రతీకారాయ యుద్ధాదిషు తదంగభూత ప్రస్థానికశాంతిహోమాదిషు చ రాజ్ఞాం సూతకం నాస్తి- ధాతుపరీక్షాదౌ వైద్యానాం వైద్యాంతరస్యాభావే సూతకం నాస్తి- దాసీదాసాదేరపి స్వస్వాసాధారణకృత్యేష్వనన్యగతికత్వదశాయామాశౌచం నాస్తి- అథ ఋషివచనాని లిఖ్యంతే- అత్ర దేవలః॥ శ్లో॥ నైష్ఠికానాం వనస్థానాం యతీనాం బ్రహ్మచారిణాం। నాశౌచం సూతకే ప్రోక్తం శావే చాపి తథైవ చేతి। కౌర్మేపి॥ నైష్ఠికానాం వనస్థానాం యతీనాం బ్రహ్మచారిణాం। నాశౌచం కీర్తితం సద్భిః పతితే చ తథా మృత ఇతి। పతితే మృతే గృహస్థానామపి సూతకం నాస్తీత్యర్థః- అత్ర బ్రహ్మచారిణ స్నాతకి గృహవాసేపి సూతకం నాస్తి- తత్ర భోజనాదికం తు న కర్తవ్యం- తత్సంపర్కశ్చ న కర్తవ్యః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మచారీ గృహే యేషాం హూయతే చ హుతాశనః। సంపర్కం చ న కుర్వంతి న తేషాం సూతకం భవేదితి పరాశరస్మరణాత్ - ఆశౌచిగ్రహవాసినోరగ్నిబ్రహ్మచారిణోరాశౌచిభిస్సహ సంపర్కాభావే యదాశౌచినాం సూతకం తదేతయోర్న భవతి- ఆశౌచిభిరగ్నిగృహం న ప్రవేష్టవ్యం- యత్రాశౌచినస్సంతి తద్గృహం బ్రహ్మచారిణా న ప్రవేష్టవ్యం- అగ్నిగృహ ఏవ తేన స్థేయం- తథా సతి న దోషః- తత్ర బ్రహ్మచారిణా భోజనాదికం న కర్తవ్యం॥ శ్లో॥ సూతకే తు యదా విప్రో బ్రహ్మచారీ విశేషతః। పిబేత్పానీయమజ్ఞానాత్స మశ్నీయాత్స్పృశేత వా। పానీయపానే విప్రస్య పంచగవ్యస్య ప్రాశనం। త్రిరాత్రం భోజనే ప్రోక్తం స్పృష్ట్వా స్నానం సమాచరేదితి। స్మరణాత్- త్రిరాత్రం నామ కృచ్ఛ్రపాదః ఇదం చ ప్రాయశ్చిత్తం గృహస్థాశౌచే సతి భవతి- తదభావే న భవతి- తద్భావాభావౌ చ గ్రామాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితౌ- తథా చ గృహస్థ

శౌచేతత్రభైక్షాన్నభోజనేకృచ్ఛ్రపాదః- సూతకినామన్నంభుక్తంచేత్తే
షాంయావత్కాలమాశౌచంతావత్కాలమస్యాప్యాశౌచంభవతి-తదం
తేబ్రహ్మచారీకృచ్ఛ్రంపునరుపనయనంచ ప్రాప్నోతి-గృహస్థస్యతుతా
దృశమాశౌచంచాంద్రాయణంచేతి ప్రసవాశౌచప్రకరణే ప్రతిపాదితం ప
రాశరోపి॥ శ్లో॥ శిల్పినఃకారవోవైద్యాదాసీదాసాశ్చనాపితాః। రాజాన
శ్శ్రోత్రియాశ్చైవసద్యశ్శౌచాః ప్రకీర్తితాః। సవ్రతస్సత్రపూతశ్చ ఆహి
తాగ్నిశ్చయోద్విజః। రాజ్ఞశ్చసూతకంనాస్తియస్యచేచ్ఛతిపార్థివః। ఉద్య
తోనిధనేదానేఆర్తోవిప్రోనిమంత్రితః। తథైవఋషిభిర్దృష్టం యథా కా
లేనశుధ్యతీతి- శిల్పినోనామ॥ శ్లో॥ హిరణ్యరూప్యవస్త్రాణాంకాష్ఠపాషా
ణచర్మణాం। సంస్కర్తారఃక్రియాభిజ్ఞాశ్శిల్పిత్యుక్తోమనీషిభిరితి। బ్రహ్మపు
రాణోక్తలక్షణాః- వస్త్రాణాంచిత్రాదినాసంస్కర్తాశిల్పీత్యుచ్యతే- ధా
వనాదినాసంస్కర్తారజకస్యకారుకోటినివేశాత్। రజకాద్యాఃకారవః- స
వ్రతఃకృచ్ఛ్రాదివ్రతనిష్ఠః- సత్రపూతోగవామయనాదిదీక్షితః- యస్యపు
రోహితాదేరనన్యసాధ్యమంత్రాభిచారాదికర్మణ్యాశౌచాభావంపార్థి
వోవాంఛతితస్యచపురోహితాదేరాజ్ఞశ్చసూతకంనాస్తినిధనశబ్దేనతత్సా
దనభూతస్సంగ్రామోలక్ష్యతే- తస్మిన్సంగ్రామేదానేచోద్యతః కృతోప
క్రమః-ఆర్తోవ్యాధితః।నిమంత్రితఃశ్రాద్ధాదౌనియోజితః-ఏతేషామనన్యసా
ధ్యకర్మణ్యాశౌచంనాస్తి- కర్మాంతరేష్వాశౌచమస్త్యేవ-అత్రనిమంత్రణశ
బ్దేనపాదప్రక్షాళనానంతరమాసనస్థస్య యన్నిమంత్రణంతద్వివక్షితం- ఆ
ర్తస్యకర్మవిపాకాదౌకాలవిళంబాక్షమస్యాశౌచంనాస్తి-శ్రోత్రియాణాం
సద్యశ్శౌచంయుగాంతరవిషయం- యథా కాలేనశుధ్యతీతి। దశాహాదికాలే
నయథాశుధ్యతితథైవసద్యశ్శుధ్యతీతిఋషిభిర్దృష్టమిత్యన్వయః-ఆదిపురాణే
పి॥ శ్లో॥శిల్పినశ్చిత్రకారాద్యాఃకర్మయత్సాధయంత్యలం। తత్కర్మనాన్యో
జానాతితస్మాచ్ఛుద్ధాస్స్వకర్మణి। సూపకారేణయత్కర్మకరణీయంప్రదృ
శ్యతే। తదన్యోవైనజానాతితస్మాచ్ఛుద్ధస్సూపకృత్। చికిత్సకోయత్కురు
తేతదన్యేననశక్యతే। తస్మాచ్చికిత్సకస్స్పర్శే శుద్ధోభవతినిత్యశః।దా
సీదాసాశ్చయత్కించిత్కర్మకుర్వంతిలీలయా। తదన్యేనక్షమాఃకర్తుంతస్మా

త్తేషుచయఃస్మృతాః। రాజాకరోతియత్కర్మస్వామ్యస్యస్య తత్కథం।
ఏవంసతినృపశ్శుద్ధస్సంస్పృశ్యేమృతసూతకే। యత్కర్మ రాజభృత్యానాంహ
స్త్యశ్వగమనాదికం।తన్నాస్తియస్మాదన్యస్యతస్మాత్తేషుచయఃస్మృతాఇతి।
ప్రాస్థానికశాంతిహోమాదావృత్విగ్వరణాదిషుబ్రాహ్మణానాంరాజ
సంస్పర్శఆవశ్యకః- యాజమానేసంకల్పాదావశుచిత్వంచావశ్యకం- సూపాన్ప
కరోతీతిసూపకారః- కారుః పాచకఇత్యన్యే- చిత్రకారఇత్యపరే- స్వకర్మ
ణీత్యస్యప్రతివాక్యమనుషంగః-తథాచతేషామనన్యసాధ్యేస్వస్వకర్మణ్యే
వాశౌచంనాస్తి - కర్మాంతరేత్వాశౌచమస్తీతివ్యాఖ్యాతారః- ప్రచేతా అ
పి॥ శ్లో॥ కారవశ్శిల్పినోవైద్యాదాసీదాసాస్తథైవచ। రాజానోరాజభృత్యా
శ్చసద్యఃశౌచాప్రకీర్తితాఇతి- దాసాదీనాంస్వస్వాసాధారణకృత్యేష్వా
శౌచంనాస్తి - కర్మాంతరేత్వస్త్యేవ-తచ్చస్వామితుల్యం॥ శ్లో॥ దాసీదాసశ్చ
సర్వోవైయస్యవర్ణస్యయోభవేత్। తద్వర్ణస్యభవేచ్ఛౌచందాస్యామాసంతు
సూతకమిత్యంగిరస్స్మరణాత్। దాసాదీనాంస్వకీయజ్ఞాతిమరణాదౌస్వామి
తుల్యమాశౌచం- దాసీప్రసూతాచేత్తస్యాఃప్రసవనిమిత్తమాశౌచంమా
సపర్యంతమస్తీత్యర్థః- వృద్ధపరాశరోపి॥ శ్లో॥ రాజ్ఞాంతుసూతకంనాస్తివ్రతి
నాంనచసత్త్రిణాం। దీక్షితానాంచసర్వేషాంయస్యచేచ్ఛతిపార్థివః। తపో
దానప్రవృత్తేషునాశౌచంమృతసూతకఇతి। తపశ్చాంద్రాయణాదికం-దా
నంమహాదానాదికం- యాజ్ఞవల్క్యోపి॥ శ్లో॥ఋత్విజాందీక్షితానాంచయ
జ్ఞియంకర్మకుర్వతాం। సత్త్రివ్రతిబ్రహ్మచారిదాతృబ్రహ్మవిదాంతథా।దా
నేవివాహేయజ్ఞేచసంగ్రామేదేశవిప్లవే।ఆపద్యపిచకష్టాయాంసద్యశ్శౌచం
విధీయతఇతి- ఋత్విజాంమంత్రవరణప్రభృతిప్రయోగపరిసమాప్తిపర్యం
తంవరణసంస్కారస్యానువృత్తేరాశౌచంనాస్తి- తథాదీక్షణీయోత్పన్నసం
స్కారోయజమానేపత్న్యాంచయావదవభృథమనువర్తత ఇత్యాశౌచం
నాస్తీతిచంద్రికాయాముక్తం- నిర్ణయసింధౌతుఋత్విజాంమధుపర్కగ్రహ
ణానంతరమాశౌచంనాస్తీత్యుక్త్వా తత్సంవాదాయ॥ శ్లో॥ గృహీతమధుప
ర్కస్యయజమానాచ్చఋత్విజః। పశ్చాదాశౌచపతితేనభవేదితినిశ్చయఇ
తి-బ్రాహ్మవచనముదాహృతం- యజమానవిషయేబ్రహ్మపురాణం॥ శ్లో

తద్వద్గృహీతదీక్షస్యాత్రైవిద్యస్య మహామఖే। స్నానంత్వవభృథేయావత్తా
వత్తస్యసూతకమితి। ఆశౌచాభావస్యస్నాననివృత్తిరుత్తరావధిః- సిద్ధయ
సింధౌతుప్రాగవభృథాత్కర్మప్రాప్తిరిత్యుక్తం- ఛందోగపరిశిష్టేచ॥
శ్లో॥ నదీక్షిణ్యాఃపరంయజ్ఞేనకృచ్ఛ్రాదితపశ్చరన్నితి- నచబుధ్వాజామప్య
వభృథపర్యంతమేవాశౌచాభావఃకింనస్యాదితివాచ్యం- తద్విషయేసంకోచ
కవచనాభావాత్- యజ్ఞీయంకర్మకుర్వతామితిసాధారణోక్తేశ్చ - బ్రహ్మ
విత్పరివ్రాజకః- విస్ఫోటాదినారాజాదిభయాద్వా దేశోపద్రవోదేశవిప్ల
వఃతదుపశమనాయశాంతకర్మణిసద్యశ్శౌచం- కష్టాయామాపదిదుర్భిక్షా
ర్తస్యమాతాపిత్రాదిబహుకుటుంబస్యతద్రక్షణోపయోగినిప్రతిగ్రహేదా
సద్యశ్శౌచం- స్మృత్యంతరేపి॥ శ్లో॥ ఆశౌచంకర్మమధ్యే తుశావంసూతకమే
వవా। ఆపతేద్యదిసర్వేషాంసద్యశ్శౌచంవిధీయతే।మాతాపిత్రోశ్చమరణే
పుత్రస్యమరణేతథేతి। ఏకపుత్రవిషయేతువిశేషస్తత్రైవోక్తః॥ శ్లో॥ దీక్షి
తోప్యేకపుత్రశ్చేన్మాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। సంస్కృత్యశాలామాగత్య
యజ్ఞశేషంసమాపయేదితి। వృద్ధగార్గ్యేణవిశేషాంతరముక్తం॥ శ్లో॥ జ్యేష్ఠ
స్యతుక్రతోర్మధ్యేమాతాపిత్రోర్మృతిర్యది। దీక్షారూపంనిధాయాత్రసం
స్కుర్యాత్పితరాహిసఇతి- శాండిల్యోపి॥ శ్లో॥ దీక్షితోప్యేకపుత్రశ్చేన్మాతా
పిత్రోర్మృతిర్యది। దీక్షారూపంనిధాయాత్రసంస్కుర్యాన్నోదకప్లవః।
సంస్కృత్యశాలామాగత్యయజ్ఞశేషంసమాపయేత్। పావయేద్దర్భపుంజీ
ల్యైర్దీక్షారూపంయథావిధీతి। ఉదకప్లవఉదకదానం- నతుస్నానం-స్నాన
స్యావశ్యకర్తవ్యత్వాత్ - అత్రేదమనుసంధేయం - జ్యేష్ఠోదీక్షితశ్చేదీక్షా
రూపంశాలాయాంనిధాయదహనమాత్రంకృత్వా శాలామాగత్యయజ్ఞశే
షంసమాపయేత్- కనిష్ఠోదహనవ్యతిరిక్తంసర్వంకుర్యాత్- దశాహమధ్యే
యజ్ఞసమాప్తిశ్చేదవభృథస్నానాంతంకృత్వాతతఆరభ్య జ్యేష్ఠఏవదశాహ
కృత్యమేకోద్దిష్టంచకుర్యాత్-తతోయజ్ఞంసంస్థాప్యషోడశాదికంకుర్యాత్।క
నిష్ఠోదీక్షితశ్చేత్స్నానమాత్రంకృత్వా శాలాయామేవతిష్ఠేత్- జ్యేష్ఠోదే
శాంతరస్థితశ్చేత్కనిష్ఠస్యైవజ్యేష్ఠన్యాయః- ఏకపుత్రశ్చేద్దహనమాత్రం
తదాకృత్వావభృథస్నానంప్రాప్యాంతేదశాహకృత్యంస్వయమేవకుర్యాత్ ఏకో

ద్విష్టాంతేయజ్ఞశేషంసమాపయేత్ - పౌండరీకాదిమహాయజ్ఞేషు దశాహమ
ధ్యేయజ్ఞసమాప్త్యభావేతు ఏకపుత్రోదహనవ్యతిరిక్తందశాహకృత్య మ
న్యేనకారయేదితి- బ్రహ్మపురాణేపి॥ శ్లో॥ రాజ్యనాశస్తుయేనస్యాద్వినారా
జ్ఞస్స్వమండలే। ప్రయాస్యతశ్చసంగ్రామే హోమే ప్రస్థానికేసతి। మ
న్త్రాదితర్పణేవాపిప్రజానాంశాంతికర్మణి। గోమంగళాదౌవైశ్యానాంకృ
షికాలాత్యయేసతి। ఆశౌచంనభవేల్లోకేసర్వత్రాన్యత్ర విద్యతఇతి। యేన
కర్మణావినాస్వమండలేస్వస్యరాజ్యనాశస్స్యా దిత్యర్థః- గోమంగళంనామకృ
ష్యారంభేహలకర్షణప్రయుక్తగోపీడాపరిహారాయగవాందేహదార్ఢ్య
యచగోష్ఠదేవతాఉద్దిశ్యపూజాబలికర్మాదికముచ్యతే- ఆదిశబ్దేనకృష్యను
కూలకర్మాంతరాణిగృహ్యంతే-సర్వత్రాన్యత్రవిద్యతఇత్యనేనయదన
న్యగతికమత్యావశ్యకంకర్మతస్మిన్కర్మణ్యాశౌచంనాస్తి- గత్యంతరేస
తిఅనావశ్యకేచఆశౌచమస్త్యేవేత్యుక్తంభవతి- పునస్తత్రైవ॥ శ్లో॥ ఇష్టదేవ
ప్రతిష్ఠాయాంగణయాగాదికర్మణి। శ్రాద్ధాదౌపితృయజ్ఞేచకన్యాదానే
చనోభవేదితి। గణయాగోనామమాతృకాదిదైవత్యోలౌకికోయాగః- సఏవదే
వయాగఇత్యుచ్యతే- అయంచానన్యగతికేకర్మణిరాజాదేరాశౌచాభావః-
అనుపక్రాంతేపికర్మణివేదితవ్యః- యజ్ఞాదిషుతు ఉపక్రమానంతరమే
వాశౌచాభావః- తేష్వపిక్వచిదనుపక్రాంతేష్వపితదభావస్సంభవతి-త
థాస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ యజ్ఞేసంభృతసంభారేవివాహేశ్రాద్ధకర్మణీతి-
శ్రాద్ధేసంభృతసంభారత్వంపక్వద్రవ్యాభిప్రాయం- యజ్ఞవివాహయో
రామద్రవ్యాభిప్రాయమితిచంద్రికాయాముక్తం- తదప్యావశ్యకయజ్ఞాది
విషయం- తథాచవసంతకాలాతిక్రమేప్రాప్తేతస్మిన్సంవత్సరేకాలాం
తరస్యాభావాత్- ప్రతివసంతంకర్తవ్యస్యజ్యోతిష్టోమస్యలోపేప్రత్యవా
యబాహుళ్యాత్- స్నాతకస్యతదానీంవివాహవిళంబేసతివివాహస్యాత్యం
తాభావాపాదకేషుబహుళవిఘ్నేషుప్రసక్తేషు - అనాశ్రమిత్వస్య చపాతి
త్యాపాదకస్య॥ శ్లో॥ అనాశ్రమీనతిష్ఠేత్తుదినమేకమపిద్విజ ఇతినిషేధాత్ -
తాదృశావస్థాయామవస్థితస్యాశౌచంనాస్తీతివేదితవ్యం- శ్రాద్ధేసంభృత
పక్వసంభారేఆశౌచాభావప్రతిపాదనమాపద్విషయం- అనాపదితుతృతీయ

వరణప్రభృత్యేవాశౌచాభావః తత్పూర్వమాశౌచే ప్రాప్తే సూతకానంత
రవినేకర్తవ్యం- తథాచస్మృత్యంతరం॥ శ్లో॥ శ్రాద్ధవిఘ్నే సముత్పన్నే
అంతరామృతసూతకే। అమాయాంతు ప్రకుర్వీత శుద్ధావేకే మనీషిణఇతి।
శ్రాద్ధవిఘ్నో దైవమానుషమూలకః- మృతసూతకఇతిద్వంద్వైకవద్భా
వః- శుద్ధౌసూతకనివృత్తిదినే- అమావాస్యాదివిధానం దైవమానుషమూల
కవిఘ్న విషయం- శుద్ధిదినవిధానంసూతకమృతకవిషయం- తద్దైవశిష్టానా
మాచారాత్- వైకల్పికేషుపదార్థేషుశిష్టాచారస్య విషయవ్యవస్థాపక
త్వాత్- బృహస్పతిరపి॥ శ్లో॥ పూర్వం ప్రవృత్తిః సీమంతచౌలోపనయనాది
షు। వివాహేషు ప్రతిష్ఠాసువృషోత్సర్గాదికేషుచ। పూర్వప్రవృత్తియజ్ఞే
షుపాకయజ్ఞేషుసప్తసు।శాంతిహోమేషుసర్వేషుయుద్ధార్థవిహితేషు
చ। వ్యాధ్యాదిశమనాయాథశాంతికేదానకర్మణీతి। ప్రవృత్తిరుపక్రమః-
ఉపక్రమశబ్దార్థమాహవృద్ధశాతాతపః॥ శ్లో॥ ప్రారంభోవరణంయజ్ఞే
సంకల్పోవ్రతసత్త్రయోః। నాందీముఖంవివాహాదౌ శ్రాద్ధేపాకపరిక్రియా।
నిమంత్రణంవా శ్రాద్ధేషు ప్రారంభస్స్యాదితిస్మృతిరితి। పాకస్య సకల
పక్వాన్నాదిపదార్థస్య పరిసమంతాత్క్రియా ప్రోక్షణరూపా పాకపరి
క్రియా- పాదప్రక్షాళనానంతరం బ్రాహ్మణేషూపవిష్టేషు అన్నాదిప్రో
క్షణమితినిర్ణయసింధుశుద్ధిప్రదీపికాదౌవ్యాఖ్యాతం- తన్మతేప్రోక్షణమా
పద్విషయే ప్రారంభః। అనాపదితుతదనంతరభావిద్వితీయవరణమారం
భఇతివ్యవస్థా- అన్యేతుపాకపరిక్రియాపాకపరిసమాప్తిరిత్యాహుః-ఇదమే
వయుక్తం- పాకోపకల్పనాదూర్ధ్వమితివచనసంవాదాత్। తథాచ ఆపది
పాకపరిసమాప్తిరుపక్రమః- అనాపదితుద్వితీయనిమంత్రణమితివ్యవస్థా
యుక్తా- యద్వా పాకోపకల్పనంయజమానవిషయం- నిమంత్రణంభో
క్తృవిషయం- కర్తృవిషయేసంకల్పఏవప్రారంభఇతికానిచిద్వచనానిదృశ్య
న్తే- తాన్యనాపద్విషయాణీతిబోధ్యం- యజ్ఞేవరణంమధుపర్కాంతమితిని
ర్ణయసింధౌ- అత్రయమోవిశేషాంతరమాహ॥ శ్లో॥ పాకోపకల్పనా
దూర్ధ్వంసూతకేమృతకేపివా। కారయేచ్ఛ్రాద్ధమన్యేనపక్వాన్నంపరివే
షయేదితిపాకోపకల్పనాద్ద్వితీయనిమంత్రణాద్వాపశ్చాదాశౌచేప్రా

స్తేస్వయమేవ శ్రాద్ధంకుర్యాత్ - అన్నంతుఅన్యే నాశౌచరహితేనపరివేష
యేదిత్యర్థః- దక్షోపి॥ శ్లో॥ యజ్ఞకాలేవివాహేషు దేవయాగేచనిష్కృ
తౌ। హూయమానేతథైవాగ్నౌ నాశౌచంనచసూతకమితి- వివాహేష్వితి
బహువచనం శేషహోమాంతకర్మకలాపాభిప్రాయమితిస్మృతిముక్తా
ఫలాదిషువ్యాఖ్యాతం- వస్తుతస్తుకంకణమోచనపర్యంత మాశౌచంనాస్తి-
నాగబలిప్రభృతీనామపికర్మణామాత్రతశ్చ స్త్రీభ్యః ప్రతీయేఽగ్ని తిసూ
త్రోక్తత్వేనగృహ్యవ్యాఖ్యానేషుతాత్పర్యదర్శనాదిష్వభిధానాత్-దేవ
యాగోలౌకికః - నిష్కృతిః ప్రాయశ్చిత్తం - అగ్నౌహూయమానఇత్యనే
న- ఔపాసనహోమకాలోపివక్షితః- తచ్ఛోపలక్షణం - తథాచజపాదీక
ర్మమధ్యేపిజననమరణశ్రవణేతత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - బ్రా
హ్మేపి॥ శ్లో॥ వివాహకాలేకన్యాయా లాజహోమాదికర్మణి। ప్రాయ
శ్చిత్తపరస్యాపిస్వాధ్యాయనిరతస్యచేతి। ఆదిశబ్దేన శేషహోమాంతకర్మ
కలాపఉచ్యతే॥ ఏకాదశ్యాదివ్రతవిషయేవిష్ణురహస్య వచనం। సూతకేమృ
తకేచైవనత్యాజ్యంద్వాదశీవ్రతం। ఏకాదశీవ్రతంకుర్యాన్నిత్యంకామ్యం
తువర్జయేదితి - ఏకాదశీవ్రతంనిత్యంకామ్యంచేతిద్వివిధం-తత్రనిత్యంసూ
తకేపికర్తవ్యం- కామ్యంతునకర్తవ్యం- పూర్వోపక్రాంతంచేత్కామ్య
మపికర్తవ్యం- తథాచకౌర్మే॥ శ్లో॥ కామ్యోపవాసేప్రక్రాంతేఅంత
రామృతసూతకే। తత్ర కామ్యవ్రతంకుర్యాద్దానాధ్యయనవర్జితమితి।
దానాధ్యయనవ్యతిరిక్తంసర్వం వ్రతదినేకృత్వా శుద్ధిదినేదానాధ్యయనేకు
ర్యాత్। వ్రతాంతరేష్వప్యయమేవన్యాయోబోధ్యః। వారాహేతుఇతికర్త
వ్యతాయాస్సంకోచఉక్తః॥ శ్లో॥ సూతకేతునరస్స్నాత్వాప్రణమ్య శిరసా
హరిం- ఏకాదశ్యాంనభుంజీత వ్రతమేతన్నలుప్యతే। మృతకేపినభుంజీతఏ
కాదశ్యాంసదానరఇతి- ఉపరాగవిషయేవ్యాఘ్రః॥ శ్లో॥ స్మార్తకర్మపరి
త్యాగోరాహోరన్యత్ర సూతకఇతి- రాహుదర్శనేతుసూతకేపిదానశ్రా
ద్ధాదికంస్మార్తకర్మకర్తవ్యమేవ- వృద్ధవసిష్ఠోపి॥ శ్లో॥మృతకేసూతకేచై
వనదోషోరాహుదర్శనే। స్నాత్వాశ్రాద్ధంప్రకుర్వీతదానంశార్యవివర్జి
తఇతి। విమోచనానంతరంపునరప్యాశౌచమేవ- అత్రేదమనుసంధేయం-

యజ్ఞమహాదానకృచ్ఛ్రచాంద్రాయణ బ్రహ్మచర్యాదికమాశౌచాపవాద
కంకమణాయారబ్ధంచిదుపక్రాంతంచేత్తన్మధ్యేసూతకంమృతకంవానభవ
తి జ్ఞాతీనాంతిలోదకదానమపినకర్తవ్యం। కింతుతత్కర్మణ సమాప్తౌ క
ర్తవ్యం- తథాచ-దశాహమధ్యేసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః-తదూర్ధ్వం
మాసత్రయమధ్యేచేత్త్రిరాత్రం- షణ్మాసమధ్యే పక్షిణీ- సంవత్సరమధ్యే
చేదేకరాత్రం- సంవత్సరాదూర్ధ్వంచేత్ స్నానంకృత్వాతిలోదకంచకృ
త్వాశుద్ధోభవతి- తథాచమనుః॥ శ్లో॥ ఆదిష్టినోదకందద్యాదా వ్రతస్యస
మాపనాత్- సమాప్తేతూదకంకృత్వాత్రిరాత్రమశుచిర్భవేదితి। ఆదిశ్య
తఇత్యాదిష్టంకృచ్ఛ్రాదికంబ్రహ్మచర్యాదికంచ తదస్యాస్తీత్యాదిష్టీ- త్రి
రాత్రమితిపక్షిణ్యాదేరప్యుపలక్షణం॥

సంగ్రహస్తు.

బ్రహ్మచారిణాంయతీనాంచజ్ఞాతిమరణాదావాశౌచంనాస్తి- స్నాన
మాత్రంకర్తవ్యం- పతితేమృతేగృహస్థానామపిస్నానమాత్రం-యజ్ఞేషుదీ
క్షితానాంపత్నీనాంచదీక్షణీయాప్రభృత్యవభృథసమాప్తిపర్యంతమాశౌ
చంనాస్తి-ఋత్విజాంతుమంత్రవరణప్రభృతిప్రయోగపరిసమాప్తిపర్యంత
మాశౌచంనాస్తి- వివాహేనాందీముఖప్రభృతికన్యావరయోశ్శేషహో
మాంతవివాహసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి- వస్తుతస్తుకంకణమోచన
పర్యంతమాశౌచంనాస్తి- కన్యామాతాపిత్రోస్తుకన్యాదానపర్యంతమేవ-
శ్రాద్ధేకర్తృభోక్త్రోః పాదప్రక్షాళనానంతరభావిత్రితీయనిమంత్రణ
ప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి-ఆపదితుపాకక్రియాపరిసమా
ప్తిప్రభృత్యాశౌచంనాస్తి- యద్వాఆపదితుకర్తుఃపాకసమాప్తిప్రభృతి అనా
పదిసంకల్పప్రభృతి- భోక్తుస్తుత్రితీయనిమంత్రణప్రభృత్యేవ- కృచ్ఛ్రాదివ్ర
తేషు ప్రాయశ్చిత్తేషుచశాంతిహోమాదిషుదేవతాప్రతిష్ఠాదిషుమంత్రపు
నశ్చర్యాదిషుచసంకల్పప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి- సీమం
తేపుంసవనేచనాందీముఖప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతంవధూవరయోరాశౌ
చంనాస్తి- జాతకర్మనామకరణాదిషుస్నానాంతేషుసంస్కారకర్మసునాం
దీముఖప్రభృతితత్సమాప్తిపర్యంతంకుమారాచార్యయోరాశౌచంనాస్తి-

ఏవంయత్రయత్ర నాందీముఖంవిహితంతత్రసర్వత్రాపితత్ప్రభృతిప్రధాన
కర్మసమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - సప్తపాకయజ్ఞేషుసంకల్ప ప్రభృతి
తత్సమాప్తిపర్యంతమాశౌచంనాస్తి - ఏతేషుసర్వేషుకర్మసుశ్రవణకాలే
స్నానమాత్రంకృత్వాకర్మసమాప్త్యనంతరంతత్తదాశౌచంగ్రాహ్యం-
ఆశౌచమధ్యే సమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛేషేణశుద్ధిః-ఆశౌచేతిక్రాంతేతుజ్ఞాతివిష-
యేమాసత్రయేత్రిరాత్రం-షణ్మాసమధ్యేపక్షిణీ-సంవత్సరమధ్యేచేదేకరా
త్రంతదూర్ధ్వంతుస్నానమాత్రంకృత్వాతిలోదకంచకృత్వాశుద్ధోభవతి-
మాతులాదివిషయేతుత్రిరాత్రాద్యాశౌచమధ్యే కర్మసమాప్తిశ్చేత్తచ్ఛే
షేణశుద్ధిః-త్రిరాత్రాదావతిక్రాంతేస్నానమాత్రం- సంధ్యాజపవైశ్వ
దేవాదిమధ్యే జననమరణశ్రవణేస్నానం కృత్వాకర్మసమాప్యపశ్చాదా
శౌచంగ్రాహ్యం- జపమధ్యేమంత్రన్యాసవతఉత్థానాసంభవేనస్నానంనా
స్తీతివిశేషః- యజ్ఞవివాహాదిషుమాతాపితృమరణంచేత్కనిష్ఠస్యస్నానమా
త్రం- జ్యేష్ఠస్తుదీక్షారూపంశాలాయాంనిధాయశ్మశానంగత్వా దహనంకృ
త్వాస్నాత్వాపునశ్శాలామాగత్యపూర్వవద్దీక్షారూపంధృత్వాదర్భపుంజీ
లైఃపునరాత్మానంపావఇత్వాయజ్ఞశేషంప్రాగభృథాత్కృత్వాసంచయ
నప్రభృతిదశాహకృత్యమేకోద్దిష్టంచకృత్వావభృథప్రభృతియజ్ఞసంస్థాప్య
షోడశాదికంకుర్యాదితికేచిత్ - అన్యేతుఅవభృథస్నానమపికృత్వాపశ్చాద్ద
శాహకృత్యంకుర్యాదిత్యాహుః- వస్తుతస్తుద్వితీయపక్షఏవసాధుః - కనిష్ఠస్స
మీపేస్థితశ్చేత్సంచయనాదికంతేనకార్యం- జ్యేష్ఠోదేశాంతరేస్థితశ్చేత్కని
ష్ఠస్య జేష్ఠన్యాయః- వివాహేప్యేవమేవ- పరంతుశేషహోమాంతంసర్వం
కృత్వాపశ్చాత్పిత్రోరుత్తరక్రియాఃకుర్యాదితివిశేషః- ప్రధానహోమా
దారభ్యశేషహోమమధ్యే దంపత్యోరన్యతరస్య వామరణేతదానీమేవశేష
హోమాంతంసర్వంకృత్వాసంస్కారంకుర్యాత్ - పౌండరీకాదిమహాయ
జ్ఞేషుదశాహమధ్యేయజ్ఞసమాప్త్యభావేసంచయనాదిదశాహకృత్యమేకోద్ది
ష్టంచకనిష్ఠేనకారయిత్వాషోడశాదికంజ్యేష్ఠఃకుర్యాత్-ఏకపుత్రశ్చేదేకో
ద్దిష్టాంతమన్యేనకారయేత్।ఉపనయనేనాందీముఖానంతరగాయత్ర్యుపదే
శాత్పూర్వంమాతాపితృమరణంచేత్సద్యస్స్నాత్వాశీఘ్రమేవగాయత్ర్యుప

దేశంకారయిత్వాశ్మశానంగత్వా దహనంకృత్వా పునర్గృహమాగత్యక
ర్మసమాప్త్యనంతరంసంచయనాదికంకుర్యాత్- వటుఃకనిష్ఠశ్చేత్స్నా
నమాత్రంకుర్యాత్-శ్మశానం నగచ్ఛేత్- జ్యేష్ఠోదేశాంతరేస్థితశ్చేత్కనిష్ఠ
ఏవపూర్వోక్తక్రమేణజ్యేష్ఠవత్కుర్యాత్-రాజ్ఞాంయుద్ధాదౌప్రసక్తేప్రా
స్థానికశాంతిహోమాదావాశౌచంనాస్తి- పురోహితాదేరన్యసన్యసా
ధ్యమంత్రాభిచారాదిష్వాశౌచంనాస్తి- వైద్యానాంధాతుపరీక్షాదావై
ద్యాంతస్యాభావేసూతకంనాస్తి- దాసీదాసాదీనాందాసాంతరాభావేభా
ర్యాపుత్రాదిభిరశక్యేకార్యేకర్తవ్యేసూతకంనాస్తి- రాజభృత్యానామ
నన్యసాధ్యేకర్మణిసూతకంనాస్తి- వ్యాధితస్య కర్మవిపాకాదౌకర్తవ్యే
అశక్యేచకాలవిళంబేసూతకంనాస్తి- ముమూర్షోరుత్క్రాంతిదానాదౌ
కర్తవ్యే సూతకంనాస్తి- దుర్భిక్షాదౌప్రాణసంశయేప్రాప్తేప్రతిగ్ర
హాదిష్వాశౌచంనాస్తి- వైశ్యానాంకృషికాలాత్యయే ప్రసక్తేగోషంగళాది
ష్వాశౌచంనాస్తి- రాజపురోహితవైద్యాదీనాంఅనన్యసాధ్యేవకర్మణ్యా
శౌచాభావః- అన్యసాధ్యేనిత్యనైమిత్తికాదికర్మసుచాశౌచమస్త్యేవశ్రా
ద్ధేత్రితీయనిమంత్రణానంతరం పాకోపకల్పనసంకల్పానంతరం వాశౌచే
ప్రాప్తేసత్యస్నాత్వాస్వయమేవశ్రాద్ధంకుర్యాత్- పక్వాన్నమన్యేనా
శౌచరహితేనపరివేషయేత్- పాత్రస్థితాన్నప్రోక్షణంభోక్తాకుర్యాత్-అ
న్నత్యాగంతుస్వయమస్పృష్ట్వైవకుర్యాత్- భోక్తుస్తుత్రితీయనిమంత్రణ
ప్రభృత్యేవాశౌచాభావః- ఆశౌచమధ్యేఏకాదశీచేత్- స్నాత్వాహరింహ
రంవామనసాధ్యాత్వా ప్రణమ్య ఉపవాసంకృత్వా ద్వాదశ్యాంప్రాత
స్స్నాత్వాహరింహరంవామనసాధ్యాత్వాప్రణమ్య పారణాంకుర్యాత్।
తదేవవ్రతంకామ్యంచేన్నకర్తవ్యం-కామ్యమపిపూర్వముపక్రాంతంచేద
వశ్యంకర్తవ్యం- వ్రతాంతరేష్వపినిత్యకామ్యేష్వయమేవన్యాయః- ఆశౌ
చమధ్యేచంద్రసూర్యోపరాగేస్నాత్వా మోచనపర్యంతందానశ్రాద్ధజ
పహోమాదికంసర్వంకుర్యాత్- విమోచనానంతరంపునరప్యాశౌచం॥ఇ
తిశ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూతశ్రీసుబ్రహ్మణ్యసుధీవరవిరచితాయామభిన
వషడశీతివ్యాఖ్యాయాం-ధర్మప్రదీపికాఖ్యాయా-మాశౌచాపవాదనిర్ణయః॥

ఆశౌచనియమనిర్ణయః.

ఆశౌచనియమాః- మూ॥ ప్రేతకార్యంచసంధ్యాంచవినా
వైతానకర్మచ। అన్యకర్మసువిప్రస్యనాధికారోస్తిసూతకే॥

వ్యా॥ వైతానకర్మాగ్నిహోత్రం - విప్రస్యేతిక్షత్రియవైశ్యయో
రప్యుపలక్షణం॥

మూ॥ వైతానంప్రేతకార్యంచమంత్రోచ్చారణపూర్వకం।
స్నానంకృత్వార్ద్రవస్త్రస్సన్ కుర్యాదితివినిశ్చయః॥

వ్యా॥ ఇదంచదహనసంచయనాదివిషయం- నవశ్రాద్ధాదిషుతు
వేదమంత్రోనాస్తి॥

మూ॥ సంధ్యామానసమంత్రస్యాత్ప్రాణాయామస్త్వమంత్ర
కః। అర్ఘ్యంవాచికమంత్రంస్యాదితిసంధ్యావిధిర్భవేత్॥

వ్యా॥ మార్జనాదౌమనసామంత్రాన్ స్మరేత్-అర్ఘ్యమంత్రంవాచాస
మ్యగుచ్చారయేత్- ప్రాణాయామమంత్రాస్తుమనసాపినస్మరేత్॥

మూ॥ అగ్నావౌపాసనేహోమమన్యగోత్రేణకారయేత్॥

వ్యా॥ స్పష్టం॥ మూ॥ దేవతాంతరనామానిసూతకేనైవకీర్తయేత్।
పరమేశ్వరనామానిసమ్యగేవతుకీర్తయేత్॥

వ్యా॥ అగ్న్యాదయోదేవతాంతరాణి॥

మూ॥ అధశ్శాయీబ్రహ్మచారీప్రతిగ్రహవివర్జితః। దేవా
లయప్రవేశంచతాంబూలంచవివర్జయేత్। అన్యోన్యంనస్పృ
శేరంశ్చసూతకస్యాసమాపనాత్। సపిండావాసపిండావేత్యేవం
శాస్త్రవినిర్ణయః। సపిండానాంతుసంస్పర్శేసచేలస్నానమా
త్రకం। అసపిండస్పర్శనేతుప్రాయశ్చిత్తముదీరితం॥

వ్యా॥ అసపిండాశౌచిస్పర్శనేసాంతపనాదికంప్రాయశ్చిత్తమ
స్మాభిఃప్రసవాశౌచప్రకరణేప్రతిపాదితం॥

మూ॥ ఆశౌచాంతేతుసంప్రాప్తేగోమయాదివిలేపనైః। గృ
హశుద్ధిర్విధాతవ్యాపుణ్యాహంచైవవాచయేత్॥

వ్యా॥ స్పష్టం - అథస్మృతివచనాని- తత్రశంఖః॥

శ్లో॥ దానంప్రతిగ్రహోహోమస్స్వాధ్యాయఃపితృకర్మచ। ప్రే
తపిండక్రియావర్జమాశౌచేవినివర్తత ఇతి।జాబాలిరపి॥ శ్లో॥ సంధ్యాం
పంచమహాయజ్ఞాన్నైత్యకంస్మృతికర్మచ। తన్మధ్యే హాపయేదేవమాశౌ
చాంతేపునఃక్రియేతి। సంధ్యానిషేధోవాచికసంధ్యావిషయః - నతుసర్వా
త్మనానిషేధః-తథాచపులస్త్యః॥ శ్లో॥సంధ్యామిష్టించరుంహోమంయా
వజ్జీవంసమాచరేత్। నత్యజేత్సూతకేవాపిత్యజన్గచ్ఛేదధోద్విజః॥ సూతకే
మృతకేచైవసంధ్యాకర్మనసంత్యజేత్। మనసోచ్చారయన్మంత్రాన్ప్రా
ణాయామమృతేద్విజఇతి। ఇష్టిదర్శపూర్ణమాసౌ- చరుఃస్థాలీపాకః-
హోమః అగ్నిహోత్రం- ఇష్టిచరుగ్రహణంఇష్టిస్థాలీపాకయోరపిత్యా
గోనసంభవతి- కిముతాగ్నిహోత్రస్యేతికైముతికన్యాయేనాగ్నిహోత్ర
స్యావశ్యకర్తవ్యత్వసిద్ధ్యర్థం-నతుతయోరపికర్తవ్యతాసిద్ధ్యర్థమితికేచి
ద్వ్యాఖ్యాతారః - పైఠీనసిరపి॥ సూ॥ సూతకేసావిత్ర్యాంజలింప్రక్షి
ప్యప్రదక్షిణీకృత్యసూర్యంధ్యాయన్నమస్కుర్యాదితి। భరద్వాజోపి॥ శ్లో॥
సూతకేమృతకేకుర్యాత్ ప్రాణాయామమంత్రకం। తథామార్జనమం
త్రాంస్తుమనసోచ్చార్యమార్జయేత్। గాయత్రీంసమ్యగుచ్చార్యసూర్యా
యార్ఘ్యంనివేదయేత్। మార్జనంతునవాకార్యముపస్థానంచనైవహీతి।
ఉపస్థానంసూర్యోపస్థానం- గాయత్రీజపవిషయే విశేషమాహ వ్యా
సః॥ శ్లో॥ ప్రక్షిపేత్సూతకేత్వర్ఘ్యంగాయత్రీంసమ్యగుచ్చరన్। దత్వాప్ర
దక్షిణంకుర్యాత్సూర్యంధ్యాయేద్ద్విజోత్తమః। దశకృత్వస్తుగాయత్రీంమన
సైవాశుచిస్స్మరేదితి। ఆశ్వలాయనోపి॥ శ్లో॥ ఆపన్నశ్చాశుచిఃకాలేతిష్ఠన్న
పిజపేద్దశేతి। జపాంతేఉత్తమేశిఖరేజాతఇతిమంత్రంమనసాస్మరేత్। విష్ణు
రపి॥ సూ॥ ఆశౌచేహోమదానప్రతిగ్రహస్వాధ్యాయానివర్తంతే నా
శౌచేకస్యచిదశ్నీయాదితి- కస్యచిత్సపిండవ్యతిరిక్తస్యాన్నంనాశ్నీయాదిత్య
ర్థః। హోమోవైశ్వదేవః- ఔపాసనంత్వన్యగోత్రేణకారయితవ్యమే
వ- తథాచసంవర్తః॥ శ్లో॥ విప్రోదశాహమాసీతవైశ్వదేవవివర్జితఇ
తి- గోభిలోపి॥ శ్లో॥ అగ్నిహోత్రేతుహోమార్థంశుద్ధిస్స్యాత్తాత్కాలికీస్మృ
తా - పంచయజ్ఞాన్నకుర్వీతహ్యశుద్ధఃపునరేవసఇతిమనురపి॥ శ్లో॥ దర్శం

చపూర్ణమాసంచకర్మవైతానికంచయత్। సూతకేపిత్యజేన్నోహితాప్రా
యశ్చిత్తీయతేహిసఇతి। జాతుకర్ణ్యోఽపి॥ శ్లో॥ సూతకేతుసముత్పన్నే స్మా
ర్తకర్మకథంభవేత్। పిండయజ్ఞంచరుంహోమమన్యగోత్రేణకారయేది
తి। పిండయజ్ఞాదయఃస్మార్తౌపాసనసాధ్యావివక్షితాః - స్మార్తకర్మక
థంభవేదిత్యుపక్రమాత్ - అన్యగోత్రేణతదనుష్ఠానసమయే యజమానః
స్నాత్వార్ద్రవస్త్రస్సన్స్వయముద్దేశత్యాగౌకుర్యాత్। తయోరనన్య
సాధ్యత్వాదితిస్మృత్యర్థసారాదిషుప్రతిపాదితం- బృహస్పతిరపి॥శ్లో॥ సూ
తకేమృతకేచైవత్వశక్తౌశ్రాద్ధభోజనే। ప్రవాసాదినిమిత్తేషుహావయేన్న
తుహావయేదితి। పునస్సఏవ॥ శ్లో॥జన్మహాన్యోర్వితానస్యకర్మత్యాగోనవి
ద్యతే। శాలాగ్నౌకేవలేహోమఃకార్యఏవాన్యగోత్రజైరితి। వితానస్యశ్రౌ
తకర్మణః - కేవలేశాలాగ్నౌ ఔపాసనే కేవలత్వమగ్న్యంతరాసమవహి
తత్వం- అగ్నిహోత్రంస్వయంకర్తవ్య మౌపాసనమన్యగోత్రేణకార
యితవ్యమిత్యర్థః। స్వయంతరణమన్యాభావేవేదితవ్యం। తథాచకణ్వః॥
శ్లో॥ అగ్నిహోత్రహవంకుర్యాదన్యాభావేస్వయంతువా। కుర్యాత్స్నా
త్వార్ద్రవాసాస్తుతస్మాత్కాలాద్యతేశుచిరితి। అశుచిరితిచ్ఛేదః - దేవతా
నామకీర్తనవిషయే ఆపస్తంబః॥ సూ॥ దేవతాభిధానంచాప్రయతఇతివర్జ
యేదితి ప్రకృతం- అప్రయతఆశౌచీ- ధ్యానేతునదోషః- తథాచశ్రుతిః। న
హ్యస్తిమనసఉపఘాతోఽంతరేణమలవద్వాససీంసూతికాంశవస్పృష్టకంచేతి
శవస్పృష్టకశ్శవసంస్కర్తా - భరద్వాజోఽపి॥ శ్లో॥ మనోహిశుద్ధమస్యత్ర
సూతోదక్యాశవస్పృశఇతి। పరమేశ్వరనామకీర్తనేధ్యానేచనదోషః॥శ్లో॥
దేవతాంతరనామానినాశుచిఃపరికీర్తయేత్। నారాయణస్య నామానిసర్వ
దాపరికీర్తయేదితిస్మరణాత్। పగమేశ్వరవందనప్రదక్షిణాదికంతునకర్త
వ్యం-తథాచవారాహేద్వాత్రింశదుపచారపరిగణనే॥శ్లో॥ ఉచ్ఛిష్టేచైవచా
శౌచేభగవద్వందనాదికమితి! పునస్తత్రైవ॥శ్లో॥మందిరంసప్రవేష్టవ్యం ప్ర
విష్టస్యఫలంశృణు। సార్గాలీంయోనిమావిశ్యజన్మానినవపంచచ। భవిష్యతివరా
రోహేవ్యాధః క్రూరోఽతినిష్ఠురఇతి । ఆపస్తంబస్తుబ్రాహ్మణేభ్యోపిప్ర
ణామోనకర్తవ్యఇత్యాహ॥ సూ ॥ అప్రయతేననాభివాదంతథాప్రయ్యా

తాయాం ప్రయతశ్చన ప్రత్యభివదేదితిబోధాయనోపి ॥ సూ ॥ నోదకుంభహ
స్తోభివాదయేన్న పుష్పహస్తోనాశుచిరితి । అశుచిజననాద్యాశౌచవాన్-
బ్రహ్మచర్యాదివిషయేగౌతమః॥ సూ ॥ అధశ్శయ్యాసనా బ్రహ్మచారిణస్స
ర్వేసమాసీరన్నితి। మార్కండేయోపి॥ శ్లో॥ కృతలబ్ధాశనాశ్చైవభవేయు
స్సుసమాహితాః । నచైవమాంసమశ్నీయుర్వ్రజేయుశ్చనయోషితమితి
లబ్ధమయాచితోపనతం - తదపిక్షారలవణవర్జంభోక్తవ్యం-తథాచమనుః॥
శ్లో॥ అక్షారలవణాన్నాస్స్యుర్నిమజ్జేయుశ్చతేత్ర్యహం। మాంసాశనంచనా
శ్నీయుశ్శయీరంశ్చపృథక్క్షితావితి । పృథగిత్యనేనపరకీయదేహస్పర్శస్య
వ్యుదాసః - క్షితావిత్యనేనఖట్వాతల్పయోర్వ్యుదాసః- యాజ్ఞవల్క్యో
పి॥ శ్లో॥ కృతలబ్ధాశనాభూమౌస్వపేయుస్తేపృథక్పృథగితి। వసిష్ఠస్తుత్రిరా
త్రమేవకృతాయాచితాన్నభోజనమనశనంవాకర్తవ్యమిత్యాహ॥ సూ ॥
అధఃప్రస్తరేత్ర్యహమనశ్నంతఆసీరన్। కృతేనోత్పన్నేనవావర్తేరన్ని
తి। ఉత్పన్నమయాచితలబ్ధం- అధఃప్రస్తరో నామ ఆశౌచినామాసనయోగ్య
స్తృణమయఃకటః- ఆశ్వలాయనస్త్వేకరాత్రమేవేత్యాహ॥సూ॥నైతస్యాం
రాత్ర్యామన్నంపచేరన్కృతేనోపలబ్ధేనవావర్తేరన్నితి- అంగిరాఅపి॥
శ్లో॥ నాశ్నీయుస్తద్దినేసర్వేచారసాద్యాస్సపిండకాః। దశరాత్రంభవంత్యే
తేలవణక్షారవర్జితాః॥ తైలతాంబూలహీనాశ్చ ఏకభుక్తాజితేంద్రియా
ఇతి। తస్మాదేకరాత్రంత్రిరాత్రంవాఅనశనంకృతాయాచితాన్నభోజనం
వాకర్తవ్యం - దశరాత్రంక్షారలవణవర్జంస్వగృహేపక్వమేవభోక్త
వ్యం- ఆశ్వలాయనస్తుత్రిరాత్రంవాక్షారలవణవర్జమిత్యాహ॥ సూ॥త్రిరా
త్రమక్షారలవణాశినస్స్యుర్ద్వాదశరాత్రంవామహాగురుష్వితి - తథాచ
త్రిరాత్రందశరాత్రంవాక్షారలవణవర్జభోక్తవ్యం- తదప్యేకవారందివా-
వా- నరాత్రౌ- తథాచవిష్ణుపురాణం ॥ శ్లో ॥ దివాచభక్తంభోక్తవ్యంన
మాంసంమనుజర్షభేతి। తదపిజ్ఞాతిభిస్సర్వైరేకత్రసహైవభోక్తవ్యంత
థాచమరీచిః॥ శ్లో॥ ప్రథమేహ్నిత్రితీయేచపంచమేసప్తమేతథా।జ్ఞాతిభిస్స
హభోక్తవ్యమేతత్ప్రేతేషుదుర్లభమితి। ఆశ్వలాయనోపి॥ శ్లో॥ సంతృప్తే
షుసపిండేషుభోజనైర్వృషమేహని। నిత్యంవా ప్రాగ్దశదినాత్ప్రేతశ్చాతీవ

తృప్యతి। తేషాంతృప్త్యైకథాలాపైస్సహైకత్రైవభోజనాత్ ।ఆనుతృప్య
న్తితత్ప్రేతాస్తత్ప్రేతస్యాతిదుర్లభమితి। ఆశౌచనియమజాతంసర్వమపి
శావాశౌచేనుష్ఠేయం- ప్రసవాశౌచేతునైతావంతోనియమాః - కింతునిత్య
నైమిత్తికపరిత్యాగో బ్రహ్మచర్యందానప్రతిగ్రహాదివర్జనంచ - తాం
బూలాదికంతునవర్జనీయం-తద్వర్జనస్యశావాశౌచప్రకరణస్థత్వాత్।అ
ధశ్శయ్యాసనా బ్రహ్మచారిణఇతిగౌతమవచనాదారభ్యయావన్తిపఠనాన్యు
దాహృతానిస్యుః తానిసర్వాణి శావాశౌచప్రకరణస్థాని - అన్యానిసా
ధారణానీతిబోధ్యం ॥

ఆశౌచాంతకర్తవ్యనిర్ణయః.

ఆశౌచాంతేకృత్యమాహసంవర్తః॥ శ్లో॥ ఆశౌచేనిర్గతేకుర్యాద్గృహ
మార్జనలేపనే సవాసాజలమాప్లుత్యశుద్ధఃపుణ్యాహవాచనైరితి।వసిష్ఠోపి॥
శ్లో॥ ఆశౌచాంతేతుకర్తవ్యంబ్రాహ్మణైరభిషేచనం । ఋగ్భిర్యజుర్భి
శ్ఛందోగైరబ్లింగైఃపావమానికైః।ఆశిషశ్చగృహీత్వాథశ్రాద్ధకర్మసమా
చరేదితి। శ్రాద్ధమేకోద్దిష్టం- వ్యాసోపి॥ శ్లో॥ సంపూజ్యగంధపుష్పాద్యైః
బ్రాహ్మణాన్స్వస్తివాచయేత్ । ధర్మకర్మణిసంకల్పే సంగ్రామేద్భు
తదర్శనే। యజ్ఞార్థేచప్రతిష్ఠాదౌ సర్వసంస్కారకర్మసు। శుద్ధికామ
స్తుష్టికామశ్శ్రేయస్కామశ్చనిత్యశఇతి। తస్మాదాశౌచాంతేశుద్ధికామేనపు
ణ్యాహవాచనంకర్తవ్యం- క్షత్రియవైశ్యశూద్రాణాంప్రకారోభిన్నః॥
శ్లో॥ పుణ్యాహవాచనంచైవంబ్రాహ్మణస్యవిధీయతే। ఏతదేవత్రిరోంకా
రం కుర్యాత్క్షత్రియవైశ్యయోః। మంత్రవర్జంతుశూద్రాణాంకుర్యా
త్పుణ్యాహమస్త్వితి। వచనేనైవవిప్రస్యవృద్ధిరస్తిత్రివాచకమితిస్మరణాత్।
క్షత్రియవైశ్యయోరోంకారోచ్చారణపూర్వకంత్రివారంపుణ్యాహమస్త్వి
తివదేత్ - శూద్రాణాంతుకేవలంపుణ్యాహమస్త్వితిబ్రూయాత్-ప్ర
ణవంవర్జయేత్- వైదికమంత్రాభావేపిబ్రాహ్మణవచనేనైవశుద్ధివృ
ద్ధ్యాదికంభవతి- అస్మిన్నర్థేసంశయోమాభూదిత్యాహత్రివాచకమితి
త్రిరుక్తేసంశయాభావస్యలోకసిద్ధత్వాత్- పుణ్యాహవాచనానంతరమేకా
దశద్వాదయోరహ్నోఃకర్తవ్యానికర్మాణికుర్యాత్॥

మూ॥ సునిర్వృత్తా క్రియా చేత్స్యాదాశౌచనియమైస్సహ ।
ప్రాప్నువంతి పితృత్వం హి ప్రయాతాః కర్తృబంధవః ॥

వ్యా॥ ప్రయాతాః మృతాః - కర్తృబంధవో మాతాపిత్రాదయః - పితృత్వం నామ స్వకీయపుణ్యకర్మఫలానుభవయోగ్యతా - తదనుకూలదేహవిశేషప్రాప్తిర్వా - తథా చ పితృభావం ప్రాప్తా మాతాపిత్రాదయః స్వకృతపుణ్యఫలం పుత్రాదిభిర్దినే దినే తత్తత్పుణ్యకాలవిశేషేషు చ తత్తత్కర్మవిశేషేషు చ క్రియమాణేన దానశ్రాద్ధాదినా నిష్పాదితం చిరకాలభోగ్యం ఫలాతిశయం చానుభవంతః సర్వదా పుత్రాదీనాం వంశాభివృద్ధిమభ్యుదయాతిశయం చ ప్రార్థయంతే - తత్ప్రసాదేన చాయం దీర్ఘాయుస్సత్సంతానః శ్రేయస్వీ చ భవతీత్యాహ॥

పిత్రాదిప్రసాదేన పుత్రాదేః వంశాభివృద్ధినిఖిల
శ్రేయః ప్రాప్తినిర్ణయః.

మూ॥ పితౄణాం చ ప్రసాదేన కర్తుర్వంశోఽభివర్ధతే । శ్రే
యసాం చాభివృద్ధిస్స్యాదభ్యుదయసాముత్తరోత్తరం ॥

వ్యా॥ దేవబ్రాహ్మణసంతర్పణాపేక్షయా పితృసంతర్పణమేవ సర్వేషాం పరమో ధర్మః - తేషాం జననపోషణసంస్కారణాదినా ప్రత్యాసన్నతమత్వాద్దేవబ్రాహ్మణసంతర్పణార్థేషు సర్వేష్వపి శుభకర్మసు పితౄణామేవ ప్రథమం పూజ్యత్వాచ్చ - తథా హి - అగ్నిష్టోమాదిషు సర్వేషు యజ్ఞేషు నాందీముఖేన ప్రాగేవ పితౄంస్తర్పయిత్వా పశ్చాద్దేవాన్ యజతి - వివాహోపనయనసీమంతపుంసవనాదిషు నాందీముఖం కృత్వా పశ్చాదేవతత్తద్దేవాన్ ప్రీణయతి - తీర్థయాత్రాయాం తత్తత్పుణ్యక్షేత్రాణి ప్రవిశ్య ప్రథమం తీర్థశ్రాద్ధం కృత్వా తత్తత్తీర్థాధిష్ఠాతారం జగదీశ్వరమారాధయతి - ఇదం చ సర్వం మాతాపిత్రాదీనాం పితృత్వప్రాప్తావేవ సంఘటతే - తదభావే తేషాం నాందీముఖాదికం ప్రతి దేవతాత్వాయోగాత్ తతశ్చ పుత్రాదీనాం కస్మిన్నపి కర్మణ్యధికారాభావః సిద్ధ ఏవ - ఆశౌచనియమాన్వితైః - పుత్రాదిభిః క్రియాయాం కృతాయాం పితృత్వం ప్రాప్తా

౧౨౦. పిత్రాదీనాంపితృత్వపుణ్యఫలప్రాప్తినిర్ణయః.

మాతాపిత్రాదయః స్వకీయపుణ్యకర్మఫలంపుత్రాదిక్కృతదానశ్రాద్ధాదిజనితం ఫలాతిశయంచానుభవంతః పరమోపకారిణాంపుత్రాదీనాం శాశ్వతాని శ్రేయాంసి ప్రార్థయంతే - లోకేహి అనుపకారిణామపి పుత్రాదీనాంమాతాపిత్రాదయస్సర్వదైవశ్రేయాంసి ప్రార్థయమానాదృశ్యంతే - కిముపక్తవ్యంమహోపకారిణః పుత్రాదేః శ్రేయాంసిప్రార్థయంతఇతి - అతస్తేషామాశిషాపుత్రాదీనాం దీర్ఘమాయుస్సార్వకాలికమారోగ్యమాచంద్రార్కం వంశాభివృద్ధిరుత్తరోత్తరశ్రేయోభివృద్ధిశ్చభవతీతి। తేనకృతైషా విదుషామభినవషడశీతిభావబోధాయ ధర్మప్రదీపికాఖ్యా వ్యాఖ్యా జియ్యాదతీవవిఖ్యాతా ॥.................... *

ఇతి శ్రీవేంకటాంబాగర్భసంభూత శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యసుధీవర
విరచితాయా మభినవషడశీతివ్యాఖ్యాయాం- ధర్మ
ప్రదీపికాఖ్యాయాం- పిత్రాదిప్రసాదేన
పుత్రాదేః వంశాభివృద్ధినిఖిల
శ్రేయః ప్రాప్తినిర్ణయః.

అభినవషడశీతిః - సవ్యాఖ్యా సమాప్తా.